F.F.F

Digitized by Google

. O. 26.

MENTEM ALIT ET EXCOLIT

K.K. HOFBIBLIOTHEK
ÖSTERR. NATIONALBIBLIOTHEK

35.O.26

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

DE OFFICIO PRINCIPIS CHRISTIANI

LIBRI TRES.

AVCTORE ROBERTO
S.R.E. Card. Bellarmino
E Societate IESV.

AD SERENISS. PRINCIPEM
WLADISLAVM
SIGISMVNDI III.
Poloniæ & Sueciæ Regis filium.

ROMÆ, Ex Typographia Bartholomæi
Zannetti. M. DC. XIX.

Cum Priuilegio, & Superiorum Permiſſu.

Digitized by Google

KAISERLICHE KOENIGLICHE HOFBIBLIOTHEK
WIEN

Digitized by Google

PAVLVS PAPA V.

Ad futuram rei memoriam.

CVM ſicut dilectus filius Ioannes Paulus Gellius Bibliopola Vrbis, Nobis nuper exponi fecit, ipſe vnum de officio Principis Chriſtiani, à dilecto filio noſtro Roberto Tituli ſanctæ Mariæ in Via Presbytero Cardinali Bellarmino nuncupato, compoſitum, Latino & Italico idiomate, ac alium libros de Repub. & politia Chriſtiana inſcriptos, à dilecto filio Ioanne à ſancta Maria Ordinis Fratrum Minorum S. Franciſci de Obſeruantia Diſcalceatorum nuncupatus, ſimiliter compoſitum, & opera dilecti etiam filij Iulij Cæſaris Bracini ex Hiſpanico, in Italicum idioma tranſlatum, in lucem edere intendat; ac vereatur, ne poſtquam in lucem prodierint, alij qui ex alieno labore lucrum quærunt, eoſdem libros imprimi curent, in ipſius Ioannis Pauli damnum, ac præiudicium. Nos eiuſdem Ioannis Pauli indemnitati, ne ex impreſſione huiuſmodi aliquod diſpendium patiatur prouidere, ipſumq; ſpecialibus fauoribus, & gratijs proſequi volentes, & à quibuſuis excommunicationis, ſuſpenſionis, & interdicti, alijsq; Eccleſiaſticis ſententijs, cenſuris, & pœnis à iure, vel ab homine quauis occaſio-

ne, vel cauſa latis, ſi quibus quomodolibet innodatus exiſtit, ad effectum præſentium dumtaxat conſequen. harum ſerie abſoluentes, & abſolutum fore cenſentes, ſupplicationibus eiuſdem Ioãnis Pauli nomine Nobis ſuper hoc humiliter porrectis inclinati, Ioanni Paulo prędicto, vt decennio proximo durante, à primæua eorundem librorum, dummodo tamen antea à à dilecto filio Magiſtro Sacri Palatij approbati fuerint impreſſione computando, nemo tam in Vrbe, quàm in vniuerſo ſtatu Eccleſiaſtico, mediatè, vel immediatè Nobis ſubiecto, libros prædictos ſine ſpeciali dicti Ioannis Pauli, aut eius hæredum, vel ſucceſſorum, aut ab eis cauſam habentium licentia imprimere, ſeu ab alio, vel alijs impreſſos vendere, aut venales habere, ſeu proponere poſſit, auctoritate Apoſtolica tenore præſentium concedimus, & indulgemus. Inhibentes propterea vniuerſis, & ſingulis vtriuſque ſexus Chriſtifidelibus, præſertim librorum impreſſoribus, ſub quingentorum ducatorum auri de Camera, & amiſſionis librorum, & typorum omnium, pro vna Cameræ noſtræ Apoſtolicæ, ac pro alia eidem Ioanni Paulo, & pro reliqua tertijs partibus accuſatori, & Iudici exequenti, irremiſibiliter applicandorum, eo ipſo, abſque vlla declaratione incurrendis pœnis, ne dicto decennio durante, libros prædictos, aut aliquam eorum partem, etiam prætextu additionum, ſeu explanationum, tàm in magno, quàm in paruo folio, ac

tàm

tàm in Vrbe, quàm in vniuerſo ſtatu Eccleſiaſtico prædictis, ſine huiuſmodi licentia imprimere, aut ab alio, vel alijs impreſſos vendere, ſeu venales habere, aut proponere quoquomodo audeant, ſeu præſumant. Mandantes propterea dilectis filijs noſtris, & Apoſtolicæ Sedis de latere Legatis, ſeu eorum Vicelegatis, ac Præſidentibus, Gubernatoribus, Prætoribus, & alijs Iuſtitiæ miniſtris Prouinciarum, Ciuitatum, Terrarum, & locorum ſtatus noſtri Eccleſiaſtici præfati, quatenus eidem Ioanni Paulo, eiuſq; hæredibus, & ſucceſſoribus, ſeu ab eis cauſam habentibus, huiuſmodi in præmiſſis efficacis defenſionis præſidio aſſiſtentes, quandocunque ab eodem Ioanne Paulo, ſeu alijs prædictis fuerint requiſiti, pœnas prædictas contra quoſcumque inobedientes irremiſibiliter exequantur. Non obſtantibus Conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, ac quibuſuis ſtatutis, & conſuetudinibus, etiam iuramento confirmatione Apoſtolica, vel quauis firmitate alia roboratis, priuilegijs quoque, indultis, & litteris Apoſtolicis in contrarium præmiſſorum quomodolibet conceſſis, confirmatis, & approbatis, cæteriſque contrarijs quibuſcumque. Volumus autem, quòd præſentium tranſumptis, etiam impreſſis, manu alicuius Notarij publici ſubſcriptis, & ſigillo perſonæ in dignitate Eccleſiaſtica conſtitutæ munitis, eadem prorſus fides vbique adhibeatur, quæ ipſis præſentibus adhiberetur ſi forent

Digitized by Google

exhibitæ, vel oſtenſæ. Datum Romæ apud ſanctam Mariam Maiorem ſub Annulo Piſcatoris die decimaſexta Ianuarij M. D C. XIX. Pontificatus Noſtri Anno Decimoquarto.

S. Card. S. Suſannæ.

Imprimatur, Si videbitur Reuerendiſs. P. Mag. Sac. Pal. Apoſt.

Cæſar Fidelis Viceſg.

Imprimatur. Fr. Hiacynthus Petronius Romanus, Ordinis Prædicatorum, Sacri Palatij Apoſtolici Magiſter.

Digitized by Google

SERENISSIMO PRINCIPI

WLADISLAO

SIGISMVNDI III

Poloniæ & Sueciæ Regis filio,

Robertus S. R. E. Card. Bellarminus. S. P. D.

SCRIPSI librum de officio Principis Chriſtiani, non mea ſponte, ſed ab ijs rogatus,

Digitized by Google

quibus eiuſmodi opuſculum negare non potui. Scripſi autem non vt Principes noſtri ſæculi admonerem officij, ſed vt ijs optimum regimen gratularer, atque ad perſeuerandum in pia, & iuſta gubernatione cohortarer. Siquidem noſtra ætate (quod ſingulari Dei benignitati tribuendũ eſt) Eccleſia Catholica Reges omnes, aliosque Principes primarios, egregios omnino, & ſingulari pietate, iuſtitiaq; conſpicuos ſe habere merito gloriari poteſt.

Cur

Digitized by Google

Cur autem tibi potiſsimũ, Sereniſs. W. ladislae, librum hunc dicare voluerim, illa cauſa eſt, quia vnus tu in primo flore iuuentutis, ac ſi veteranus Imperator eſſes, exercitum ſapienter ducis, bella grauiſsima ſtrenue geris, & omnia munia prudentiſsimi Imperatoris adimples. Neque id mirum nobis videri debet, cùm Te prouidentia Dei, non ad Regnum vnum gubernandum, ſed ad multa ſimul, & maxima primum acquirenda, deinde admi-

Digitized by Google

niſtranda delegiſſe, & vocaſſe videatur. Te enim Polonię Regnum expectat ampliſſimum. Tuum eſt hæreditario iure Regnum Sueciæ, quod iniuſtè ereptum, Deus iuſtus Iudex, & Princeps Regum terræ Tibi iuſtiſsimo hæredi tẽpore ſuo reſtituet. Tibi magnus Moſcouiæ Ducatus, qui inſtar maximi Imperij à Septentrione ad Orientem vſque per vaſtiſsimas regiones protenditur, electionis iure debetur. Te igitur quaſi in veſtibulo

tot

Digitized by Google

tot Regnorum collocatū, & ad piè, ſanctèq; regnandū à glorioſo parente tuo; nō ſolum verbis, ſed etiam exemplis eruditum; ego quoque vt ſenex, & Sacerdos in bono propoſito confirmare volui, non ex mea, quæ nulla eſt, ſapientia, ſed ex veriſsimis, atque ſanctiſſimis diuinæ legis oraculis. Scriptum eſt enim, Labia Sacerdotis cuſtodient ſciētiam, & legem requirent ex ore eius. Atque vt feliciter, & inoffenſo pede per ſemitas iuſtitiæ gradere-

re-

Digitized by Google

reris, adieci in meo libro vitas Principum Sanctorũ non paucas, quorum Principum exempla ſequens, omnino errare non poteris. Oportune autem accidit, vt vita ſancti Principis noſtræ ætati proximi, fuerit ſancti Caſimiri, quem Leo Decimus Pont. Max. in numerum Sanctorum retulit. Hic enim ſanctiſsimus iuuenis, cum Regis Poloniæ filius fuerit, vt Tu ipſe nũc es; & plurimis, maximisq; virtutibus clarus, breui tramite in cælum conſcende-

de-

Digitized by Google

derit; idoneus Tibi vitæ, morumq; magiſter eſſe poterit: cuius veſtigijs ſi continenter, vt facis, inhærere volueris; nihil erit, quod Te à vera pietatis, & iuſtitiæ via, quæ ducit ad cælum, auertere poſſit. Accipe igitur, Princeps magne, munuſculum perexiguũ, ſed non exigua voluntate donatum ab eo, qui Tibi ſic diuturnum, & felix Regnum optat in terris, vt ſine fine, & feliciſsimè cum Chriſto regnare poſsis in cælis.

I N-

INDEX LIBRORVM, & partium princi-palium.

LIBER PRIMVS

Continet documenta ſpiritualia ex Scripturis ſanctis. pag. 1

LIBER SECVNDVS

Continet exempla ex vitis ſanctorum Principum Teſtamenti veteris. pag. 148

LIBER TERTIVS

Continet exempla ex vitis ſanctorum Principum Teſtamenti noui. pag. 241

IN-

Digitized by Google

INDEX CAPITVM.

Libri Primi capita.

I. DE officio Principis Chriſtiani, vt Miniſtri principalis Dei. pag. 1

II. De officio eiuſdem, vt filij Dei per adoptionem. 9

III. De officio eiuſdem, vt ſerui Dei omni genere ſeruitutis. 13

IV. De officio eiuſdem erga Summum Pontificem. 19

V. De officio eiuſdem erga Epiſcopum proprium. 28

VI. De officio eiuſdem erga Confeſſarium ſuum. 34

VII. De officio eiuſdem erga Populos ſibi ſubiectos per charitatem paternam. 39

VIII. De prudentia Principis Chriſtiani. 44

IX. De iuſtitia generali Principis Chriſtiani. 48

De

X. De Iuſtitia particulari Principis Chriſtiani. 55
XI. De fortitudine Principis Chriſtiani. 63
XII. De Temperantia Prineipis Chriſtiani. 71
XIII. De Sapiẽtia Principis Chriſtiani. 77
XIV. De Magnificentia Principis Chriſtiani. 82
XV. De Clemẽtia Prĩcipis Chriſtiani. 87
XVI. De Miſericordia Principis Chriſtiani. 91
XVII. De officio Principis Chriſtiani erga domeſticos ſuos. 99
XVIII. De officio Principis Chriſtiani erga amicos, & conſiliarios. 103
XIX. De officio Principis Chriſtiani erga Iudices. 107
XX. De officio Principis Chriſtiani erga Milites. 116
XXI. De officio Principis Chriſtiani erga alios Principes. 122
XXII. De officio Principis Chriſtiani erga perſonam ſuam. 132

Li-

Digitized by Google

Libri Secundi Vitæ.

I. IOſeph Patriarchæ Principis Aegypti. 151
II. Moſis primi Ducis Hebræorum. 161
III. Ioſue ſecundi Ducis Hebræorum. 176
IV. Dauid Regis Hebræorum. 186
V. Ezechiæ Regis Hebræorum. 213
VI. Ioſiæ Regis Hebræorum. 220
VII. Ioſaphat Regis Hebræorum. 223
VIII. Iudæ Machabæi Summi Sacerdotis, & Principis Hebræorum. 229

Libri Tertij Vitæ.

I. THeodoſii ſenioris Imp. Religioſiſſimi, ex Hiſpania. Obijt anno Domini 395. 242
II. Tiberij Iunioris Imp. Romani pijſſimi, ex Græcia. Obijt anno 586. 273
III. S. Venceslai Regis Bohemiæ. Obijt anno 938. 288
IV. Sancti Henrici Imp. Romani, ex Bauaria. Obijt anno 1025. pag. 309

S.Ste-

Digitized by Google

V. S. Stephani Regis Hungariæ. Obijt anno 1034. 338
VI. S.Eduardi Regis Angliæ. Obijt anno 1066. 378
VII. Sancti Leopoldi Marchionis Auſtriæ. Obijt anno 1136. 415
VIII. S.Ludouici Regis Galliæ. Obijt anno 1270. 428
IX. B.Amadei Ducis Sabaudiæ. Obijt anno 1472. 459
X. Sancti Caſimiri filij Regis Poloniæ. Obijt anno 1484. 472

PRAE-

Digitized by Google

PRAEFATIO.

PRincipes ſæculi, qui ſunt à Deo, vt Apoſtolus loquitur, in ſublimitate conſtituti, quemadmodum priuatos homines honore præcellunt: ſic etiam præter cæteros homines, & premuntur onere, & indigent auxilio. Hinc videlicet non ſolum Philoſophi veteres multa ſcripſerunt de re politica, & arte regendi populos: ſed etiam ex Chriſtianis ſapientibus non pauci libros ediderunt de regimine, vel de eruditione Principum. Quamuis autem ea, quæ iam extant de hoc argumento ſcripta, præclariſſima ſint: non defuerunt tamen, qui me ab hoc ſcriptionis genere valde abhorrentem, & in ſolis ſpiritualibus libellis componendis hanc meam extremam ætatem conſumere cupientem; cohortatione ſua impulerint, vt de hoc ipſo politico ar-

1. *Tim.* 2

Digitized by Google

argumento mandarem literis, non quæ apud Platonem & Ariſtotilem, vel etiam ſanctum Thomam, Aegidium Romanum, & alios eiuſdem claſſis eximios Theologos: ſed quæ in Scripturis ſanctis, & in libris Sanctorum Patrum documenta, vel exempla reperire potuiſſem. Hoc enim ſcriptionis genus, quamuis ad intelligentiam lectoris informandam minus appoſitum ſit: tamen ad excitandam & inflammandam voluntatem, atque ad opera Deo grata, & regendis populis vtiliſſima facienda; & denique ad ſalutem æternam ipſis iiſdem Principibus procurandam, ſine dubio aptius, & efficacius inuenitur.

Scripturus igitur pro ingenij mei tenuitate, & pro menſura gratiæ, quam mihi impartiri dignabitur Deus, de officio Principis Chriſtiani, quatuor conſiderationes, ſiue diſputationes inſtituam, pro numero videlicet relationum, ſiue habitudinum quas habent Principes, Primum ad Superiores; deinde ad inferiores; tum ad pares; denique ad ſeipſi. Et quamuis labor hic meus ad Principes potiſſimum dirigatur, eorumq; æternam ſalutem propriè intueatur: tamen communis quoque cæteris hominibus eſſe poterit, cùm nemo ſit vſu rationis præditus, qui ſuos non habeat ſuperiores, vel pares; & rari ſint, qui non habeant inferiores aliquos; & nullus, qui ſui ipſius rationem habere non debeat.

L I-

Digitized by Google

LIBER I.

DE OFFICIO PRINCIPIS CHRISTIANI.

CAPVT PRIMVM.

DE OFFICIO PRINCIPIS Chriſtiani erga Deum.

IGITVR cùm Princeps Chriſtianus negocium habeat cum ſuperioribus, cum inferioribus, cum paribus, & ipſe ſecum: ordo ipſe poſcit, vt à primo negocio principium faciamus. Et quia Princeps quatuor agnoſcere debet ſuperiores, ſi verè Chriſtianus dici, & haberi velit, Deum optimum maximum, Pontificem ſummum, Epiſcopum proprium, & proprium Confeſſarium; à primo ſuperiore, qui eſt omnium ſupremus & eminentiſſimus, incipiemus.

Oportet igitur, Principem, qui officio ſuo recte fungi velit, & ad Regnum æternum vere, & ex intimo corde aſpiret & ſuſpiret, pro

Digitized by Google

comperto habere; & non verbo ſolum, & lingua, neque ſola externa veneratione, ſed opere, & veritate, & illuminato corde agnoſcere, & ſæpe, ac ſæpius intra ſe cogitare & recogitare; Deum eſſe Regem Regum, & Dominum Dominantium: hoc enim, diſertis verbis ſacræ
Pſal.5. paginæ multis in locis prædicant. Porrò Prin-
Pſal.43. cipes terræ multis modis ſubiecti eſſe debent
Pſal.83. Deo Regi Regum, & Domino Dominantium.
1.Tim.6. Primum enim, Principes terræ ſunt quaſi Pro-
Apoc.17 reges Dei, vel potius Miniſtri principales
Apoc.19. Dei, iuxta illud, *Cum eſſetis Miniſtri Regni*
Sap.6. *illius, non rectè iudicaſtis*: & illud Apoſtoli,
Rom.13. *Miniſter Dei eſt*; vbi loquitur de ſummo Principe temporali. Itaque Reges terræ principatū ſuum non vt abſolutè ſuum, ſed vt ſibi à Rege ſupremo ad tempus gubernandum traditum, obtinent, ſub conditione rationis reddendæ in tremendo nimis iudicio eiuſdem viuentis, & omnipotentis Dei. Quare longe abeſſe debet à Principe Chriſtiano quantumuis ſummo, illa turpiſſima adulatio, Si libet, licet. An neſcis te Imperatorem eſſe, & leges dare non accipere? quod refert Aelius Spartianus dictum Antonino Caracallæ à Nouerca, quam in vxorem ducere cupiebat, ſed non audebat.

Debet igitur in primis Princeps Chriſtianus ſubiectus eſſe legibus Dei Regis Regum. Hoc docuit Moſes quando in Deuteronomio
Deut.17. deſcripſit officium Regis. Sic enim ait, *Quando ſederit Rex in ſolio Regni ſui, deſcribet ſibi*

bi Deuteronomium legis huius in volumine, accipiens exemplar à Sacerdotibus Leuiticæ tribus, & habebit ſecum, legetq́; illud omnibus diebus vitæ ſuæ, vt diſcat timere Dominum Deum ſuum, & cuſtodire verba & cæremonias eius, quæ in lege præcepta ſunt. Vbi Moſes non ſimpliciter dixit, Debet Rex legem Dei cuſtodire: ſed addidit multa verba, vt ſignificaret magnitudinem negocij huius. Primum iuſſit, vt ipſe ſibi deſcriberet legem Dei, vt non poſſet vnquam dicere, non vidi legem Dei, nec ſcio quid in ea contineatur. Deinde addidit, vt exemplar diuinæ legis acciperet à Sacerdotibus Dei veri: ne fortè pro lege Dei veri acciperet leges falſorum prophetarum; quales hoc tempore ſunt, qui dicuntur politici, & multo magis hæretici omnes, qui legem & cultum Dei pro ſuo capite populis obtrudunt, & non ab Eccleſia illa vera accipiunt, *quæ eſt columna & firmamentum veritatis*. 1. *Tim.* 3. Tertio addidit vt habeat ſecum, & legat omnibus diebus vitæ ſuæ; videlicet vt identidem legat, ne forte obliuiſcatur mandata Dei. Denique adiungit, vt diſcat timorem Domini, & ex eo timore ſollicitus ſit obſeruare mandata Dei, tum ea quæ pertinent ad Religionem, tum illa quæ ſpectant ad Iuſtitiam. Decet enim, vt Princeps in omni lege diuina ſeruanda, exemplo ſuo, populum præcedat.

Hoc idem, quod Moſes docuit, docuit po-

ſtea etiam Samuel, & quidem comminatione grauiſſima. Nam cùm Saul Rex primus Hebræorum mandatum quoddam Domini, ſub ſpecie pietatis, non impleuiſſet; reprehendit
1. Reg. 15 eum Propheta Samuel, dicens, *Quia proieciſti ſermonem Domini; proiecit te Dominus ne ſis Rex*. & ibidem, *Numquid vult Deus holocauſta & victimas, & non potius vt obediatur voci Domini?* & paulò poſt, *Scidit*, inquit, *Dominus regnum Iſrael a te hodie, & dedit illud proximo tuo meliori te*. Oſtendit igitur hoc exemplo Deus, ſe Regem Regum eſſe, & Reges terræ, non tam Reges quam Miniſtros dici debere; quippe quos ipſe regnandi poteſtate nullo negocio priuat, vt re vera Saulum cum omni progenie ſua regno priuauit, & regnum eius in Dauidem, & eius poſteros tranſtulit. Quo exemplo edoctus Dauid in pſalmo
Pſal. 2. ſecundo Reges omnes admonuit, dicens, *Et nunc Reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore*. Et in alio pſalmo dicit,
Pſal. 75. Deum eſſe *qui aufert ſpiritum Principum*, & ideo eſſe terribilem apud Reges terræ. & idem ipſe Dauid filio ſuo Salamoni, tunc pri-
3. Reg. 2 mum regnare incipienti, ſic locutus eſt, *Ego ingredior viam vniuerſa terra, confortare, & eſto vir, & obſerua, vt cuſtodias mandata Domini Dei tui, vt ambules in vijs eius, & cuſtodias ceremonias eius, & iudicia, & teſtimonia ſicut ſcriptum eſt in lege Moyſi*. Qui-

Digitized by Google

bus verbis Rex optimus & ſapientiſſimus filium admonet, vt ſi velit feliciter regnare, Deo Regi Regum fideliter ſeruiat: & prima illi cura ſit, vt in ijs quæ ad Religionem pertinent, nihil omnino prætereat, & exemplo ſuo populos ſibi ſubiectos in vera Religione contineat: deinde leges Dei, quæ ad mores, vel iudicia pertinent, diligenter obſeruet: ac denique ſic ipſe Deo ſubiectus, & obediens eſſe ſtudeat, quemadmodum cupit ſibi ab adminiſtris ſuis promptè, fideliterq; ſeruiri.

Sed operæpretium eſt attendere, quàm grauiter ſapientia diuina Reges admoneat. *Audite*, inquit, *Reges & intelligite, diſcite iudices finium terræ: præbete aures vos, qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum: quoniam data eſt a Deo poteſtas vobis, & virtus ab Altiſſimo, qui interrogabit opera veſtra, & cogitationes ſcrutabitur. Quoniam cum eſſetis Miniſtri Regni illius, non rectè iudicaſtis, nec cuſtodiſtis legem iuſtitiæ, neque ſecundum voluntatem Dei ambulaſtis: Horrendè & cito apparebit vobis, quoniam iudicium duriſſimum his, qui præſunt fiet. Exiguo enim conceditur miſericordia: potentes autem potenter tormenta patientur.* Hæc ſapientia diuina docet, quæ breuiter explicanda ſunt. Primum admonentur Reges, vt cogitent, poteſtatem in alios homines habere ſe à Deo, quocumque titulo regnent. Nam, vt Apoſtolus docet in epiſtola ad Romanos, *Non* Sap. 6. Rom. 13.

eſt poteſtas, niſi a Deo. Ipſe enim ſolus non ab alio poteſtatem habet, cùm vnus ipſe ſit
Iac. 4. *Legiſlator, & Iudex*, vt loquitur Apoſtolus Iacobus; id eſt, qui omnibus dat leges, & omnes iudicat; & ipſe à nemine iudicatur, & à nemine legem accipit. Itaque ſiue Populus poteſtatem ſuam in Principem transferat, ſiue per hæreditariam ſucceſſionem poteſtas acquiratur, ſiue iure belli aliquis Princeps fiat: ſemper erit verum, non eſſe poteſtatem, niſi à Deo; & vnum Deum eſſe ſupremum Legiſlatorem & Iudicem. Hinc verò colligit Sapiens, omnes Reges, omneſq; Principes miniſtros eſſe Dei, & à Deo iudicandos, ac præmium vel pœnam accepturos, prout in Regno Dei adminiſtrando ſe geſſerint. Addit præterea, non de ſolis factis, ſed etiam de cogitationibus iudicandos; & quoniam multum intereſt inter peccata Principum & priuatorum; quòd illa ad multos, iſta ad paucos pertineant; adiungit Sapiens terribilem ſententiam illam, *Iudicium duriſſimum his, qui præſunt, fiet*: &, *Potentes potenter tormenta patientur*.

Sed veniamus ad ea, quæ ſunt Miniſtri principalis propria, cùm iam ex diuinis literis ſatis apertè demonſtratum ſit, Reges hominum eſſe Miniſtros Dei. Principio Miniſter debet, ſi quid ſapit, non ex capite ſuo leges populis dare, ſed iuxta leges ſibi à Rege datas, populos regere. Non enim Populos propriè & abſolutè ſuos, ſed populos Dei, Regis æterni

gu-

Digitized by Google

gubernandos ſuſcepit. Quare cauere debet, ne aliquid iubeat, quod legi diuinæ repugnet. Et quoniam Reges non ſolum legibus & edictis, ſed etiam exemplo & factis Populos regunt; valde cauere debent, ne ipſi leges diuinas vllo modo tranſgrediantur. Certè enim ſi Miniſter, Regis nomine, edictum publicè proponat, ne vllus audeat tranſire ad hoſtes, aut eos armis, vel commeatu iuuare: certe ipſe Miniſter primus eſſe debet in edicto eiuſmodi obſeruando. Eodem igitur modo, debent Reges terræ, vt Miniſtri Dei, diligentiſſimè cauere, ne adulteria, vel ſacrilegia vlla committant, ne peierent, ne blaſphement, nec iniuſtè vllum opprimant; denique ne malo exemplo ſuo Populos ad peccandum prouocent. Rex enim Deus nimium iraſcitur, cùm videt eos tranſgredi leges ſuas, quos adminiſtros Regni ſui eſſe voluit, vt populos in officio, & in legum diuinarum obſeruatione contineant. Deinde Miniſtri vel Præfecti Regum, ſi fortè diuites fieri velint, quia ſciunt ſe non diu in Regno futuros, cùm ſucceſſorem breui venturum expectent; propterea non ſolliciti ſunt de coemendis in eo Regno palatijs, aut vineis, aut agris, aut hortis, quæ ſecum auferre & aſportare non poſſunt; ſed pecunias & res pretioſas, quæ facile aſportari poſſunt, cumulare ſatagunt; vt cùm recedendum erit, & poteſtas ſucceſſori tradenda, diuites reuertantur in patriam: neque id ſolum curant ſi

Digitized by Google

ſapiunt, ſed vt ea ſolum aſportent, quæ iuſte lucrati ſunt; alioquin Rex non ſolum eos poteſtate & Præfectura priuat, ſed omnia male parta aufert, & eos vt latrones vel morti tradit, vel in exilium mittit, vt pœnas luant prouinciæ male adminiſtratæ. Hæc non ſemper Reges terræ in Præfectos malos ſtatuere poſſunt, quia vel eorũ peccata neſciunt, vel metu peiorum tacent, vel certe ipſi quoque Rei ſunt ſcelerum multorum: & ideò diſſimulant peccata aliorum, ne ipſis exprobrentur ſua. At Rex Regum Deus neque peccata vlla non videt, neque potentiam vllius timet, neque iniuſtus eſt, vt iniuſtitiam aliorum diſſimulare velit. Itaque Reges terræ, quia Præfecti, & Miniſtri eſtis Dei, ſi quid ſapitis, ſucceſſorem quotidie expectate; cum timore, & tremore Regnum Dei adminiſtrate, tamquàm rationem de ſingulis actis veſtris reddituri; quærite ex veſtro labore iuſtas diuitias, quæ ſunt bona merita. Sic enim fiet, vt cum deſieritis eſſe Præfecti Regij in terris, ipſi Regi Regum feliciſſime conregnetis in cælis. Id enim nobis promittit, qui non mentitur ſpiritus
2. Tim. 2. Dei: *Si ſuſtinebimus, & conregnabimus*. Et
Apoc. 3. iterum: *Qui vicerit dabo ei ſedere mecum in throno meo, ſicut ego vici & ſedi cum Patre meo in throno eius.*

CAP.

Digitized by Google

CAP. II.

De eodem officio.

CONſiderauimus Principem Chriſtianum, vt Vicarium in temporalibus Dei Regis magni. Nunc conſiderare volumus eundem, vt filium eiuſdem Dei per adoptionem: quæ adoptio communis eſt Principibus Chriſtianis cum eorum ſubditis. Sic enim loquitur Apoſtolus, *Accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba Pater. Ipſe enim ſpiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quòd ſumus filij Dei; ſi autem filij, & hæredes; hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti.* Rom. 8. Hinc verò ſequitur, vt Chriſtianus Princeps debeat Deo reuerentiam, & obedientiam filialem; & ſimul debeat ſubditis ſuis fidelibus fraternam charitatem, vt cohæredibus in Regno cælorum futuris. De reuerentia filiali dicit ipſe Dominus apud Malachiam, *Si pater ego ſum, vbi eſt honor meus?* Malac. 1. Debet igitur Princeps Chriſtianus, vt filius Dei, ardentiſſimo zelo procurare honorem tanti patris, non ſolum ipſe abſtinendo manum, & linguam, & cor ab omni cupiditate, verbo, & opere, quod in iniuriam, & irreuerentiam tanti Patris cedere poſſit: ſed etiam diligentiſſime procurando, vt populi regimi-

ni eius ſubiecti, caueant ab omni blaſphemia, & periurio; & ab omni opere ſacrilego, quibus violari poſſit honor diuinus. Hoc zelo ſan-
Leuit. 24 ctus Moſes blaſphemos omnes, ſine vlla miſericordia, iubebat ab omni populo lapidari. Et ſanctus Ludouicus Rex Francorum, non patiebatur blaſphemos vllos impunitos abire, quin ſaltem candenti ferro labia ſacrilega continuò adurerentur.

Nec minus debet Princeps, ſi ſe verum Dei filium eſſe ſperat, obedire in omnibus Patri tam amabili, & tam amanti. Nam, ſi pa-
Coloſ. 3. rentibus carnis iubet Apoſtolus, vt filij obediant per omnia: quanto magis debent Principes obedire Patri cæleſti, plane per omnia? Præſertim cum Pater cæleſtis nihil iubere poſſit, niſi bonum per omnia. Huius obedientiæ exemplum habemus illuſtriſſimum in Dauide Rege, qui ſic in omnibus obediuit Deo, vt Deus ipſe hanc obedientiam præuidens, teſtatus ſit, ob hanc potiſſimum virtutem, illum à ſe fuiſſe electum in Regem. Sic enim loqui-
Act. 13. tur Apoſtolus Paulus, *Suſcitauit illis Dauid Regem, cui teſtimonium perhibens dixit, Inueni Dauid filium Ieſſe, virum ſecundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas.* Sed illuſtrius adhuc habemus exemplum in Chriſto filio Dei naturali, qui vſque adeò delectabatur in obedientia exhibenda Deo Patri, vt
Ioan. 4. diceret, *Cibus meus eſt, vt faciam volunta-*
Ioan. 8. *tem eius, qui miſit me.* Et in alio loco, *Quæ pla-*

Digitized by Google

placita ſunt ei, facio ſemper. Et non ſolum in rebus facilibus, ſed etiam in re omnium difficillima, & maxime horribili, *humiliauit ſemet ipſum factus obediens*. Quid enim eſt horribilius morte ignominiæ, & doloris pleniſſima? Atque ad hoc extremum peruenit obedientia filij Dei, nimirum vſque ad mortem, & mortem crucis. Quod ſi filius Dei naturalis, & Princeps Regum terræ obediuit Patri vſque ad mortem crucis; in qua re obedire non debet filius adoptiuus, & vnus ex Principibus terræ? Profectò nulla tentatio carnis, nullum diſpendium facultatum, nulla iactura honoris, Principem Chriſtianum impedire poſſe deberet ab obedientia Patris cæleſtis. Neque ſolum Princeps debet, ſi legitimum Dei filium ſe præbere cupit, obedire patri per omnia; ſed etiam totis viribus contendere, vt omnes eius ſubditi idipſum faciant. Denique idem Princeps ſubditis ſuis, quos nouit fideles, & pios, fraternam charitatem debet, vt cohæredibus regni cæleſtis. Videmus enim hic in terris, Principes omnes longe benignius, & humanius agere cum fratribus ſuis, quàm cum alijs ſubditis, quos in ditione ſua habent. Sic igitur Princeps ſapiens, & pius longe aliter agere debet cum ſubditis ſuis facinoroſis, & ſceleratis, qui non ſunt filij Dei, ſed filij diaboli, quàm cum religioſis, & ſanctis, qui ius habent ad Regnum æternum; & quos, poſt breue tempus, habebit Philip. 2.

bit

Digitized by Google

bit in patria cæleſti conſortes Regni, & ſibi dignitate pares, vel etiam ſuperiores. Proinde hìc etiam eos magnifaciat, & honore proſequatur, vt fratres; neque ſinat eos à malis hominibus iniuſte vexari. Proderit autem, hæc demonſtratio amoris in ſubditos pios, non parum ad conuertendos impios ab impietate ſua.

Quod ſi forte (quod abſit) Princeps aliquis Chriſtianus, propter admiſſum ſcelus, exciderit à gratia Dei, & per hoc amiſerit ius adoptionis, & filiationis diuinæ: eum obſecro, vt cogitet, & recogitet, quale erit ei, niſi maturè reſipiſcat, in die obitus ſui, & poſtea in die vltimi Iudicij dedecus, & confuſio, & dolor; cùm viderit multos ex ſubditis ſuis vocari ad Regnum, & ſe, Dominum eorum detrudi in gehennam ignis; & impleri illud ex cantico Matris Dei, *Depoſuit potentes de ſede, & exaltauit humiles*. Conſideret, obſecro, qui talis eſt, quàm ingenti pretio, & quàm ſeria pœnitentia redimeret, ſi poſſet tunc, eam ignominiam, & calamitatem, qua nulla maior inueniri, vel cogitari poteſt; & gratias agat Deo, quòd adhuc non permiſit eum exire de corpore cum lethali crimine, & ſpatium pœnitentiæ illi conceſſit. Neque ſolum gratias agat, ſed accingat ſe ad ſeriam pœnitentiã agendam, vt lætus mortem, & iudicium expectare, & principatum non amittere, ſed in maiorem, & diuturniorem commutare poſſit.

Luc. 1.

CAP.

Digitized by Google

CAP. III.

De eodem officio.

RESTAT poſtrema conſideratio, quæ eſt Principis Chriſtiani, vt ſerui Dei. Idem enim ipſe homo, qui vt præeſt populis, eſt quaſi vicarius, & Præfectus Regis omnium Regum; & vt gratiam adoptionis, per baptiſmum accepit, eſt filius, & hæres Dei, & cohæres Chriſti: idem, inquam, eſt ſeruus Dei, & ſeruus, non vno modo tantum, ſed quinque, quot videlicet reperiuntur genera ſeruitutis. Eſt enim ſeruus Dei per naturam, eſt mancipium, eſt ſeruus emptitius, eſt vernaculus, eſt mercenarius. Et tamen quod admirabile eſſe videtur, tam multiplex ſeruitus, quæ omnia genera ſeruitutis comprehendit, non pugnat cum filiatione adoptiua, neque cum dignitate Præfecti, imò etiam cum conſortio Regni Dei.

Explicemus breuiter, & probemus hæc omnia. Serui per naturam, dicuntur illi, qui carent ratione, vt bruta animantia, vel vſu rationis, vt infantes, & fatui. De primis canit Propheta, *Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius* *Pſal. 8.* (hominis videlicet) *oues & boues, inſuper & pecora campi: volucres cæli, & piſces maris.* Et multò ante Deus ipſe dixit, *Faciamus ho-* *Gen. 1.*

minem

minem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram, & præſit piſcibus maris, & volatilibus cæli, & beſtijs vniuerſæ terræ, omniq. reptili, quod mouetur in terra. Ac ne fortè exiſtimaremus, per peccatum primi hominis ablatum fuiſſe dominium beſtiarum, aut certè per peccata filiorum Adam, ob quæ factum eſt generale diluuium, amiſiſſe homines imperium in animantia bruta; repetiuit Deus poſt dilu-
Gen. 9. uium eandem prærogatiuam, dicens, *Creſcite & multiplicamini, & replete terram. Et terror veſter, ac tremor ſit ſuper cuncta animalia terræ: & ſuper omnes volucres cæli, cum vniuerſis, quæ mouentur ſuper terram. Omnes piſces maris manui veſtræ traditi ſunt.* De ijs, qui carent vſu rationis dixit Apoſto-
Gal. 4. lus, *Quanto tempore hæres paruulus eſt, nihil differt a ſeruo, ſed ſub tutoribus, & actoribus*
Prou. 11 *eſt.* Et Salomon ſcripſit, *Qui ſtultus eſt, ſeruiet ſapienti.* Denique ſeruiunt naturaliter artifici opera, quæ ipſe arte ſua, & ex re ſua
Rom. 9. fecit, dicente Apoſtolo, *An non habet poteſtatem figulus luti, facere aliud vas in honorem, & aliud in contumeliam?* Iam verò mancipia dicuntur homines, qui capiuntur ab hoſtibus in bello; de quibus dicit ſanctus Petrus,
2. Pet. 2. *A quo quis ſuperatus eſt, huius & ſeruus eſt.* Dicuntur autem mancipia, quia manu capiuntur. Serui autem emptitij ſunt illi, qui pretio emuntur. Vernaculi ſunt ij, qui naſcuntur ex ſeruis, & ancillis. Denique mer-
ce-

cenarij, qui pro conſtituto ſalario, ſiue mercede ſeruiunt ad tempus, ſed alioqui non ſerui, ſed liberi ſunt.

Iam igitur omnis homo naturaliter ſeruus eſt Dei, à quo factus eſt, vt vas à figulo, ac proinde poteſt eum Deus, ſi velit, confringere, & in puluerem redigere, iuxta illud pſalmi, *Reges eos in virga ferrea, & tanquam* *Pſal.2.* *vas figuli confringes eos*: & præterea hac ratione non ſolus homo, ſed omnes res creatæ naturaliter ſeruiunt Deo, iuxta illud, *Omnia* *Pſal.118* *ſeruiunt tibi*. & illud, *Dominus vniuerſorum* *Eſter.13* *tu es*. & illud, *Deus poteſt vniuerſum mun-* *2.Macb.* *dum vno nutu delere*. Et rurſus alia ratione *8.* omnis homo ſeruus eſt Dei, quoniam licet iudicium rationis ex munere Dei ſortitus ſit, id tamen, ſi comparetur ad iudicium rationis, quod eſt in Deo; omnis homo, quantumuis ſapiens inter homines, eſt veluti infans, & lactens puerulus. Eodem modo omnis homo eſt mancipium Dei, etiamſi alioqui magnus in terris ſit Princeps: quoniam in bello, quod Chriſtus Imperator noſter cum Principe tenebrarum geſſit, *captiuam duxit captiuitatem*; ideſt, eos, qui erant captiui diaboli, fecit Chriſtus victor captiuos ſuos. Quod ipſe Dominus in Euangelio explicauit, dicens, *Cùm* *Luc.11.* *fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt omnia, quæ poſſidet: ſed cùm fortior eo ſuperueniens vicerit eum, vniuerſa arma eius auferet, in quibus confidebat, & ſpolia eius* di-

Digitized by Google

diſtribuet. Atrium Principis tenebrarum eſt infidelitas; eo enim atrio bene munito, omnes, qui intus erant, ſecurè poſſidebantur à diabolo. Sed atrio expugnato, omnia arma diaboli, ideſt, ſuperbia, auaritia, luxuria, & cætera vitia paulatim erepta ſunt, & in eorum locum ſucceſſerunt virtutes, humilitas, charitas, continentia, & cæteræ. Et tunc demum ſpolia, ideſt, homines liberati à poteſtate tenebrarum, & tranſlati in Regnum Chriſti, diſtributi ſunt per varias mundi regiones, vt multitudinem gentium ad fidem cõuerterent, & Chriſti Regno adiungerent. Iam verò ijdem homines, non ſolum ſerui capti in bello, ſed etiam ſerui emptitij facti ſunt, quia Chriſtus Dominus eoſdem redemit ab ira Dei iuſta, pretio ſanguinis ſui. Sic enim loquitur
1. Cor. 6. Apoſtolus, *Empti eſtis pretio magno*. & rur-
1. Cor. 7. ſus, *Pretio empti eſtis, nolite fieri ſerui homi-*
1. Pet. 1. *num*. & ſanctus Petrus, *Non corruptibilibus auro, vel argento redempti eſtis, ſed pretioſo ſanguine agni immaculati, & incontaminati Chriſti*. Addo etiam, nos omnes eſſe vernas, ſiue ſeruos vernaculos Dei, quia filij ſeruorũ, & ancillarum eiuſdem Dei, dicente Propheta,
Pſ. 115. *Ego ſeruus tuus, & filius ancillæ tuæ*. Denique ſumus omnes ſerui mercenarij, quia non ſine magno ſtipendio ſeruimus Deo. Primum enim ille nos alit, & veſtit, &, vt Apoſtolus lo-
Act. 17. quitur, *Ipſe dat nobis vitam, & inſpirationem, & omnia*. Et quaſi hoc parum eſſet, promit-

tit

Digitized by Google

tit Deus ſeruis ſuis mercedem magnam pro
omni labore eorum. Sic enim loquitur Eccle-
ſiaſticus in extremo libro ſuo, *Operamini opus* Eccl. 51.
veſtrum, & dabit vobis mercedem veſtram
in tempore ſuo. & Apoſtolus Paulus, *Vnuſ-* 1. Cor. 3.
quiſque, inquit, *mercedem ſuam accipiet ſe-*
cundum ſuum laborem. Et Dominus ipſe de
mercede bonorum operum loquens ait, *Men-* Luc. 6.
ſuram bonam, & confertam, & coagitatam,
& ſupereffluentem dabunt in ſinum veſtrum.

Porrò hæc tam multiplex ſeruitus omnium
hominum erga Deum, non pugnat cum pote-
ſtate regia, neque in terris, neque in cælo: ſi-
cut etiam non pugnat cum vera filiatione,
& adoptione. Sanctus enim Ioannes in Apo-
calypſi beatos homines introducit dicentes,
Feciſti nos Deo noſtro Regnum, & ſacerdo- Apoc. 5.
tes, & regnabimus ſuper terram. & alibi in-
troducit Chriſtum dicentem, *Qui vicerit dabo* Apoc. 3.
ei ſedere mecum in throno meo: ſicut ego vici,
& ſedi cum Patre meo in throno eius: & ta-
men idem ſanctus Ioannes in eodem libro de
iiſdem dicit, *Ideò ſunt ante thronum Dei, &* Apoc. 7.
ſeruiunt ei die, ac nocte. Vbi videmus, eoſ-
dem in cælo & ſedere in throno, & regnare
cum Chriſto, & ſimul ſeruire Deo ſtantes ante
thronum die, ac nocte. Et non ſolum ſancti
homines, ſed etiam ſancti Angeli, ſeruos Dei,
& conſeruos hominum ſe eſſe confiteri non
erubeſcunt, dicente Angelo ad Ioannem,
Conſeruus tuus ſum, & fratrum tuorum. Apoc. 19

Ex his habemus, Reges, & Principes terræ, vt vere, & proprie populis ſuis præſunt: ſic etiam vere, & proprie ſeruos eſſe Dei, & conſeruos ſubditorum ſuorum, & tales etiam futuros in cælo, ſi illuc peruenerint, ſed feliciſſima, & omni acceptione digniſſima ſeruitute. Ex quæ conſideratione illud conſequetur, vt pium Principem non erigat in ſuperbiam, thronus, & corona, neque ſceptrum, & purpura; ſed in eius animum ingeneret conſideratio tam multiplicis ſeruitutis, veram, & profundam, & Chriſto Domino amatiſſimam humilitatis virtutem. Ex quo ſequetur, vt viciſſim ipſe Princeps à Deo diligatur, & exaltetur, & ſub alis eius ſecure quieſcat. Nihil enim magis placet Altiſſimo, quàm humilitas virorum magnorum; & nihil magis diſplicet, quàm ſuperbia vilium perſonarum. Sic enim
Iſai. 66. ipſe loquitur per Iſaiam, *Ad quem reſpiciam, niſi ad pauperculum, & contritum, & trementem ſermones meos?* Quod alijs verbis
Iac. 4. docet ſanctus Iacobus dicens, *Deus ſuperbis reſiſtit: humilibus autem dat gratiam.* Quorum ſententias confirmat Dominus dicens &
Mat. 23. ſæpe, ac ſæpius repetens, *Omnis, qui ſe exal-*
Luc. 14. *tat humiliabitur, & qui ſe humiliat exalta-*
& 18. *bitur.*

Nunc, vt in ſummam redigamus, quæ ſcripſimus in his tribus capitibus, de officio Principis Chriſtiani erga Deum, dicimus, Principem Chriſtianum, vt Miniſtrum Dei, debere

Deo

Deo plenam ſubordinationem; vt filium adoptiuum & hæredem Regni cælorum, debere eidem Deo, præter ſubordinationem, reuerentiam, & obedientiam filialem; vt ſeruum, debere eidem non ſolum ſubordinationem, reuerentiam, & obedientiam, ſed etiam profundam, & veram cordis, & corporis humilitatem.

CAP. IV.

De officio Principis Chriſtiani erga Summum Pontificem.

SVmmus Pontifex officio fungitur in Eccleſia vniuerſa, Patris, Paſtoris, Doctoris, ſpeculatoris, & ſummi Sacerdotis. De officio Patris loquitur ſanctus Auguſtinus in epiſtola ad Glorium & Eleuſium, in qua de ſancto Melchiade Papa loquens, vocat eum filium Chriſtianæ pacis, & Patrem Chriſtianæ plebis. De hoc officio loquitur concilium Africanum in epiſtola ad ſanctum Damaſum Papam, cum S. Damaſum appellat Patrem Patrum; & mos eſt Chriſtiani populi, vt ſummum Pontificem Patrem ſanctum appellet: qua appellatione non vulgus tantum, ſed omnes Principes Chriſtiani, etiam ſummi, vtuntur, cùm ad Romanum Pontificem ſcribunt, aut cum eo loquuntur. Iure autem ſummus

Epiſ. 162

Tomo 1. Cõciliorum in epiſtola Stephani.

Digitized by Google

Pontifex, pater omnium fidelium dicitur, quia ipſe eſt, qui per ſe vel per alios per verbum Dei, & ſacramentum baptiſmi filios ſpirituales gignit. Quod enim B. Paulus dicebat Co-
1. Cor. 4. rinthijs, *Si decem millia pædagogorum haberetis, ſed non multos Patres: nam in Chriſto Ieſu per Euangelium ego vos genui*; idem dicere poteſt ſummus Pontifex fidelibus omnibus: atque ad hoc ſignificandum voluit Deus, vt primus omnium, qui tum ex Iudæis, tum ex gentilibus filios ſpirituales per verbum Dei & baptiſmum genuit, ſanctus Petrus fuerit: ipſe enim primus, accepto Spiritu ſancto in die Pentecoſtes, publice Euangelium prædicauit Iudæis, & conuerſos ad fidem baptizari
Act. 2. iuſſit; & ipſe idem primus Cornelio Gentili,
Act. 10. & eius familiæ prædicauit, & credentes iuſſit
& 15. baptizari. Pater ergo patrum Petrus fuit: in cuius locũ Pontifices Romani ſuccedũt. Quod ipſum Ritus declarat, qui in coronatione Pontificis adhibetur, cùm Decanus Cardinalium orans pro Pontifice, vocat eum Patrem Regum, ac Principum Chriſtianorum. Atque hæc etiam cauſa eſt, cur Reges Chriſtiani in creatione noui Pontificis, Legatos, ſiue Oratores mittant, qui reuerentiam & obedientiam Pontifici recens creato promittant, tamquam Patri ſpirituali: vt omnes intelligant, eos quoque ad familiam Chriſti pertinere, quæ eſt Eccleſia Catholica, cui vice Chriſti Põtifex Maximus, vt paterfamilias præſidet.

Alte-

Digitized by Google

Alterum officium ſignificatur in nomine Paſtoris, cuius eſt paſcere & nutrire filios iam natos. Quamuis enim multi ſint in Eccleſia Paſtores, qui verbo & ſacramentis fideles paſcunt; tamen omnes à Principe paſtorum pendent, & ab illo diriguntur: & ſi non bene fungantur officio, ab illo remoueri à munere paſtoritio poſſunt. Neque ſolum paſtores cæteri, Principi paſtorum ſubiecti eſſe debent; ſed etiam oues dici poſſunt ſummi Paſtoris. Nam ea cauſa eſt, cur Dominus Petro non ſolum agnos, ſed etiam oues, agnorum matres, paſcendas commiſerit. Et ſanctus Hieronymus, qui Sacerdos & Doctor inſignis in toto Chriſtiano orbe habebatur; à ſancto Damaſo Romano Pontifice pabulum ſpirituale petens, dicebat, *à Paſtore præſidium ouis flagito*. & in epiſtola ſequenti, *Flagito*, inquit, *vt paruum magnus aſpicias, vt diues Paſtor morbidam non contemnas ouem*. Quod ſi paſtores & Doctores à ſummo Pontifice, vt à ſummo Paſtore pabulum aliquando petunt; non mirum eſſe debet, ſi Principes ſæculi, qui inter oues, vel potius inter arietes gregis Chriſti numerantur; ab eodem Principe paſtorum, Chriſtiq; in terris Vicario, doctrinæ pabulum libenter accipiant. *Ioan. 21.* Tom. 2. epiſt. 57. & 58.

Tertium eſt nomen, Doctoris, quo nomine vſum fuit Concilium Florentinum, cùm in decreto ſuo Romanum Pontificem appellandum cenſuit Doctorem omnium Chriſtianorum.

Id verò propriè locum habet in doctrina fidei Catholicæ; quam non ſolum docere, ſed etiam definire cum poteſtate debet, vt ſimul & Doctor & Iudex haberi debeat. Nam quia Dominus ſancto Petro dixit, *Ecce Satan expetiuit vos vt cribraret ſicut triticum: ego autem*
Luc. 22. *rogaui pro te vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos:* ideò in dubijs fidei ad ſedem Petri recurrendum omnibus eſt, in qua fides non poteſt ha-
Epiſt. 190. bere defectum, vt ſcribit S. Bernardus; & ad quam perfidia habere non poteſt acceſſum, vt
Lib. 1. epiſt. 3. ad Cornelium. loquitur S. Cyprianus. Tale aliquid multo antea docuit Salomon dicens, *Verba ſapientium*
Eccl. 12. *ſicut ſtimuli, & quaſi claui in altum defixi, quæ per magiſtrorum conſilium data ſunt a paſtore vno; his amplius fili mi ne requiras.* Et clarius in lege definitum eſt à Spiritu ſan-
Deut. 17 cto per Moſem dicentem, *Qui ſuperbierit nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo tuo; ex decreto Iudicis, morietur homo ille, & auferes malum de Iſrael: cunctuſq; populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumeſcat ſuperbia.* Loquitur autem Moſes de rebus dubijs in lege Domini & doctrina. Hoc præceptum Spiritus ſancti non obſeruarunt quidam Principes Germaniæ, quando ſurrexit Martinus Lutherus, & contra Sacerdotis imperium, qui eo tempore miniſtrabat Domino, nouas doctrinas in populum ſeminare cœpit: ſed illi Principes verè

pij

Digitized by Google

pij ſeruarunt mandatum Dei, qui cum pijſſimis Gratiano & Theodoſio ſeniore dixerunt, *Cunctos populos, quos clementia noſtra regit Imperium in tali volumus religione verſari, quam Diuum Petrum Apoſtolum tradidiſſe Romanis religio vſque adhuc ab ipſo inſinuata declarat, quamque Pontificem Damaſum ſequi claret, &c.*

Et ſanè mirabile eſt, quòd apud aliquos Principes plus fidei inuenerit in rebus fidei, vna ouis errans ab ouili, quàm ſummus Paſtor ab ipſo Domino conſtitutus & Doctor & Iudex. At, inquies, Lutherus verbum Dei pro ſua ſententia proferebat. Ita eſt; ſed cùm de intelligentia verbi Dei quæſtio eſſet, cur non obſeruatum eſt aliud verbum Dei, apertiſſimè docens, vt ad ſacerdotem iretur, qui eo tempore miniſtrabat Domino Deo ſuo? Et poſteaquam de conſilio ſapientum Paſtor primarius ſententiam dixit, & Lutherum hæreticum pronunciauit: vbi eſt verbum Dei, quod anteponi doceat hæreticum declaratum ipſi Iudici ſummo, ab ipſo Domino conſtituto? Hoc idem dici poteſt de Principibus illis, qui Ioannem Caluinum tamquam nouum Apoſtolum receperunt, cùm nulla ſigna ſui apoſtolatus oſtendere poſſet, niſi viuentem hominem verè mortificatum, quem ex morte ad vitam falſo à ſe reuocatum credi voluerat; qui ſi fidem potius habere voluiſſent Doctori omnium Chriſtianorum, à Chriſto ipſo Eccle-

Digitized by Google

ſiæ dato, & in cathedra ſua collocato, pro cuius fide, vt non deficeret orauerat; certè in reprobum ſenſum dati non fuiſſent. Ergo *Re-*
Pſal. 2. *ges intelligite, erudimini qui iudicatis terram,* illi Doctori fidem habete in controuerſijs fi-
Luc. 22. dei, cui Veritas dixit, *Oraui pro te, vt non deficiat fides tua*; & illam Eccleſiam requiri-
Mat. 16. te, de qua dictum eſt à Domino, *Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.*

Quartum nomen Pontificis, Speculator eſt. Ipſe enim propterea in altiſſimo faſtigio ſedet ſpeculæ paſtoralis, vt ſanctus Auguſtinus loquitur in ipſo principio librorum quatuor ad Bonifacium Papam: quoniam ad illum pertinet, ſpeculari ex alto quid agant Chriſtiani, vt inde malos admoneat, vt redeant in viam bonam; & bonos hortetur, vt perſeuerent in curſu, & perueniant ad brauium. Huius ſpeculatoris figura fuit propheta Hieremias, ſan-
Lib. 2. de cõſider. ad Eugenium. cto Bernardo teſte: ſic enim loquitur Deus ad Hieremiam, *Ecce conſtitui te hodie ſuper gen-*
Hier. 1. *tes, & ſuper regna, vt euellas, & deſtruas, & diſperdas, & diſſipes, & ædifices, & plantes.* Neque ſignificant hæc verba Prophetæ, mandari à Deo, vt bella gerat cum Regnis & Regibus, & ea ſibi armis ſubijciat; ſed vt in alto ſedens obſeruet malos mores, & corruptelas omnes Regum & Regnorum, & clamando, & vociferando liberrime increpet vitia, præſertim publica Regum & Principum, & populorum; & pœnas à Deo paratas prædicat,

dicat, & ipſe quoque cenſuris, pœniſque alijs coerceat contumaces; & eo modo diſperdat, & deſtruat peccata Regum & populorum: & ædificet & plantet virtutes, ac mores bonos. Quod idem clarius explicat Ezechiel dicens, *Factum eſt verbum Domini ad me dicens, fili hominis, ſpeculatorem dedi te domui Iſrael, & audies de ore meo verbum, & annunciabis eis ex me. Si dicente me ad impium, morte morieris; non annunciaueris ei, neque locutus fueris, vt auertatur a via ſua mala, & viuat: ipſe impius in iniquitate ſua morietur; ſanguinem autem eius de manu tua requiram. Si autem annunciaueris impio, & ille non fuerit conuerſus ab impietate ſua: ipſe quidem in impietate ſua morietur: tu autem animam tuam liberaſti.* Hæc ipſa quæ Dominus de prophetis, qui prædicatores illius temporis erant, dicit; eadem omnino intelligi debent de Epiſcopis, ad quos præcipuè pertinet officium prædicationis. Epiſcoporum autem caput & princeps eſt ſummus Pontifex. Solebant autem Pontifices Maximi, & Epiſcopi reliqui, quæ mala ex ſpecula cernebant in concionibus ad præſentes; per literas ad abſentes nunciare. Hinc ſanctus Ambroſius in epiſtola ad Theodoſium Imperatorem ſcribit, ſe non poſſe vllo modo tacere, ſi qua mala facta de ipſo audierit, & ideò æquo animo ferat reprehenſiones ſuas.

Ezech. 3

Trid. Conc. ſeſſ. 5. c 2 & ſeſſ. 24. Refor. cap. 4.

Epiſt. 29. li. 5

Quæ cum ita ſint, & Epiſcopi ac Princeps

Epi-

Epiſcoporum, cuius totus mundus Diœceſis eſt, debent & verbo & epiſtolis non tacere vitia Principum, ſed, vt Apoſtolus loquitur, arguere, obſecrare, increpare, opportune, importune in omni patientia, & doctrina. Sed non minus Principes debent præbere aures obedientes, & cogitare Pontificibus & Epiſcopis moleſtiſſimè accidere, ſi quando ad huiuſmodi reprehenſiones venire cogantur; neque illos ſponte hoc agere, ſed coactos tum à commmatione diuina, quæ ſanguinem animarum de manu eorum requirendum clamat, niſi denuncient pœnas peccantibus debitas; tum ab ipſa charitate paterna, quæ cogit medelas morbis adhibere, quamuis amaras, ne filij eorum, ac præſertim honorabiliores miſere pereant. Et certe ſi Principes Chriſtiani libenter acciperent paternas admonitiones, præſertim ex vera charitate prodeuntes; multa fortaſſe diſcerent, quæ ignorant, & multis detrimentis futuris, & impendentibus remedia adhiberent, quæ non adhibent, quia non eſt qui illos admonere audeat. Vtinam multos haberemus Theodoſios, & multos ſimul Ambroſios. Iſte enim ex charitate nihil vtile tacebat: & ille ex obedientia libentiſſime omnia audiebat, & executioni mandabat.

2. Tim. 4

Poſtremum nomen eſt, Sacerdos Magnus, ſiue Pontifex Maximus, quod eſt nomen honorificentiſſimum, vſque adeo, vt etiam apud Romanos Ethnicos maximi fieret nomen Pon-

Digitized by Google

tificis Maximi; quæ cauſa fuit, vt Cæſares Au-
guſti Pontifices etiam maximi nominari vo- Suetonius in Auguſto.
luerint. Et in teſtamento veteri, cùm primum
à Moſe, qui ſimul erat Princeps & Pontifex, di-
uiſæ ſunt iſtæ poteſtates, & Pontificatus Aa-
roni, & poſt eum Eleazaro collatus fuit, &
Principatus Ioſue; ab eo tempore ſemper præ-
poſitus fuit Pontifex Principi; vt ex libro Nu-
merorum & Ioſue poteſt intelligi. Ratio verò *Num.* 34
huius excellentiæ eſt, quia Pontifex præeſt re- *Ioſ.* 14.
bus diuinis, & Princeps rebus humanis; cui
etiam addi poteſt, quod regiones Principum
terræ definitæ ſunt certis prouincijs: regio
ſubiecta Pontifici maximo, omnes prouincias,
& omnia Regna Chriſtianis ſubiecta comple-
ctitur. Hinc ille Pius Epiſcopus Patarenſis,
cùm vidiſſet ſanctum Pontificem Syluerium ab
Imperatore hæretico parum honeſte habitum, Liberatus Abbas in Breuiario c. 22.
exclamauit, multos eſſe Reges in mundo, ſed
nullum talem, qualis eſt ille Pontifex Roma-
nus, qui præeſt Eccleſijs totius mundi. Quan-
ta verò ſit eminentia poteſtatis Pontificiæ ſu-
per poteſtatem Regum & Principum terreno-
rum, docent multi Patres. Sed ego hoc loco
contentus ero teſtimonio ſancti Bernardi, qui
ſic loquitur ad Imperatorem Conradum, *Le-* Epiſt. 103.
gi, inquit, *omnis anima poteſtatibus ſublimio-
ribus ſubdita ſit; & qui poteſtati reſiſtit, Dei
ordinationi reſiſtit, quam tamen ſententiam,
cupio vos & omnimodis moneo cuſtodire in
exhibenda reuerentia ſumma, & Apoſtolicæ*

Sedi,

Digitized by Google

Sedi, & B. Petri Vicario, ſicut ipſam vobis vultis ab vniuerſo ſeruari Imperio: hæc ille, qui Pontificem Petri Vicarium nominat, nō quòd non ſit Chriſti Vicarius, ſed quod Vicarium pro ſucceſſore acceperit. Nam in ſecundo libro de Conſideratione aperte vocat eumdem Pontificem, poteſtate Petrum, & vnctione Chriſtum.

CAP. V.

De officio Principis Chriſtiani erga Epiſcopum proprium.

BEata ciuitas, cui ex magno dono Dei contigit, vt haberet Principem pium, & Epiſcopum ſanctum, & qui inter ſe coniuncti animis & ſtudijs, toti eſſent in populo ſibi commiſſo recte gubernando occupati. Sed vtinam non quotidie audiremus, Principes cum Epiſcopis rixantes, vel de præcedentia, vel de emolumentis temporalibus, quaſi non eſſemus Chriſtiani, & non quotidie in templis audire-

Mat. 23. mus magiſtrum Deum nobis dicentem, *Qui ſe*

Luc. 14. *humiliat exaltabitur, & qui ſe exaltat humi-*

& 18. *liabitur.* &, *Diſcite a me, quia mitis ſum, &*

Luc. 22. *humilis corde.* &, *Qui maior eſt inter vos, fiat ſicut minor, & qui præceſſor eſt ſicut miniſtrator.* Hæc autem eſt veritas (quicquid introduxerit in varijs locis vel ambitio vel conſue-

tudo)

tudo) Epiſcopus eſt Pater, & Paſtor, & Doctor tam Principis quam reliqui populi: & ſecundum hæc nomina Princeps ſubiectus eſſe debet Epiſcopo, non Epiſcopus Principi. Quamuis enim illa nomina magis conueniant ſummo Pontifici, quam particularibus Epiſcopis: tamen nemo negare poteſt, quin Pater ſit honorabilior Filio, & Paſtor ouibus, & Doctor diſcipulis: & Epiſcopo cuicumque nomina illa rectè conuenire erga eos omnes, qui ad eius curam & prouidentiam pertinent. Præterea Epiſcopus in Eccleſia ſedet in throno, & ad altare Sacerdotio fungitur, quæ Principi nulla ratione conueniunt. Habemus præterea multos grauiſſimos authores, qui de excellentia dignitatis Epiſcopalis ita diſputant, vt oſtendant, Principum terrenorum eminentiam cum Epiſcopali faſtigio, nulla ratione comparari poſſe. Hi ſunt S. Gregorius Nazianzenus, & S. Ioannes Chryſoſtomus, græci; S. Ambroſius, & S. Gregorius, latini.

S. Gregorius Nazianzenus in oratione ad Ciues ſuos timore perculſos, & Principem iraſcentem, *An me*, inquit, *libere loquentem æquo animo feretis? Nam vos quoque meæ poteſtati, meisq; ſubſellijs lex Chriſti ſubiecit. Imperium enim ipſi quoque gerimus, addo etiam præſtantius & perfectius. Niſi vero æquum ſit, ſpiritum carni faſces ſubmittere, aut cæleſtia terrenis cedere.*

S. Ioannes Chryſoſtomus libro tertio de Sacer-

cerdotio ſic loquitur, *Sacerdotium Regno tanto eſt excellentius, quantum ſpiritus & carnis interuallum eſſe poteſt.* & hoc multis argumentis probat. Loquitur autem de ſummo Sacerdotio, id eſt, de Epiſcopatu. Ex multis rationibus vnam præterire nolo, *Habent*, inquit, *& terreſtres Principes vinculi poteſtatem; verum corporum ſolum: id autem quod dico Sacerdotis vinculum, ipſam animam contingit, atque ad cælos vſque peruadit.* Et infra, *Nam quaſi iam in cælum tranſlati, ac ſupra humanam naturam poſiti, atque à noſtris affectibus exempti, ſic illi ad principatum iſtum perducti ſunt. Quid multa? Rex aliquis ſi cui ex ſubditis honorem hunc detulerit, vt poteſtatem habeat quoſcumque volet in carcerem conijciendi, eoſdemq; rurſus laxandi, beatus ille & admirandus iudicio omnium fuerit: at vero qui à Deo tanto maiorem accepit poteſtatem, quanto cælum terra pretioſius eſt, quanto etiam animæ corporibus præſtant, hic vilem dignitatem accepiſſe videri poteſt?*

S. Ambroſius in libro de dignitate Sacerdotali cap. ſecundo. *Honor*, inquit, *& ſublimitas Epiſcopalis nullis poterit comparationibus adæquari. Si Regum fulgori compares, & Principum diademati, longe erit inferius, quam ſi plumbi metallum ad auri fulgorem compares. Quippe cum videas Regum colla, & Principum ſubmitti genibus Sacerdotum, & exoſculatis eorum dextris, orationibus eo-*

rum

rum credant ſe communiri.

S. Gregorius in epiſtola ad Mauritium Imperatorem, quæ eſt triceſimaprima libri quarti, *Quid mirum*, inquit, *ſi illos veſtra pietas dignetur honorare, quibus in ſuo eloquio honorem tribuens, eos aut Angelos, aut Deos ipſe etiam appellat Deus? Eccleſiaſtica quoque teſtatur hiſtoria. Quia cum pia memoria Conſtantino Principi in ſcripto oblata accuſationes contra Epiſcopos fuiſſent: libellos quidem accuſationis accepit, & eoſdem qui accuſati fuerant Epiſcopos conuocans, in eorum conſpectu libellos quos acceperat, incendit, dicens, Vos Dij eſtis à vero Deo conſtituti; ite & inter vos cauſas veſtras diſcutite, quia dignum non eſt, vt nos iudicemus Deos.*

Sed ſi haberemus ſanctos Epiſcopos, non egeremus eiuſmodi teſtimonijs. Ipſa enim ſacra poteſtas, cum vera ſanctitate coniuncta, cogit ad ſui venerationem non ſolos Principes minores, ſed etiam ſummos. Certe Magnus Conſtantinus, cum concilio Epiſcoporum intereſſe vellet, non ſolium ſublime ſibi erigi voluit, ſed paruam ſedem: neque antea ſedit, quam Epiſcopi illi annuiſſent vt ſederet. & cum alias ad concionem in templo intereſſe vellet, vbi ſolus Epiſcopus, qui concionabatur, ſedebat in throno, & populus de more illius temporis, ſtabat: oblata eſt ſedes Imperatori, ſed recuſauit, & cum reliquo populo ſemper ſtare voluit. Vide Euſebium in vita Conſtan-

ſtantini libro 2. cap. 10. & libro 4. cap. 33. Sanctus Martinus Epiſcopus Turonenſis, ſic honoratus eſt ab Imperatore Maximo, vt in conuiuio ipſi etiam Imperatori præpoſitus fuerit. Et ſanctus Patritius Epiſcopus Hibernorum, ſic Regibus imperabat, ac ſi vere parens, & Dominus ipſorum eſſet. De ſancto Dunſtano Archiepiſcopo Cantuarienſi ſcriptum eſt in vita ipſius id, quod non meis verbis, ſed auctoris hiſtoriæ referre volo. *Quadam vice Rex in Monaſterium virginum venit, ibiq; captus amore cuiuſdam puellæ, quæ inter Moniales, non velata nutriebatur, eam ad ſuum colloquium adduci ſecretius voluit. Illa cum duceretur, timens pudori ſuo, raptum ab vna ſanctimonialium, capiti ſuo velum impoſuit, eo modo ſe protegi ſperans, ſi forte Rex quid inhoneſte ab ea exigere vellet. Quam ipſe velatam intuens, Quam ſubito, inquit, ſanctimonialis effecta es, arreptumq; velum ab ea detraxit; illa conatu, quo poterat, fruſtra obnitente, ſic illa abuſus eſt. Vbi vero res Dunſtano innotuit, acerbo mœrore percuſſus eſt. Igitur cum in re non ſegnis ad Regem veniret, & ille venienti pro more occurreret, eumq; per manum ad ſolium ſuum perducere vellet: manum Dunſtanus turbato vultu retraxit, nec eam ab homine contingi paſſus eſt. Ad quod ille attonitus: (non enim illum ſcire putabat quod clanculo a ſe factum exiſtimabat) cur manum ſibi non daret, inquirebat. Sed*

Dun-

Digitized by Google

Dunſtanus ad eum ait, Tu poſtpoſito omni pudore adulterium commiſiſti: tu deſpecto Deo, ſignum caſtitatis non veritus, nunc virgini ſuam integritatem præripuiſti; & cur manum, ſummo Patri Virginis filium immolantem, impuris manibus tuis non tradam, quæris? Laua prius per pœnitentiam manus tuas a ſordibus tuis, & tunc demum quo gratiæ reconcilieris, bonora & amplectere manum Pontificis. Territus ille ad hæc, terra procumbit, pedes Antiſtitis petit, ſe peccaſſe, gemitu verba interrumpente, conteſtans. Quod Dunſtanus videns, tantum in Rege humilitatis exemplum, eum amplectitur, & erigit, & quæ ad ſalutem animæ operarentur, loquens, ſeptennem ei pœnitentiam iniunxit. Hic Lector primum obſeruet, Epiſcopo veniente, Regem non in cubiculo eum expectaſſe; ſed illi occurriſſe, manum porrexiſſe, atque ad ſolium deducere voluiſſe; deinde Regem ad reprehenſionem publicam non iratum exeanduiſſe; ſed humi ſtratum, pedes Epiſcopi cum lacrymis, & ſingultibus apprehendiſſe; pœnitentiam ſeptem annorum libentiſſimè acceptaſſe; & quod in hiſtoria ſequitur, multis bonis operibus ſuperadditis, peccatum illud expiaſſe.

Multa eiuſmodi adduci poſſent de ſanctis Epiſcopis, quos Reges & Principes terræ, vt par erat, in honore maximo habebant, quos ſi temporis noſtri Epiſcopi imitari velint, non erit, cur de Principibus ſeculi conquerantur.

Digitized by Google

Vere enim non deeſſent multi Theodoſij, ſi multos haberemus Ambroſios.

CAP. VI.

De officio Principis Chriſtiani erga ſuum Confeſſarium.

SAcerdos Principis Confeſſarius, non ſine ratione ponitur à nobis inter eos; quos, vt ſuos ſuperiores Princeps Chriſtianus venerari debet. Siquidem Sacerdos in audiendis confeſſionibus pœnitentium, quicumque illi ſint, ſiue Principes, ſiue priuati, Iudex eſt loco Dei, & poteſtatem habet in foro conſcientiæ ligandi & ſoluendi: cuius poteſtatis ſignum euidens eſt, quod in eo iudicio Sacerdos ſedet capite tecto; pœnitens autem quicumque ille ſit, etiá ſi Rex, aut Imperator, genibus flexis, & capite detecto, corde contrito & humiliato, vt reus læſæ maieſtatis diuinæ, abſolui petit. Porrò ſalus æterna Principis, mirum in modum à Confeſſario pendet; & leguntur exempla non pauca horroris plena Confeſſariorum, qui cum ipſis ſuis Principibus ad gehennæ ſupplicia deſtinati feruntur. Magnum omnino opus eſt Principum conſcientias regere, & requirit hominem non ſolum valde peritum, ſed etiam valde prudentem, & valde fortem, & quod caput eſt, qui nihil cupiat, nihil ambiat, nihil quæ-

Digitized by Google

quærat, nihil velit omnino niſi ſalutem æternam Principis ſui, & populorum eius.

Sed vt per partes de hoc officio diſſeramus, Confeſſarius duas gerit perſonas, Iudicis, & Medici; & Princeps duas alias, priuatam, & publicam. Confeſſarius, vt Iudex loco Dei, non debet, nec poteſt abſoluere à peccatis, niſi videat pænitentem ſuum vere eſſe pænitentem. Nam ſi forte non vult dimittere id, quod illum in cæno peccati detinet; certe fingit pænitentiam, non agit, cùm peccatum confitetur. Quod ſi Confeſſarius non audet abſolutionem negare tam magno viro, audiat Spiritum ſanctum clamantem, *Noli fieri iudex, niſi valeas virtute irrumpere iniquitatem, ne forte extimeſcas faciem potentis.* Quod idem in multis alijs peccatis locum habebit: ſic etiam non poteſt Confeſſarius abſoluere pænitentem, niſi confeſſionem integram faciat; non autem eſt intègra confeſſio Principis, ſi peccata confiteatur, quæ ad ipſum, vt priuatum hominem pertinent, vt peccata gulæ, luxuriæ, inuidentiæ, & alia id genus: peccata verò quæ fecit vt Princeps, forte non agnoſcat. Non deſunt enim Principes, qui quod ad perſonam propriam attinet, pijſſimi & iuſtiſſimi ſunt, ſed peccata miniſtrorum ſuorum principalium, qui Rempublicam adminiſtrant, neſciunt quidem, & interim opprimuntur pauperes, peruertuntur iudicia, ſcandalizantur puſilli; & ignorantia Principis non excuſat il-

Eccleſ.7

Digitized by Google

lum apud Deum, niſi forte ſit inuincibilis. Debet enim ſerio cogitare quos habeat adminiſtros, & inueſtigare quomodo ſe gerant, & quemadmodum Rempublicam adminiſtrent.

Confeſſarius igitur, qui eſt Iudex loco Dei, non debet eſſe contentus ea confeſſione quam facit Princeps, vt homo priuatus, præſertim ſi ex fama publica, vel aliunde nouit quam male adminiſtri ſui in Republica adminiſtranda ſe gerant: quod ſi Confeſſarius ipſe timet adminiſtros illos offendere; audiat Spiritum ſanctum dicentem, *Noli fieri iudex, niſi valeas virtute irrumpere iniquitatem, ne forte extimeſcas faciem potentis.*

Denique non poteſt Confeſſarius abſoluere pœnitentem ſuum, quantumuis magnum Principem, niſi ſatisfacere ſerio ſit paratus: nec ſolum ſatisfacere Deo per iniuncta ieiunia, eleemoſynas, preces, & alia pœnitentiæ opera: ſed etiam ſatisfacere ijs, quibus forte debet, in reſtituenda fama, in reſarciendis detrimentis, in ære alieno ſoluendo, in ſtipendijs ſuo tempore non tributis. Sæpe enim Principes multa debent ſubditis, quæ illi exigere non audent, ne forte iram Principis incurrãt. Hic vero vigilare debet iuſtitia Iudicis, qui locum Dei tenet, ne forte ipſe audiat in exitu de hac vita: Cur fieri voluiſti Iudex, cùm non valeres virtute irrumpere iniquitatem, & cùm extimeſceres faciem potentis? atque hæc de Confeſſario, vt Iudex eſt.

Adda-

Digitized by Google

Addamus aliquid de eodem Confeſſario, vt Medicus eſt. Medicus animarum nullus eſſe deberet; niſi ipſe optime valeret, ne forte dicatur illi, *Medice cura te ipſum*. Ideo qui ambiunt confeſſiones Principum audire, hoc ipſo digni ſunt, qui repellantur, vtpote qui morbo grauiſſimo laborant; & quod miſerabilius eſt, morbum ſuum in ſe ipſi non agnoſcunt. Itaque ſapiens Princeps, & qui de ſalute æterna ſollicitus eſt, primum omnium Confeſſarium quærat, qui hoc officium numquam ambiuerit. Deinde qui ex publica fama, & ex priuata informatione, vere pius, id eſt vere ſanus à morbis vitiorum ſit. Ad hæc vt peritus ſit medicinæ ſpiritualis, nec ſolum legerit quæ ſcribunt Theologi de Sacramento Pœnitentiæ, & de caſibus, quos vocant conſcientiæ, ſed etiam praxim, & vſum nouerit huius doctrinæ. Præterea, vt non ſit frequens in Aula, nec ſe immiſceat negocijs aulicorum, ne & ipſe ex medico animarum, aulicas, & curialis fiat. Denique, vt cum vera humilitate, & ſanctitate coniunctam habeat modeſtam libertatem admonendi Principis; neque timeat expelli ab officio Confeſſarij; quin potius gaudeat, ſi hoc acciderit, ſe à tam periculoſo onere liberatum. Et ſi forte videat, ſe in aliquo Principe operam perdere, quod ſuis iuſtis admonitionibus acquieſcere nolit; ipſe facultatem abeundi humiliter petat, & etiam non obtentam, per ſe arripiat: minus enim graue

Digitized by Google

eſt, iram Principis mortalis ſuſtinere, quam Dei.

Atque vt hæc Confeſſarius efficere poſſit, oportebit, vt Princeps aditum, & libertatem Confeſſario tribuat, vt ſe fidenter moneat, & pro ratione officij ſui imperet, quæ neceſſaria ſunt ad ſalutem, nec metu, ac reuerentia retardetur. Illud quoque neceſſarium eſſe videtur, vt Confeſſarium Princeps admoneat, ne ſe admiſceat gubernationi, aut negocijs ſtatus, vel regendæ familiæ domeſticæ, niſi ab ipſo Principe conſilium ab eo petatur; multo minus, ne officia publica, aut Magiſtratus pro aliquo petat. Sic enim erit minus odioſus alijs, minusq; ſuperbus; gratus omnibus, nulli moleſtus. Denique ſi Confeſſarius ſit regularis, caueat Princeps, ne illum ſubducat ab obedientia Prælatorum, neque ab obſeruantia regulari, neque occaſionem vllam ei præbeat dominandi inter ſuos, vel ambiendi prælaturas. Id enim neque Principi, neque Religioni, neque Confeſſario expedit: ſed omnibus, atque in primis ipſi Principi nocet, cui religioſiſſimus, atque optimus Confeſſarius neceſſarius eſt.

CAP.

Digitized by Google

CAP. VII.

De charitate paterna Principi neceſſaria ad regendos Populos.

EXpoſuimus breuiter, quod ſit officium Principis Chriſtiani erga ſuperiores: ſequitur nunc, vt explicemus officium eiuſdem erga inferiores, qui ſunt multi; ſed ad ſex ordines reuocari poſſunt, videlicet ad populos, ad domeſticos, ad amicos, & conſiliarios, ad iudices, ad milites, & famulos.

Quod ad primum attinet, conſiderandum eſt diligenter, quæ ſint virtutes, quæ requiruntur, vt Princeps officio ſuo rite fungatur. Et quamuis virtutes plurimæ requirantur ad bene regendos populos, tum ſecundum ſcripturas ſanctas, tum ſecundum leges Philoſophorum; tamen vna eſt principalis, quæ ſecum alias omnes trahit. Ea dici poteſt charitas paterna, quam vt adminiſtræ ſequentur virtutes cardinales, prudentia, iuſtitia, fortitudo, temperantia, quæ ſunt communes Principi cum populo. Denique aliæ Principum propriæ, ſapientia, magnificentia, clementia, miſericordia, quas in Deo Regum omnium Rege Scriptura ſacra frequentiſſime cõmendat.

Digitized by Google

Incipiamus à charitate paterna, quæ nobis tam à Philoſophis, quam à Theologis, & ab ipſo Deo in ſacris eloquiis ſic laudatur, vt ſola ſufficere videatur. Charitatem paternam eſſe Principi in primis neceſſariam, docet Philoſophus in libro de moribus octauo: vbi ponit differentiam inter Regem & Tyrannum, quod Tyrannus in omnibus quærat quæ ſua ſunt; Rex verò quæ ſunt populi; ſiue quod finis propoſitus Tyranno ſit vtilitas propria; finis propoſitus Regi ſit vtilitas Reipublicæ: & quòd Tyrannus habeat ſubditos pro mancipiis, Rex habeat pro filiis: denique quod regimen Tyranni ſit deſpoticum, gubernatio Regis ſit politica. Hoc ipſum ſenſiſſe Romanos, perſpicuum eſt ex eo, quòd Senatores, apud quos erat magna ex parte regimen Reip. dicebantur Patres Conſcripti: & cum regimen tempore Augusti redactum eſſet ad Imperium vnius, ille vnus Pater patriæ amabat dici, iuxta illud Horatii: *Hic ames dici Pater, atque Princeps*. & deinceps ex nominibus honorificis quæ dabantur Principi recens electo, vnum erat Pater patriæ, vt cognoſci poteſt ex Lampridio in vita Alexandri Seueri. Hinc eſt illa ſententia Senecæ in primo libro de Clementia. *Vnum eſt inexpugnabile munimentum, amor Ciuium. quid hæres? fruſtra te terrore ſuccinxeris, niſi ſeptus charitate fueris, armis enim arma irritantur*. Cui ſimilis eſt illa Marci Antonii Imperatoris apud Herodianum. *Neque*

Lib. 8. Ethic. cap. 1.

Digitized by Google

enim aut pecuniæ vis, aut ſtipantia ſatellitum agmina tueri Principem poſſunt, niſi illi ipſi quos regas animum imperanti, beneuolentiamque accommodent.

Sed quicquid ſit de Paganis, certe apud Chriſtianos, omne bonum regimen ſuper charitate fundari debet ſic, vt in primis detur opera ab his qui regunt populos, vt ametur Deus propter ſe, & proximus propter Deum. Nam *finis omnis præcepti charitas*, inquit Apoſtolus. & rurſum, *Omne mandatum in hoc verbo inſtauratur, Diliges proximum tuum ſicut teipſum.* & in eodem loco. *Dilectio malum non operatur, plenitudo ergo legis eſt dilectio.* Adde, quod Regna terrena, ſi bene gubernanda ſint, reſpicere debent ad regnum cæleſte, quod eſt exemplar omnis boni regiminis. In regno verò cælorum vna viget charitas pro omnibus legibus, & ſtatutis: nam ideò dicuntur omnes plateæ cæleſtis Hieruſalem eſſe ex auro puriſſimo, quo charitas ſignificatur. Debent igitur omnes Principes, ſi bene regnare cupiunt, ex vera & magna charitate paterna diligere omnes homines ſibi ſubiectos vt filios, non vt ſeruos, non vt extraneos, ac per hoc operam dare vt non grauentur à Præſidibus prouinciarum, neque à Gubernatoribus ciuitatum, neque ab vllis Iudicibus præter iuſtitiam; & non imponantur vectigalia non neceſſaria, vt quietam & tranquillam vitam ducant. Hoc obſeruàuit Tiberius

1. Tim. 1.

Rom. 13.

Apoc. 21.

Digitized by Google

berius II. Imp. cuius vitam deſcripſimus in ſecundo libro accuratiſſimè, & ideò amatus fuit à populis ardentiſſime, vſque ad mortem.

Lib. 1. c. 10. Narrat Euſebius Cæſarienſis in libro primo de vita Conſtantini Magni, patrem eius Conſtantium, qui vnus erat ex Cæſaribus, & regebat Brittaniam, & aliquas alias partes Imperij, reprehenſum fuiſſe per homines ad eum miſſos à Diocletiano Imperatore, quòd non haberet ærarium pecunijs ſatis refertum. Ille verò reſpondit, poſt triduum, ſe demonſtraturum habere ſe ærarium refertiſſimum auro, & argento, & fortaſſe magis copioſum, quam ipſe Diocletianus haberet. Vere enim Conſtantius vir erat optimus, & populorum ſuorum amator, quos proinde non vexabat nouis vectigalibus, vel tributis; & propterea viciſſim à populis, & præſertim à potentioribus vehementiſſime diligebatur. Significauit igitur amicis ſuis locupletibus, ſe indigere pecunijs ob aliquam ingruentem ſibi neceſſitatem: continuo vero tantæ ad eum peruenere pecuniæ, vt ærarium pleniſſimum redderetur. Ergo ad diem condictum oſtendit ijs, quos Diocletianus miſerat, ærarium plenum, & ait, *Referte hoc Diocletiano Imperatori*. Sed ego arbitror eum ſignificare voluiſſe, verum ærarium eſſe amorem populorum, & vim ac robur Imperij non eſſe poſitum in multis pecunijs, ſed in fide & charitate ſubditorum:

amor

Digitized by Google

amor autem amore conciliatur; proinde qui velit imperium ſtabile, & forte, curet, vt ciues & milites, & reliqui imperio ſubiecti, intelligant Principem eſſe patrem, ſeq; ab eo vt à vero parente diligi; & tutiſſimum erit imperium. Hæc ſententia erat Conſtantij viri quidem nondum Chriſtiani, ſed prudentis & probi, & qui Chriſtianos non perſequebatur vt collegæ eius omnes faciebant; & ea fortaſſe cauſa fuit, vt ipſe ante obitum in verum Deum crederet, & vt filius eius Conſtantinus diuino miraculo ad fidem Chriſtianam vocaretur; & non partem Imperij, vt eius parens, ſed totum omnino multis annis feliciſſime gubernaret, & filijs ſuis poſt ſe, gubernandum relinqueret. Hæc igitur prima virtus quæ eſt regina virtutum, cordi ſit Principibus: ament populos, vt filios; & pacem, & abundantiam illis procurent: non ſinant eos à Præſidibus & Iudicibus iniuſtè vexari. Si enim populi intelligent à Principe ſe amari; & ipſi viciſſim Principem ſuum diligent, & pro eo facultates ſuas, & vitam ipſam, ſi fuerit opus, exponent. Sic Moſes populum ſuum, ex vera charitate, vt filios diligebat, cùm Deum contra eos iratum alloquebatur dicens, *Aut parce populo huic, aut dele me de libro vitæ*. Sic etiam Dauid Moſis æmulator, videns populum ab Angelo Domini gladio feriri, clamabat, *Vertatur obſecro furor tuus in me. Ego ſum qui peccaui, iſti qui oues ſunt quid fecerunt?* Vterque autem

Exo. 32.

2. Reg. 24.

tem facile obtinuit, quod petebat, *Deus enim charitas eſt*, & charitatem diligit in omnibus,
Pſal. 81 ſed in Principibus maxime, qui Dij in Scripturis vocantur.

CAP. VIII.

De prudentia Principi neceſſaria ad regendos populos.

PRudentia virtus eſt cardinalis, ſed Principi in regimine populorum in primis neceſſaria; quemadmodum obedientia neceſſaria eſt ſubditis, vt rectè omnia fiant. Hinc Dauid filio ſuo Salomoni Regi, tunc primum inuncto, precatur à Deo virtutem illi in primis neceſſariam, dicens, *Det tibi Dominus*
1. Paral. 22. *prudentiam & ſenſum, vt regere poſſis Iſrael, & cuſtodire legem Domini Dei tui: tunc enim proficere poteris ſi cuſtodieris mandata, & iudicia quæ præcepit Dominus Moyſi.* Vbi ſanctus Dauid, prudentiſſime docuit filium ſuum, prudentiam non ſolum eſſe neceſſariam ad regendos alios, ſed etiam ad regendum ſe. Qui enim ſe ipſe regere neſcit, quomodo alios regere ſciet? Prudentia vero ad ſe regendum neceſſaria; illa eſt, quæ docet, ſeruandam eſſe in primis legem Domini. Siquidem prudentia virtus eſt, quæ dirigit media ad finem. Porrò finis noſter eſt vita æterna: medium ad hunc

Digitized by Google

hunc finem eſt obſeruatio mandatorum, dicente Domino, *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata*. Ideo rectiſſime Dauid docuit filium ſuum, in hoc ſitam eſſe veram prudentiam vniuſcuiuſque noſtrum, vt pro viribus contendamus cuſtodire quàm accuratiſſime leges, & mandata Domini; & poſtea regamus eos, qui nobis ſubiecti ſunt; efficiendo pro viribus, vt etiam ipſi per obſeruantiam mandatorum diuinorum currant ad finem, ad quem à Deo conditi ſunt, qui eſt felicitas ſempiterna. Hæc eſt prudentia quam Spiritus ſanctus prudentiam iuſtorum appellat; & diſtinguitur à prudentia carnis, quam mortem eſſe dicit Apoſtolus, quia ad mortem æternam perducit; & non prudentia, ſed aſtutia dici deberet. Prudentia enim vera ſecundum eumdem Apoſtolum, eſt prudentia ſpiritus, quæ vitam & pacem adducit. *Mat. 19.* *Luc. 1.* *Rom. 8.* *Rom. 3.*

Princeps ergo Chriſtianus ſequatur Regem Dauidem vere prudentem, non Regem Hieroboam, aſtutum potius quam prudentem. Dauid Rex ſanctus docuit filium ſuum, vt ſecundum prudentiam iuſtorum mandata Domini obſeruaret, & obſeruanda à ſubditis ſuis iuberet: quæ ſunt vera media ad verum finem, qui eſt vita ſempiterna. Hieroboam Rex callidus aſtutè cogitans, populos ſuos à ſe facile receſſuros, & ad Regem Iuda reuerſuros; ſi irent in Hieruſalem ad ſacrificia offerenda, & ad Deum Patrum ſuorum adorandum ſecundum *3. Reg. 12.*

Digitized by Google

dum legem Moyſis: erexit aliud altare in Bethel, & vitulos aureos fabricauit in Deos, & proclamari iuſſit, *Hi ſunt Dij tui Iſrael*. Itaque vt conſeruaret Regnum, abiecit veram Religionem, & introduxit idololatriam. Hæc eſt prudentia huius ſæculi, quæ propter temporalia, negligit ſempiterna; & quia non eſt conſilium contra Dominum, vtraque breui tempore amiſit. Nam propter hoc peccatum Hieroboam, quod ſucceſſores eius imitati ſunt; breui totum illud Regnum euerſum eſt.
4.*Reg.* 12. Venit enim Salmanaſſar Rex Aſſyriorum, & in carcerem coniecit Regem; & totum populum cum ipſo Rege tranſtulit in Aſſyrios, vnde numquam amplius redierunt. Hunc exitum habuit verſutia politica Regis Hieroboam, & ſucceſſorum eius; corrupit Religionem, vt conſeruaret Regnum, & breui vtrumque perdidit, neque vnquam recuperauit.

Hanc aſtutiam Hieroboam imitati ſunt Scribæ, & Phariſæi cum Principe Sacerdotum Caypha: ſciebant enim, neque vllo modo negare poterant Ieſum Nazarenum, verum eſſe Meſſiam in lege promiſſum, & à prophetis omnibus prænuntiatum; neque negare poterant ab eo præter alia ſigna innumerabilia, cæcum natum fuiſſe curatum, & Lazarum ante quatuor dies mortuum & ſepultum, coram ingenti multitudine ad vitam ſolo verbo reuocatum: tamen ne prætextu noui Regis, Romani Imperatores bellum eis inferrent, & ex

pro-

propria ciuitate pellerent; perſuaſit illis Cayphas, expedire, vt Meſſias falſis criminibus obrutus, occideretur, ne ciuitatem & Rempublicam illam ſuam, qualiſcumque tunc eſſet, amitterent. Chriſtum igitur occidi non ſolum paſſi ſunt, ſed ipſi Pilatum Iudicem ſuis clamoribus & minis, vt eum occidi iuberet, compulerunt. Et quid tandem iſta eorum ſtulta prudentia, & ne ſtatus eorum politicus mutaretur, anxia ſollicitudo conſecuta eſt? Chriſtum quidem Saluatorem amiſerunt, ſed ſtatum ſuum politicum non conſeruarunt. Breui enim, ira Dei illos perſequente, ciuitas illa, ob quam cõſeruandam Dei filium occiderunt; à Romanis capta, & funditus euerſa eſt, & habitatores eius, vel occiſi, vel capti, vel diſperſi fuerunt; Chriſtus autem reſurrexit triũphator mortis & inferni, & orbem terræ fidei, & imperio ſuo ſubiecit: Et adhuc non intelligunt homines, quam inanis ſit falſorum politicorum illa verſutia, quæ vera prudentia dici & haberi cupit.

Ad hæc duo exempla falſæ prudentiæ, addam vnum prudentiæ veræ. Conſtantius pater Magni Conſtantini, de quo ſupra locuti ſumus, cùm audiuiſſet à Diocletiano, & Maximiano cogi Chriſtianos, ac præſertim Palatinos, vt Chriſtum abnegarent; finxit ipſe quoque velle, vt ex palatio ſuo illi exirent, qui fidem Chriſti abnegare nollent. Itaque iuſſit illis ſignificari, vt qui ſecum eſſe vellent, Chriſto

Euſeb. lib. 5. de vita Conſtantini c. 11

ſto

ſto renunciarent. Multi qui rem gratam ſe facturos Principi arbitrabantur, ſi Chriſtum abnegarent, promptos ſe ad abnegandum exhibuerunt. Sed prudens Imperator omnes illos abiecit, qui Chriſto renuntiare parati erant, dicens, Si Deo fideles non fuiſtis, quando ſperare potero, vt mihi, quem hominem mortalem eſſe non dubitatis, fideles futuri ſitis? Hoc igitur documentum eſt veræ prudentiæ, vt ſyncerís, & probis hominibus confidamus; à perfidis, & proditoribus, quamuis nobis amiciſſimi videantur, penitus caueamus.

CAP. IX.

De Iuſtitia Principi neceſſaria ad regendos populos.

IVſtitia multis modis tum in Scripturis ſanctis, tum in libris Philoſophorum, & Theologorum accipi ſolet. Sed ad rem noſtram duæ ſignificationes maximè faciunt. Prior, qua per iuſtitiam intelligitur communis virtus, quæ leges omnes adimplet, ſecundum quam is dicitur iuſtus, qui eſt probus, quiq; leges omnes adimplet, de qua diſputat Philoſophus in libro quinto de moribus: & hanc ſanctus Auguſtinus in libro de natura & gratia prope extremo ſcribit, eſſe eamdem virtutem cum charitate, cum qua iniquitas eſſe

non

Digitized by Google

non poteſt. De hac loquitur ſanctus Lucas in principio Euangelij ſui, cùm de Zacharia & Eliſabeth dicit, *Erant iuſti ambo, incedentes in omnibus mandatis & iuſtificationibus Domini, ſine querela*. Et Dominus in ſermone ſuo, quem habuit in monte, *Beati qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam*. & in iudicio, *Ibunt hi*, id eſt, iniuſti, *in ignem æternam; iuſti autem in vitam æternam*. & S. Ioannes in epiſtola prima, *Filioli*, inquit, *nemo vos ſeducat; qui facit iuſtitiam iuſtus eſt: qui facit peccatum, ex diabolo eſt, quoniam ab initio diabolus peccat*. Et in eodem loco paulo ſuperius, *Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit, & peccatum eſt iniquitas*.

Luc. 1.
Matt. 1.
Mat. 21.
1. Ioan. 3

Altera ſignificatio iuſtitiæ magis anguſta illa eſt, quæ iuſtitiam particularem deſignat; ſecundum quam diriguntur commutationes rerum, vel diſtribuuntur pro meritis præmia. Et quidem iuſtitia omnibus modis ad Principem maximè pertinet. De priore dicit Sapiens in Prouerbijs, *Abominabiles Regi, qui agunt impiè, quoniam iuſtitia firmatur ſolium*. De poſteriore ſcribit Hieremias, *Regnabit Rex, & ſapiens erit, & faciet iudicium, & iuſtitiam in terra*. Porrò, Principem debere eſſe exemplar omnis iuſtitiæ, ac præcipuè iuſtitiæ generalis, docent omnes qui de his rebus ſcripſerunt auctores ſacri & prophani. Primus Moſes præueniens creationes Regum, dat eis præcepta, vt legant aſſiduè

Prou. 16
Hier. 23
Deut. 17

legem Domini; vt diſcant timere Dominum, & cuſtodire mandata eius omnibus diebus vitæ ſuæ; & non eleuentur in ſuperbiam ſuper fratres ſuos, & non declinent in partem dexteram, vel ſiniſtram.

Deinde Dauid in pſalmo ſecundo, *Et nunc,* inquit, *Reges intelligite, erudimini qui iudica-*
Pſal. 2. *tis terram; ſeruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore.* Salomon in Prouerbijs, pręter alia admonet Reges ſobrietatis, dicens,
Prou. 31 *Noli Regibus dare vinum, quia nullum ſecretum eſt vbi regnat ebrietas; & ne forte bibant & obliuiſcantur iudiciorum, & mutent*
Sap. 6. *cauſas filiorum pauperis.* Et liber Sapientiæ vehementiſſimè reprehendit malos Reges, quòd ipſum liberrimè fecerunt omnes prophetæ, etiam ſi ſcirent ſibi propterea, carceres & vincula, & mortes horribiles eſſe parata; ſed ne ipſi quidem ſcriptores Ethnici tacuerunt, Principes debere eſſe viros optimos, & cuſtodes legum, & exemplaria omnium virtutum. Nota eſt ſententia Ariſtotelis in libro
Lib. 5. c. 10. Politic. quinto Politicorum, vbi laudat veteres, quòd Reges eligerent ſemper ex viris bonis, & propter excellentiam virtutum, aut res præclarè geſtas. Similis eſt ſententia Xenophontis in
Lib. 7. de exped. Cyri. libro de expeditione Cyri Regis, vbi dicit, nulli homini, ſed præſertim ei, qui in alios imperium habet, vllas eſſe opes honeſtiores quam iuſtitiam, & animi magnitudinem, & virtutes cæteras; qui rurſum addit, Imperium
Lib. 8.

nemini

nemini conuenire, qui non ſit melior illis quibus imperat. His adde Senecam, qui in epiſtola viceſima apertè ſcribit, ſummam felicitatem eſſe apud illas gentes, in quibus non poteſt eſſe potentior, niſi melior.

Sed his omiſſis, ratio naturalis apertiſſimè clamat, eum qui præeſt cæteris, debere eſſe omni ex parte perfectum. Princeps officium habet in populo, quod habet caput in corpore. Porrò caput habet omnes ſenſus; reliquum corpus vnum tantum, eumq; infimum. Quale igitur monſtrum eſſet ſi caput, cuius eſt regere omnia membra, neque videret, neque audiret, neque loqui poſſet, neque diſcerneret odores à fœtoribus, neque dulcia ab amaris? & ex membris inferioribus aliud videret, aliud audiret, aliud olfaceret, aliud guſtaret. Neque ſolum eſſet mõſtrum, ſed fruſtra locum illum excelſum occuparet; cùm non ſolum regere membra non poſſet, ſed ipſum dirigi, ac duci opus haberet. Quis igitur non intelligit quanta virtutum perfectio requiratur in Principe, ad cuius officium pertinet, ſic populos regere, vt membra reguntur à capite?

Deinde Princeps non ſolum eſt quaſi caput in corpore; ſed etiã quaſi paſtor inter oues. Sic enim loquitur Deus in pſalmo, *Et elegit Dauid* *Pſal. 77.* *ſeruum ſuum, & ſuſtulit eum de gregibus ouium, de poſt fœtantes accepit eum. Paſcere Iacob ſeruum ſuum, & Iſrael hæreditatem ſuam. Et pauit eos in innocentia cordis ſui, &*

Digitized by Google

in intellectibus manuum ſuarum deduxit eos. Vbi Dominus dicit, ſe exercuiſſe Dauidem in arte paſtoritia ouium irrationabilium, ac deinde eum tranſtuliſſe ad officium paſcendi populos ratione præditos. Nec ſolum Dauidem Regem Hebræorum, Deus paſtorem vocat; ſed etiam, quod eſt magis admirandum, Cyrum ipſum Regem Perſarum apud Iſaiam,
Iſai.44. vocat Deus paſtorem ſuum. *Qui*, inquit, *dico Cyro, paſtor meus es, & omnem voluntatem meam complebis*. Denique, vt alia prætermit-
Ezec.34 tam, apud Ezechielem conqueritur Deus de Paſtoribus Iſrael, id eſt, de Regibus, qui cùm eſſent ipſi deterrimi, populum ad exitium perduxerunt: & tandem adiungit, *Et ſuſcitabo ſuper eas*, oues videlicet gregis ſui, *Paſtorem vnum, ſeruum meum Dauid. Ipſe paſcet eas, & ipſe erit eis in paſtorem*. Neque ſcriptores Ethnici abhorruerunt à nomine paſtorum, cùm de Regibus agerent. Certe Homerus Agamemnonem Regem, paſtorem populorum appellare ſolet. Hæc verò ſimilitudo Regis ad paſtorem, ſatis aperte docet, Reges debere ſapientia & virtutibus ſic eminere in populis, quos regunt, vt eminent homines ratione præditi in gregibus ouium, quas paſcunt. Ex quo ſequitur vt Sardanapalus, Nero, Vitellius, Heliogabalus, Commodus, & alij eorum ſimiles non paſtores, ſed lupi, vel vrſi, aut canes rabidi dici potuerint.

Ad hæc Princeps non ſolum eſt caput, &

pa-

paſtor, ſed Deus quidam terreſtris, dicente Spiritu ſancto in pſalmis, *Ego dixi dij eſtis, & filij excelſi omnes*. Et non ſine magna cauſa Ethnici, qui Deos colebant, qui delectabantur ſtupris, adulterijs, furtis, & qui inter ſe bella gerebant, & vnus alium Regno pellebat: ipſi quoque licere ſibi exiſtimabant, eiuſmodi facinora perpetrare. Sanctus Auguſtinus in libris Confeſſionum ponderat id, quod eſt apud Terentium, adoleſcentem quemdam excitaſſe ſe ad vim inferendam virgini, exemplo Iouis principis Deorum, cuius ſtuprum in tabella depictum cernebat. *Vide*, inquit, *quemadmodum ſe concitat ad libidinem, quaſi caleſti magiſterio. At quem Deum, inquit, qui templa cæli ſummo ſonitu concutit; ego homuncio id non facerem? Ego verò illud ſponte feci ac libens.* Pſal. 81. Lib. 1. Confeſſ. 16.

At nos Chriſtiani Deum habemus, cui Angeli canunt *Sanctus, Sanctus, Sanctus*: & qui lux eſt, in qua tenebræ non ſunt vllæ. & de quo Dauid canit, *Iuſtus Dominus, & iuſtitiam dilexit*: & cuius tanta eſt puritas, vt Iob dicat, *ſtellæ non ſunt munda in cõſpectu eius*: proinde neceſſe eſt, vt Principes, cum quibus Deus nomen ſuum communicare dignatur, ea puritate nitere procurent, quæ tanto nomini conuenit. Iſai. 6. 1. Io. 1. Pſal. 10 Iob. 25.

Præterea, Principes in terris ſunt quaſi ſpecula, vel exemplaria, in qua ſubditi omnes reſpiciunt, ſeq; eorum moribus accommoda-

re ſatagunt: ea de cauſa, ſi Principes iuſti ſint, caſti, ſobrij, pij; multos ex ſubditis, cum magna ſua laude, & cum ingenti merito apud Deum tales efficient. Contra verò, ſi ſint iniuſti, ebrioſi, adulteri, parum pij, parumq; religioſi; plurimos exemplo ſuo trahent ad inferos.

Denique, Princeps eſt Iudex ſupremus in ſuo Regno, & ſiquidem ſit ipſe probus, & ab omni ſcelere immunis; liberè omnino, & aperta fronte poterit ſceleratos omnes iuſtis pœnis mulctare: ſed ſi forte ſit ipſe adulter; qua fronte adulteros condemnabit? ſi periurus, aut blaſphemus; quando audebit de ſimilibus pœnas publicas ſumere? ſi furore percitus hominem innocentem occiderit; quomodo audebit reos eiuſdem delicti carnifici occidendos tradere? Sin autem crimina iſta, & alia ijs ſimilia non puniet; ciuitatem adulterijs, periurijs, blaſphemijs, homicidijs, & alijs flagitijs, & facinoribus replebit. Si verò puniet, ſe ipſe damnabit, iuxta Apoſtolum, qui ſcribit

Rom. 2. in epiſtola ad Romanos, *Inexcuſabilis es, ô homo omnis qui iudicas; in quo enim iudicas alterum teipſum condemnas; eadem enim agis quæ iudicas.*

Compellitur ergo Princeps, ſi nomen ſuum vllo modo tueri velit, iuſtitiæ generali operam dare, id eſt virtutes omnes colere, vitia omnia vitare. Eſt autem felix neceſsitas, quæ ad meliora compellit. Sed neque compelli

opus

opus habebit, ſi fretus auxilio Dei, incipiat viam virtutis ingredi, cum pijs hominibus 1 verſari; pernicioſos amicos, vt peſtes fugere, 2 precibus, ieiunijs, eleemoſynis, numen diui- 3 num ſibi conciliare, ſacramenta cæleſtia cum 4 ſeria præparatione frequenter ſumere. Via enim virtutis, quæ initio anguſta videtur; ſemper magis, ac magis dilatatur, cùm cor ipſum charitas ipſa dilatat. *Viam*, inquit Propheta, *mandatorum tuorum cucurri, cum dilataſti cor meum.* Pſ. 118.

C A P. X.

De Iuſtitia particulari Principi neceſſaria ad regendos populos.

DIximus de iuſtitia generali; nunc de particulari dicendum eſt. Iuſtitia particularis eſt etiam duplex; altera quæ in commutationibus poſita eſt, quæ proprie ad priuatos pertinent, inter quos exercentur emptiones, venditiones, locationes, mutua, & alia id genus, de quibus nos hoc loco non agimus. Eſt tamen etiam commutatiua iuſtitia, quæ conſiſtit in inflictione pœnarum; & hæc ad Principes, & Iudices pertinet, ex S. Thoma 2.2. q. 108. art. 2. ad primum. Altera particularis iuſtitia eſt, quæ in præmijs, vel alijs bonis communibus diſtribuendis conſideratur.

Digitized by Google

Atque hæc eſt quæ propriè ad Principis officium pertinet; de quo officio nos diſputamus. Primum igitur agemus de diſtributione honorum, deinde de inflictione pœnarum.

In diſtributione bonorum tota difficultas in eo poſita eſt, vt euitetur acceptio perſonarum: hoc enim eſt vitium propriè contrarium iuſtitiæ diſtributiuæ. Eſt autem acceptio perſonarum vitium, quo Iudex, ſiue Princeps in diſtributione bonorum, quæ ex iuſtitia debentur; non conſiderat veram cauſam meritoriam, ſed loco cauſæ, conſiderat aliquam perſonæ qualitatem, vt cognationem, vel amicitiam, vel aliquid aliud eiuſmodi, quod ad rem non pertinet. Ponam exemplum in re in qua grauius peccari ſolet. Habent multi Principes ius nominandi perſonas ad Epiſcopatus. Et quidem ſi nominet perſonas idoneas; nominatio, & collatio rata eſt, etiam ſi aliæ perſonæ adeſſent notæ Principi magis idoneæ: ſed tamen Princeps ipſe, qui nominat perſonam minus idoneam, minus dignam, minus vtilem; vtiliore, & digniore, & magis idonea prætermiſſa, mortaliter peccat, vt Synodus ipſa Tridentina declarat. Nam & Eccleſiam lædit, & ipſi perſonæ nominatæ parum prodeſt; & ſi forte ſit indigna plurimum nocet, dum illi prodeſſe ſe putat. Et ſi is qui minus dignum nominat, peccat tam grauiter; quam grauiter peccabit qui indignum nominat? Sanctus Gregorius, vir ſapientiſſimus & optimus, nunquam

S.Tho. 2.2. q.63.

Seſſ. 24. de refor. c. 1.

quam ſe immiſcere voluit in electionibus Epiſcoporum, vt ipſe teſtatur, ne videlicet eſſet particeps peccati grauiſſimi, quod illi committunt, qui quoquo modo indignum eligunt. Et ſanctus Ludouicus Rex, eadem de cauſa, recuſauit accipere à Summo Pontifice priuilegium nominandi prælatos. Videant igitur, ſi qui ſunt, qui eiuſmodi priuilegia ambiunt, quam periculoſam rem ambiant.

Lib. 2. epiſt. 29.

Vide chronicũ Genebrardi ad annum Chriſti 1258. & Io. Boze-rum in vita S. Ludouici.

Idipſum intelligi debet de aliis diſtributionibus dignitatum, honorum, graduum, emolumentorum, quæ ex iuſtitia pendent: nam vbi non habet locum iuſtitia, ſed gratia; ibi non eſt vitioſa acceptio perſonarum. Siquidem apud Deum non eſt acceptio perſonarum, vt Scripturæ paſſim clamant: & tamen Deus cuius vult miſeretur, & quem vult indurat. Et Chriſtus in parabola vineæ, murmurantibus operarijs, quòd mercedem eamdem reddidiſſet ijs, qui laborauerant horæ vnius ſpatio, cum ijs, qui tota die portauerant pondus diei & æſtus; reſpondit, *Amice non facio tibi iniuriam, nonne ex denario conueniſti mecum? tolle quod tuum eſt & vade: volo autem huic nouiſſimo dare ſicut & tibi. an oculus tuus nequam eſt, quia ego bonus ſum?*

2. Paral. 19.
Rom. 2.
Epheſ. 6.
Coloſſ. 3.
1. Pet. 1.
Rom. 9.
Mat. 20.

Iam verò quod attinet ad redditionem pœnæ ijs qui male agunt: iuſtitia quidem vindicatiua neceſſaria eſt Reipublicæ, vt ex pœna vnius multi deſiſtant ab iniurijs inferendis, & ſic fiat opus iuſtitiæ pax, vt loquitur Iſaias *Iſai. 32.*

pro-

Digitized by Google

propheta, hoc eſt, ex iuſtitia oriatur pax, & tranquillitas. Et quidem rigor iuſtitiæ non eſt contrarius lenitati, & manſuetudini, quando naſcitur, non ex crudelitate erga homines;
Num. 12. ſed ex zelo erga Deum. Moſes mitiſſimus erat ſuper omnes homines, qui morabantur in terra; & tamen ex zelo honoris Dei, iuſſit
Exo. 23. occidi multa millia hominum, qui vitulum aureum adorauerant; & rurſum aliàs ſuſpen-
Num. 25 dit omnes Principes populi in patibulis; & iuſſit occidi multa millia ex plebe, ob aliud peccatum idololatriæ. Et Dauid tantæ manſue-
Pſ. 131. tudinis erat, vt de eo ſcriptum ſit, *Memento Domine Dauid, & omnis manſuetudinis*
Pſ. 100. *eius*; & tamen ipſe de ſe dicit, *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, vt diſperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem*. Itaque non pugnat zelus iuſtitiæ cum manſuetudine; neque pugnat etiam cum miſericordia. Quamuis enim iuſtitia & miſericordia contrariæ videantur: tamen ſic vnitæ inter ſe ſunt, vt ſorores amantiſſimæ dici poſſint. Nam cùm puniuntur per iuſtitiam homines ſceleſti; liberantur per miſericordiam homines probi, quos ſceleſti illi iniuſtè vexabant. Et ipſi etiam improbi, ſi ſaperent, intelligerent, ſecum miſericorditer agi, cùm pœnis coguntur temperare à peccatis, quæ maiora ſunt mala, quàm ipſa ſupplicia. Neque tamen negamus quin aliquando, iuſtis de cauſis, poſſit Princeps miſericorditer, vel diminue-

minuere, vel omnino condonare pœnam homini peccanti; ſed, vt plurimum, iuſtitiæ ſeueritas in Principe laudatur; tum vt cæteri timentes caueant à peccatis; tum vt homines probi ſine timore, vitam quietam & tranquillam ducant.

Vnum eſt peccatum, in quo ſeueriſſimè puniendo, ego quidem valde optarem, vt Chriſtiani Principes omnes maximo zelo exardeſcerent. Blaſphemia eſt peccatum, de quo loquor; hoc enim crimen ex ſententia S. Thomæ Doctoris verè Angelici, eſt peccatum maximum, quod ille probat, quia *opponitur confeſſioni fidei, & ideò habet in ſe grauitatem infidelitatis; & aggrauatur peccatum ſi ſuperueniat deteſtatio voluntatis; & adhuc magis ſi prorumpat in verba: ſicut & laus fidei augetur per dilectionem, & confeſſionem. Vnde cùm infidelitas ſit maximum peccatum ſecundùm ſuum genus; conſequens eſt, quod etiam blaſphemia ſit peccatum maximum ad idem genus pertinens, & ipſum aggrauans.* 2.2.q.3.art.3.

Hæc ſanctus Thomas, ex cuius ratione ſequitur, vt blaſphemia ſit peccatum quodammodo maius maximo; quia pertinet ad genus infidelitatis, quæ eſt peccatorum omnium maximum, vt idem docet, & illud etiam aggrauat, cum illi addat deteſtationem voluntatis. 2.2.q.3.ar.3 Deinde peccatum blaſphemiæ in Deum, in lege diuina, non dubiam habet pœnam, ſed manifeſtam, & atrociſſimam. Sic enim loqui-

loquitur Dominus, quem conſuluerat Moſes
Leuit. 24 de pœna blaſphemi. *Educ blaſphemum extra caſtra, & ponant omnes qui audierunt, manus ſuas ſuper caput eius, & lapidet eum populus vniuerſus.* Deinde per hanc occaſionem, ne forte exiſtimaret Moſes, aut populus, ſolum illum primum blaſphemum eo modo fuiſſe puniendum; addit Deus legem vniuerſalem, dicens, *Homo qui maledixit Deo ſuo, portabit peccatum ſuum; & qui blaſphemauerit nomen Domini, morte moriatur, lapidibus opprimet eum omnis multitudo, ſiue ille ciuis, ſiue peregrinus fuerit.* & iterum repetit Dominus ad legem confirmandam, *Qui blaſphemauerit nomen Domini moriatur.* Et mox adiungit idem Dominus, *Qui percuſſerit, & occiderit hominem, morte moriatur. Qui percuſſerit animal, reddet vicarium, id eſt animam pro anima.* Vbi videmus differentiam peccatorum & pœnarum. Qui occidit animal brutum, non ipſe occiditur, ſed reddet viuum pro mortuo; qui occidit hominem, & ipſe occiditur, ſed non lapidatur, quod eſt genus mortis atrox, & turpe; qui Deum blaſphemat, lapidatur ab omni populo, in argumentum vniuerſalis deteſtationis, vt nullus ſit, qui blaſphemi miſereri debeat. Quæ cum ita ſint, mirum certe videri debet, quòd apud Chriſtianos, homicidium ordinaria morte puniatur: blaſphemia, quæ eſt crimen lōge grauius, minori pœna, vt plurimum caſtigetur.

Ne-

Digitized by Google

Neque ſolum lex diuina, ſed etiam humana Imperatoris Iuſtiniani, blaſphemos in Deum, vel ſanctos vltimo ſupplicio affici iubet; vt legi poteſt in Authenticis collatione ſexta, titulo quinto, nouella ſeptuageſimaſeptima. Porrò lex Eccleſiaſtica, quæ cruentas refugit vltiones, vt ſcribit ſanctus Leo in epi- Epiſt.95.
ſtola ad Turbium Epiſcopum Aſturicenſem; tamen eodem Leone auctore, ſeueris Principum conſtitutionibus adiuuatur; dum ad ſpirituale nonnumquam recurrunt remedium, qui timent corporale ſupplicium. Et tamen ipſa Eccleſia non adeo leuem pœnam blaſphemis conſtituit: iubet enim Gregorius Nonus in cap. ſtatuimus, in titulo de maledicis, hac pœna mulctari blaſphemos. *Statuimus*, inquit, *vt ſi quis contra Deum, vel aliquem ſanctorum ſuorum, & maximè Beatam Virginem, linguam in blaſphemiam publicè relaxare præſumpſerit; per Epiſcopum ſuum pœnæ ſubdatur inferius annotatæ, videlicet, vt ſeptem diebus Dominicis præ foribus Eccleſiæ in manifeſto, dum aguntur Miſſarum ſolemnia, blaſphemus exiſtens, vltimo illorum die Dominico pallium & calceamenta non habeat, ligatus corrigia circa collum: ſeptemq; præcedentibus ſextis ferijs in pane & aqua ieiunet, Eccleſiam nullatenus ingreſſurus. Quolibet quoque prædictorum dierum, tres, ſi poterit, alioqui duos, reficiat pauperes, vel vnum: & ſi neque ad hoc illius ſuppetant facultates; id*

Digitized by Google

in pœnam aliam cõmutitur; cui etiam, ſi renuerit recipere, ac peragere pœnitentiam ſupradictam, Eccleſiæ interdicatur ingreſſus, & in obitu Eccleſiaſtica careat ſepultura. Per temporalem præterea poteſtatem, coactione, ſi neceſſe fuerit, Epiſcopi diœceſani adhibita contra eum, quadraginta ſolidorum, alioqui triginta, vel viginti, vel ſaltem quinque pœna mulctetur, nullam in hoc miſericordiam habiturus. Hæc in eo canone habentur, cuius ſumma eſt, vt blaſphemus puniatur quoad honorem, per publicum dedecus; quo ad corpus, per ieiunium in pane, & aqua; quo ad ſubſtantiam, per mulctam pecuniariam, maiorem, vel minorem, pro cenſu, quem poſſidet.

Quod ſi diligentia paſtorum Eccleſiæ has pœnas mitiores non facile remitteret: & ſi his non corrigerentur blaſphemi; Principes ſæculi ad leges ſuas blaſphemos pertraherent, in quibus habent præcurrentem legem Dei viui: ſpes aliqua eſſet, morbum hunc animarum, morborum omnium grauiſſimum, procul à Chriſtiano populo eſſe pellendum. Certè quidem nulla ratio permittit, vt Chriſtianus populus minus ſit in Deum religioſus, & pius, quam populus Hebræorum, qui ſeruitutis ſpiritu agebatur; cùm Chriſtianus ſpiri-
Rom. 8. tum filiorum acceperit, *in quo clamamus, Abba Pater,* vt Apoſtolus loquitur.

Neque dubium eſſe poteſt, quin ſi Princi-

pes

pes ſtatuerent hoc vitium exterminare, faciIlimè id aſſequerentur. Si enim populi intelligerent, hoc eſſe Principi omnino decretum; nemo auderet linguam ad blaſphemandum ſoluere; cùm nihil inde lucri, nihil vtilitatis, nihil voluptatis, nihil honoris accedat: & contra certò ſciant, vel facile ſcire poſſint, Deum per hoc vitium ad iracundiam maximè prouocari, & ab eius iuſtitia ſupplicia nimis horrenda blaſphemis omnibus eſſe parata.

CAP. XI.

De fortitudine Principi neceſſaria ad regendos populos.

Fortitudo virtus eſt Cardinalis, quæ reſiſtit doloribus impedientibus opera, quæ fieri debent ab homine ſecundum rationem; quemadmodum temperantia reſiſtit voluptatibus propter eandem cauſam. Differunt tamen hæ virtutes, quòd fortitudo reſiſtit doloribus, eos tolerando, & ſuſtinendo viriliter: temperantia reſiſtit voluptatibus, eas declinando, ac fugiendo. Et quoniam pericula mortis dolores vehementiſſimos excitant; & hæc pericula non caſu, aut fortuito, ſed ordinariè occurrunt in bellis; ideò fortitudo potiſſimum locum habere videtur in bellis. Et S. Tho. 2.2. q. 23. ar. 5. 6. & 11.

quam-

Digitized by Google

quamuis ad milites omnes pertineat hæc virtus fortitudinis: tamen præcipuè pertinere videtur ad Principem, qui eſt Dux, & Imperator, quem omnes milites intuentur, & qui fortitudine ſua militum animos erigit, & debilitate deprimit.

Cæterum non ſola ſunt bella hominum aduerſus homines, in quibus fortitudo requiritur: ſed ſunt bella grauiora, & atrociora dæmonum aduerſus animas, de quibus loquitur Apoſtolus in epiſtola ad Epheſios, dicens; *Induite vos armaturam Dei, vt poſſitis ſtare aduerſus inſidias Diaboli: quoniam non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem, & ſanguinem, ſed aduerſus Principes, & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum*. (*Epheſ. 6.*) In hoc bello claruerunt olim fortiſſimi martyres, qui ſuſtinendo viriliter cruciatus, & mortes, pro confeſſione Chriſti; videbantur quidem à perſecutoribus hominibus vinci, & ſuperari; ſed perſecutores inuiſibiles dæmones, & eorum principem diabolum glorioſiſſimè ſuperabant, & de illis coram Deo, & Angelis triumphabant. Neque deſunt hoc tempore Martyres ſancti, qui pro fide catholica aduerſus infideles dimicantes, multis in locis, vitam & ſanguinem fortiter fundunt; & de diabolo, qui ab initio fuit mendax, & pro viribus zizania ſeminare non ceſſat, glorioſè triumphant.

In hoc igitur bello ſpirituali debent Princi-

pes

pes Chriſtiani, non minus Eccleſiam Chriſti iuuare, quàm in bello corporali prouincias ſuas, vel Regna protegere. De qua re ſcribit ſanctus Auguſtinus in epiſtola ad Vincentium Donatiſtam, vbi oſtendit, iuſtè paganos, & hæreticos puniri à Principibus temporalibus. Scribit etiam ſanctus Gregorius in epiſtola ad Præfectum Africæ Pantaleonem, vt Donatiſtas hæreticos comprimat. Et in epiſtola ad Mauritium Imperatorem, & in alia ad Brunichildem Reginam Francorum, vt idololatras, & hæreticos perſequantur.

Epiſt. 48.

Lib. 3. ep. 32.

Lib 5. ep. 63

Lib. 7. ep. 5.

Neque verò ſolum in bellis, quamuis in ijs potiſſimum, fortitudo neceſſaria eſt: nam in labore etiam gubernandi prouincias, & Regna, non exigua fortitudo requiritur. Occurrunt enim curæ, & ſollicitudines grauiſſimæ, & moleſtiſſimæ in audiendis perſonjs miſerabilibus, quæ de iniuſtitia Iudicum queruntur: item in audiendis officialibus, qui caſus aſperos, & inopinatos ſæpe referunt: præterea in legendis epiſtolis de tumultibus varijs in locis excitatis: denique in audiendis nuncijs defectiones ciuitatum, aut prouinciarum ſignificantibus. Quæ omnia, & alia id genus multa, ſi Princeps negligat, vt voluptates ſuas, & priuata gaudia non interrumpat; negligentiæ nomine non carebit, & inuiſus incipiet fieri populis, vt alter Sardanapalus; & denique neque Deo, neque hominibus ſatisfaciet; & fieri poterit, vt de ipſo principatu pe-

riclitetur. Quod ſi vigilãtiam & diligentiam in gubernando principatu, quam oportet, adhibere voluerit; laborem non exiguum tolerare eum oportebit, & non raro noctes inſomnes ducere, cogitando, & recogitando remedia, quæ malis imminentibus adhiberi oporteat. Paterfamilias, qui vnicam domum regendam ſuſcepit; niſi naturali amore vxorem, & liberos valde diligeret, & charitas illa fortem eum redderet ad ſuſtinendos labores, quos ſecum adfert ſollicitudo benè adminiſtrandæ domus: certè ſub onere caderet. Quàm fortis ergo debebit eſſe bonus Princeps, ſi velit, vt debet, audire clamores pauperum, & oppreſſorum; legere tantam multitudinem ſupplicum libellorum; adhibere remedia malis tam multis, & tam diuerſis? Laborioſa igitur eſt vita boni Principis, ſi officio fungi velit: periculoſa verò, ſi iugum ſibi à Deo impoſitum excutiat; & honore tamen, & opibus frui velit, quæ principatum ſequuntur.

Mat. 24. *Luc.* 12. Extat apud Euangeliſtas Matthæum & Lucam, ſimilitudo quædam de ſeruo præpoſito toti domui à Domino domus, quæ ſimilitudo communis eſt tam Principi temporali, quàm ſpirituali. Vterque enim præpoſitus eſt à Deo ſiue Regno, ſiue Eccleſiæ; & vterque rationem Deo reddet de adminiſtratione ſua; & vterque præmium vel pœnam, ſecundum merita ſua recipiet. Et de vtroque Principe tam ſpirituali, quàm temporali intelligit, & explicat

Digitized by Google

cat verba Domini S. Ioannes Chryſoſtomus, cùm ſcribit in caput Matthæi viceſimumquartum; & eum ſequuntur Epiſcopus Ianſenius, & alij. Eſt igitur hæc ſimilitudo, *Quis putas eſt fidelis ſeruus, & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam, vt det illis cibum in tempore? Beatus ille ſeruus, quem cùm venerit Dominus, inuenerit ſic facientem. Amen dico vobis, quoniam ſuper omnia bona ſua conſtituet eum. Si autem dixerit ſeruus ille malus in corde ſuo: moram facit Dominus meus venire; & cæperit percutere conſeruos ſuos; manducare autem & bibere cum ebrioſis: veniet Dominus ſerui illius in die qua non ſperat, & hora quam ignorat; & diuidet eum, partemq; eius ponet cum hypocritis; illic erit fletus, & ſtridor dentium.* Hom. 78. in Matth.

Hæc eſt ſimilitudo, quam breuiter exponemus, quia vtiliſſimam doctrinam continet. Initio declarat Dominus qualitates duas bonas, quas requirit in omnibus, quos aſſumit ad regimen ſiue Eccleſiaſticum, ſiue temporale, quæ ſunt fidelitas, & prudentia, quarum vna pertinet ad voluntatem, altera ad intelligentiam; & prior, id eſt, fidelitas, naſcitur ex charitate; poſterior partim eſt naturalis, partim acquiritur vſu, & doctrina: & prior eſt magis neceſſaria, quam poſterior; quia poſterior poteſt vtcumque ſuppleri per alios; prior non poteſt. Itaque Dominus cùm præficere vellet ſanctum Petrum toti Eccleſiæ, de ſola chari-

tate illum interrogauit, dicens, *Simon Ioan-*
Ioan. 20. *nis amas me plus his?* Deinde oſtendit Dominus, regimen ſiue Eccleſiaſticum, ſiue temporale quomodocumque acquiratur, ſiue electione, ſiue alio modo: principaliter dari à Deo. *Quem conſtituit*, inquit, *Dominus ſuper familiam ſuam*. Omnia enim quæ fiunt in terris, pendent à prouidentia Dei, neque poſſunt aliquid ſecundæ cauſæ ſine prima. Itaque lo-
Dan. 2. quens Daniel ad Regem Nabuchodonoſor, qui ſuis viribus pugnando arbitrabatur ſe monarchiam obtinuiſſe, dixit, *Tu Rex Regum es, & Deus cæli dedit tibi Regnum, & Imperium*. Si ille, qui Deum non nouerat, & ſolis ſuis viribus exiſtimabat ſe Regnum peperiſſe: tamen Propheta teſtante, Regnum illud à Deo acceperat: quanto magis fideles Principes principatum ſuum à Deo ſe habere confiteri debent?
Iſai. 45. Apud Iſaiam dicit Dominus Cyro, *Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, vt ſubÿciam ante faciem eius gentes, & dorſa Regum vertam, & aperiam coram eo ianuas, & portæ non claudentur. Ego ante te ibo, & glorioſos terræ humiliabo; portas æreas conteram, & vectes ferreos confringam: & dabo tibi theſauros abſconditos, & arcana ſecretorum, vt ſcias quia ego Dominus, qui voco nomen tuum Deus Iſrael*. Certè ſi Cyro Deus dedit Regnum ampliſſimum, ipſo neque ſciente, neque cogitante: quis negare poterit, à diuina prouidentia Regna, & Im-

peria

Digitized by Google

peria diſtribui ijs, quibus ſibi bene placuerit? Itaque rectè dicit Dominus in parabola euangelica, ſe conſtituiſſe ſeruum fidelem, & prudentem ſuper familiam ſuam. Nam omnis Princeps præponitur à Deo ſuper familiam, non ipſius Principis, ſed Dei, vt eam paſcat, & regat, redditurus Deo rationem de adminiſtratione ſua. Et ſiquidem rectè gubernauerit familiam ſibi commiſſam, beatus erit ſeruus ille, quia Dominus ſuper omnia bona ſua conſtituet eum, dicens, *Quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam, intra in gaudium Domini tui.* Sed ſi dixerit ſeruus ille in corde ſuo, *Moram facit Dominus meus venire; & cœperit percutere conſeruos ſuos, manducare, & bibere cum ebrioſis*; hoc eſt, ſi Princeps ille incipiat delinitus bonis præſentibus, obliuiſci rerum futurarum, mortis, & iudicij; & diuino timore poſtpoſitò, ſubditos ſuos, qui verè conſerui eius ſunt, malè gubernare, iniuſtis oneribus aggrauare, cauſas eorum in longum trahere, denique loco mancipiorum habere: & his non contentus incipiat manducare, & bibere cum ebrioſis, id eſt, dimiſſa cura populorum, & tota in alios reiecta, incipiat totum ſe luxuriæ, & illicitis voluptatibus tradere: quid tum fiet? *Veniet Dominus in die, qua non ſperat, & hora, qua ignorat; & diuidet eum, partemq; eius ponet cum hypocritis, & infidelibus* (hanc enim vocem addit ſanctus Lucas) *ibi erit fletus, & ſtridor* *Luc.* 12.

Digitized by Google

dentiũ. *Veniet*, inquit, *Dominus eius in die, qua non ſperat, & hora, qua neſcit*, id eſt, quando minus cogitat, & ſperat adhuc ſe diu victurum, morbo lethali corripietur; & cùm etiam Medici ſalutis recuperandæ ſpem illi dabunt, antequam incipiat de confeſſione peccatorum, & pœnitentia ſerio agenda cogitare; adueniet hora poſtrema, & repente imparatus, & nihil minus cogitans ad tribunal Iudicis æterni rapietur. Iudex autem iuſtus, qui non reſpicit perſonas, & qui coronis & ſceptris non terretur; continuò diuidet eum in partes duas, ſeparans animam à corpore; & partem vnam, id eſt, corpus vermibus tradet, & partem alteram, id eſt animam ponet cum infidelibus, & hypocritis, qui quamuis nihil credant, tamen credere ſe fingunt; ponet autem in gehennam, vbi erit fletus & ſtridor dentium, & vbi vermis non moritur, & ignis non extinguitur.

Hæc eſt explicatio parabolæ, ſi agatur de iudicio particulari, quod exercetur in morte. Sed poteſt etiam exponi de iudicio vniuerſali, & tunc illa verba, *Diuidet eum, & partem eius cum infidelibus, & hypocritis ponet*, hunc ſenſum habebunt; Diuidet eum Iudex à iuſtis, & pijs: & partem eius, id eſt, ſortem eius ponet cum infidelibus, & hypocritis, qui in gehennam proijciuntur, vbi fletus, & ſtridor dentium ſine fine durabunt.

Vtinam hæc parabola ad pauciſſimos, vel nul-

nullos Chriſtianos Principes pertineret, quo ad hanc partem poſteriorem, quæ malos Principes tangit; & ad plurimos, vel etiam omnes, quo ad priorem, quæ bonis Principibus conuenit. Sed terrent me verba Scripturæ, *Intrate per anguſtam portam: quia lata porta, & ſpatioſa via eſt, quæ ducit ad perditionem, & multi ſunt, qui intrant per eam. Quàm anguſta porta, & arcta via eſt, quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt, qui inueniunt eam.* Et in ſpecie de Principibus, *Horrende, & cito apparebit vobis, quia iudicium duriſſimum his, qui præſunt fiet. Exiguo enim conceditur miſericordia: potentes autem potenter tormenta patientur.* Quæ omnia illuc pertinent, vt Principes intelligant, fortitudinis virtutem ſibi potiſſimum eſſe neceſſariam, vt fortiter labores omnes ferant, quos regimen populorum requirit: nec minus fortiter cum paſſionibus animi ſui, quas locus altus nutrit, & auget, aſſiduè bellum gerant.

Matt. 7.

Sap. 6.

CAP. XII.

De Temperantia Principi ad regendos populos neceſſaria.

POſtrema virtus ex cardinalibus eſt Temperantia, quæ propriè poſita eſt in moderanda concupiſcentia ſenſuum guſtandi, & tan-

S.Tho. 2. 2. q 141.

tangendi, quæ quando ſine fræno aguntur, pariunt crapulas, & ebrietates, necnon fornicationes, adulteria, & alia id genus multa, quæ vſque adeò turpia ſunt, vt nominari honeſtè non poſſint. Hæc verò virtus multis de cauſis Principi neceſſaria eſt. Primum quidem quoniam Scriptura ſacra, virtutem hanc in Principe vehementer laudat, & contrarium vitium execratur. Salomon in Eccleſiaſte ſic

Eccl. 10. loquitur, *Væ tibi terra, cuius Rex puer eſt, & cuius Principes mane comedunt. Beata terra, cuius Rex nobilis eſt, & cuius Principes veſcuntur in tempore ſuo ad reficiendum, & non ad luxuriam.* Vbi reprehenditur comeſtio ante tempus, quia ſignum eſt voracitatis: & Rex nobilis appellatur, qui non eſt puer leuis, & contemptibilis, ſed vir maturus, & grauis, ad cuius exemplum Principes comedunt ad reficiendum, non ad luxuriam. Idem

Prou. 20 Sapiens in Prouerbijs, *Luxurioſa*, inquit, *res eſt vinum, & tumultuoſa ebrietas; quicumque his delectatur, non erit ſapiens*. At Rex inprimis ſapiens eſſe debet, vt infra dicemus.

Hier. 23 Et de Chriſto Hieremias dicit, *Regnabit Rex, & ſapiens erit, & faciet iudicium & iuſtitiam.*

Prou. 31. Idem Salomon in eodem libro, *Noli Regibus dare vinum, quia nullum ſecretum eſt, vbi regnat ebrietas: & ne fortè bibant, & obliuiſcantur iudiciorum, & mutent cauſam filiorum pauperis*. In teſtamento nouo, Apoſtoli in epiſtolis ſuis paſſim execrantur luxuriam,

& om-

Digitized by Google

& omnia vitia carnalia, & omnem impudicitiam, ſic, vt ne nominari quidem velint apud Chriſtianos. *Fornicatio, & omnis immunditia nec nominentur in vobis, ſicut decet ſanctos*, inquit B. Paulus. & alibi, *Non in comeſſationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus, & impudicitijs*. Et denique Chriſtus ipſe grauiſſimis verbis admonens omnes, vt parati ſint ad vltimum diem; tamquam in ſumma dicit, *Attendite vobis ne fortè grauentur corda veſtra in crapula, & ebrietate, & ſuperueniat in vos repentina dies illa*. *Epheſ. 5.* *Rom. 13* *Luc. 21.*

Deinde exempla Scripturę ſanctæ certe terrere deberent, tamquam tonitrua quædam cæleſtia, omnes homines, præſertim verò Reges & Principes. Peccatum primum, quod *inuidia Diaboli intrauit in orbem terrarum*, & quod aditum aperuit morti temporariæ, & ſempiternæ; certè inobedientia fuit erga cibum vetitum. *Vidit* enim Eua, *quòd bonum eſſet lignum ad veſcendum, & pulchrum oculis, aſpectuq́; delectabile; & tulit de fructu illius, & comedit, deditq́; viro ſuo, qui comedit.* Deinde Loth, qui iuſtus dicitur, nihil aliud ad inceſtum cum filiabus induxit, niſi ebrietas. Sed, quod longè miſerabilius eſt, & notum omnibus, Sampſon Iudex ſiue Princeps Hebræorum, qui victorias admirabiles de Philiſtæis retulerat; amore captus mulierculæ, & ab ea circumuentus, captus ab hoſtibus, & oculis erutis, ad molam in piſtrino vertendam *Sap. 2.* *Gen. 19.* *Iudic. 16*

Digitized by Google

dam adiudicatus fuit. Atque huc reſpexiſſe videtur Eccleſiaſticus, cùm capite decimo octauo ſcripſit, *Si præſtes animæ tuæ concupiſcentias eius, faciet te in gaudium inimicis tuis*. Salomon verò Rex feliciſſimus, & ſapientiſſimus, qui à Deo dona plurima, & maxima conſecutus fuerat; tandem in ſenectute mulierum amore ardentiſſimè captus, ad eam mentis cæcitatem peruenit, vt, in gratiam concubinarum ſuarum, aras erexerit idolis plurimis, &, quod grauius eſt, coluerit ipſe Aſtartem Deam Sidoniorum, & Moloc Idolum Ammonitarum. Hoc certè exemplum terrere deberet omnes Principes, ne præter legitimam vxorem, mulierem vllam vnquam aſpicerent: neque vllam niſi fidelem & probam ducerent. Neque prætermittere volo Dauidem Regem, qui cùm tot virtutibus præditus eſſet, & tam multa cantica diuini amoris edidiſſet, & Chriſti Domini myſteria penè omnia Spiritu ſancto plenus prædicere potuiſſet: tamen, à concupiſcentia carnis deuictus, in adulterium incidit, quod ei plurimorum poſtea malorum cauſa fuit. Et fortaſſe permiſit Deus, vt Dauid in adulterium laberetur, quia curioſè nimis aſpexit mulierem ſe lauantem. Debuiſſet enim continuò auertere oculos ab eo ſpectaculo, quod periculi plenum eſſe dubitare non poterat: Ideò enim ſanctus Iob pepigerat fœdus cum oculis ſuis, *vt ne cogitaret quidem de virgine*, id eſt, firmiter propoſuerat nul-

Eccleſ. 18

2. *Reg.* 12.

Iob. 31.

lam

Digitized by Google

lam virginem aſpicere, ne aſpectus cogitatio nem, & cogitatio libidinoſum deſiderium pareret. Quod fœdus ſi pepigiſſent cum oculis ſuis duo illi ſenes apud Danielem, qui Iudices erant populi; & debuiſſent exemplum pudicitiæ iuuenibus omnibus dare: neque tam curioſè Suſannam ſe lauantem aſpexiſſent; neque tam fœde in concupiſcentiam eius exarſiſſent, neque tam miſere tandem perijſſent. Sed exempla eiuſmodi pene innumerabilia proferri poſſent, quibus probaretur, neceſſariam eſſe Principibus omnibus temperantiæ virtutem; non ſolum quod attinet ad peccata gulæ, atque luxuriæ, ſed etiam ad omnem immoderantiam. *Dan.* 13.

Accedat iam tertia ratio ex occaſione peccandi, quam in hac re Principes habent, & qua priuati homines, vt plurimũ carent. Principes enim menſam refertam cibis pretioſis, & vinis optimis habere ſolent: proinde facile eſt, vt crapula, & ebrietas, aut certe nimius cibus, & nimius potus illis ſubrepat. A crapula vero, & nimio potu vini, faciſlimus tranſitus eſt ad libidinem; cùm magna vicinitas ſit ventri ad ea membra, quæ ſub ventre ſunt: & notum ſit illud Apoſtoli, *In vino eſt luxuria*. Neque deſunt Principibus multæ viæ ad explendas libidines ſuas, ſiue pecunijs, ſiue alijs muneribus res agenda ſit. Hæc igitur tanta facilitas explendi libidines ſuas, magna infelicitas mihi ſemper viſa eſt; & contra, *Ephes.* 5.

ma-

magna felicitas iſta facilitate carere. Quare maxima laude digni ſunt Principes illi, qui cum abundantia rerum ſobrietatem, & continentiam coniungere poſſunt.

Alia quoque ratio Principes mouere deberet ad temperantiæ virtutem colendam, quòd ipſi dati ſint populis in exemplum, & quodammodo in magiſtros bonorum morum: & graue, & notorium ſcandalum accipiant populi, cùm Principes ſuos, qui leges continentiæ præſcribunt alijs, & ſeuere aliquando puniunt adulteria, ſacrilegia, peccata contra naturam, oppreſſionem virginum, & alia id genus incontinentiæ peccata; ſi ipſos eadem patrare, vel probabilis ſuſpicio, vel certa fama demonſtret. Nota eſt Saluatoris noſtri, Principis Regum terræ diuina ſententia in Euangelio,

Mat. 18. *Qui ſcandalizauerit vnum de his puſillis, qui in me credunt; expedit ei, vt ſuſpendatur mola aſinaria ad collum eius, & demergatur in profundum maris. Væ mundo à ſcandalis; & væ illi per quem ſcandalum venit.* Nihil hic addo, quia ſatis per ſe nota eſt grauitas huius ſententiæ: & neceſſe eſt vt ſenſu, vel mente careant, qui grauitatem pœnæ huius nõ timent.

Addo vltimam rationem, cur Principem deceat, temperãtiam ex animo colere. Nihil eſt, quod magis impediat adeptionẽ donorũ præ-

Iſai. 11. cipuorum ſpiritus, quæ dicuntur ſapientia, & intellectus, quàm vitia iſta carnalia ebrietatis, & fornicationis, ne grauiora nominare.

co-

Digitized by Google

cogar. Siquidem homines animales, & carnales non capiunt ſpiritualia, & diuina; ſed vt loquitur Apoſtolus, *Stultitia ſunt illis, & non poſſunt intelligere, quia ſpiritu aliter examinantur*. Principes autem, ſi munere ſuo recte fungi velint; Sapientiæ dono præ cæteris hominibus maxime indigent, vt in ſequenti capite demonſtrabimus. Neceſſe igitur eſt, vt Principes non refugiant diſpoſitiones ad Sapientiam neceſſarias, quæ ſunt temperantia, ſobrietas, caſtitas, carnis mortificatio, iugis oratio, rerum cæleſtium meditatio: quæ ſunt omnino contraria commeſſationibus, ebrietatibus, impudicitijs, cantibus laſciuis, iocis, & ludis, & alijs id genus carnis oblectationibus. Nam vt ſanctus Baſilius ſcribit in oratione de ieiunio, *Non aliter fumus carnalium deſideriorum Spiritum ſanctum fugat ex anima, quàm fumus ex viridibus lignis aluea-rio admotus fugat apes, quæ mellis fauos dulciſſimos, & pretioſiſſimos conficiebant*.

1. Cor. 2.

Orat. 1. de ieiunio.

CAP. XIII.

De Sapientia Principi neceſſaria ad regendos populos.

SApientia Principibus quaſi propria eſſe videtur; cùm inferioribus Magiſtratibus prudentia ſufficere poſſe videatur. Hoc enim inte-

S. Tho. 2. 2. q. 45. & 47. intereſt inter prudentiam, & ſapientiam, quòd ſapientia conſiderat finem altiſſimum ſimpliciter, qui eſt Deus; prudentia conſiderat finem altiſſimum, non ſimpliciter, ſed in genere bonorum humanorum: & ſapientia eſt virtus ſpeculatiua; prudentia eſt virtus practica. Donum tamen Spiritus ſancti, quod ſapientia dicitur apud Iſaiam, *Iſai.* 11. vtrumque habet & ſpeculationem, & praxim, vt Doctor Angelicus rectè docet. 2. 2. q. 45. a. 3 Illud tamen eſt verum, in Scripturis ſanctis ſæpe confundi ſapientiam cum prudentia. Nam in libro Prouerbiorum aperte dicitur, ſapientiam eſſe prudentiam; *Sap.* 10. vtraque enim virtus dirigit media ad finem, & ex fine de medijs iudicat. Sed quicquid de vocibus ſit, duo ſunt extra controuerſiam; ſapientiam altiorem eſſe, quàm ſit prudentia: & ſapientiam ad Principes maximè pertinere. Sic enim loquitur in Prouerbijs ipſa Sapientia, *Per me Reges regnant*. *Prou.* 8. & in libro Sapientiæ eadem Sapientia clamat, *Ad vos Reges ſunt hi ſermones mei, vt diſcatis ſapientiam, & non excidatis.* *Sap.* 6. & in eodem loco, *Concupiſcentia ſapientiæ deducit ad regnum perpetuum. Si ergo delectamini ſedibus, & ſceptris, ò Reges populi, diligite ſapientiam, vt in perpetuum regnetis.* Eccleſiaſticus quoque admonet Reges, dicens, *Rex inſipiens perdet populum ſuum.* *Eccl.* 10. Et Hieremias Propheta inter laudes præcipuas Regis Meſſiæ ponit, *Hier.* 23 *Regnabit Rex, & ſapiens*

erit

Digitized by Google

erit. Et de Dauide Rege optimo dictum eſt, 2. *Reg.*
quòd haberet ſapientiam, ſicut Angelus Dei; 14.
& Deus ipſe laudauit Salomonem, quòd non petiuiſſet à Deo diuitias, neque dies multos, neque vltionem de inimicis ſuis, ſed ſapientiam neceſſariam ad regendum populum; & ait, *Quia petiuiſti rem hanc, ecce feci tibi ſe-* 3. *Reg.*
cundum ſermones tuos, & dedi tibi cor ſa- 13.
piens, & intelligens in tantum, vt nemo ante te ſimilis tui fuerit, nec poſt te ſurrecturus ſit; ſed & hæc, quæ non poſtulaſti dedi tibi, diuitias ſcilicet, & gloriam, vt nemo ſimilis tui fuerit in Regibus cunctis retro temporibus. Habemus igitur ex ipſius Dei ſententia, Salomonem, qui à Deo ſolam ſapientiam poſtulauit, rem optimam, & Deo gratiſſimam, & ipſi Regi maxime neceſſariam poſtulaſſe. ad quam reliqua bona, diuitias, gloriam, pacem diuturnam, & beneuolentiam populorum conſecuta eſſe Scriptura ſancta commemorat. Quis igitur in dubium iam reuocare poterit, an Regi ſapientia neceſſaria ſit; & an non debeat Rex, eam à Deo ardentibus precibus poſtulare; & animum ſuum ad eam deuote ſuſcipiendam præparare, & eamdem lectione piorum librorum, & iugi meditatione alere?

Sed hoc ipſum donum tam magnum communicatum à Deo Salomoni, admonet nos, vt dum ſumus aduenæ, & peregrini procul à cæleſti patria, & inter hoſtes; non confidamus, hoc tantum donum, non poſſe nobis auferri, niſi

niſi in eius cuſtodia diligentiſſime vigilemus. Iſte enim ipſe Salomon in ſenectute, quando ſapientia eius vſque ad ſummum creſcere debuiſſet; ſapientiam prorſus amiſit, & ſtultiſſimus factus eſt. Cauſam reddit Eccleſiaſticus

Eccl. 19. cùm ait, *Vinum & mulieres apoſtatare faciunt ſapientes*; & quæ maior apoſtaſia fieri

3. Reg. 11. poteſt, quàm relicto Deo vero, colere Idola gentium, quod fecit Salomon in gratiam mulierum ſuarum, quibus amore ardentiſſimo adhæſit?

Oportet igitur Principem ſapientem in hac re potiſſimum ſapientiam ſuam oſtendere, vt donum Dei longe pretioſiſſimum diligentiſſime cuſtodiat. Cuſtodiet autem, ſi aſſidue illud exerceat, ac ſemper illud, vt ſic loquar, præ manibus habeat, ne forte obliuioni tradatur, & in eius locum ſapientia humana ſuc-

Iac. 3. cedat. Rectiſſime enim Apoſtolus Iacobus diſtinguit ſapientiam, quæ de cælo eſt, ab illa, quæ nomen ſapientiæ præfert, ſed eſt terrena, animalis, diabolica; ac per hoc falſa ſapientia eſt: nam vera ſapientia, vt ſanctus Iacobus loquitur, *primum pudica eſt*, deinde *pacifica*, tum *modeſta*, *ſuadibilis*, *bonis conſentiens*, *plena miſericordia*, *& fructibus bonis*. Itaque conſilium callidum datum Principi de ratione expugnandæ caſtitatis mulieris pudicæ, ſine ſtrepitu, & periculo; non eſt conſilium veræ ſapientiæ, ſed aſtutiæ diabolicæ; quia vera ſapientia primum pudica eſt. Sic

etiam

Digitized by Google

etiam conſilium irritandi Principem debiliorem, vt illa occaſione exoriatur bellum, & bellando principatus augeatur; non eſt conſilium veræ ſapientiæ, ſed verſutiæ ſerpentis antiqui; quoniam vera ſapientia pacifica eſt. Ad hæc conſilium arripiendi nouos titulos honoris, & illos per fas, & nefas defendendi, vt eo modo Princeps aſcendat ad altiorem gradum; & ſi quis forte adſit alius conſiliarius, qui contrarium ſuadeat, iſte extrudatur, vt inimicus Principis; non eſt conſilium veræ, ſed falſæ ſapientiæ, quia vera ſapientia eſt *modeſta, ſuadibilis, & bonis conſentiens*. Denique conſilium quodcumque, quo impediantur opera miſericordiæ, & pietatis, ſub prætextu aliquo fucato, & falſo; non eſt conſilium veræ ſapientiæ, ſed falſæ, quia vera ſapientia *plena eſt miſericordia, & fructibus bonis*. Illud ad extremum adijciam, ſi quis facile internoſcere velit ſapientiam veram à falſa, conetur purgare cor ſuum ab amore proprio, & attente ac ſerio, in rebus dubijs conſideret quod magis requirat gloria Dei, & vtilitas proximi; & illud eligat. Nihil enim eſt, quod magis impediat in rebus dubijs electiones bonas, & Deo beneplacentes, quàm proprius amor. *Charitas* enim *non quærit quæ ſua ſunt*; & ſemper vera ſapientia cum vera charitate coniungitur. 1. *Cor*. 13

Digitized by Google

CAP. XIV.

De magnificentia, quæ Principi neceſſaria eſt ad regendos Populos.

S.Tho.2.2. q.134.ar.3. MAgnificentia virtus eſt Principibus propria, quoniam exigit maximos ſumptus, quos niſi Principes facere non poſſunt. Et quidem ad Principes magnificentia pertinet, quia ſunt Dij quidam terreſtres, vt ſupra demonſtrauimus ex illo loco pſalmorum,
Pſal.81. *Ego dixi Dij eſtis, & filij Excelſi omnes*. Magnificentia enim maxime proprie Deo conue-
Pſal.8. nit, iuxta illud, *Eleuata eſt magnificentia tua*
Pſ.144. *ſuper cælos Deus*. & illud, *Ut notam faciant filijs hominum potentiam tuam, & gloriam*
Deut.32 *magnificentiæ Regni tui*. & illud, *Date magnificentiam Deo noſtro: Dei perfecta ſunt opera*. Hæc enim eſt propria cauſa, cur Deo magnificentia in primis conueniat, quia facit opera magna, & ex omni parte perfecta. Poſſunt enim etiam priuati homines inchoare opera magna, ſed perficere, niſi opulentiſſimi, quales ſunt Reges, minime poſſunt. Porrò Deus, Rex magnus ſuper omnes Deos, quatuor in rebus magnificentiam ſuam oſtendit. Primum quidem in fabrica mundi totius, quæ ſi pecunijs perfici debuiſſet, omnes omnium Regum theſauri non fuiſſent ſatis ad fundamenta iacienda. Deinde in alenda familia

prope

Digitized by Google

propè infinita, Deus magnificentiam ſuam demonſtrat. Alit enim Deus omnes herbas, & omnes arbores; alit omnia animantia terreſtria, & aquatilia, quorum non eſt numerus; & alit non ad vnum, vel alterum diem, ſed ad plurimas annorum centurias, & poſſet, ſi vellet, in æternum alere: tanta illi ſubeſt annonæ vbertas. Alit denique Angelorum exercitum prope innumerabilem. Quamuis enim Angeli cibo, & potu viſibili non vtantur; dixit tamen Angelus Raphael ad Tobiam, *Ego cibo inuiſibili, & potu, qui ab hominibus videri non poteſt, vtor*. Tertio demonſtrat Deus magnificentiam ſuam in operatione miraculorum, quæ ſunt opera tam eximia, vt niſi ab infinita potentia fieri non poſſint, cùm ſint præter ordinem iam ab ipſo Deo toti naturæ datum. Eiuſmodi opera fuerunt, cùm Deus ſolem & lunam ſtare fecit ad verbum Ioſue ſerui ſui; & cùm ſolem eundem retrocedere iuſſit ad verbum Iſaiæ Prophetæ; & cùm mortuos non paucos reuocauit ad vitam; & cæcis viſum, & ſurdis auditum reſtituit, contra ordinem toti naturæ datum, vt à priuatione ad habitum regreſſus non detur. Quarto denique magnificentiam ſuam manifeſtabit Deus in nouiſſimo die, cùm fabricam mundi huius magna ex parte corrumpet; & nouos cælos, & nouam terram nobis in momento exhibebit, dicente ſancto Petro, *Adueniet autem dies Domini vt fur, in quo cæli magno*

Tob. 12.

Ioſ. 10.
Iſai. 38.

2. *Pet.* 3.

Digitized by Google

impetu tranſient: elementa verò calore ſoluentur: terra autem, & quæ in ipſa ſunt opera exurentur. Quàm ſit autem laborioſum, & difficile, ædificia benè fundata, & conſtructa euertere, quotidie experimur.

Iam verò ſoli inter homines, Principes magni, in his omnibus rebus, magnificentiam Dei, Regis Regum imitari aliquo modo poſſunt. Ipſi enim ſoli ædificia publica, & maxima ad vſum totius populi, quæ ſumptus maximos requirunt, erigere ſolent. Eiuſmodi erant olim apud Romanos Thermæ, Theatra, Baſilicæ, Templa, quorum adhuc veſtigia cernimus; & nunc quoque Principes magni Palatia, Fora, Eccleſias, Xenodochia, ſcholas publicas, & alia ſumptuoſa ædificia erigunt, quæ profectò nulli priuati erigere poſſent. Certè ſanctus Ludouicus Rex Francorum in Palæſtina magnificentiam ſuam planè oſtendit, cùm ciuitates nonnullas proprijs ſumptibus reſtaurauit. Iidem Principes ad imitationem magnificentiæ Dei, ſoli poſſunt integros exercitus alere: & ſæpe etiam ingentem pauperum multitudinem ſumptibus proprijs ſuſtentare. Id quod magna cum laude idem ſanctus Ludouicus præſtabat, & qui eum imitari cupiebat Beatus Amadeus Sabaudiæ Dux tertius. Iſte enim, quod multi Principes in canibus venaticis, & auibus rapacibus alendis inſumunt; id totum, & multo etiam amplius quotidie in turba pauperum ſuſtentanda magni-

gni-

Digitized by Google

gnificentiſſimè inſumebat. Et quoniam, qui miſerentur pauperum, fœnerantur Domino; *Prou.* 19 ex tanta opum profuſione, ærarium publicum nihil detrimenti patiebatur.

Neque deeſt Principibus terræ ratio aliqua imitandi magnificentiam Dei in rebus ingenio humano excogitatis, & magnis ſumptibus ad vſum humanum reuocatis, quæ miracula humana dici poſſint. Tale mihi videtur Nauium onerariarum conſtructio. Quis enim crederet, niſi vidiſſet, naues maximas, & rebus grauiſſimis onuſtas, ſuper aquas ſubſiſtere; vbi lapilli exigui ſuſtineri non valent? Et rurſus quis vllo modo ſuſpicari poſſet, niſi experimento proprio didiciſſet; immenſa illa pondera ſolo flatu ventorum vela impellentium, velociſſimè non tam currere, quam volare? Neque ſolum eſt hoc quaſi miraculum naturæ: ſed innumerabilia ſunt alia, quæ ingenium humanum, addita Principum magnificentia, excogitauit. Denique illud etiam aſſecuta eſt humana ſagacitas, per Principum magnificentiam ſumptus maximos ſuppeditantem, vt firmiſſima ædificia dicto citius proſternantur. Quas enim turres, quæ mœnia ciuitatum ampliſſimarum non euertunt facili negocio ictus bombardarum? quas arces munitas, quas portas etiam ferreas non ſubruit momento temporis, copia ſubiecta pulueris tormentarij? Quare magnificentia Principum terrenorum imitatur, ſuo quodam modo, magni-

Digitized by Google

ficentiam Principis cæleſtis. Sed illud optandum eſt, vt Principes creati, & terreni imitentur in operibus bonis magnificentiam Principis cæleſtis, & creatoris: nam ſi forte velint abuti magnificentia ad vanitates, & peccata; melius erat eis, ſi priuati, & pauperes ſemper fuiſſent. *Quid enim prodeſt homini ſi vniuerſum mundum lucretur, anima vero ſuæ detrimentum patiatur?* *Mat.* 16.

Vnus ex malis imitatoribus magnificentiæ diuinæ fuit Imperator Caius Cæſar, qui Caligula cognominatus eſt; qui in cœna vna ducenta quinquaginta millia ducatorum conſumpſiſſe dicitur. Eius imitatores fuerunt Nero, & Aulus Vitellius, & Domitianus, quorum immenſos theſauros fuiſſe conſumptos in fabricis, veſtibus, & cœnis refert Suetonius Tranquillus. Ad eoſdem acceſſit, niſi etiam omnes ſuperauit Marcus Antoninus Heliogabalus, vt Elius Lampridius, & alij referunt. Fructus huius falſæ magnificentiæ fuit egeſtas ingens, ad quam arcendam omnes iſti Principes rapaciſſimi facti ſunt bonorum alienorum, malis artibus acquiſitorum, vt ex iiſdem auctoribus intelligi poteſt. Sic falſa magnificentia in veram auaritiam, & falſa liberalitas, in veram rapacitatem, quæ mater eſt odij populorum, commutata eſt.

Diſcant igitur Chriſtiani Principes magnifici eſſe vbi, & quando oportet, ad gloriam Dei, & commoda populorum; vt apud Deum, & apud

Digitized by Google

& apud homines, non auram leuem ad tempus, ſed gloriam ſolidam, & veram in omnem æternitatem acquirant.

CAP. XV.

De Clementia, quæ Principi neceſſaria eſt ad regendos populos.

Clementia virtus eſt amabiliſſima, quæ crudelitati opponitur, quod vitium omnes horrent. Siquidem clementia, in eo poſita eſt, vt pœnas minuat, iniurias obliuiſcatur, & vindictam omnino refugiat. Eſt verò hæc virtus, quaſi propria Deo Principi omnium Regum, ac per hoc Regibus, & Principibus terræ valde honorifica, nec minus amabilis. Nam priuati homines, ſi non vlciſcuntur iniurias, cauſa eſſe videtur, quia ſine periculo non poſſunt; Princeps verò, qui facile poſſet, ſi vellet, vlciſci iniuriam, ſi non facit, ex virtute clementiæ non facit: ac per hoc ſimilis Deo eſſe dignoſcitur. De Deo ſic loquitur Ezechias Rex in literis ſuis ad populos, exhortans illos ad pœnitentiam, *Clemens eſt Dominus Deus veſter, & non auertet faciem ſuam à vobis, ſi reuerſi fueritis ad eum*. Quibus verbis affirmat ſanctus Rex, Deum non puniturum pro meritis peccata populorum, modo pœniteat eos ſcelerum ſuorū; ac per hoc

S.Tho. 2. 2. q. 157. & 159.

2. Paral. 30.

Digitized by Google

auerſurum flagellum imminens, quia clementiſſimus eſt, & facile obliuiſcitur iniuriarum. Prou.20 De Rege ſiç loquitur Salomon, *Miſericordia & veritas cuſtodiunt Regem, & roboratur clementia thronus eius*. Et verè ſic eſt; nullæ enim cuſtodiæ militares ſic ſtabiliunt Regnũ & vitam Regis facilius conſeruant, quàm clementia nota regnantis. Lib.1.c.3. Probat hoc ipſum Seneca in libro priore de clementia, egregia ratione. Nam id eſt in Regno Princeps, quod animus in corpore; animus enim corporis membra mouet, regit, gubernat; & naturaliter amat membra ſua, & quicquid noxium accidit, ſtatim conatur illud auertere; & corpus ſuum integrum, ſanumq; ſeruare. Et denique totum corpus ſuum clementer fouet, & nutrit, & de illius incolumitate aſſiduè cogitat; propterea viciſſim membra omnia, ſi ſit opus, pro ſpiritu ſiue animæ periculis ſe exponunt; & patiuntur amputari potius manus, aut pedes, aut alia membra corporis, quàm vt animus à corpore ſeparetur. Sed ſi fortè animus ad altiora raptus, incipiat inclementer, & duriter corpus ſuum ieiunijs, & vigilijs nimium atterere; corpus quoque, quaſi rebellans, officio ſuo fungi recuſat. Sic igitur, ſi Princeps inſtar animi, ſiue ſpiritus, populos, vt membra ſua, clementer, & leniter regat, imponat iugum ſiue onus, quod ferre poſſint; ad ſe venientes amanter audiat, negocia eorum breuiter, & iuſtè tractari iubeat;

expe-

Digitized by Google

experietur viciſſim populos amantes, & obedientes, & ſine vlla dubitatione fideliſſimos. Sin autem contra, non vt clementem patrem, ſed vt durum dominum, Principem ſuum experiantur: mirari non debebit Princeps, ſi odio habeatur, & cùm maximè opus habebit defenſione, à ſubditis deſeratur. Amor enim, amorem conciliat, & clementia beneuolentiam parit. Et contra, vt Sapiens loquitur, *odium ſuſcitat rixas*: & ideo mirum videri non debet, ſi hi, qui non diligunt, ſed oderunt Principem ſuum, occaſionem rixarum, & diſſenſionum quærant. Exempla ſunt ad manus. Salomon pacificus, & clemens annis quadraginta, ſine vlla rebellione regnauit; ſed quoniam extremo tempore addidit aliquid ad ſolitas exactiones: ideò mortuo Salomone, populus à nouo Rege, qui dicebatur Roboam, petijt amoueri nouum vectigal: ſed Rex nouus initium regnandi fecit à minis, & terrore; & populo ante ſe congregato reſpondit; *Pater meus aggrauauit iugum veſtrum; ego autem addam iugo veſtro: Pater meus cecidit vos flagellis; ego autem cædam vos ſcorpionibus*. Ea vero ſæuitia, & inclementia, cauſa fuit, vt deficeret ſtatim ab eo pluſquam dimidia Regni pars.

Prou. 10

3. *Reg.* 12.

In hiſtoria verò Romanorum, leguntur plurimi Imperatores, qui ob ſolam fere crudelitatem adhuc iuuenes miſere extincti fuerunt; in quibus numerantur Caius, Nero,

Vi-

Digitized by Google

Vitellius, Domitianus, Commodus, Caracalla, Heliogabalus, & alij: contra verò plures propter inſignem clementiam, & ad ſenium peruenerunt; & poſt obitum à memoria, & amore ciuium non receſſerunt, Auguſtus, Veſpaſianus, Traianus, Adrianus, Antoninus, Marcus, & alij: quibus addi debet Titus, qui quamuis ad ſenium non peruenerit, tamen non occiſus, vt illi ſuperiores; ſed naturali morte extinctus, ſic ſemper amatus eſt, vt delitiæ generis humani nominari meruerit.

Hæc certe exempla facile poſſent Principes omnes ad clementiam adamandam; & ad crudelitatem odio habendam impellere, ſi attente hiſtorias perlegerent. Porrò clementia, quamuis præclara ſit virtus, tamen non in omnibus omnium iniurijs, vel culpis habet locum. Vere enim ſcripſit Seneca, *Tam omnibus ignoſcere crudelitas eſt, quam nulli.* & rurſus recte idem admonuit, clementiam potius iniuriam propriam reſpicere, quàm alienam. Quemadmodum enim, non ille liberalis eſt, qui rem alienam donat, ſed qui ſuam; ſic etiam, qui iniuriam alteri factam condonat, non eſt tam proprie clemens, quàm is, qui iniuriam ſibi factam facile dimittit. Sed in vniuerſum illud cauendum eſt, ne clementia iuſtitiam lædat: virtutes enim ſorores ſunt, ſeque inuicem iuuant; proinde virtus in vitium degenerat, ſi virtutem aliam lædit. Ergo in iniurijs alienis, clementia non interueniat, vt

Lib. 1. c. 2. de clementia.

Lib. 1. c. 20.

reus

Digitized by Google

reus abſolute non puniatur, ſed vt vel ex æquitate pœna diminuatur, vel ex conſenſu eius, qui iniuriam accepit, prorſus tollatur, ſi ſpes adſit, id ei, certis de cauſis, vtilius eſſe futurum, neque Reip. obfuturum. Cùm verò iniuria ipſi Principi facta eſt, laudabilis clementia erit, ſi Princeps excelſo animo vindictam reſpuat; niſi forte periculum ſit, ne reus ex impunitate deterior fiat. Tunc enim æquitas poſtulat, vt Princeps ſinat ab ordinarijs Iudicibus de reo pœnam aliquam ſumi.

CAP. XVI.

De Miſericordia Principi neceſſaria ad regendos populos.

POſtrema virtus, ex ijs, quas conſiderandas ſuſcepimus, miſericordia eſt. Sed antequam de ea ſcribere incipiamus, remouenda eſt calumnia, vt ſic loquar, Senecæ, qui quoniam addictus erat diſciplinæ Stoicorum; affirmare non dubitauit, miſericordiam non virtutem eſſe, ſed vitium. Sic enim loquitur in libro poſteriore de clementia. *Ad rem, inquit, pertinet hoc loco, quærere quid ſit miſericordia: plerique eam, vt virtutem laudant, & bonum hominem vocant miſericordem; hæc autem vitium animi eſt. Vtraque circa ſeueritatem, circaque clementiam poſita ſunt,* Lib. 2. c. 4.

ſunt, quæ vitare debemus, ne per ſpeciem ſeueritatis in crudelitatem; neuè per ſpeciem clementiæ, in miſericordiam incidamus. & paulo poſt, *Ergo*, inquit, *quemadmodum Religio Deos colit, ſuperſtitio violat; ita clementiam omnes boni præſtabunt; miſericordiam autem vitabunt. Eſt enim vitium puſilli animi ad ſpeciem alienorum malorum ſuccidentis. Itaque peſſimo cuique familiariſſima eſt.* Hæc ſane opinio Chriſtianis hominibus, omnino fugienda eſt, cùm Scriptura diuina, miſericordiam multis in locis, ampliſſime laudet; & ipſi Deo familiarem, & gratiſſimam in primis eſſe teſtetur; & ipſi clementiæ, quam Seneca laudat, vt comitem fidiſſimam, adiungat. In libro Exodi Moſes dicit, *Domine Deus miſericors, & clemens; patiens, & multæ miſerationis, qui cuſtodis miſericordiam in millia*. & rurſum in libro ſecundo Eſdræ legimus, *Tu autem Deus clemens, & miſericors, longanimis, & multæ miſerationis, non dereliquiſti eos: & quidem cùm feciſſent ſibi vitulum conflatilem, & dixiſſent, Iſte eſt Deus, qui eduxit te de Aegypto*. Ionas quoque Propheta Deum ſic alloquitur, *Scio quia tu Deus clemens, & miſericors es: patiens, & multæ miſerationis*. Fallitur igitur Seneca dum miſericordiam à clementia ita ſeparat, ac ſi prior vitium; poſterior ſola virtus eſſet.

Lib. 2. c. 5. · *Exo*. 34 · 2. *Eſd*. 9 · *Ion*. 4.

Deinde in vtroque teſtamento miſericordia ſic laudatur, vt vix alia virtus tot in locis

cis

Digitized by Google

cis decantata reperiatur, de qua re paulo poſt agemus. Eccleſia denique fidelium omnium Mater in publicis precibus, ſic miſericordiam prædicat, vt eam Deo propriam eſſe ſignificet. *Deus*, inquit, *cui proprium eſt miſereri ſemper, & parcere*. Vbi vox, *miſereri*, ad miſericordiam; vox, *parcere*, ad clementiam pertinet. Sic enim Eccleſia ex diuinis literis edocta, miſericordiam cum clementia coniungit; non ſeparat vnam ab altera, vt vitium à virtute. Valeat igitur cum ſuis Stoicis Seneca, qui homines, non vt carneos, ſed vt ferreos ægritudinem animi ſentire non patitur, & in medijs ignibus, & in ipſo tauro Phalaridis ſapientem ſuum lætari, & geſtire contendit.

Porrò miſericordia virtus eximia, communis quidem eſt Principi cum populo, ſed tamen in Principe longe amplius elucet, & in Deo ſic eminet, vt ipſi propria dici poſſit, vt paulo ante ex prece Eccleſiaſtica demonſtrauimus. Solus enim Deus omnes omnino miſerias tollere poteſt, & tollit etiam, non omnes ab omnibus rebus, ſed omnes quas ſecundum ſapientiam ſuam, iudicat eſſe tollendas. Secundus à Deo eſt Princeps, qui multa genera miſeriarum, non ab vno, aut altero homine, ſed ab integris ciuitatibus, & prouincijs tollere poteſt, & re ipſa tollit, quando ſimilis Deo in miſericordia, & miſerationibus fieri ſtudet. Quantas miſerias vno verbo Princeps

tollit

Digitized by Google

tollit à populis ſuis, quando bellum geſturus, ex miſericordia populi ſui, pacem præoccupat, ne mala innumerabilia populi ſuæ ditioni ſubiecti patiantur ex bello? Sic etiam à quanta miſeria populos ſuos Princeps liberat, quando imminente caritate annonæ, prouidentia ſua facit, vt annona in prouincia ſua, vel ciuitate abundet? Hanc laudem olim Ioſephus in Aegypto promeruit, vnde & Saluatoris mundi nomen obtinuit; quoniam prudentia ſua, non Aegyptum tantum, ſed etiam vicinas prouincias ab extrema frumenti penuria liberauit. Omitto ſimiles alias rationes ſubleuandi populi à communi miſeria, quas Princeps miſericors, & populorum ſuorum verus amator, excogitare poterit. Neque ſolum populum vniuerſum, ſed etiam ſingulos de populo Princeps miſericors à miſerijs varijs liberabit, ſi prouiderit diligentia ſua, vt Iudices cauſas miſerorum, quàm citiſſime expediant; & non permittat, vt pauperes expendant in litibus ſæpe multo amplius, quàm id ſit, quod recuperare deſiderant.

Gen. 41.

Et quoniam Spiritus ſanctus in diuinis literis encomia tam eximia miſericordiæ poſuit, vt ad ea nihil addi poſſit; ſententias aliquot referam, & finem diſputationi, ſiue cohortationi imponam. Primus incipiat Moſes, & legem ferat de miſericordia erga inimicum: vnde colligatur, qualis miſericordia requiratur erga miſerum amicum. *Si occurreris, in-*

Exo. 23.

quit,

quit, *boui inimici tui, aut aſino erranti; reduc ad eum. & ſi videris aſinum odientis te, iacere ſub onere; non pertranſibis, ſed ſubleuabis eum cum eo.* Secundus ſit ſanctus Iob, qui dicit, *Qui tollit ab amico ſuo miſericordiam: timorem Domini derelinquit.* Tertius Dauid, qui deſcribens hominem iuſtum, inter alia eius encomia ponit miſericordiam. *Iucundus homo, qui miſeretur, & commodat.* & paulo poſt, *Diſperſit dedit pauperibus: iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi: cornu eius exaltabitur in gloria.* Vbi Dauid primum laudat miſericordiam in dimittendis iniurijs, & commodandis pecunijs, cùm dicit, *Qui miſeretur, & commodat*, vt ſanctus Auguſtinus in eum locum docet: deinde, addit miſericordiam in donandis abundanter eleemoſynis pecuniarum, cùm ait, *diſperſit dedit pauperibus*: & addit præmium duplex, quod iuſtitiæ eius meritum *manet in æternum*, & quod in præſenti ſæculo potens, & glorioſus euadet. Eleemoſyna enim non facit hominem pauperem, & deſpectum, ſed inclytum, & potentem, ſi id eius ſaluti æternæ conducat. Quartus ſit Salomon ſapientiſſimus; is in libro prouerbiorum, *Iuſti, inquit, miſericordes ſunt, & miſerantur.* Item, *Qui miſeretur pauperis beatus erit.* Item, *Fœneratur Domino qui miſeretur pauperis.* Quintus eſt Tobias, qui inſtituens filium ſuum, dicebat, *Quomodo potueris, ita eſto miſericors. Si multum tibi fuerit,*

Iob.6. *Pſal.111* *Prou.13* *Prou.14* *Prou.19* *Tob.4.*

rit, abundanter tribue: ſi exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impartiri ſtude. Præmium enim tibi theſaurizas in die neceſſitatis: quoniam eleemoſyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non ſinit animam ire in tenebras. Vix addi poteſt aliquid ad magnitudinem huius præmij; & tamen pigri ſunt homines ad opera miſericordiæ, cum propter minora præmia laborent vſque ad mortem. Sextus, Eccleſiaſticus plenus eſt encomijs mi-

Eccl.28. ſericordiæ. Inter alia ſic ratiocinatur, *In hominem ſimilem ſibi non habet miſericordiam, & de peccatis ſuis deprecatur? ipſe cùm caro ſit, reſeruat iram: & propitiationem petit à Deo?* quaſi dicere velit, iſte fruſtra laborat, cùm ſit immiſericors in fratrem, & miſericordiam petat à Deo. Omitto Prophetas, qui pleni ſunt teſtimonijs.

Accedo ad teſtamentum nouum. Sanctus Matthæus Scriptor primus refert verba Domini in ſermone in monte habito, vbi dicit,

Matt.5. *Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur.* Quam autem miſericordiam conſequentur, docet Dauid in pſalmo cùm

Pſ.102. ait, *Qui coronat te in miſericordia, & miſerationibus, qui replet in bonis deſiderium tuum.* Et audet homo alioqui ſapiens, dicere, miſericordiam eſſe vitium, non virtutem? quaſi poſſit vitium apud Deum aliquid mereri, aut poſſit Deus in præmium reddere aliud vitium? Vere ſtulta facta eſt ſapientia huius mun-

Digitized by Google

mundi. Secundus ſit alter Euangeliſta, qui
refert verba illa eiuſdem Chriſti, *Eſtote miſe-* *Luc.6.*
ricordes, ſicut Pater veſter miſericors eſt.
Tertius ſanctus Paulus Apoſtolus in epiſtola
ad Epheſios, *Eſtote*, inquit, *miſericordes, do-* *Ephes.4.*
nantes inuicem, ſicut & Deus in Chriſto dona-
uit vobis. Et idem ad Coloſſenſes, *Induite* *Coloſ. 3.*
vos, ſicut electi Dei, ſancti & dilecti, viſcera
miſericordiæ: ſupportantes inuicem, & donan-
tes vobiſmetipſis, ſi quis aduerſus alterum
habet querelam, ſicut Dominus donauit vobis,
ita & vos. Quartus S. Petrus in epiſtola pri- *1. Pet. 3.*
ma, *In fine autem*, inquit, *omnes unanimes, com-*
patientes, fraternitatis amatores, miſericordes,
modeſti, humiles, non reddentes malum pro
malo, nec maledictum pro maledicto, ſed è con-
trario benedicentes; quia in hoc vocati eſtis, vt
benedictionem hereditate poſſideatis. Quintus
ſanctus Iacobus in epiſtola ſua, *Iudicium*, *Iacob. 2.*
inquit, *ſine miſericordia ei, qui non fecit miſe-*
ricordiam: ſuperexaltat autem miſericordia
iudicium. Quæ verba paulo ſunt obſcuriora,
ſed hunc habent ſenſum, Iudicium ſine miſeri-
cordia, id eſt, ſeuerum iudicium reportabunt,
qui miſericordes in proximos non fuerunt:
ſed viri miſericordes, iudicium mitiſſimum
inuenient; quia miſericordia exaltat ſe ſuper
iuſtitiam, vel, vt in græco legitur, *ſuperexul-*
tat iudicio, ſiue gloriatur ſupra iudicium.
Miſerationes enim *Domini ſuper omnia opera* *Pſ. 144.*
eius, vt Dauid canit. Sanctus enim Iacobus

cùm hoc diceret, reſpexiſſe videtur ad ea, quæ
Mat. 25. de vltimo iudicio Dominus ipſe prædixit. Videmus enim in iudicio, ſolos miſericordes iudicari cum ſumma miſericordia, cùm dicitur, *Poſſidete regnum, quia eſuriui, & dediſtis mihi manducare*, & quæ ſequuntur. Et contra ſolos immiſericordes ſine miſericordia iudicari, cùm dicitur, *Ite maledicti in ignem æternum; eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare*, & quæ ſequuntur. Vltimus ſit ſanctus Ioannes, qui quamuis neque in Euangelio, neque in Apocalypſi, neque in epiſtolis ſuis miſericordiam nominauerit; eam tamen in radice, & fonte, ſiue in matre ſua charitate, eam frequentiſſimè prædicauit. Quid enim ſigni-
1. Io. 3. ficant illa verba in epiſtola prima, *Ille pro nobis animam ſuam poſuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere. Qui habuerit ſubſtantiam huius mundi, & viderit fratrem ſuum neceſſitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo; quomodo charitas Dei manet in eo? Filioli mei non diligamus verbo, neque lingua, ſed opere, & veritate.* Quid enim eſt claudere viſcera, niſi non miſereri? & quid eſt diligere verbo, non veritate, niſi compaſſionem habere in ore, non in corde? Ideo enim præclara illa virtus, qua compatimur proximis noſtris, miſericordia dicitur, quia vera cordis affectio, non mendax linguæ profeſſio eſt.

Habemus igitur duodecim teſtes omni acceptione digniſſimos, & omni exceptione maiores,

iores, qui Spiritu ſancto dictante, encomia miſericordiæ nobis ſcripta reliquerunt, quibus & Stoicis ora obſtruere; & Principes Chriſtianos ad eam virtutem, quæ Deo gratiſſima eſt, exhortari ſine vlla dubitatione poſſimus.

CAP. XVII.

De officio Principis Chriſtiani erga domeſticos ſuos.

EXpoſuimus quæ ſint partes Principis Chriſtiani erga populos ſibi ſubiectos: nunc maiori breuitate addemus, quæ ſint partes eiuſdem Principis erga alios ſubditos, qui non comprehenduntur ſub nomine populi: tales ſunt in primis domeſtici, vxor, filij, fratres: tales ſunt etiam amici, & conſiliarij: tales Iudices, qui prouincias, vel ciuitates regunt: & tales denique milites, & alij, quibus ſtipendia dari ſolent.

Igitur, vt à domeſticis incipiamus, primus locus coniugi debetur, quippe quæ particeps eſt nominis Regij, & ſolij & coronæ; quamuis re ipſa ſubdita ſit, cùm in prima parente ſibi quoque dictum à Deo audierit, *Sub viri poteſtate eris, & ipſe dominabitur tui.* Gen. 3. Igitur de coniuge Principis, hoc ſolum admonendum eſſe cenſeo, vt vir omni animi prouiſione caueat, ne vxor, quamuis ſapiens videatur, ipſi

viro dominari incipiat. Habemus exempla
in diuinis literis, ex quibus diſcere liceat,
quanta ſit mulieris impotentia, & ad quam
horrenda præcipitia viros ſuos adegerint. Pri-
Gen. 3. ma Eua, non quidem Adamo dominari voluit,
ſed conſilium ei dedit, vt pomum à Deo veti-
tum guſtaret, vnde mors & exitium totius po-
ſteritatis conſecutum eſt. Conſilium autem
illud Adamus accepit, neque auſus eſt reſpon-
Iob. 2. dere, quod Iob coniugi ſuæ reſpondit, *Tam-*
quam vna de ſtultis mulieribus locuta es; quia
Euam valde diligebat; & (vt ſanctus loquitur
Lib. 11. de Genes cap. vlt. Auguſtinus) *delitias ſuas contriſtare nimium*
timuit. Exemplum Euæ ſecuta eſt Dalila vxor
Iud. 16. Sampſonis, Iudicis, ac Principis Hebræorum,
quæ tam abſolutum imperium in virum acce-
pit, vt vir nihil ei negare poſſet, & tandem
per eam principatum, & vitam amiſit. Salo-
monem autem olim feliciſſimum, & ſapientiſ-
ſimum Regem, amor mulierum ad eam inſe-
licitatem, & inſipientiam adduxit, vt ſeptin-
3. *Reg.* gentis vxoribus, & trecentis concubinis, quaſi
13. mancipium vile ſeruiret. Quid de Achab Re-
ge, & Iezabel eius coniuge dicam? Addictus
3. *Reg.* erat Achab valde vxori ſuæ idololatræ; itaque
20. & ipſe quoque idola coluit, & conſentiens ſce-
21. & leribus grauiſſimis vxoris ſuæ, atque domina-
4. *Reg.* 9 ri eam in Regno ſinens, cauſa fuit, vt & ipſe,
& 10. & ipſa, & omnes filij, qui erant numero ſe-
ptuaginta, occiderentur, & Regnum ad alios
tranſiret. En quantorum malorum cauſa fe-

mina

Digitized by Google

mina vna fuit, quæ ſub viri poteſtate eſſe noluit. Sed Achab meritas pœnas luit; quia ad ipſum pertinebat, coniugem in officio continere, & (quod caput eſt) numquam committere debuit, vt contra legem Domini, vxorem, falſæ religionis cultricem, duceret.

Veniamus ad filios. Filij Principum educari deberent in timore Domini; & obſequentes, non ſolum parentibus, ſed etiam Magiſtris morum & doctrinæ. Habemus exemplum inſigne apud Metaphraſtem, qui deſcribens res geſtas Arſenij, qui fuit Magiſter Archadij, filij Theodoſij Imperatoris; refert, Theodoſium veniſſe aliquando in ſcholam, vbi filij eius Archadius, & Honorius adhuc pueri inſtituebantur ab Arſenio viro probo, & erudito: & cùm vidiſſet filios ſuos ſedentes, & Magiſtrum ſtantem: reprehendit filios, quòd auderent pueri & diſcipuli, coram ſene, & Magiſtro ſtante, ſedere: & iuſſit, vt Arſenius ſederet, & Archadius atque Honorius ſtarent: & profuit iſta bona educatio filiorum; vterque enim bonus poſtea Imperator fuit, quamuis Archadius vxori nimium addictus, ſancto Ioanni Chryſoſtomo parum fauerit. Contra vero Dauid Rex ſanctus, vel non potuit rectè educare filios ſuos, vel quæcumque cauſa fuerit, vnus videlicet Amon, ſororem propriam ſtuprauit; alius, id eſt, Abſalon, occidit fratrem, perſecutus eſt patrem, vt eum è Regno pelleret; & vxores patris publicè violauit.

Sur. in vita S. Arſenij, die 19. Iulij.

Digitized by Google

Huius rei nulla cauſa fuiſſe videtur, niſi mala educatio. Fuit enim Dauid quaſi perpetuo in bellis occupatus.

Illud etiam certè valde admirandum eſt, Regibus valde pijs, filios impiiſſimos ſucceſſiſſe. Ioſaphat Rex optimus reliquit filium ſucceſſorem Ioram Regem deterrimum. Ioathan Rex bonus genuit Achaz virum malum, qui ei ſucceſſit in Regnum. Ezechias Rex clementiſſimus, & optimus habuit hæredem Regni Manaſſem Regem crudeliſſimum, & peſſimum. Ioſias Rex ſanctiſſimus ſucceſſores habuit filios valde malos Ioachaz, & Eliakim, quorum prior regnauit ſolum menſibus tribus, & abductus eſt captiuus in Aegyptum; poſterior regnauit annos vndecim, & propter peccata ſua, ductus eſt cathenis vinctus in Babylonem. Summa eſt, prouidendum eſſe Principibus, vt optimos educatores proſpiciant filijs ſuis, ſi volunt & Deo rem gratiſſimam; & populis rem vtiliſſimam facere.

Reliqui ſunt fratres, ex domeſticis, qui ſæpe valde adiuuant Principem, quando charitas fraterna inter eos viget: ſed non deſunt aliquando ambitioſi, qui deſiderio regnandi vel inſidias ſtruunt Principi, vel bellum apertè mouent. Et quoniam charitas fraterna minus viget inter Turcas, quam inter Chriſtianos: videmus iam à longo tempore, inter Turcas, crudelem illam legem vigere; vt fratres Principis ſub ipſum initium interimantur, ſine

vlla

vlla culpa ſua, tantum, vt Rex nouus non timeat defectiones prouinciarum ad aliquem ex fratribus; ſi quando imperium maioris fratris graue videri incipiat. Inter Chriſtianos rarum eſt, vt aliquid eiuſmodi contingat. Contigit tamen B. Amadeo Duci Sabaudiæ auorum noſtrorum memoria, vt vnus ex fratribus, non ſemel à Principe defecerit, & bellum aduerſus eum gerere cœperit. Sed, vt in vita eius poſtea referemus, incredibili benignitate, & charitate B. Amadeus germanum ſuum ex hoſte, fratrem verum, ſyncerumq; reddidit. Ad cauenda eiuſmodi pericula, nulla excogitari poteſt regula tutior, quàm vt Princeps fratres ſuos, vt fratres cognoſcat, non vt ſeruos, neque vt dominos. Non deſpiciat, neque ſuſpiciat. Vbi enim iuſtitia viget, ibi etiam pax viget.

CAP. XVIII.

De officio Principis Chriſtiani erga amicos, & conſiliarios.

Adiungo amicos conſiliarijs, quia non loquor de publico ſenatu, neque de quibuſcumque amicis; ſed de amicis intimis, & prudentibus, cum quibus Principes ſolent ſe-

creta ſua communicare, & ſine quorum con-
ſilio nihil omnino agunt. Talis erat apud
Dauid Achitophel, quo deficiente ad Abſalo-
nem, Dauid in maximo timore erat. Siquidem
2.Reg.6 vt dicitur in libro ſecundo Regum, *Conſilium
Achitophel erat in diebus illis, quaſi ſiquis con-
ſuleret Deum.* Eſſe autem Principi neceſſa-
rium conſilium fideliſſimorum, & prudentium
amicorum, & cum iis libere, & ſimpliciter
agendum eſſe, ſic vt intelligant amici, Prin-
cipem in eis multum omnino confidere; do-
cet in primis Tobias ſenior, qui, quamuis non
Principibus, ſed filio præcepta daret; tamen
erat vir ſanctus, & ſapiens, vt eius documen-
ta omnibus prodeſſe poſſint. Sic igitur Tobias
Tob. 4. loquitur. *Conſilium ſemper à ſapiente perqui-
re. Omni tempore benedic Deum, & pete ab eo,
vt vias tuas dirigat, & omnia conſilia tua
in ipſo permaneãt.* Quibus verbis monet pru-
dentiſſimus ſenex, vt ſine conſilio ſapientis ni-
hil agamus; ſed vt ille ſapiens nos forte non
fallat, vel ignorantia, vel malitia; iterum mo-
net, vt Deum precemur, vt vias noſtras diri-
gat, & omnia conſilia, quæ nobis dantur à ſa-
pientibus, ab ipſo Deo dirigantur; & in ipſo
permaneant, id eſt, ab ipſo ſtabiliantur, & con-
firmentur, ſi recta ſunt.

Deinde hoc idem Salomon in Prouerbiis
Prou. 13 ſcribit, cùm ait, *Inter ſuperbos ſemper iurgia
ſunt: qui autem agunt omnia cum conſilio, re-
guntur ſapientia.* Significat autem Salomon
ſuper-

Digitized by Google

ſuperbos eſſe, qui conſilia ſapientum reſpuunt, & ideo inter eos ſemper eſſe iurgia. Idem, *Audi conſilium, & ſuſcipe diſciplinam, vt ſis ſapiens in nouiſſimis tuis.* Prou.19 Idem, *Sicut aqua profunda, ſic conſilium in corde viri; ſed homo ſapiens exhauriet illud.* Prou.20 Significat autem hoc prouerbium, conſilium non facile inueniri, niſi diu, & attente cogitando. Illi enim, qui ſtatim ad interrogata reſpondent, facile decipiuntur; ſed qui diu cogitando ſcrutantur omnia, illi quaſi ex profundo, aquam puram veriſſimi conſilij hauriunt, & ideo ſapientes vocari poſſunt. Idem, *Vnguentis, & varijs odoribus delectatur cor: & bonis amici conſilijs anima dulcoratur. Amicum tuum, & amicum patris tui ne dimittas.* Prou.27 Videlicet, ne perdas bona conſilia eorum.

Eccleſiaſticus quoque, vir ſapiens, vt cauere monet ab amicis non fidelibus: ſic omnino iubet adhærere amicis fidelibus. Eccleſ.6. *Multi*, inquit, *pacifici ſint tibi, & conſiliarius ſit tibi vnus de mille. Si poſſides amicum, in tentatione poſſide eum, & ne facile credas ei*, id eſt, proba illius fidelitatem tempore tribulationis tuæ, & non facile credas illi, antequam probaueris eum. pergit Eccleſiaſticus, *Eſt enim amicus ſecundum tempus ſuum, & non permanebit in die tribulationis. Et eſt amicus, qui conuertitur ad inimicitiam*, id eſt, inſtabilis, qui facile ob leuem iniuriam efficitur inimicus. Addit Eccleſiaſticus, *Eſt autem amicus*

ſocius

Digitized by Google

ſocius menſæ, & non permanebit in die neceſſitatis. Addit poſtea idem Eccleſiaſticus de veris amicis. *Amicus fidelis, protectio fortis: qui autem inuenit illum, inuenit theſaurum. Amico fideli nulla eſt comparatio; & non eſt digna ponderatio auri, & argenti contra bonitatem fidei illius. Amicus fidelis, medicamentum vitæ, & immortalitatis: & qui metuunt Dominum, inuenient illum*. Verè magnum donum à Deo accipit, qui fidelem, & ſapientem amicum inuenit; præſertim in tanta turba adulatorum, quæ in aulis Principum inuenitur. Idem Eccleſiaſticus alio loco pru-
Eccl. 32. denter monet, dicens, *Fili ſine conſilio nihil facias, & poſt factum non pœnitebis*.

Hæc omnia, quæ diximus, confirmari poſ-
3. *Reg.* ſunt exemplis. Roboam filius Salomonis non
12. alia de cauſa infeliciſſimè regnauit, niſi quia reliquit conſilia ſenum, qui aſſiſtebant patri eius; & accerſiuit iuuenes amicos ſuos, à quibus ſeductus, exacerbauit populum, antequam Regnum ſibi ſtabiliuiſſet. Itaque non alia de cauſa, quàm ex conſilio inſipienti amiſit continuo maiorem partem regni ſui. Id vero præ-
Prou. 27 uidiſſe videtur Salomon, cùm ait, *Amicum patris tui ne dimittas*. Roboam enim non amicum vnum, ſed amicos omnes patris ſui dimiſit. Sed vt plurimum mali conſiliarij, & infideles amici Principum, non diu fruuntur potentia ſua. Scimus enim, Aman amicum, &
Eſther. 7 conſiliariũ primariũ Regis Aſſueri, poſt dete-

ctas

Digitized by Google

&as fraudes eius, in ligno ſuſpenſum perijſſe. Scimus etiam Seianum, qui inter amicos, & conſiliarios Tiberij Imperatoris primus erat, & vſque adeo dilectus, vt pene par eſſet Imperatori: paulò poſt ob eius ſuperbiam, & inſatiabilem cupiditatem; ex altiſſimo loco ad imum decidiſſe, ſic, vt vnco tractus in Tyberim fuerit. Contra autem, Mæcenas, & Agrippa Augusti Cæſaris amici, & conſiliarij fideliſſimi, ſic amati ſunt vſque ad mortem, vt etiam poſt ipſorum mortem Auguſtus in calamitate quadam ſua dixiſſe memoretur, Horum mihi nihil accidiſſet, ſi aut Mæcenas, aut Agrippa vixiſſet.

Tacitus lib 5. annal.

Seneca lib. 6. de beneficijs cap. 32.

CAP. XIX.

De officio Principis Chriſtiani erga Iudices.

IVdicum nomine intelligo omnes, qui cauſis diiudicandis præſunt; ſiue ſint Iudices primarij, vt ij, qui cum poteſtate Ciuitatibus, vel Prouincijs præſunt; ſiue ſecundarij, vt ij, quibus ipſi cauſas minoris momenti dijudicandas permittunt. Porrò ipſis omnibus duo præcepta ſpiritus ſanctus in ſacris literis aſſignat; vnum, vt iuſtè iudicent, ſine acceptione perſonarum; alterum, vt à muneribus omnino manus abſtineant. Vtrumque comple-

xus

Digitized by Google

xus eſt pauciſſimis verbis, Ietro ſocer Moſis, Exo. 18. *Prouide*, inquit, *de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus ſit veritas, & qui oderint auaritiam; qui iudicent populum omni tempore; quidquid autem maius fuerit ad te referant, & ipſi minora tantummodo iudicent. Quibus auditis Moyſes fecit omnia, quæ ille ſuggeſſerat.* Itaque primum requiritur in Iudicibus, vt ſint viri potentes, id eſt, ſtrenui, graues, docti, ſapientes honorati, vt non contemnantur à populo, & poſſint onus portare quod eis imponitur. Deinde, vt ſint viri *timentes Deum*, id eſt, vt non ſolum coram hominibus, & propter timorem hominum iuſtè iudicent; ſed vt verè coram Deo ſint Iudices iuſti; & intelligant, ſe à Deo videri, qui ſcrutatur renes, & corda, & poſſe, ac velle de iudicijs ipſorum iudicare, eoſq; præmijs vel pœnis afficere. Addit præterea Ietro, *In quibus ſit veritas*, id eſt, qui verè ſint iuſti, & verè ac iuſtè iudicare poſſint ac velint. Denique addit, *qui oderint auaritiam*; id eſt, non ſolum quia lex vetat accipere munera, abſtineant manus à muneribus; ſed multo magis, quia ipſi ex ſe auaritiam oderunt, vtpote viri iuſti, & liberales. Ipſe vero Moſes in libro Deuteronomij, Deut. 1. *Nulla erit*, inquit, *diſtantia perſonarum, ita paruum audietis, vt magnum: nec accipietis cuiuſquam perſonam, quia Dei iudicium eſt.* Dicitur autem eſſe omne iudicium Dei, quia ſolus Deus eſt ſupremus Iudex,

Digitized by Google

dex, cuius auctoritate omnes iudicant. *Vnus eſt*, inquit S. Iacobus, *legiſlator, & Iudex, qui poteſt perdere, & liberare*. Porro Rex, & Propheta Dauid in pſalmo octogeſimoprimo idipſum admonet exhortatione grauiſſima. Primum enim docet, Deum communicaſſe cum Iudicibus terræ nomen, & officium ſuum: vt ad tantum honorem euecti erubeſcerent ob temporale lucrum tam ſublime officium infamare. *Deus*, inquit, *ſtetit in ſynagoga Deorum*, id eſt, Deus Deorum Dominus, conſortes nominis & officij ſui Iudices fecit, neque abeſſe voluit ab eorum cætu, cum ad iudicandum conueniunt. Itaque vbicumque Iudices, qui *Dij* ab ipſo magno Deo vocantur, iudicum funguntur officio, Deus ipſe Princeps Deorum, inuiſibili præſentia maieſtatis aſſiſtit. Deinde addit Propheta, Deum magnum non ocioſe aſſiſtere, ſed ipſa iudicia diſcutere, & Iudices ipſos terribiliter iudicare, puniturus ſi à rectitudine deflectant; præmijs affecturus, ſi non deflectant. *In medio autem*, inquit, *Deos dijudicat*. O beatos Iudices, ſi oculo fidei, cùm ſedent iudicaturi, ſummum Iudicem aſſiſtentem cernerent, & rectitudinem diuini iudicij ſerio atque attentiſſime cogitarent. Sed quoniam plerique vel muneribus excæcati, vel acceptione perſonæ corrupti, Deum præſidentem non cernunt: ideò ſubiungit, Propheta, vel potius ſpiritus Domini per Prophetam, *Vſquequo iudicatis ini-*

Iac. 4.

Pſal. 81

Pſal. 81

quitatem, & facies peccatorum ſumitis? ac ſi dicere velit, quamdiu perſeuerabitis in hac voluntaria cæcitate, ob quam iniqua iudicia iudicatis? & quamdiu in iudicando, non attendetis ad merita cauſæ, ſed ad perſonas, quibus placere deſideratis? quæ radix eſt iudiciorum iniuſtorum. Nominat autem Propheta, perſonas, ſiue facies peccatorum, quoniam etſi poſſit aliquando vitium acceptionis perſonarum inueniri ſine peccato perſonæ acceptæ: tamen, vt plurimum perſona, cuius gratia peruertitur iudicium, conſcia eſt peruerſionis iudicij, & in eam liberè libenterq; conſentit. Addit Propheta crimen aliud, in quod Iudices facile incidunt, cum ſine charitate Dei & proximi officio ſuo funguntur. Expediunt enim diligenter cauſas diuitum, & magnatum; à quibus expectant munera; cauſas inopum, & egenorum, & viduarum, & pupillorum in longum trahunt; & ſæpe contra illos ſententiam ferunt, quia non diligenter merita cauſæ diſcutere voluerunt. Ideo clamat, &
Pſal. 81 dicit Spiritus ſanctus per os Prophetæ, *Iudicate egeno, & pupillo: humilem, & pauperem iuſtificate*; id eſt, cauſam pauperis, & præſertim pupilli, libenter ſuſcipite, diligenter diſcutite, ſollicitè expedite, ne cogantur bona ſua litigando conſumere: humilem, id eſt, hominem abiectum, qui negligitur à procuratoribus, & aduocatis; & pauperem, qui non poteſt muneribus ſibi viam ad iuſtitiam aperi-
re,

Digitized by Google

re, gratis iuſtificate. Vbi non ſignificat Spiritus ſanctus, vt pauper ſemper contra diuitem victoriam in iudicio debeat obtinere: cùm ſcriptum ſit, *Non conſideres perſonam pauperis; neque honores vultum potentis; iuſtè iudica proximo tuo*; ſed hoc iubet, vt cùm pauper iuſtum petit, & à diuite opprimitur: Iudex efficiat, vt iuſtitia pauperis emineat, & præualeat. Quod apertius docet in ſequenti verſiculo. *Eripite*, inquit, *pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate*. Leuit. 19 Pſal. 81

Sed quoniam re vera pauci Iudices omni ex parte iuſti inueniuntur, cùm alij ex malitia, alij ex ignorantia peccent: ideo Spiritus ſanctus accuſata malitia in ſuperiori verſiculo; in ſequenti deplorat, per Prophetam ſuum, Iudicum cæcitatem, & peruerſitatem clamans, & dicens, *Neſciarunt, neque intellexerunt; in tenebris ambulant: mouebuntur omnia fundamenta terræ*. duo illa verba, *Neſcierunt, neque intellexerunt*, hoc propriè ſignificant, non cognouerunt quid facti, neque intellexerunt quid iuris. Verba enim hebraica, quæ hoc loco habentur, eam vim habent, quam habent apud latinos, cognoſcere, & intelligere. Et quoniam ex iſta ignorantia facti, & iuris, quæ ſæpe voluntaria eſt, fit, vt Iudices in tenebris ambulent, id eſt, errent in iudicando, quomodo cæci errant in ambulando: ideo ſequitur perturbatio maxima in Republica, defectio, ſeditio, tumultus, & alia eiuſdem generis multa. Pſal. 81.

Digitized by Google

multa. Ideo adiungit Spiritus ſanctus, *Mouebuntur omnia fundamenta terræ*. Nam ſublata iuſtitia turbatur, & quaſi fluctuat orbis terrarum vniuerſus. Cuius rei exemplum habemus in ipſo Regno Dauid. Nam, vt legimus

2. *Reg.* 15. in libro ſecundo Regum, nulla alia cauſa fuit, cur totum Regnum Iſrael à Dauide aliquando deficeret, niſi quia filius eius Abſalon populis perſuaſerat, Dauidem ſenio confectum, non amplius intendere cauſis cognoſcendis, neque ſibi ſubſtituiſſe Iudices ſapientes & iuſtos, qui cauſas populi iuſte, & celeriter expedirent.

Explicatis malorum Iudicum grauiſſimis culpis, ex acceptione perſonarum, ex iniuſtitia, & ignorantia procedentibus, concludit Propheta orationem ſuam prædicens caſum, ſiue potius præcipitium Iudicum ex altiſſimo gradu ad infimum; & implorans Deum, vt ipſe deſcendat, & iudicet per ſe orbem terrarũ, quando eius miniſtri iuſtum iudicium iudicare

Pſal. 81. vel noluerunt, vel neſciuerunt. *Ego dixi, Dij eſtis, & filij excelſi omnes; vos autem ſicut homines moriemini, & ſicut vnus de Principibus cadetis*. Ego, inquit, exaltaui vos, vt nomine meo appellaremini, & officio meo fungeremini; ſed quoniam & nomine & officio indignos vos eſſe demonſtraſtis, prædico vobis, quod breui, vt cæteri homines moriemini. Non enim eſtis Dij immortales, ſed mortales: & quod longe miſerius eſt, *ſicut vnus de Principibus cadetis*; ideſt, non ſolum ex natu-

ræ

Digitized by Google

ræ corruptione moriemini propter Adæ peccatum, ſed propria iniquitate cadetis ex altiſſimo gradu ad imum: & ex altiſſima celſitudine ad profundiſſimam gehennam, vt Principes cæleſtes, Angeli reprobi, ceciderunt. Horrenda plane, ſed iuſta comminatio Dei ad Iudices. Iuſtum enim eſt, vt qui iniuſto iudicio multos oppreſſerunt; iuſto Dei iudicio de ſede iudiciaria deijciantur, & cum reprobis Angelis ad gehennam profundiſſimam demittantur. Sed quod ſuperat omnem admirationem, eſt, quòd ſanctus Propheta quaſi deſperans de emendatione huius generis hominũ, clamat ad Deum in vltimo verſiculo, dicens, *Surge Deus iudica terram, quoniam tu hereditabis in omnibus gentibus*. ac ſi dicere velit, quia ſpes non eſt, vt iudices homines iuſtè iudicare incipiant; tu Iudex ſumme & iuſtiſſime, deſcende ad generale, poſtremumq; iudicium, & redde vnicuique ſecundum opera ſua: tu enim es verus Dominus, & poſſeſſor vniuerſæ terræ, quam gentes inhabitant. Verbum enim, hæreditare, in ſcripturis paſſim accipitur pro poſſidere. Hæc eſt ſententia David de Iudicibus, quæ ſine dubio maximi facienda eſt, cùm ipſe, vt Rex, nouerit per experimentum, quàm ſit periculoſum officium Iudicum; & per ſpiritum prophetiæ loquutus ſit, quæ ſcripſit in hoc pſalmo, de cuius ſcripturæ veritate nefas ſit dubitare. Veniamus ad alios Prophetas.

Pſal. 81.

Digitized by Google

Certe omnes Prophetæ, qui erant nuntij Dei ad populum; nihil fere tam acriter reprehendunt, quàm negligentiam, vel iniquitatem in iudicijs pauperum, viduarum, & pu-
Iſai. 1. pillorum. Iſaias in ipſo principio, *Pupillo*, inquit, *non iudicant, & cauſa viduæ non ingreditur ad eos. Propter hoc ait Dominus Deus exercituum; Heu conſolabor ſuper hoſtibus meis, & vindicabor de inimicis meis.* Hiere-
*Hiere.*5. mias quoque iiſdem pene verbis, *Prætierierunt*, inquit, *ſermones meos peſſime, cauſam viduæ non iudicauerunt, cauſam pupilli non direxerunt, & iudicium pauperum non iudicauerunt. Nunquid ſuper his non viſitabo, dicit Dominus? aut ſuper gentem huiuſcemo-
1. *Tim.*6 di non vlciſcetur anima mea?* Sed *radix omnium malorum eſt cupiditas*; ideo Scriptura ſancta in iudicijs nihil magis deteſtatur, quam acceptionem munerum. Audi Moſem in Exo-
*Exo.*33. do, *Non accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes, & ſubuertunt verba iuſtorum.* Au-
*Deut.*16 di eundem in Deuteronomio, *Non accipies perſonam, nec munera; quia munera excæcant oculos ſapientum, & mutant verba iuſtorum.*
*Prou.*15 Audi Salomonem in Prouerbijs, *Conturbat domum ſuam, qui ſectatur auaritiam: qui autem odit munera, viuet.* Audi Prophetam
Iſai. 33. Iſaiam, *Qui proijcit auaritiam ex calumnia, & excutit manus ſuas ab omni munere; iſte
*Pſal.*14 in excelſis habitabit, &c.* Audi Dauidem, *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis*

requie-

Digitized by Google

requieſcet in monte ſancto tuo? & poſt multa bona opera adiungit, *Qui munera ſuper innocentem non accepit.* & concludit, *Qui facit hæc non mouebitur in æternum.*

Sed operæpretium erit audire, quàm diligenter purgat ſe Samuel à crimine acceptionis munerum pro toto tempore, quo fuerat Iudex in populo Hebræorum. Sic enim loquitur. *Ecce,* inquit, *præſto ſum, loquimini de me coram Domino, & coram Chriſto eius: Vtrum bouem cuiuſquam tulerim, aut aſinum. ſi quempiam calumniatus ſum, ſi oppreſſi aliquem, ſi de manu cuiuſquam munus accepi; & contemnam illud hodie, reſtituamq; vobis. Et dixerunt, non es calumniatus nos, neque oppreſſiſti, neque tuliſti de manu alicuius quippiam. Dixitq; ad eos, teſtis eſt Dominus aduerſum vos; & teſtis Chriſtus in die hac, quia non inueniſtis in manu mea quippiam, & dixerunt, teſtis.* Ecce quàm puras manus habuit ſanctus Samuel; & tamen non legitur ſtipendium yllum habuiſſe ex publico ærario, neque aliunde pro labore tam diuturno, & tam continuo iudicandi tot centena millia hominum non optimorum. Quare hoc tam inſigni exemplo, & tot ſacræ Scripturæ teſtimonijs admoniti Principes, debent in Regnis ſuis dare operam, vt omnes Iudices excutiant manus ab omni munere; & contenti ſtipendijs ſuis, mercedem operum bonorum non requirant à pauperibus, & miſeris hominibus, qui ad tri-

1. Reg. 12.

bunalia eorum accedunt; ſed expectent ab eo, qui diues eſt in miſericordia, & iuſtitiam diligit, & reddere paratus eſt magna pro paruis, & pro temporalibus ſempiterna.

CAP. XX.

De officio Principis Chriſtiani erga milites, & domeſticos famulos.

SVperſunt milites, qui inter ſubditos Principis numerantur, quique vel in bello militant, vel in pace cuſtodiunt arces, aut portas, aut perſonam ipſam Principis. Porrò de iſtis tam plene locutus eſt ſanctus Ioannes Baptiſta, vt vix aliquid ſuperſit quod addere debeamus. Referam igitur, & vbi neceſſe videbitur, explicabo ſententiam ſapientiſſimi Præcurſoris. Prodierat ſanctus Ioannes Baptiſta nuper ex deſerto, vbi multis iam annis delituerat, & tamquam ad hominem nouum videndum, & audiendum turbæ concurrebant ex omni parte; qui quamuis ab infantia per tot annos cum hominibus verſatus non eſſet, neque literas ab vllo magiſtro didiciſſet: tamen à Spiritu ſancto edoctus teſtimonia ſcripturarum proferebat, & ſingulis hominum generibus pro eorum inſtitutione documenta

Digitized by Google

varia tradebat. Igitur venerunt ad eum etiam milites, dicentes, *Quid faciemus & nos? Et ait illis, Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, & contenti eſtote ſtipendijs veſtris*. Hæc eſt doctrina breuis, & plena, qualis decebat eum, qui ſtudebat, ſic vitam ſuam traducere, vt *ne leui ſaltem maculare vitam famine poſſet*, vt Eccleſia in eius laudibus canit. Non admonet ſanctus Ioannes milites, vt ſtrenue ſe gerant in prælio, neque vt obedientes Imperatori ſuo ſe præbeant, neque alia id genus, ad quæ ſatis illos impellere poterat partim amor laudis, partim pœnæ timor. Siquidem in caſtris pœna contumaciæ, mors eſt. Itaque ea ſolum attingit, quæ ex abuſu licentiæ militaris, aut non puniuntur, aut leuiſſimè puniuntur, cùm tamen apud Deum ſint peccata grauiſſima. Luc. 3.

Primum igitur reprehendit concuſſionem, *Neminem*, inquit, *concutiatis*. Frequens enim apud milites eſſe ſolet, vi cogere eos, apud quos agunt, aut eorum vicinos, quamuis amici ſint, non hoſtes; vel ad onera ferenda, vel ad præbendas eſcas, quas ipſi ſibi parauerant, vel ad cedendum eis ſtratum, vel certe cubiculum, quod ipſi vnicum habent, vel ad miniſtrandum illis, ac ſi famuli eorum eſſent. Hæc & alia permulta comprehenduntur in illo verbo, *neminem concutiatis*, id eſt, neminem vi adigatis ad ea facienda, vel toleranda, quæ nullo iure tenentur agere, vel pati. & hæc in-

Digitized by Google

iuria tam frequens eſt apud milites, vt ego ipſe teſtis eſſe poſſim. Nam cùm aliquando iter facerem per regionem, vbi bellum gerebatur; & peterem à ruſticis, vel etiam à ciuibus, à qua parte ſtarent; reſpondebant à neutra; omnes enim inimici noſtri ſunt; & ſæpe nobis magis ſunt infeſti, qui dicuntur amici, quàm qui dicuntur hoſtes. Deinde reprehendit ſanctus Ioannes militum calumnias, dicens, *Neque calumniã faciatis*: hoc eſt alterum vitium, quo milites paſſim laborant. Sæpe fit, vt obuios quoſque calumnientur, eſſe exploratores, vel hoſtes, vel transfugas; & ſine vlla ratione iuſtitiæ ſpolient, aut vulnerent, vel captiuos faciant. Et quoniam infelices illi, non habent teſtes innocentiæ ſuæ; coguntur, vel redimere vexationem multa ſumma pecuniæ, vel certe pati crudeliſſimam vexationem. Ac vtinam iſta non eſſent in caſtris Chriſtianorum frequentia. Pro quibus tollendis de medio, boni Principes pro viribus laborare deberent. Ad extremum docet, beatus Præcurſor Domini, milites omnes, vt contenti ſtipendijs ſuis, aliena non rapiant. Sed vtrum milites, qui ſanctum Ioannem audierunt, hæc præſtiterint, neſcimus: illud ſcimus temporibus noſtris, non ſolum in caſtris hæc tam ſalubria documenta raro, & à paucis obſeruari: ſed etiam in ciuitatibus, in quibus hiemare, vel ad tempus morari milites neceſſe eſt; non leue detrimentum ciuibus adferri. At fortaſſe non

nume-

Digitized by Google

numerantur militibus ſtipendia in tempore, & ea cauſa eſt, cur ciues cogantur ad ea ſubminiſtranda, quibus milites indigent.

Hoc quidem fieri poteſt, vt milites non habeant in tempore ſtipendia ſua; ſed interim iuſtitia locum ſuum non habet; & Deus, qui omnia videt, & in ſtatera iuſta appendit, ſeuere puniet eos, qui male agunt. Debent igitur Principes dare operam, vt militibus debita ſtipendia tempore ſuo numerentur; & tunc, ſi ſancti Ioannis præcepta milites non implent, in eos ſic animaduertere, vt diſcant ſtipendijs ſuis contenti eſſe, & ciuibus apud quos habitant, moleſtiam nullam adferre.

Atque hæc, quæ dicta ſunt de militibus, trāſferri poſſunt ad famulos omnes palatinos, qui & ipſi ſtipendio ſuo contenti eſſe debent: & ſi quid aliud, præter ſtipendium accipiunt, agnoſcere liberalitatem Principis, non debitam retributionem. Alioquin exemplum eſſe deberent modeſtiæ, & benignitatis, & iuſtitiæ omnibus alijs, qui priuatis heris ſeruiunt, & in priuatis domibus commorantur. Nam non raro accidit, vt Princeps ſit modeſtus, & clemens; & famulos habeat arrogantes, & aſperos: & Princeps iuſtitiæ ſit tenax, & nulli homini iniuriam faciat; & famuli eius non cōtenti ſtipendio proprio muneribus inhient, & quaſi vendant aditum ad Principem, vel alia, ad quæ ex officio ſuo tenenentur. Sed eiuſmodi vitijs, quæ aliquo modo redundant in

Digitized by Google

bonā Principis exiſtimationem; facile proſpici poſſet, ſi Princeps ſerio, & ſæpe commendaret principali œconomo diſciplinam domeſticam, eiq́; iniungeret, vt per ſe, vel per alios diligenter curaret, ne quid fieret in palatio, quod in iniuriam Dei, vel famam Principis redundaret.

Illud etiam magni momenti eſt, vt Princeps ſerio interdicat familiaribus, ac domeſticis ſuis, vt Iudicibus publicis non commendent eos, qui cauſas habent ſiue criminales, ſiue ciuiles: neque admiſceant ſe diſtributionibus officiorum aut magiſtratuum. Hinc enim fit, vt vis quædam afferatur iudicijs, dum Iudices non audent contemnere commendationes familiarium Principis; & interim familiares ex bonis pauperum diteſcunt. Illud etiam ſæpe contingit, vt officia publica quaſi vendantur ab auaris, & emantur ab ambitioſis, in magnum iuſtitiæ publicæ detrimentum.

Vnum reſtat vitium, quod eſt commune militibus cum aulicis domeſticis, vt Principi ſuo facile adulentur, & quidquid ille dicat, vel faciat, in cælum tollant, vt ſapientiſſime dictum, vel præclariſſimè geſtum. Quæ adulatio, tamquam dulce venenum, facile penetrat in animum, niſi cor verè humile, & Deo plane ſubiectum inueniat. Vbi verò venenum aſſentationis animum Principis occupauerit; incredibile dictu eſt, quàm multa, & quàm grauia detrimenta inde oriantur. Qui enim aſſenta-

tori-

Digitized by Google

toribus aures præbet, primum præ ſuperbia tumens, ambulat, vt Scriptura loquitur, in magnis & in mirabilibus ſuper ſe, & omnia ſibi facilia eſſe ducit: deinde contemnit conſilia ſapientum, & vel eos ſpernit, vt timidos; vel inuidere gloriæ ſuæ cenſet, ſi forte deterreant eum ab operibus, quæ plus periculi, quàm vtilitatis habeant. Aduerſus hoc genus hominum habemus exemplum inſigne, Magni Kanuti Regis Angliæ, & Daniæ, quod ex Polidoro Virgilio ad inſtructionem magnorum Principum hic adiungam. *Rex igitur Kanutus aliquando animi recreandi gratia, ſecundum Oceani littus deambulabat. Ibi per otium à milite, auribus ſeruiente, appellatur, Rex Regum omnium longe potentiſſimus, qui mari & terra late imperitaret. Tum Rex tacitus, animo repente ad Dei potentiam contemplandam erecto, vt ſuorum Principum, & militum vanas aſſentationes, aliquo argumento, coargueret; veſtem exuit, ac ex ea globum fecit, ſuperq; ſedit, quam proxime aquam, æſtu tum forte ex alto ſe incitante: ac inquit, Vnda tibi iubeo, ne pedes meos tangas. Quæ vbi dixit, ſuis demirantibus, quorſum iſta faceret; vnda inſurgens totum madefecit. Tum ille retro progreſſus, En, inquit, Principes, vocatis me Regem Regum, qui terra, & mari imperare poſſim: & tamen hanc paruulam vndam meo imperio cobibere, vel remorari non potui. Nullus mortalium eſt tali nomi-*

Pſal. 130

Lib. 7. hiſt. Anglicanæ.

ne dignus. Unus Rex eſt, Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, cum quo ille regnat, cuius nutu cuncta reguntur. Hunc veneremur, hunc Regem appellemus, hunc cœli, & terræ, & maris Rectorem profiteamur. Poſt hæc Vintoniam profectus, coronam quam geſtabat, capiti imaginis Chriſti crucifixi, quæ in templo Apoſtolorum Petri, & Pauli pendebat, manibus ſuis impoſuit, numquam poſt hæc eiuſmodi ornamento capitis vſus inſigni. hæc Polydorus. Hinc diſcant pij Reges, aſſentatores ſuos non ſolum repellere, ſed etiam docere; & ex adulationibus non erigi in ſuperbiam, ſed in humilitate proficere; & de ſolius Domini ſui vera gloria gaudere.

CAP. XXI.

De officio Principis Chriſtiani erga pares.

SCripſimus, ſolita breuitate, de officio Principis Chriſtiani erga ſuperiores, & erga inferiores: ſequitur nunc, vt conſideremus, quemadmodum gerere ſe debeant cum paribus. Pares autem hoc loco intelligimus eos, qui non ſunt inter ſe, neque præpoſiti, neque ſubiecti, quales ſunt omnes illi, qui dicuntur Principes abſoluti. Et quamuis omnino æquũ ſit, vt qui titulis honorum minoribus gaudent, ce-

cedant ijs, qui titulis maioribus potiuntur, vt Comites Marchionibus, Marchiones Ducibus, Duces Regibus, Reges Imperatori; & rurſum rationi congruum ſit, vt inter Principes eiuſdem tituli, illi præcedant, qui vel ab antiquiore tempore titulo illo gaudent, vel latius dominantur, vel abſolute maiores, & potentiores habentur; tamen nos hoc loco de eiuſmodi rebus non diſputamus; vim ſuam habeant iura, vel conſuetudines iam receptæ, quas nos in hoc opuſculo non conſideramus. Illud ſolum ad nos pertinet, vt ex charitate admoneamus Principes potentiores, vt cum Principibus debilioribus, in quos ius nullum habent, cum ſint Principes abſoluti; conſeruent Chriſtianam charitatem, & pacem. Nam Principes, qui verum Deum ignorant, & dulcedinem diuinæ charitatis non guſtauerunt; arbitrantur ſibi valde glorioſum eſſe, ſi debiliores quoſque ſibi ſubijciant, & eorum ditiones ad imperium ſuum adiungant. Iſti vero non ſe vt homines gerunt, ſed vt beſtiæ ſyluarum, in quibus iure quodam naturali robuſtiores imbecillioribus dominantur. Sic leo iure quodam ſuo lupum occidit, & comedit; & lupus ouem; & ouis herbas. Homines vero, qui libero arbitrio naturaliter præditi ſunt, naſcuntur liberi; neque ſubijci poſſunt, vnus alteri, niſi iuſto aliquo titulo, quales ſunt electio, ſucceſſio, & alii omnibus noti. Itaque Nembroth, qui primus *cœpit eſſe potens in terra*, *Gen.* 10.

Digitized by Google

vt Scriptura loquitur, & regnauit in Babylone, & vicinas gentes, vi, & armis ſibi ſubiecit; proprio vocabulo dicitur à Spiritu ſancto, *robuſtus venator coram Domino*. Quia videlicet, homines vt beſtias ſylueſtres ſibi violenter ſeruire coegit.

Talis fuit poſtea Nabuchodonoſor, qui vt legitur in libro Iudith, regnabat in Niniue, & habuit conſilium cum ſatrapis ſuis, vt omnem terram ſuo ſubiugaret imperio: & miſit nuntios ad eos, qui habitabant in Cilicia, & Damaſco, & Libano, & Galilæa, & vſque ad Hieruſalem. Sed cùm omnes eorum locorum habitatores negarent ſe velle ſubijci illius imperio: iurauit per thronum & regnum ſuum, quòd defenderet ſe de omnibus regionibus illis. Mira res, iurat Nabuchodonoſor, quòd defenderet ſe, quaſi iniuriam accepiſſet ab illis, qui nihil in eum commiſerant, ſed dumtaxat cùm liberi eſſent, iugo duræ ſeruitutis premi, recuſabant. Neque deſunt hoc tempore Turcæ Mahometi ſectatores, qui ſola imperandi libidine, magnam Imperij Romani partem ſibi ſubiecerunt, & ſubijcerent etiam totum orbem terrarum, ſine vlla iuſta cauſa, niſi Principes Chriſtiani, & qui eumdem Maomethum colunt, Perſæ, libidini illorum reſiſterent. Iſta igitur feritas barbara, longiſſime abeſſe debet à moribus Principum Chriſtianorum, qui præter iudicium rationis, quod iubet non fieri alteri, quod nobis fieri nolumus;

Iudith. 1. *& 2.*

Digitized by Google

habent ſanctiſſimam legem Dei viui & veri, cuius finis eſt *charitas de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta*: & qui poſt huius breuiſſimæ vitæ curriculum, expectant Regnum æternum, quod pijs omnibus promiſit, qui non mentitur Deus. 1. *Tim.* 1.

Primum igitur Princeps potentior, non debet vlla ratione, vel vllo prætextu opprimere Principem imbecilliorem, etiam ſi facillime poſſit. Cuius rei habemus inſigne exemplum in Imperatore Theodoſio apud ſanctum Auguſtinum in libro quinto de ciuitate Dei. Nam cùm eſſet Theodoſius in Imperio Romano collega Valentiniani iunioris; & Valentinianus iſte expulſus fuiſſet à Maximo Tyranno: & Theodoſius Maximum occidiſſet; & potuiſſet, nullo impediente, vel reſiſtente, Valentinianum de medio tollere, & ipſe, nullo contradicente, Imperium vniuerſum tenere; noluit, quia Chriſtianus, & pius erat: ſed Valentiniano collegæ partem Imperij ſui, propria virtute recuperatam, continuo reſtituit, & ipſum Valentinianum optimis præceptis, & admonitionibus inſtructum, à ſe dimiſit. Sic igitur debet Princeps verè Chriſtianus, Principem imbecilliorem non ſolum non lædere: ſed etiam adiuuare, ſi poſſit: hoc enim lex iuſtitiæ, & charitatis præcipit. Lib. 5. de ciuit. Dei c. 26

Ac vt paulo diligentius de hac re tam graui, Principes admoneamus, illud pro comperto habere debent, non licere vllo modo

bello

bello pulſare Principem vicinum, aut alium, quemcumque; niſi conditiones iuſti belli adſint. Conditiones illæ, quatuor numerari ſolent, auctoritas legitima, cauſa iuſta, intentio bona, & modus rationabilis. Auctoritas legitima, eſt in Principe libero. Sic enim ſcribit ſanctus Auguſtinus in libris aduerſus Fau-

Lib. 22. c. 75 ſtum, *Ordo ille naturalis mortalium paci accommodatus hoc poſcit, vt ſuſcipiendi belli auctoritas penes Principem ſit.* Cuius rei cauſa eſt, quia priuati ciues, ſi forte iniuriam ab alio ciue accipiunt; habent communem Iudicem, ad quem recurrant; Principes verò liberi, non habent. Cauſa iuſta belli, eſt iniuria, accepta ab alio Principe, vel Republica etiam libera, quæ ſuperiorem non habet. Sic enim idem ſanctus Auguſtinus docet in libro quæſtionum in Ioſue. *Iuſta bella*, inquit, *definiri ſolent, quæ vlciſcuntur iniurias, ſi qua gens, vel ciuitas, quæ bello petenda eſt, vel vindicare neglexit, quod à ſuis improbè factum eſt, vel reddere, quod per iniuriam ablatum eſt.*

Sed illud attentiſſimè conſiderandum eſt, iniuriam, quæ bello vindicanda eſt, eſſe debere neque dubiam, neque leuem, ſed certam, & grauem. Alioqui periculum eſt, ne plus detrimenti bellum adferat, quàm ſit vtilitas, quæ inde ſperatur. Proinde Princeps potentior, non ſit facilis ad iudicandum de cauſa iuſti belli cum Principe debiliori, ne forte cupiditas ampliandi principatus, cogat, eum iuſtam

cau-

cauſam ſuſcipiendi belli exiſtimare, quæ re-vera non ſit: neque in hac re Doctoribus ſuis domeſticis nimium fidat; ſed quærat conſilium ab externis, & qui viri graues, & bene periti, non venales, & leues, & parum docti communi conſenſu habeantur. Agitur enim de peccato magno, quod plurima peccata ſecum inuoluit. Intentio bona, quæ eſt tertia conditio, valde neceſſaria eſt; nam cùm finis belli ſit pax, & tranquillitas Reipublicæ; non licet bellum ſuſcipere, niſi ob commune bonum, etiam ſi forte legitima auctoritas, & cauſa iuſta non deſit. Sic enim loquitur ſanctus Auguſtinus in epiſtola ad Bonifacium Comitem, *Pacem habere debet voluntas; bellum neceſſitas: non enim pax quæritur, vt bellum geratur, ſed bellum geritur, vt pax acquiratur. Eſto ergo etiam bellando pacificus, vt eos, quos expugnas, ad pacis vnitatem vincendo perducas.* & in libris contra Fauſtum, *Nocendi cupiditas, vlciſcendi crudelitas, impacatus, atque implacabilis animus, feritas debellandi, libido dominandi, & ſi qua ſimilia, hæc ſunt, quæ in bello iure culpantur.* Hæc tamen conditio tertia ſi forte deſit, non facit bellum eſſe iniuſtum, ſed malum; tametſi iuſtum; in quo multum diſtat conditio hæc tertia à duabus ſuperioribus, quæ, niſi adeſſent, redderent bellum non ſolum malum, ſed etiam iniuſtum; quoniam eſſet manifeſtè contra iuſtitiam: cum bellum ex iuſta cauſa, & ex auctoritate

Epiſt. 207.

Lib. 22. c. 74

Prin-

Principis motum, ſed ex intentione non bona; ſit contra charitatem, non contra iuſtitiam.

Hoc etiam loco illud eſt diligenter conſiderandum, quòd cùm bellum ſit ſuſcipiendum, vt medium ad pacem, & tamen medium ſit valde graue, & periculoſum; non continuo ſuſcipiendum eſt, ſed tentanda prius ſunt alia media faciliora, & meliora, quale eſt, quod in Deuteronomio demonſtrat Moſes. *Si quando*, inquit, *acceſſeris ad expugnandam ciuitatem, offeres ei primum pacem.* & ſanctus Auguſtinus in epiſtola ad Bonifacium Comitem, *Pacem*, inquit, *habere debet voluntas, bellum neceſſitas. Fortaſſe enim ciuitas inimica mallet pleniſſime ſatisfacere hoſti armato, quàm experiri diſcrimina belli.*

Deut. 20

Epiſt. 207.

Reſtat extrema conditio, quæ pertinet ad modum. Sic enim bellum gerendum eſt, vt illi ſolum puniantur, qui iuſtè puniri debent. Ac primum excipiendi ſunt ij, qui non ſunt ex numero inimicorum, vt qui ad Rempublicam hoſtium non pertinent: ex quo excuſari milites non poſſunt, qui vexant, ſpoliant, percutiunt, capiunt eos, per quorum loca tranſeunt, vel apud quos hoſpitantur; quibus ſæpe reddunt mala pro bonis: neque iure excuſari poſſunt, quod ſtipendia eis non ſoluantur in tempore; nam non propterea militibus obligata ſunt bona eorum, qui nihil eis nocuerunt; neque luere debent pœnas ciues, aut ruſtici

ſtici amici, quia Princeps ſtipendia militibus ſuis non ſoluit. Deinde excipiendi ſunt minores natu, fœminæ, viri ſenes, & alij, qui arma geſtare non poſſunt. Quamuis enim iſti, qui bellare non poſſunt, capi, & ſpoliari poſſint, ſi ad Rempublicam hoſtium pertineant: certè tamen occidi iure non poſſunt, niſi forte caſu, & præter intentionem aliquis huiuſmodi occidatur; vt ſi forte miles in cuneum hoſtium ſagittam iacit, & caſu puerum, vel ſenem imbellem occidat. Nam Deus ipſe hoc Hebræis mandabat, cùm bella gererent, vt parcerent paruulis, & mulieribus. Et ratio naturalis hoc ipſum docet; quorſum enim occidantur, qui pugnare nequeunt, niſi ad crudelitatem ferinam oſtendendam? Neque obijci debent aliqua ſcripturarum teſtimonia, in quibus Deus ipſe iubebat, neque paruulis, neque feminis, neque pecoribus ignoſci. Quod enim Deus iubet, omnino faciendum eſt, cùm ei nemo dicere poſſit, cur ita facis. Denique excipiendi ſunt iuxta canones Eccleſiæ, Presbyteri, Monachi, conuerſi, peregrini, mercatores, ruſtici euntes vel redeuntes, vel in agricultura exiſtentes, & animalia quibus arant, & ſemina portant ad agrum: hos enim decet, vt congrua ſecuritate lætentur.

Deut. 20
Deut. 2.
1. *Reg.* 15.
Cap. Innouamus de Treuga.

Hæ ſunt igitur conditiones belli iuſti; ſine quibus nullo modo deberet Princeps vllus alium Principem vexare: ſed multo minus po-

tentior imbecilliorem. Alioqui timeat iudicia Dei, qui non raro facit, vt Princeps imbecillior robuſtiorem facile vincat. Cuius rei exemplum legi poteſt in vita Theodoſij ſenioris.

Theod. lib. 5 cap. 24.

Neque ſolum in ijs rebus, quæ ad iuriſdictiones, & dominia pertinent, lex iuſtitiæ obſeruanda eſt inter Principes Chriſtianos; ſed etiam in ijs ritibus, qui ad honorificentiam pertinent, ſiue in verbis, ſiue in factis poſiti ſint; niſi forte aliquando à magnis viris maiori cum laude contemnantur, quàm requirantur. Exemplum habemus in ſancto Henrico primo Imperatore. Nam cum aliquando neceſſe eſſet, vt Henricus Imperator cum Roberto Rege Francorum de rebus publicis ad Chriſtianam Rempublicam pertinentibus inter ſe conferrent: vterque venit ad flumen, quod erat in finibus vtriuſque Regni. Sed orta eſt dubitatio, vtrum Rex ad Imperatorem, an ad Regem Imperator deberet accedere. Et quidem viri ſapientes ab vtraque parte inter ſe collocuti, conſilium dederunt, vt vterque Princeps, vnuſquiſque in ſua nauicula ad medium flumen eodem ipſo tempore ſimul accederet. Sed Imperator ægre ferens propter huiuſmodi nugas differri negocium principale, & alioqui ſanctæ humilitatis amicus, quam à Chriſto Domino adamatam ſemper nouerat: ſtatim conſcenſa nauicula ad Regem properauit, à quo humaniſſimè exceptus, familiariſſimè

Glaber lib. 3 cap. 2. & Baronius to. 11 ad annũ Domini 1023.

ſimè de negocio publico cum Rege tractauit.
Altera poſtera die Rex ad Imperatorem venit, à quo viciſſim humaniſſimè Rex exceptus, de negocio inchoato pacificè, & concorditer egerunt. Sic pius Imperator humilitate vicit, & pius Rex Imperatori gloriam humilitatis inuidit. Erat enim vterque Princeps adeo religioſus, & pius, vt Rex Robertus cognomen ſancti apud ſuos inuenerit; & Imperator Henricus, vt verè ſanctus in Eccleſia colatur.

Hos igitur imitentur Principes Chriſtiani, & non tanti faciant inanes quaſdem honoris ſignificationes, vt propter earum omiſſionem iurgia, & inimicitiæ, & ſæpe etiam vulnera, & mortes hominum exoriantur. Certè Chriſtus Dominus non ſolum Magiſter, & Doctor, ſed etiam Rex noſter & Imperator eſt; proinde eum imitari, non turpe, ſed decorum nobis videri deberet. Ille autem neque extollebatur cùm publicè laudaretur; neque contriſtabatur, cùm publicè blaſphemaretur. Et Rex Dauid cùm à Semei malediceretur maledictione peſſima, vt ipſe Dauid eam vocat: non tamèn reſpondit, mentiris; neque reddidit maledictum pro maledicto; neque permiſit, vt aliquis ex ſuis, qui non pauci, & armati aderant, eidem Semei maledicenti noceret. Hæc, & alia exempla monere nos poſſunt, vt non tanti faciamus iniurias verborum, quanti hoc tempore fieri ſolent. Quamuis negare non poſſim, nec velim, iniurias Principum non

2. Reg. 16.

Digitized by Google

paſſim eſſe permittendas; quin etiam ſuo tempore, & loco ſeuere puniendas, etiam ſi verborum tantum iniuriæ ſint. Sed per alios vindicta ſumenda eſt, non per ipſum qui patitur, ne patientiæ bono, & mercede diuina priuetur.

CAP. XXII.

De officio Principis Chriſtiani erga ſeipſum.

RESTAT pars quarta noſtræ diſputationis, in qua conſiderandum eſt, quomodo ſe gerere debeat Princeps erga perſonam ſuam. Hæc verò conſideratio multū adiumenti Principibus adferre poterit, ſi & nobis idetur à Deo gratia explicandi, quæ vera ſunt; & illis cum attentione legendi, & cogitandi, quæ ad ipſorum ſalutem maximè pertinent. Adferam igitur conſiderationes quinque.

Prima conſideratio erit de vltimo fine, & ſummo bono, tum animæ, tum corporis. Siquidem homines mortales, vt plurimum nihil altius, nihil melius, nihil optabilius eſſe arbitrantur imperio ſuper alios homines; ad quod conſequi vident opes, & honores, ac per hoc etiam voluptates, & commoda. Et quidem verisſimum eſt, ſummum bonum hominis in Regno poſitum eſſe, ſed non in regno temporali.

Digitized by Google

rali. Siquidem Regna & Imperia tempora-
lia, vt experimento diſcimus, nõ vltra ſpatium
vitæ corporalis ſe extendunt. Animus autem
hominis immortalis eſt, & corpus etiam poſt
reſurrectionem immortale erit, neque vllum
finem viuendi faciet. Et quid proderit homini,
Regnum obtinuiſſe ad paucos annos, ſi per in-
finitum annorum numerum, regno cariturus
erit? Non igitur ſummum hominis bonum in
Regno temporali poſitum eſſe poteſt, ſed in
Regno ſempiterno, quod ſempiternæ diuitiæ,
& delitiæ, & honores conſequuntur. Quod Re-
gnum Chriſtus Princeps Regum terræ pijs
omnibus præſtabit, cùm dicet in die Iudicij,
Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum Mat 25.
vobis Regnum. & de quo alibi dicit, *Quærite* Matt. 6.
primum Regnum Dei, & iuſtitiam eius, &
hæc omnia adycientur vobis. Atque hæc veri-
tas theoricè, vt ſic loquar, omnibus Chriſtia-
nis notiſſima eſt: ſed practicè pauciſſimis eſt
nota. Sic enim homines pro Regnis terrenis
acquirendis, vel propagandis laborant, & ſu-
dant, ac ſi in eis ſumma eorum fœlicitas po-
ſita eſſet. Si quis ergo cupiat hanc veritatem
tanti momenti plane cognoſcere, colligat ali-
quando ſe, & dimiſſis ad tempus negocijs, &
cogitationibus omnibus; in ſecreto cubiculo
poſtulet à Deo gratiam cognoſcendæ verita-
tis de ſummo ſuo bono: & ad quem finem eum
Deus ſapientiſſimus, & noſtri generis amantiſ-
ſimus creauerit: & ſimul examinet ab vna

Digitized by Google

parte promiſſiones Dei de cæleſti Regno; & ab altera, breuitatem & anguſtias Regni terreni: & ille, qui iuſta petentes ſemper exaudit, ſine dubitatione illum docebit.

Altera conſideratio erit de veris medijs ad finem tam ſublimem, & qui ſolus explere poteſt capacitatem deſiderii noſtri: & ſine dubitatione, ſi quis hæc media diligenter inquirat, inueniet Regnum temporale non ſolum non eſſe finem, id eſt, ſummum bonum hominis, ſed neque eſſe medium ad illud acquirendum ſatis accommodatum. Vt autem hoc facilius intelligatur, explicandam mihi eſſe putaui hiſtoriam diuinam de ratione gubernandi populos, id eſt, quam formam regiminis, ſapientiſſimus Deus in populo ſuo maximè probauerit. Igitur animaduertendum eſt, ab initio non placuiſſe Deo, vt fideles ſui præeſſent hominibus extra familiam ſuam: ſed ſolum pecoribus, fortaſſe propter periculum quod eſt in regendis populis. Nam ante diluuium per mille, & ſexcentos annos, nullus fuit Rex hominum: deinde à diluuio per multos annos ſoli gentiles dominabantur alijs hominibus. rationem reddit ſanctus Gregorius in libris Moralium dicens, *Antiqui Patres noſtri non tam Reges hominum, quam paſtores pecorum fuiſſe memorantur. Et cum Noe Dominus, filijsq; eius diceret, Creſcite, & multiplicamini, & implete terram; ſubdidit, & terror veſter ac tremor ſit ſuper cuncta animalia* (Lib. 21. c. 10.)

malia

malia terræ. Non enim ait, ſit ſuper homines, qui futuri ſunt, ſed ſuper animalia terræ. Homo quippe animalibus irrationabilibus, non cæteris hominibus natura prælatus eſt. Poſtea verò quam Hebræi in Aegypto multiplicati, & à Moſe à ſeruitute Pharaonis liberati creuerant in gentem magnam; dedit illis Deus Moſem in Principem, à quo regerentur, non tamen ſub nomine Regis: & Moſe defuncto, ſubrogauit illi Deus Ioſue Ducem: & poſt obitum Ioſue gubernauit Deus ipſe Rempublicam Hebræorum per Iudices, quos ſubinde vocabat cùm Hebræi à vicinis gentibus opprimerentur. Sed cùm Hebræi, Regem ſibi dari petijſſent; non placuit Deo petitio illa populi, ſed tamen permiſit, vt Regem ſibi ſorte eligerent. Itaque Deus in libro primo Regum multis modis declarauit, non ſibi placuiſſe, quod populus ſuus Regem habere voluiſſet, ſicut reliquæ gentes habebant. Sic enim legimus, *Dixerunt maiores natu Iſrael ad Samuelem, Conſtitue nobis Regem, vt iudicet nos, ſicut vniuerſæ habent nationes. Diſpliceuitq; ſermo in oculis Samuelis, eo quod dixiſſent, Da nobis Regem, vt iudicet nos. Et orauit Samuel ad Dominum. Dixit autem Dominus ad Samuelem, Audi vocem populi in omnibus, quæ loquuntur tibi. Non enim te abiecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos.* Ecce quàm apertè Deus improbat petitionem populi petentis Regem. Deinde, vt populum *1. Reg. 8.*

Digitized by Google

ab hac petitione auerteret, iuſſit Samueli, vt prænuntiaret populo ius Regis, id eſt, graue iugum, quod Reges imponere ſolebant ſuper ceruicem populorum. *Nunc ergo*, inquit Deus, *audi vocem eorum: verumtamen conteſtare eos, & prædic eis ius Regis, qui regnaturus eſt ſuper eos. Dixit itaque Samuel omnia verba Domini ad populum, qui petierat à ſe Regem, & ait, Hoc erit ius Regis, qui imperaturus eſt vobis, filios veſtros tollet, & ponet in curribus ſuis: facietq; ſibi equites, & præcurſores quadrigarum ſuarum: & conſtituet ſibi tribunos, & centuriones, & aratores agrorum ſuorum, & meſſores ſegetum, & fabros armorum, & curruum ſuorum. Filias quoque veſtras faciet ſibi vnguentarias, & focarias, & panificas. Agros quoque veſtros, & vineas, & oliueta optima tollet, & dabit ſeruis ſuis. Sed & ſegetes veſtras, & vinearum reditus addecimabit, vt det eunuchis, & famulis ſuis. Seruos etiam veſtros, & ancillas, & iuuenes optimos, & aſinos auferet, & ponet in opere ſuo: greges quoque veſtros addecimabit, voſq; eritis ei ſerui. Et clamabitis in die illa à facie Regis veſtri, quem elegiſtis, & non exaudiet vos Dominus in die illa, quia petiſtis vobis Regem.*

Hæc omnia ſanctæ Scripturæ verba eò pertinent, vt populus intelligeret, non eſſe ſibi vtile habere Regem, vt habent gentiles: cùm antea haberent Iudices à Deo electos, & vocatos,

Digitized by Google

catos, omnes viros fortes, & prudentes, & qui nihil à populo acciperent, & nullum vexarent. Quia tamen populus manſit in ſententia, & voluit Regem: dedit illis Samuel Regem Saul. Sed Rege conſtituto iterum Samuel dixit ad populum. *Sed & nunc ſtate, & videte rem iſtam grandem, quam facturus eſt Deus in conſpectu veſtro. Numquid non meſſis tritici eſt hodie? inuocabo Dominum & dabit voces* (tonitruorum videlicet, quæ eo tempore erant inuſitata in Palæſtina) *& pluuias, & ſcietis & videbitis, quia grande malum feceritis vobis in conſpectu Domini, petentes ſuper vos Regem. Et clamauit Samuel ad Dominum, & dedit Dominus voces, & pluuias in illa die. Et timuit omnis populus nimis Dominum, & Samuelem. & dixit vniuerſus populus ad Samuelem, Ora pro ſeruis tuis ad Dominum Deum tuum, vt non moriamur. Addidimus enim vniuerſis peccatis noſtris malum, vt peteremus nobis Regem. Dixit autem Samuel ad populum, Nolite timere: vos feciſtis vniuerſum malum hoc: verumtamen nolite recedere à tergo Domini, ſed ſeruite Domino in omni corde veſtro.* Hæc omnia ſatis apertè indicant, non placuiſſe Deo, vt populus ſuus haberet Reges abſolutos, quomodo habebant gentes.

1. Reg. 12.

Et quæ eſt ratio, dicet aliquis, cur Deus non probauerit regale imperium in populo ſuo? Ratio eſt, quia præuidebat Dominus

Re-

Reges illos male vſuros abſoluta illa poteſtate. Nam à Moſe vſque ad Reges, omnes Duces, & Iudices, qui populum gubernauerant, viri optimi fuerant. Nam & Apoſtolus in
Hebr. 11 epiſtola ad Hebræos ferè omnes Iudices cum ipſo Moſe numerat inter ſanctos teſtamenti veteris. Sed vbi regimen venit ad Reges, primus Saul, cùm priuatus ciuis eſſet, erat omnium optimus; factus Rex, euaſit omnium peſſimus, & ideò Regnum, corpus, & animam perdidit. Secundus, Dauid, antequam Regnũ obtineret, inimicum Saulem numquam lædere voluit, cùm facillime poſſet; factus Rex, militem optime de ſe meritum occidit, & eius coniugem adulterio polluit: ſed tamen ex corde pœnitentiam egit, & gratiam Dei recuperauit. Tertius Salomon, initio bonus, in ſenectute Idola coluit, & ſalutem ſuam æternam, in dubio reliquit. Et ſatis conſtat ex libris Regum, & Paralipomenon, poſt diuiſionem Regni, in Regnum Iſrael, & Iuda; ex Regibus Iſrael nullum fuiſſe bonum, ſed omnes impios, & idololatras, ac per hoc, omnes ad gehennam eſſe damnatos: ex Regibus Iuda duos
Eccl. 49. fuiſſe abſolute bonos, & ſanctos, Ezechiam, & Ioſiam; ſex ex parte laudatos, & ex parte reprehenſos, Aſam, Ioſaphat, Ioam, Amaſiam, Oziam, Ioatham: reliquos omnes abſolute malos, & impios, improbos & reprobos. Quæ cùm ita ſint, nemo mirari debet, cur neque Deus, neque Samuel Propheta, probare voluerint

Digitized by Google

fuerint Regiã poteſtatem in populo Hebræorum. Porrò ex hac hiſtoria, quis non videat, quàm ſit periculoſa poteſtas Regia; &, quæ illi ſimillima eſt, poteſtas Principum omnium abſolutorum? Adde, quòd idem dici poteſt de Principibus teſtamenti noui. Nam ex tanto numero Imperatorum, Regum, Principum abſolutorum, qui vixerunt his mille, & ſexcentis annis in Eccleſia Chriſti, in numerum Sanctorum relati, pauciſſimi ſunt; cùm Principum ſpiritualium, id eſt, Epiſcoporum ferè infinitus ſit numerus. Sane in Martyrologio Romano inueniuntur Epiſcopi ſancti circiter nongenti; Principes verò ſæculi ſancti ſolùm viginti. Hæc ſi Principes ſæculi ſerio apud ſe cogitent, inuenient, vocationem ſuam, ſiue ſtatum, & conditionem ſuam non eſſe tam beatam, & felicem, vt vulgus exiſtimat; neque eſſe medium ſatis idoneum ad Regnum æternum comparandum; & ipſi non inſoleſcent, neque priuatos homines contemnent; ſed illis potius ex animo inuidebunt, & cum timore, & tremore ſceptrum ſuum, non vt ſceptrum honorificum, & leue; ſed, vt crucem grauiſſimam, duriſſimamque portabunt.

Tertia conſideratio vtiliſſima Principibus eſſe poteſt, ſi ſerio, & ſæpe conſiderent, ſe dominari, & præeſſe hominibus eiuſdem ſpeciei, cuius ipſi ſunt: & fieri poſſe, vt non pauci ſubditorum ſint prudentiores, & ſanctiores, & Imperio digniores, quàm ipſi ſint; præſertim

tim

tim cùm maior pars ipſorum non ſint electi ad principatum ex multis, quomodo eligantur Epiſcopi, in quorum electione habetur ratio, ætatis, ſcientiæ, prudentiæ, morum optimorum, & ſanctitatis vitæ, & aliorum Magiſtratuum, in quibus antea verſati ſint. Principes enim, vt plurimum ſuccedunt parentibus, & non raro parenti probo ſuccedit filius improbus, & parenti prudenti ſuccedit filius ſtultus, & parenti maturæ ætatis ſuccedit adoleſcentulus, vel puer. Sic Dauidi ſeni ſucceſſit Salomon puer: & Salomoni ſapientiſſimo ſucceſſit Roboam ſtultus, & Ezechiæ ſancto, ſucceſſit Manaſſes perditiſſimus. Itaque deberet Princeps, iſta omnia cogitans, humilis eſſe in oculis ſuis, & non contemnere, neque conculcare per ſuperbiam ſubditos, quorum aliqui fortaſſe ſint imperio digniores, quàm ipſe ſit. Sed habet Principatus, vt plurimum, hunc morbum annexum, vt Princeps, quia ſedet altius quàm cæteri; verè ſe reputet naturæ cuiuſdam excellentioris, quam ſint reliqui homines, & euaneſcat in cogitationibus ſuis. Notum eſt, Alexandrum Magnum facile ſibi perſuaderi ſiuiſſe, ſe non Philippi Regis Macedoniæ, ſed Iouis filium eſſe, atque adeo immortalem Deum. Sed paulò poſt mors immatura declarauit quid eſſet. Quod idem Caio Imperatori Romanorum accidiſſe legimus, qui miſerebatur ſtultitiam Iudæorum, quòd ſe Deum eſſe ſibi perſuadere non poſſent: cùm tamen pau-

Curtius li. 4.

Philo de legatione ad Caium.

paulò poſt à coniuratis occiſus, experimento didicerit, ſe verè fuiſſe mortalem. Idipſum de Domitiano dici poteſt, qui cùm Dominus, ac Deus appellari vellet; paulò poſt non tantum falſam diuinitatem, ſed etiam veram humanitatem interfectus amiſit. Ergo Princeps Christianus ſi ſapit, humilis ſit in oculis ſuis; & quod ipſe ſedeat in throno, cùm alij ſtant, vel procumbunt in genua: & quod ipſe imperet; alij dicto obediant: non merito ſuo tribuat, ſed beneficio Dei: & intelligat ſubditos ſuos eiuſdem eſſe naturæ, cuius ipſe eſt, & multos eorum, maiores eſſe in oculis Dei, qui Princeps eſt Regum terræ; & ſe quidem ad breuiſſimum tempus regnaturum; illos autem participes futuros Regni Chriſti, cuius nullus erit finis.

Suetonius in Domitiano.

Apoc. 1.

Quarta conſideratio in eo poſita eſt, vt prudenter cogitet pius Princeps, ſe non eſſe debitorem ſoli Regno adminiſtrando, vel ſubditis bene regendis: ſed etiam ſibi, id eſt, ſaluti ſempiternæ comparandæ. Et quemadmodum nemo accuſare poteſt Principem, quòd aliquando intermittat negocia Regni, vel Principatus, vt corporis ſui ſaluti conſeruandæ, vel reparandæ vacet: ac per hoc nonnumquam venationi det operam; aut honeſto ludo ſe oblectet, vel certè muſica inſtrumenta, aut cantorum voces audiat; aut denique legendis libris hiſtoricis, vel philoſophicis incũbat. Sic etiam laudandus eſt Princeps, ſi ſepoſitis interdum

tem-

temporalibus curis, ſaluti animæ ſuæ, ſeriò vacet. Hoc in primis conſulit ſanctus Bernardus Eugenio, ſuo quondam in Chriſto filio, ac poſtea patri ſuo, & omnium Chriſtianorum. Nam cùm is ex Abbate Summus Pontifex factus eſſet, & in Eccleſia vniuerſali regenda dies, ac noctes excubaret; admonuit illum ſanctus Bernardus in libris de conſideratione, vt non ita totum ſe daret gubernationi Eccleſiæ, vt obliuiſceretur ſpiritualis profectus animæ ſuæ. Quod ſi timuit, non ſine ratione ſanctus ille vir, ne Eccleſiaſtica negocia, quamuis ſpiritualia, & neceſſaria, nimis continuata ſuffocarent ſpiritum internæ deuotionis, & charitas Paſtoris erga Eccleſiam, imminueret charitatem animæ deuotæ erga Deum: quanto magis periculum eſt, ne Princeps temporalis nimium diſtentus, & diſtractus erga negocia temporalia Regni terreni, remittat ardorem charitatis erga Deum; & dum conſulit rebus temporalibus Regni terreni, detrimentum faciat Regni cæleſtis? Chriſtus Rex & Dominus noſter, non erat occupatus in rebus temporalibus vllis, ſed in prædicatione Verbi Dei, & in conuerſione animarum; & tamen, vt exemplum nobis daret, pernoctabat, vt plurimum in oratione. Id enim ſignificant illa verba ſancti Lucæ, *Erat pernoctans in oratio-*

Luc. 6. *Luc. 21.* *ne Dei*. & illa, *Erat autem diebus docens in templo; noctibus autem exiens morabatur in monte*. Neque tamen erat illi periculum, ne tepe-

tepeſceret ſpiritus eius, aut ne detrimentum aliquod ſpirituale pateretur. Itaque vt nobis exemplum daret, dies conſumebat in operando, & noctes in orando. Et ſi nobis ſacerdotibus, vel religioſis exemplum hoc tanti magiſtri neceſſarium eſt; quanto magis neceſſarium erit Principibus ſæculi, qui toti ſunt in rebus temporalibus occupati? Et ſi Dauid Rex, & Imperator, ſepties in die reuocabat animum ad laudandum Deum, & media nocte ſurgebat ad confitendum Domino: quam excuſationem habebunt Principes illi, qui toti ſunt diebus, ac noctibus in rebus temporalibus occupati? certè enim ſi qui ſunt, qui indigeant gratia Dei, & conuerſatione frequenti cum ipſo, Principes ſunt, qui vt Vicarij eius in temporali regimine, voluntatem eius aſſiduè indagare debent. *Pſ.* 118.

Eligat igitur Princeps tempus, & locum aptum colloquendi cum Deo, magis corde, quam voce. Ac primum ab eo petat, vt lumen cordi ſuo infundat, in quo manifeſtè videat ſtatum animæ ſuæ; & ſi quidem viderit, animã ſuam lethali peccato obnoxiam, atque adeò ipſi Deo inuiſam: cum Maria Magdalena ſeſe ad eius pedes abiiciat, & lacrymis cordis medicinam quærat. Et quia remedia nota fidelibus tria illa ſunt, contritio, confeſſio, & ſatiſfactio: in eo ſciat ſummam veræ conuerſionis poſitam eſſe, vt iſta non ſolum fiant, ſed bene fiant. Quid enim prodeſt flere peccatum admiſ-

miſſum, & illud Sacerdoti aperire, & impoſitam mulctam implere; niſi peccati radicem funditus extirpet? habet aliquis domi concubinam, habet rem alienam, læſit perſonam, vel famam proximi ſui? quid, inquam, prodeſt flere, & confiteri peccatum, & impoſitam pœnam ſubire; ſi neque concubinam eijciat, neque reſtituat rem alienam; neque pro iniuria ſatisfaciat? an non hoc eſt ſimulare, non agere pœnitentiam? Poſtea verò quam Princeps verè cum Deo in gratiam redijt: pergat inquirere ab ipſo Deo in oratione, non quacumque, ſed valde ſeria, & attenta, cum fide, & fiducia, gratiam perſeuerandi, & proficiendi, atque ad perfectionem vitæ Chriſtianæ tandem aliquando perueniendi. Neque enim exiſtimare Principes debent, perfectionem vitæ Chriſtianæ ad ſolos Sacerdotes, & Monachos pertinere. Pertinet enim ad omnes, qui cupiunt in Regnum cælorum recta ex
Apoc. 21. hoc mundo tranſire, cùm nihil coinquinatum in Regnum illud admitti queat. & ad Principes maximè pertineat exemplum virtutum omnium populis, quos regunt, præbere. *Regis* enim *ad exemplum totus componitur orbis*. &, *Qualis eſt rector ciuitatis, tales & inhabitantes in ea*. Proinde vita improba, vel etiam remiſſa, & relaxata Principum multo magis Deo noſtro diſplicet, & grauius ſine dubitatione punietur, quàm vita mala, vel minus bona priuatorum.

Acce-

Accedit ad hæc (quod certè Principibus omnino perſuadere deberet vitæ perfectæ deſiderium) quod ipſi in maiori periculo mortis æternæ verſantur, quàm homines priuati, & pœna gehennæ moleſtior eis accidet, quàm priuatis. De maiori periculo nulla dubitatio eſſe poteſt, cùm ſapientia Dei manifeſtè dicat, *Horrendè, & citò apparebit vobis; quoniam iudicium duriſſimum his, qui præſunt, fiet. Exiguo enim conceditur miſericordia: potentes autem potenter tormenta patientur.* Intolerabilia verò multò magis futura tormenta gehennæ Principibus, quàm priuatis, maximè pauperibus, & vilibus, ratio manifeſtiſſima docet: Principes enim magis ſunt aſſueti diuitijs, delitijs, honoribus; in alto loco ſedent, molliter cubant, delicatè viuunt, impatientes ſunt omnis iniuriæ: cùm viri pauperes facile pane, & aqua contenti ſint, & humi cubare non valde recuſent, & ad alta, & excelſa munia non aſpirent. Quis igitur explicet quàm intolerabile ſit futurum Principibus malis in die Iudicij, iacere humi ab omnibus deſpectos, & videre, ſanctos olim pauperculos, & viles in nubibus cæli, gloria & honore coronatos aſſidere Chriſto Iudici, & poſtea cum eo ad cæleſtia Regna conſcendere: ſe autem cum dæmonibus ad æternas ſubeundas pœnas ad inferna detrudi? Itaque damnatio ſempiterna, quæ parata eſt omnibus improbis, & reprobis, nullis moleſtior, Sap. 6.

& acerbior erit, quàm Principibus malis.

Quinta, atque adeo poſtrema conſideratio, quæ Principibus multum prodeſſe poterit, illa mihi eſſe videtur, ſi tempus aliquod ponant in legendis attente, & diligenter hiſtorijs, quibus vita, & res geſtæ ſanctorum Principum continentur. Siquidem vitæ Sanctorum ſunt quidam quaſi commentarij lucidiſſimi legum diuinarum vtriuſque teſtamenti. Et ſi quis velit, quaſi ipſis oculis cernere, quid oporteat Principem facere, ſi ſaluus eſſe velit; legat attente ſanctorum Principum vitas: ibi enim cernet præcepta, & documenta Spiritus ſancti, quaſi ad praxim reuocata. Quod idem dici poteſt de Epiſcopis, & Regularibus; nullus enim Doctor manifeſtius, & facilius docet, quid facto opus ſit Epiſcopis, & Regularibus, quàm hiſtoria ſcripta de rebus geſtis ſanctorum Epiſcoporum, & Monachorum. Adde, quod vitæ Sanctorum diligenter, & vere deſcriptæ, ſunt quaſi veſtigia in arena impreſſa, quæ per deſertum huius vitæ tuto nos ducunt ad terram promiſſionis; ſi quis per ea vigilanter incedat, ideſt, ſi eas vitas attente legat, & imitetur. Denique vitæ Sanctorum accurate deſcriptæ, ſunt veluti ſpecula lucidiſſima, quæ ſi quis attente conſideret, facile inueniet, quid in moribus ſuis corrigere, quid omnino deſerere, quid magno animo complecti, & ſequi debeat; ſi ad perfectionem vitæ præſentis, & ad felicitatem futu-

Digitized by Google

ræ pertingere velit.

Hæc cauſa fuit, cur ego vitas ſanctorum Principum vtriuſque Teſtamenti huic meo opuſculo adiungere voluerim; vt videlicet laborem eas inquirendi in varijs auctoribus, Principibus demerem. Et quidem vitas Principum ſanctorum Teſtamenti veteris, ego ipſe deſcripſi ex libris ſanctis & canonicis. Vitas ſanctorum Principum Teſtamenti noui, ex varijs auctoribus fide dignis collegi. Quibus aliæ addi poterunt ab alijs, qui maiori ocio, & pleniore bibliotheca abundant. Ego enim ſolum pro numero Prouinciarum paucas elegi, & ſecundum antiquitatem temporis eas diſpoſui, vt qui prior ad Regnum cæleſte peruenit, eius vita priorem in libro meo locum habeat.

Libri Primi Finis.

LIBER II.

PRAEFATIO in vitas Sanctorum Principum.

DE officio Principis Christiani ſcripſimus in libro priore ea, quæ vel in Scripturis ſanctis, vel in probatis auctoribus inuenire potuimus, aut certe quæ nobis cogitantibus, & ſpeculantibus occurrerunt. Sed quia magis mouent exempla, quàm verba, & facilius perſuadent res geſtæ, quàm diſerti ſermones: propoſitum nobis eſt, in ſequentibus libris proponere ante oculos mentis Principum Chriſtianorum, egregias ſanctorum Principum res geſtas; tùm eorum, qui Chriſtum Dominum, qui eſt princeps Regum terræ, præceſſerunt; tùm eorum, qui poſtea ſecuti ſunt. Sic enim fiet, vt dum præcepta virtutum principalium ad praxim redacta cernuntur, & quaſi in ſpeculo lucidiſſimo manifeſtiſſime conſpiciuntur; nemo dicere poſſit, ea præcepta grauiora eſſe, quàm vt ab homine mortali obſeruari

Apoc. 1

queant.

queant. Quod enim priores Principes omnibus ſæculis, Dei gratia adiuuante, implere potuerunt; cur non poſſint Principes poſteriores, eiuſdem Dei adiuuante gratia, adimplere? Et ſi aliqui illorum ſine præcedente exemplo optimi Principis gloriam meruerunt: cur non facilius poſſint poſteriores Principes veſtigijs præcedentium inſiſtentes, eamdem gloriam promereri? Primùm igitur in medium adferam vitas Principum ſanctorum Teſtamenti veteris: deinde vitas multò plures ſanctorum Principum Teſtamenti noui.

Sed antequam ad vitas Principum Teſtamenti veteris deſcribendas accedam, videtur mihi obex quidam eſſe remouendus, qui fructum lectionis eiuſmodi vitarum impedire facile poſſet. Dicent enim Chriſtiani Principes, ſuperuacaneum ſibi videri, velle cognoſcere, quid in Republica Hebraica Teſtamenti veteris egerint Principes, ſiue Reges: cùm nos ad Rempublicam Chriſtianam Teſtamenti noui, per Dei gratiam pertineamus. Sed hic obex facile remoueri poteſt; docet enim ſanctus Auguſtinus in epiſtola ad Honoratum de gratia noui Teſtamenti, & alibi frequenter; ſanctos viros Teſtamenti veteris, quales inprimis fuerunt ſancti Principes Moſes, Ioſue, Dauid, & alij; floruiſſe quidem tempore Teſtamenti veteris, ſed re vera pertinuiſſe ad Teſtamentum nouum. Quemadmodum etiam plurimi Chriſtiani viuunt in Eccleſia Teſta-

mento noui, ſed re vera pertinent ad Teſtamentum vetus. Hæc enim eſt differentia duorum Teſtamentorum, quod vetus promittit bona temporalia, & præſentia, quibus futura, & ſpiritualia ſignificantur: nouum autem Teſtamentum promittit bona ſpiritualia in præſenti tempore, gratiæ dona, & virtutes; atque in primis patientiam in tribulatione: ſed in futuro gloriam, & gaudia ſempiterna. Quemadmodum igitur viri Chriſtiani, qui ſub Teſtamento nouo viuentes, temporalibus bonis inhærentes, ſpiritualia negligunt; viuentes in Teſtamento nouo, pertinent ad Teſtamentum vetus: ſic etiam viri Hebræi, qui viuentes in Teſtamento veteri, contemnebant temporalia, & ſpiritualibus inhærebant; viuentes in Teſtamento veteri, ad nouum ſine dubio pertinebant. Eiuſmodi fuiſſe ſanctos Principes Teſtamenti veteris, quorum vitas legendas proponimus; vſque adeò verum eſt, vt rariſſimi Chriſtiani Principes inueniantur, qui veteribus illis in virtutibus, & ſanctitate non cedant.

Digitized by Google

VITA ET VIRTVTES SANCTI IOSEPH PATRIARCHÆ.

PRimus omnium, qui inter cultores veri Dei, principatum temporalem adeptus eſt, Ioſeph Iacobi Patriarchæ filius fuit. Priores enim Patres ab Adamo vſque ad Ioſephum, vel agrorum cultores fuerunt vt Cain, & Noe: vel ouium paſtores, vt Abel, & Abraham; & cæteri Patriarchæ, qui ſine dubio artem regendi populos non attigerunt. Sic enim ſcribit ſanctus Gregorius in libro viceſimoprimo Moralium cap. 10. *Scimus, quod antiqui Patres noſtri, non tam Reges hominum, quam paſtores pecorum fuiſſe memorantur.* Ioſeph autem Regnum Ægypti, ipſo Pharaone Rege poteſtatem ſuam illi tradente, adminiſtrauit. Sic enim legimus in libro Geneſis Pharaonem dicentē ad Ioſephum, *Ecce conſtitui te ſuper vniuerſam terram Aegypti: tulitq; annulum de manu ſua, & dedit in manu eius: veſtiuitq; eum ſtola byſſina, & collo torquem auream circumpoſuit: fecitq; eum ſedere ſuper currum ſuum ſecundum, clamante præcone, vt omnes coram eo genuflecterent, & Præpoſitū eſſe ſcirent vniuerſæ terræ Aegypti.* Et quoniam Pharao Rex Gen. 41.

poteſtatem ſuam omnem cum Ioſepho communicauerat; non ad tempus, vt cum Præfectis fieri ſolet, ſed per omnem vitam: ideò
Pſ.104. Dauid de eo cecinit in pſalmis, *Conſtituit eum dominum domus ſuæ, & Principem omnis poſſeſſionis ſuæ:* & Philo Hebræorum doctiſſimus, in libro de vita Ioſeph, ſcribit, Ioſephum à Pharaone creatum fuiſſe Proregem, vel potius Regem totius Aegypti; quia videlicet poteſtatem abſolutam, & planè Regiam cum Ioſepho, Pharao communicauerat.

Huius igitur primi Principis vitam magnis virtutibus plenam, & planè digniſſimam, inquam, velut in exemplar morum, Principes omnes intueantur; deſcriptam habemus primum à Moſe in libro Geneſeos, deinde à Philone Hebræo, poſtremò à ſancto Ambroſio. Et quoniam liber Geneſis notiſſimus omnibus eſt, & aſſiduè vel in Eccleſijs legitur, vel à concionatoribus explicatur; omiſſa vitæ ſerie, virtutes ſolùm huius præclariſſimi viri Principibus inſpiciẽdas, & imitãdas proponã.

Prima igitur, ac penè ſingularis Ioſephi noſtri virtus, Innocentia vitæ, & morum fuit. Vi-
Gen.37. xit annos centum & decem; ex quibus primos
Gen.39. ſexdecim in paterna domo conſumpſit: qua-
Gen.40. tuordecim ſequentes in ſummis anguſtijs,
Gen,41. ærumnis, & carceribus duxit; reliquos octo-
Gen.50. ginta in ſumma poteſtate, & affluentia bonorum omnium, ac proſperitate tranſegit. In tam longo tempore, & in tanta rerum varie-

tate

Digitized by Google

tate, neque ærumnæ illum ad impatientiam, neque felicitas ad diſſolutionem, vel ſuperbiam adducere potuit. Id quod ex eo manifeſte poteſt intelligi, quòd Scriptura diuina nullum omnino crimen ſancti Ioſeph vſquam indicat: virtutes plurimas, & maximas vbique prædicat. Neque reſponderi recte poteſt, non ideò Ioſephum expertem omnis criminis vixiſſe, quia Scriptura ſancta nullum eius crimen detexit: Spiritus enim ſanctus in ſcripturis ſuis neque adulatur improbis, neque iuſtis peccantibus parcit: & vbique tàm bona, quàm mala opera detegit, vt ſanctus Gregorius in principio libri ſecundi Moralium docet. Hinc non ſolum Dauidis Prophetæ ſancti adulteriũ, & homicidium aperte deſcribit: ſed etiam Saulis reprobi virtutes, quibus initio Regni ſui floruit, non minus dilucide enarrauit. Et quemadmodum ſancti Petri fidem, & charitatem in Chriſtum eximiam prædicauit: ſic etiã negationem trinam cum iuramento minime tacuit. Igitur cùm veridica, & liberrima Spiritus ſancti vox, peccata filiorum Iacob in medium protulerit, vt inceſtum Ruben, crudelitatem Simeonis, & Leui, fornicationem Iudæ, & odium filiorum Iacob in ipſum innocentem fratrem eorum Ioſeph; certe ſi Ioſeph ipſe in aliquo deliquiſſet, Spiritus ſanctus in Scriptura ſua id minime tacuiſſet. Maneat igitur ratum & firmum, Ioſephum innocentia vitæ mirifice claruiſſe.

Gen. 49. *Gen. 38.* *Gen. 37.*

Ne-

Digitized by Google

Neque verò ſola innocentia, quæ declinat à malo, in Ioſepho fuit; ſed etiam reliquæ virtutes omnes, quæ faciunt bonum. Porrò virtutes primariæ ſunt, Prudentia, Iuſtitia, Temperantia, Fortitudo. Prudentia non humana ſolùm, ſed etiam diuina in Ioſepho apertè refulſit; atque eam potiſſimum ob cauſam à Pharaone ſuper omnes homines iudicatus eſt dignus, qui Regnum adminiſtraret, vt intelligi poteſt ex capite quadrageſimoprimo libri Geneſeos. Nam cùm Ioſeph, ex diuina illuſtratione, ſomnia Regis diuinitus immiſſa de ſeptem ſpicis plenis, & ſeptem tenuibus; & ſeptem vaccis pinguibus, & ſeptem macilentis, interpretatus fuiſſet, illis, ſignificari ſeptem annos fertilitatis eximiæ, & ſeptem alios inauditæ ſterilitatis; adiecit etiam prudentiſſimum conſilium, quo fieret, vt ſterilitas futura, non ſolum Regis Ægypti ærarium non minueret, ſed incredibiliter augeret: rectiſſimè Rex iudicauit, neminem eſſe in toto Regno ſuo, qui prudentia & ſapientia Ioſephum anteiret. Neque Regem fefellit opinio de prudentia Ioſephi concepta: Regnum enim illud, Ioſepho viuente, per annos, vt ſupra diximus, circiter octoginta, maxime floruit.

Altera virtus principalis, iuſtitia eſt, quæ & fidelitas dicitur in Scripturis, eaq; cum prudentia copulata efficit abſolutum, perfectúq; Præfectum, ſiue domus, ſiue ciuitatis, ſiue Regni, iuxta verbum Domini, *Quis, putas*

Mat. 24.

eſt

eſt fidelis ſeruus, & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam? hæc fidelitas cum prudentia coniuncta ſic in Ioſepho noſtro eminuit, vt vbicumque eſſet, mox in Præfectum eligeretur. Venditus fuit Ioſeph in ſeruum à Madianitis Putiphari principi militiæ Pharaonis; vix ingreſſus erat Putipharis domum, cùm ſtatim cognita prudentia, & fidelitate iuuenis, præpoſitus eſt vniuerſæ familiæ. Miſſus poſtea fuit in carcerem, ob falſum illi imputatum crimen: ſed ecce continuò à principe carceris, creatur præfectus omnium vinctorum, & tamquam Rex captiuorum, omnium curam gerebat. Denique in ipſa veri Regni adminiſtratione, ita prudenter, fideliterq; ſe geſſit, vt vſque ad mortem cum laude magna toti Regno præfuerit. Fidelitas enim, ſiue iuſtitia eius, in eo potiſſimum apparuit, vt obſeruauit etiam Philo in eius vita, quòd cùm ex venditione frumenti cumulum pecuniarum immenſum collegiſſet; nihil omnino ſibi retinuit, ſed intulit omnem illam pecuniam in ærarium Regis. Et rurſum cùm patrem ſuum, & filios, ac nepotes eius, vſque ad numerum ſeptuaginta hominum in Aegyptum vocaſſet; non eos ditauit ex bonis Regis, quæ in manu eius erant omnia; ſed fecit eos paſtores armentorum regiorum, vt ex labore proprio, non ex alienis bonis diteſcerent.

Gen. 39. *Ibid.* *Gen. 47.*

Tertia virtus, quæ Temperantia dicitur, in Ioſe-

Ioſepho noſtro non minus, quàm Prudentia, & Iuſtitia fulſit. Id teſtari potuiſſet vxor Putipharis, ſi ſplendorem continentiæ, impudica mulier, adamare potuiſſet. Nam vt in Geneſi

Gen. 39. legimus, *erat Ioſeph pulchra facie, & decorus aſpectu*. Et cùm eius amore capta eſſet vxor domini ſui, & per dies ſingulos eum ad adulterium ſolicitaret; caſtiſſimus iuuenis eam à ſcelere multis rationibus auertere nitebatur; ſed tandem aliquando, cùm vi ab illa ſe cogi videret, relicto in manibus eius pallio, fugit. Scribit etiam Ioſephus in ſecundo libro antiquitatum, procacem illam feminam adoleſcenti prædixiſſe, ſe illum apud maritum accuſaturam, quòd ipſi vim adferre voluiſſet, & pallium eius in ſignum fugæ demonſtraturam: proinde aut amori eius, cum voluptate obſequeretur, aut odium & pœnas grauiſſimas expectaret. Sed vicit in caſtiſſimo pectore innocentiæ amor, vicit Dei timor, vicit iuſtitia, & fides omnia blandimenta, & omnia tormenta, & ipſum etiam crudeliſſimæ mortis impendens diſcrimen. O quantum diſtabant mores huius caſtiſſimi iuuenis à moribus multorum Principum, qui nullam ſpecioſam feminam vident, quam non concupiſcant, & ad eam rapiendam poteſtate imperij abutantur. Teſtis eſſe poteſt Abraham, de quo ſic loquitur Scriptura in Geneſi cap. 12. *Cùm ingreſſus eſſet Abraham in Aegyptum, viderunt Aegyptij Saram, quòd eſſet pulchra nimis, & nunciauerunt*

xerunt Principes Pharaoni, & laudauerunt eam apud illum, & ſublata eſt mulier in domum Pharaonis. Teſtis quoque Maxentius Imperator, qui Matronas etiam nobiliſſimas vi rapiebat à maritis, easq; vi oppreſſas, & violatas, maritis remittebat, vt auctor eſt Euſebius lib. 1. cap. 27. vitæ Conſtantini. Ioſephus autem noſter, ſicut in flore iuuentutis, ſeniles mores induit, & procacis dominæ blandos contempſit amplexus, etiam cum vitæ periculo: ſic in omni vita, vnica vxore, quam ei Rex ipſe dedit, omninò contentus; exemplum pudicitiæ omnibus populis, quos regebat, fuit, nec ſolum præſentibus, ſed etiam futuris.

Porrò Fortitudo & Patientia, quæ quarta eſt virtus cardinalis, in Ioſepho noſtro ſic fulſit, vt prorſus admirabile ſit. Primùm ſine vlla cauſa, niſi quòd à patre ob ſuam innocentiam plus cæteris amaretur, à proprijs fratribus in ciſternam veterem proiectus, vt fame moreretur; deinde venditus Madianitis, & in Aegyptum delatus; tùm iterum venditus Aegyptio ſacerdoti, poſtremò in carcerem iniuſtiſſime truſus: omnes illas calamitates tàm forti animo tulit, vt neque de fratribus quereretur, neque Madianitas obiurgaret, neque mulieri, quæ vinculorum eius cauſa fuerat, malediceret. Sed quòd omnem admirationem ſuperat, illud eſt, quòd fratribus, qui in eum crudeliſſimi, & quaſi latrones, & homicidæ fuerant; reddidit bona pro malis, excuſauit Gen. 39.

pec-

peccatum eorū, ad complexum, & oſculum eos admiſit, conuiuio illos excepit, aluit eos in fame illa tam diuturna, in Aegypto optimum terræ locum illis attribuit; denique bonis omnibus eos locupletauit. Quid quæſo ſanctiſſimus iſte Princeps feciſſet, ſi Chriſtum Dei filium in terris concionantem, & ſignis, ac prodigijs coruſcantem vidiſſet? Vtinam Spiritui ſancto placuiſſet, per Moſem ſanctum Prophetam ſuum, huius ſapientiſſimi, atque optimi principis res omnes geſtas, in illa tam longa, octoginta annorum, gubernatione deſcribi; plura enim in eius vita, & rebus geſtis legendis, Principes Chriſtiani de ratione Regni bene adminiſtrandi didiciſſent, quàm ex omnibus Platonis, vel Ariſtotelis, aut Plutarchi, & Senecæ libris diſcere nunc poſſint. Sed quod per partes Scriptura diuina non tradidit, compendio dixit; cùm perfectam charitatem, quæ vſque ad inimicos extenditur, in Ioſepho fuiſ-
1. Cor. ſe non tacuit. *Charitas enim patiens eſt, beni-*
13. *gna eſt, non inflatur, non agit perperam,*
omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, om-
Rom. 13. *nia ſuſtinet.* Et, *Qui diligit proximum, legem impleuit. nam, non adulterabis; non occides; non furaberis; non falſum teſtimonium dices; & ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc verbo inſtauratur, Diliges proximum ſicut teipſum. plenitudo ergo legis eſt dilectio.*

Quàm ardenter autem ſanctus Ioſeph inimicos ſuos dilexerit, verba eius teſtantur, quæ

hìc

hic breuiter referam, vt cùm verbis Ioſephi
narrationem de Ioſepho concludam. Sic igi-
tur Ioſephus ad fratres, ingenti pauore con-
cuſſos, ait, *Nolite pauere, neque durum vo-* Gen. 45.
bis eſſe videatur, quòd vendidiſtis me in his re-
gionibus: pro ſalute enim veſtra miſit me Deus
ante vos in Aegyptum, non veſtro conſilio, ſed
Dei voluntate huc miſſus ſum, qui fecit me
quaſi patrem Pharaonis, & dominum vniuer-
ſæ domus eius, ac Principem in omni terra
Aegypti. hæc Ioſephus dixit, cùm primùm
fratribus ſuis aperuit, ſe eſſe quem vendide-
rant. Sed poſtquam mortuus eſt Iacob parens
omnium illorum, iterum metuentes, ac trepi-
dantes, acceſſerunt ad Ioſephum, eiq; dixerũt,
Pater tuus præcepit nobis, antequam morere- Gen. 50.
tur, vt hæc tibi verbis illius diceremus, Obſe-
cro vt obliuiſcaris ſceleris fratrum tuorum,
& peccati, atque malitiæ, quam exercuerunt
in te. Nos quoque oramus, vt ſeruis Dei pa-
tris tui dimittas iniquitatem hanc: & proni
adorantes in terram dixerunt, Serui tui ſu-
mus. Quibus auditis, fleuit Ioſeph, & dixit,
Nolite timere, num Dei poſſumus reſiſtere vo-
luntati? vos cogitaſtis de me malum: ſed Deus
vertit illud in bonum, vt exaltaret me, ſicut
in præſentiarum cernitis, & ſaluos faceret po-
pulos multos. Nolite timere, ego paſcam vos,
& paruulos veſtros: conſolatusq; eſt eos, &
blandè, ac leniter eſt locutus. hæc ille, qui cùm
ad finem vitæ perueniſſet, prædixit fratribus

ſuis (nam & propheta erat) poſt mortem ſuam, filios Iſrael à Deo viſitandos, & ex Aegypto perducendos in terram à Deo patribus eorum promiſſam. Cùmq; mandatum eis dediſſet, vt abeuntes aſportarent oſſa ſua, *Mortuus eſt, expletis centum decem annis. Et conditus aromatibus, repoſitus eſt in loculo in Aegypto.*

S. Ioſephi Patriarchæ vitæ Finis.

VITA,

VITA ET VIRTVTES SANCTI MOSIS

Primi Ducis Hebræorum.

MOſes, primus fuit Hebræorum Princeps, quem Philo Iudæus in extremo libro de vita Moſis, iure vocat, Regem, Legiſlatorem, Pontificem, & Prophetam. Res eius geſtæ in quatuor ſacris libris, Exodo, Leuitico, Numeris, & Deuteronomio continentur. Ex quibus Philo Iudæus accepit, quæ ſcripſit in tribus libris de vita Moſis, & Gregorius Nyſſenus quæ item literis mandauit de vita Moſis, ac vita perfecta. Nos qui breuitati ſtudemus, virtutes Moſis, quas Principes Chriſtiani imitari poſſint, & debeant, ſi Deo placere velint, breuiter percurremus.

Igitur Moſes, ex nepotibus Leui, quintus à Patriarcha Iacob, natus eſt in Aegypto, quo tempore, iuſſu Pharaonis Regis, maſculi Hebræorum vix nati ſuffocabantur in flumine, & ſolæ fœminæ conſeruabantur. Sed prouidentia Dei factum eſt, vt mater Moſis, viſo elegantiſſimo puero ſibi nato, non eum in flumine ſuffocauerit, ſed in fiſcella iuncea incluſum, in flumen proiecerit. paulò verò poſt accidit, vt filia Pharaonis Regis ad ripam fluminis fiſcellam cum puero inuenerit, & edu-

ctum puerum in filium adoptauerit. Sed Moſes vbi adoleuit, *negauit, ſe eſſe filium filiæ*
Heb. 11. *Pharaonis; magis eligens* (vt Apoſtolus loquitur) *affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucunditatem; maiores diuitias æſtimans theſauro Aegyptiorum, improperium Chriſti: aſpiciebat enim in remunerationem.*

Atque hîc iam incipit prima, eaq; nobiliſſima Moſis virtus. Nam vt tradit Philo in vita Moſis, filia Pharaonis, quæ Moſem adoptauit in filium, vnica erat Regni hæres; & Moſes in ſpem Regni educabatur, atque ea de cauſa, vt ſanctus Stephanus in Actis Apoſtolo-
Act. 7. rum dicit, *Eruditus erat in omni ſapientia Aegyptiorum*; neque modico tempore in aula Regia manſit, vt hæres Regni futurus, ſed per annos circiter quadraginta, vt idem ſanctus Stephanus loquitur. Hic igitur cùm cognouiſſet, ſe verè Iſraelitam eſſe, & vnum ex populo Dei, quamuis eo tempore in magnis anguſtijs poſito; aperte negauit, ſe eſſe filium filiæ Pharaonis; & ex palatio Regis abſcedens, maluit, in vera religione manens, affligi cum populo Dei, quàm cum idola colentibus, & ſanctos perſequentibus, frui omni temporali iucunditate: neque inſipienter egit, *maiores diuitias æſtimans theſauro Aegyptiorum improperium Chriſti*, id eſt, improperium illi ſimile, quod poſtea pertulit Chriſtus. *Aſpiciebat enim in remunerationem*, id eſt, ſapienter cogitabat Moſes, iam tunc Spiritu ſancto cor

eius

Digitized by Google

eius illuſtrante, tribulationes pro vera religione ſuſceptas, adferre fidelibus patientibus gloriam, & diuitias, & gaudia ſempiterna. Adde quòd Moſes contemnens theſaurum Aegyptiorum, & gloriam Regni Pharaonis; non ſolùm adeptus eſt gloriam Regni cælorum in ſeculo futuro: ſed hîc etiam in terris factus eſt Princeps populi Dei, & ipſo Deo opem ferente, de ipſo Pharaone, & omni exercitu eius, glorioſiſſimè triumphauit. Viderunt enim Iſraelitæ, Duce Moſe, inimicos ſuos Aegyptios *mortuos ſuper littus maris, & manum magnam, quam exercuit Deus contra eos.* Exo. 14.

Altera virtus Moſis fuit Humilitas eximia, ob quam, non ſolùm non affectauit Regnum, aut præfecturam ullam; ſed à Deo vocatus ad regimen, & principatum populi, multis, varijsq; rationibus conatus eſt effugere onus imperij, vt perſpicuum eſt libro Exodi capite tertio & quarto. Et certè non poterat excuſare ætatem, erat enim annorum plus quadraginta: neque imperitiam, cùm eſſet educatus in Regno, & inſtitutus in omni ſapientia Aegyptiorum: neque debilitatem virium; nam paulò antea defenderat ſolus puellas ſoceri ſui aduerſus paſtorum multitudinem, vt legimus in eodem libro Exodi capite ſecundo: neque ignorationem vocationis; perſpicuè enim intelligebat, ſe vocari, & mitti à Deo. Quid igitur impediebat, quominus audacter ſuſciperet principatum; niſi virtus humilitatis, per

L 2 quam

Digitized by Google

quàm ita ſeſe poſuerat in nouiſſimo loco, vt omnibus cederet, & omnes ſe aptiores ad illud officium arbitraretur? Id ita eſſe, manifeſtum ex eo fieri poteſt, quòd Deo non fuit ingrata Moſis quaſi recalcitratio; quin potius, vt Philo ſcribit in primo libro, delectatus eſt Deus pudore, ac verecundia Moſis, quippe quæ non ex contumacia, ſed ex humilitate proficiſcebatur. Non enim poteſt non Deo placere virtus illa, quæ Doctorem, & profeſſorem habuit ipſius Altiſſimi filium. Ipſe enim eſt, qui dixit,

Mat. 11. *Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde.*

Luc. 14. Et quoniam ipſe idem dixit, *Qui ſe humiliat exaltabitur*; ideò Deus Moſem tanto libentius exaltauit, quanto profundius ipſe ſe humiliauit. Hæc ſi homines cogitarent, non tàm ardenter ambirent imperia, neque tàm multa prælia, & ſtrages hominum fierent.

Sed eſt etiam alia ratio, cur Deus Principem à ſe electum, humilem eſſe voluit; quia videlicet, facturus erat per eum miracula plurima, & maxima, vt virgæ conuerterentur in dracones, vt aquæ fluminum verterentur in ſanguinem, vt ad verbum Moſis fierent tenebræ horribiles in omni terra Aegypti, vt vna nocte primogeniti omnium hominum illius regionis interirent; ac denique vt mare ſiccaretur, vt Hebræi per maris medium ſicco pede tranſirent; & rurſum ad nutum Moſis aquæ ad locum ſuum ſubitò redirent, & Aegyptios inſequentes obruerent: & periculum erat, ne tan-

torum

Digitized by Google

torum mirabilium patrator in ſuperbiam eleuaretur; ideò elegit hominem ſumma humilitate præditum, qui gloriam Deo daret, & nihil ſibi tribueret.

Atque hoc ipſum omnibus Principibus valde neceſſarium eſſe videtur, vt infirmitatem ſuam agnoſcant, & non furentur gloriam, quæ ſoli Deo debetur: & cùm eis paretur ad nutum, & ipſi ab alijs de geniculis adorantur, & vitæ & mortis arbitri eſſe videntur: intelligant iſta omnia ſibi tribui, quia perſonam Dei gerunt, non quia ob propriam excellentiam ſibi debeantur. Exemplum habemus terribile, quod apud Danielem legi poteſt. Nam quia Nabuchodonoſor ſuperbè locutus erat, ac ſibi tribuerat poteſtatem, quam à Deo acceperat, dicens, *Nonne hæc eſt Babylon magna, quam ego ædificaui in domum Regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloriam decoris mei? Cumq; ſermo adhùc eſſet in ore Regis, vox de cælo ruit, Tibi dicitur Nabuchodonoſor Rex: Regnum tuum tranſibit à te, & ab hominibus eijcient te, & cum beſtijs & feris erit habitatio tua: fœnum, quaſi bos comedes, & ſeptem tempora mutabuntur ſuper te, donec ſcias, quod dominetur Excelſus in Regno hominum, & cui voluerit det illud. Eadem hora ſermo completus eſt.* Itaque iuſto Dei iudicio, qui per ſuperbiam ſupra hominem ſe exaltauerat, infra hominem deiectus, ad humilitatem beſtiarum deuenit. Et quamuis non Dan. 4.

ſæpè iſta videamus, per mutationem naturæ; tamen non rarò videmus per tàm ingentem mutationem morum, vt nonnulli, non tàm homines, quàm beſtiæ humana facie induti eſſe videantur. Itaque audiant Principes omnes
Eccl. 3. conſilium Sapientis, *Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam*.

Tertia Moſis virtus, & quidem valde ſingularis, fuit manſuetudo, ſiue lenitas, quæ virtus filia eſt humilitatis, iuxta verbum Domini, *Mitis ſum, & humilis corde*. Nam ex humilitate cordis naſcitur manſuetudo in opere & ſermone. Fuiſſe verò Moſem excellenti manſuetudine præditum, teſtatur Spiritus ſanctus
Num. 12 in libro Numerorum his verbis, *Erat Moſes vir mitiſſimus ſuper omnes homines, qui morabantur in terra*. Et quamuis hoc teſtimonium ſatis eſſe poſſit, ac debeat, cùm impoſſibile ſit mentiri Spiritum ſanctum: tamen etiam res ipſæ, & facta idipſum clamant. Fuit enim frequenter Moſes ab ingrato populo, quem infinitis beneficijs affecerat, obiurgatus, reprehenſus, ac tantùm non lapidibus obrutus. Sic enim legimus in libro Exodi, dicẽtes Hebræos
Exo. 26. Moſi, *Cur eduxiſti nos in deſertum iſtud, vt moreremur fame*? & rurſum in eodem libro,
Exo. 27. *Quid faciam*, inquit Moſes, *populo huic? adhuc paululum, & lapidabunt me?* Nec ſolus populus, ſed ipſe etiam Aaron, & Maria ſoror eius aliquando detraxerunt Moſi, dicentes,

Num

Num per ſolum Moſem locutus eſt Dominus? nonne & nobis ſimiliter eſt locutus? Sed quia vir mitiſſimus diſſimulabat ſe audire: Deus ipſe patrocinium eius ſuſcipiebat; ſic enim legimus in libro Numeri, *Deſcendit Dominus in columna nubis, & ſtetit in introitu tabernaculi vocans Aaron, & Mariam: qui cùm iſſent, dixit ad eos, Audite ſermones meos, Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in viſione apparebo ei, vel per ſomnium loquar ad eum; at non talis ſeruus meus Moſes, qui in omni domo mea fideliſſimus eſt: ore enim ad os loquor ei, & palam, & non per ænigmata, & figuras Dominum videt. Quare ergo non timuiſtis detrahere ſeruo meo Moſi? Iratusq; contra eos abijt, nubes quoque receſſit, quæ erat ſuper tabernaculum: & ecce Maria apparuit candens lepra, ſicut nix.* Porrò ſola Maria punita fuit, quia maius peccatum eius erat, cùm eſſet mulier. Sed mitiſſimus Propheta, iniuriæ oblitus, mox ad Deum conuerſus, clamauit, *Obſecro Domine, ſana eam.* Dominus autem exaudiuit quidem orationem ſerui ſui fidelis; ſed iuſſit ad exemplum aliorum eijci Mariam extra caſtra, ibiq; manere vſque ad diem ſeptimum.

Num. 12

Num. 12

Sed non ideò ſanctus iſte Princeps, quia tàm mitis erat erga eos, à quibus accipiebat iniurias; negligebat quoque iniurias Dei: quin potius zelo incredibili puniebat offenſas Deo factas. In libro Exodi legitur, cùm populus

Digitized by Google

Exo. 32. abſente Moſe, feciſſet ſibi idolum vituli aurei; Moſem zelo diuini honoris accenſum, iuſſiſſe, vt Leuitæ armati occiderent obuios quoſque Iſraelitas; & facta eſt cædes viginti trium millium. Et rurſus, vt habetur in libro Numeri, cùm filij Iſrael iterum peccaſſent adorantes

Num. 25 Idolum Beelphegor; clamauit Moſes, *Occidat vnuſquiſque proximos ſuos, qui initiati ſunt Beelphegor; & occiſi ſunt vigintiquatuor millia hominum*, & cuncti Principes populi ſuſpenſi ſunt in patibulis. Vtinam Chriſtiani Principes, hoc tam inſigni exemplo edocti, proprias iniurias facile contemnerent; iniurias Dei, præcipuè blaſphemias, & hæreſes, ardentiſſimo zelo perſequerentur.

Sequitur alia virtus prorſus inuſitata in Principe politico, contemptus videlicet diuitiarum. De quo ſic loquitur Philo Hebræus in libro de præmijs, & pœnis. *Moſem*, inquit, *ſolum memoria proditum eſt; ſine auro, argentoque, ac reliquis opibus Regnum adminiſtraſſe, confiſum perſpicaci, non cæca opulentia: &, vt nihil diſſimulem, pro ſuo cenſu habentem, quicquid Deus poſſidet*. Sed quamuis videatur Philo, diuitem paupertatem Moſis laudare, quòd eſſet veriſſimus Dei amicus, & Dei ope, potuerit panem de cælo, & aquam de petra, & coturnices ex aere procurare, quæ multis millibus hominum in cibum & potum abunde ſufficerent: tamen vere etiam & proprie ſanctus Moſes argentum & aurum

con-

Digitized by Google

contempſit, & aulæ regiæ miniſteria non deſideranit: & vno contentus adminiſtro, vitam pauperem duxit. Nam quemadmodum tributa & vectigalia à populis non exigebat: ſic etiam ſtipendia militibus, & famulis nõ dabat, ſic liber à familiaribus curis, & à cupiditate acquirendi, pauciſſimis cõtentus, totus erat in officio conſulendi Deum, & regendæ multitudinis occupatus. Hanc eximiam virtutem, non ignoro, Principibus noſtri temporis re ipſa non conuenire; ſed conuenire tamen in animi præparatione, & in exuenda cupiditate immenſarum opum, atque vt neceſſarijs theſauris contenti, ſuperuacanea reſecare diſcãt. Hanc enim legem Regibus futuris, ipſe idem Moſes, Deo iubente præſcripſit in Deuteronomio. *Cùm fuerit*, inquit, *Rex conſtitutus; non multiplicabit ſibi equos, Non habebit vxores plurimas, quæ alliciant animam eius; neque auri, neque argenti immenſa pondera. Non eleuetur cor eius in ſuperbiam ſuper fratres ſuos.* hæc ille, qui non ſine cauſa coniungit ſuperbiam cum magnis opibus; quia diuitiæ ſuperbiam gignunt, vnde & Apoſtolus dicit, *Diuitibus huius ſæculi præcipe, nõ ſublime ſapere, neque ſperare in incerto diuitiarũ.* Deut. 17 1. Tim. 6.

Reſtat virtus poſtrema, ſed verè magna, ac Regina virtutum charitas Dei, & proximi, quæ Moſis animam ſic totam repleuit, vt Deum in Patrem, & homines ſibi ſubiectos

in filios habere videretur. Quid enim fecit, vt Moſes per totos quadraginta annos cum ſummo & perpetuo labore, & dolore populum duriſſimæ ceruicis ita regeret, vt quaſi in humeris proprijs illum portare cogeretur; niſi charitas Dei, & proximi propter Deum? Quàm enim graue fuerit Moſi pondus regiminis gentis illius indomitæ, teſtantur illa
Num. 11 verba in libro Numeri, *Intoleranda res viſa eſt Moſi, & ait ad Dominum, cur afflixiſti ſeruum tuum? & cur impoſuiſti pondus vniuerſi populi huius ſuper me? nunquid ego concepi omnem hanc multitudinem, vel genui eam, vt dicas mihi, porta eos in ſinu tuo, ſicut portare ſolet nutrix infantulum, & defer in terram, pro qua iuraſti patribus eorum? Non poſſum ſolus ſuſtinere omnem hunc populum, quia grauis eſt mihi; ſin autem aliter tibi videtur, obſecro vt interficias me, & inueniam gratiam in oculis tuis, ne tantis afficiar malis.* Hæc ſunt verba Moſis, qui tamen, ex vera charitate propter Deum, ſic populum illum diligebat, vt illum per exceſſum quemdam propriæ ſaluti anteponere videretur. Sic enim locutus eſt ad Deum, quando populus fecit
Exo. 32. ſibi idolum vituli aurei, *Obſecro, peccauit populus iſte peccatum maximum, feceruntq. ſibi Deos aureos: aut dimitte eis hanc noxam, aut ſi non facis, dele me de libro tuo, quem ſcripſiſti.* Quamuis autem hunc locum non

pauci

Digitized by Google

pauci expoſitores intelligant de libro vitæ temporalis; ita vt optauerit Moſes mori potius, quàm vt videret populum illum extra gratiam Dei: vt ſanctus Hieronymus, ſanctus Io. Chriſoſtomus; ſanctus Gregorius, & alij: tamen non pauciores docent, Moſem locutum eſſe de libro vitæ æternæ, non quo ad culpam, ſed quo ad pęnam: idque, vt diximus, per quemdam exceſſum, vt Origenes, ſanctus Auguſtinus, ſanctus Bernardus, Rupertus, & alij: tamen maxima charitas eſt, ſecundum verbum Domini, ponere vitam temporalem pro fratribus; & pluſquàm maxima eſſe videtur, ponere vitam æternam, ſaltem quo ad pęnam. Itaque negari non poteſt, quin Moſes ſumma charitate, propter Deum, dilexerit populum illum, à quo multas iniurias, & offenſiones acceperat. Ex quo facile poteſt intelligi, ſi tanta fuit charitas Moſis in ingratos, & malos; multo maiorem fuiſſe charitatem erga Deum: & quia in charitate conſiſtit perfectio, ſequitur, vt ſanctus Moſes fuerit vir vndequaque perfectus. Atque hæc cauſa fuit, cur Deus in hunc hominem plurima & maxima dona contulerit: fuit enim ſingulari priuilegio primus Rex, primus Sacerdos magnus, primus Propheta, & primus Legislator in populo Dei. Nec ſolum fuit primus Rex, ſed à Deo, non à populo electus. Deinde fuit etiam ſummus Sacerdos, non ab hominibus electus, vel conſe-

Hier. in epiſt. ad Algaſiam quæſt. 9
Io Chriſoſt. hom. 3. de Lazaro, & hom. 79 ad pop. Antioche.
Greg. lib. 10 moral cap. 7
Orig. in c. 9. ad Rom.
Aug. in pſal. 105. & in Exodum qu. 147.
Bernar. ſer. 12. in Cãtic.
Ruper. lib 4. in Exodum.

ſecratus; ſed ab ipſo Deo propriè conſtitutus: & cum tàm inſigni poteſtate, vt non ſolùm Aaronem Sacerdotem, & Pontificem conſecraret; ſed etiam ritu perpetuo ſtatueret, vt ex ſola eius familia ſacerdotes conſecrarentur, vt notum eſt ex libro Exodi. Propheta quoque fuit primus inter eos, qui prophetica oracula literis mandauerunt; ſic enim loquitur ſanctus Lucas, *Et incipiens à Moyſe, & omnibus Prophetis interpretabatur illis in omnibus ſcripturis, quæ de ipſo erant.* Denique Legiſlator eximius fuit, vt ipſe idem Spiritu ſancto inſpirãte, dicat in Deuteronomio, *Quæ eſt alia gens ſic inclyta, vt habeat cæremonias, iuſtaq. iudicia, & vniuerſam legem, quam ego proponam hodie ante oculos veſtros?*

Exo. 28. *Luc.* 24. *Deut.* 4.

Sed quæret aliquis, an Moſes inter tot, & tàm magnas virtutes, & dona, ac priuilegia Dei, nullum peccatum admiſerìt, ob quod à Deo puniri potuerit, vel debuerit, ac per hoc vitę innocentia, cum Patriarcha Ioſepho comparari potuerit. Duo leguntur in ſcripturis, quæ peccata videri potuerint; homicidium patratum; & titubatio quædam, cum aquam de petra educere à Domino iuſſus eſſet. Sed homicidium ſcriptura non reprehendit, fortaſſe, quia factum erat in defenſione Hebræi innocentis, ab Ægyptio violenter oppreſſi. Sanctus quidem Auguſtinus in libro 22. contra Fauſtum cap. 70. exiſtimauit, homicidium illud

Exod. 2. *Num.* 20.

Digitized by Google

illud fuiſſe culpabile: tamen poſtea ſcribens
quæſtiones in Exodum, retractauit ſenten-
tiam illam ſuam priorem, & Moſem à crimi-
nis culpa defendit. Titubatio verò peccatum
omnino fuiſſe legitur; ſed crimen, ideſt, le-
thale peccatum fuiſſe, credibile non eſt. Hiſto-
ria huius titubationis habetur in libro Nume- *Numer.*
rorum, vbi iubente Deo, vt Moſes, & Aaron 20.
virga percuterent ſilicem, vt inde prodirent
aquæ; Moſes dixit ad populum, *Num de pe-
tra hac vobis aquam poterimus eijcere?* & quá-
uis aquæ largiſſimæ continuò ex percuſſa ſi-
lice profluxerint: tamen Dominus ſubiratus
dixit, *Quia non credidiſtis mihi, vt ſanctifica-
retis me coram filijs Iſrael; non introducetis
hos populos in terram, quam dabo eis.* & in
eodem ipſo loco, iuſſit Deus, vt Aaron more-
retur, dicens, *Pergat Aaron ad populos ſuos,
non enim intrabit terram, quam dedi filijs
Iſrael; eo quòd incredulus fuerit ori meo ad
aquas contradictionis.* in eodem libro Nume-
ri cap. 27. dixit Dominus ad Moſem, *Aſcende
in montem iſtum Abarim, & contemplare in-
de terram, quam daturus ſum filijs Iſrael:
cùmq. videris eam, ibis & tu ad populum
tuum, ſicut iuit frater tuus Aaron; quia of-
fendiſtis me in deſerto, nec ſanctificare me vo-
luiſtis,* & denique in libro Deuteronomij, di-
xit Dominus Moſi, *Aſcende in montem iſtum
Abarim,* ideſt, tranſituum, *in montem Nebo;*
qui

qui eſt in terra Moab contra Ierico, & vide terram Chanaam, quam ego tradam filijs Iſrael obtinendam; & morere in monte, quem conſcendens iungeris populis tuis, ſicut mortuus eſt Aaron frater tuus in Monte Hor, & appoſitus populis ſuis; quia præuaricati eſtis contra me in medio filiorum Iſrael ad aquas contradictionis. Neque tamen exiſtimandum eſt, hoc peccatum Moſis fuiſſe lethale: nam pęna eius non fuit propriè mors, ſed ſolum vt non ingrederetur in terram promiſsionis; naturalis enim mortis eius tempus aduenerat, vt etiam antea Aaronis, neque violenter, ſed naturaliter mortui ſunt; ſed potuiſſet Deus, vel prorogare illis vitam, vel anticipare tempus ingreſſus eorum in terram promiſsionis. Id apertius intelligi poteſt ex capite primo Deuteronomij, vbi Moſes dicit, *Nec miranda indignatio in populum, cum mihi quoque iratus Dominus dixerit, Nec tu ingredieris illuc, ſed Ioſue filius Nun intrabit pro te.* Ex his apertè colligitur, peccata Moſis, in tam longa ætate centum viginti annorum, pauciſſima, atque leuiſſima fuiſſe; & opera bona, plurima & maxima: & tamen noluiſſe Deum, Iudicem iuſtiſſimum, vt illa peccata leuiſſima impunita manerent. Quòd ſi Deus in Moſe amico ſuo intimo & fideliſſimo, titubationem illam modicam tàm ſeuerè puniuit; iure timere debent Reges, ac Prin-

cipes

cipes terræ iram Omnipotentis Dei; niſi ſummo ſtudio in lege Domini meditentur die, ac nocte: & ſi peccando iram Domini commeruerint; illam per opera pęnitentiæ, ſeriò placare, vel etiam in confeſſione præuenire procurent. Atque hic finis ſit Vitæ, & virtutum ſancti Moſis, Principis primi, & clariſſimi in populo Dei. vixit annos centum, & viginti; *non caligauit oculus eius, neque dentes ſunt emoti*. Obijt in monte Nebo. ſepeliuit eum Deus, vt non inueniretur, neque ſciretur ſepulchrum eius. *Deut.* 34

Sancti Moſis vita Finis.

VI-

Digitized by Google

VITA ET VIRTVTES SANCTI IOSVE

Ducis ſecundi Hebræorum.

IOſue Dux ſecundus Hebræorum, à
ſancto Ioſepho, vno ex duodecim
filijs Iſrael, deſcendit: fuitq. de tribu
Ephraim, ſeptimus à Ioſepho, vt le-
Num. 13 gimus in libro Numeri. Miniſter fuit Moſis
longo tempore, & cum eo aſcendit in mon-
Exo. 24. tem Sinai, & fuit in eo loco quadraginta die-
& 32. bus. poſtea Moſes præuidens, Ioſue fore ſibi
ſucceſſorem, non ſine magno myſterio muta-
Num. 13 uit illi nomen: vocabatur enim antea Oſea,
& voluit vocari Ioſue, quod eſt idem nomen
cum Ieſus; Græci enim Ieſum illum vocant,
Eccl. 46. & ipſe etiam Eccleſiaſticus, ſcriptor ſacer, de
eo ſic loquitur, *fortis in bello Ieſus Naue,*
ſucceſſor Moſis. Et quidem ſanctus Hierony-
mus in commentario ad caput primum Oſeæ
prophetæ ſcribit, Oſeam ſignificare ſaluato-
rem; Ioſue ſignificare ſaluatorem Domini, ad-
dita videlicet prima litera nominis Domini,
quæ eſt, Iod, apud Hebræos. Non reijcio ſen-
tentiam ſancti Hieronymi, ſed exiſtimo poſſe
etiam dici, additam fuiſſe literam, Iod, vt
fieret nomen veri Saluatoris: nomen enim
Oſeæ, ſignificat ſaluatorem, accipiendo lite-

ram,

Digitized by Google

ram, he, pro litera Iod, ſed nomen Ioſue, ſiue Ieſus, proprijſſimè ſaluatorem deſignat. Quoniam igitur Ioſue futurus erat figura manifeſtiſſima Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui introducit nos in veram terram promiſſionis, ad quam Moſes nos introducere non potuit: ideo cùm mitteretur Ioſue ad explorandam terram promiſſionis, & quodammodo inchoaret officium ſuum introducendi populum in terram illam; tunc primum cępit appellari Ioſue, ideſt, ſaluator. Porrò Ioſue ſucceſſit Moſi in regimine politico, non per electionem Moſis, ſed per electionem ipſius Dei: ſic enim legimus in libro Numeri, quando Deus prædixerat Moſi, quòd breui eſſet moriturus, reſpondiſſe Moſem, *Prouideat Deus hominem, qui ſit ſuper multitudinem hanc, ne ſit populus Domini ſicut oues ſine paſtore. tum Dominus ait ad Moſem, tolle Ioſue filium Nun, virum, in quo eſt ſpiritus, & pone manum tuam ſuper eum, qui ſtabit coram Eleazaro ſacerdote, & omni multitudine, & dabis ei præcepta cunctis videntibus, & partem gloriæ tuæ, vt audiat eum omnis ſynagoga filiorum Iſrael. Pro hoc ſi quid agendum erit, Eleazar ſacerdos conſulet Dominum. Ad verbum eius egredietur, & ingredietur, & omnes filij Iſrael cum eo. Fecit Moſes ſicut præceperat Dominus; cùmq. tuliſſet Ioſue, ſtatuit eum coram Eleazaro ſacerdote, & omni frequentia populi, & impoſitis capiti eius* Num. 27

manibus, cuncta replicauit, quæ mandauerat Dominus.

Ex hac narratione ſcripturæ diuinæ non pauca diſcere poſſumus. Primum, in hac electione Ioſue, diuiſam fuiſſe in populo Dei poteſtatem temporalem à ſpirituali, ſiue politicam ab Eccleſiaſtica: Moſes enim vtramque poteſtatem à Deo ipſo acceperat; ſed ab hoc tempore ſpiritualis data eſt Eleazaro Pontifici, & temporalis data eſt Ioſue Duci: atque hæc eſt cauſa, cur Deus Moſi dixerit, vt daret Ioſue Duci partem gloriæ ſuæ, id eſt, vnam poteſtatem, non vtramque. Diſcimus præterea, benedictionem, & quaſi conſecrationem Principum temporalium, per manus Sacerdotum, eſſe antiquiſſimam, addo etiam vtiliſſimam. Nam in libro Deuteronomij ſic ſcribi-

Deut. 34 tur, *Ioſue filius Nun repletus eſt ſpiritu ſapientiæ, quia Moſes poſuit ſuper eum manus ſuas.* Diſcimus poſtremò, poteſtatem ſpiritualem eſſe præſtantiorem temporali; ſiquidem vbique videmus Eleazarum ſacerdotem ante-

Num. 28 poni Ioſue Duci. In libro Numeri, *Præcepit ergo Moſes Eleazaro Sacerdoti, & Ioſue.*

Num. 34 Item, *Terram vobis diuident Eleazar Sacerdos,*

Ioſ. 14. & 19. *& Ioſue.* & in libro Ioſue, *Hoc eſt, quod poſſederunt filij Iſrael in terra Chanaam, quam dederunt eis Eleazar Sacerdos, & Ioſue filius Nun.* Deniq; in libro Numeri apertiſſime Mo-

Num. 27 ſes dicit, *Ad verbũ eius* (Eleazari) *egredietur & ingredietur ipſe* (Ioſue) *& omnes filij Iſrael.*

Ve-

Digitized by Google

Venio nunc ad virtutes, & priuilegia ſancti Ioſue. Primùm, fuit Ioſue Duci innocentia communis cum Patriarcha Ioſepho, à quo ipſe deſcendit: & in hac parte ſuperauit etiam Moſem ipſum. Moſes enim reprehenſus fuit à Domino, quòd offenderit, & non ſanctificauerit ipſum Dominum ad aquas contradictionis; & ideò punitus fuit, ea pœna, vt non intraret in terram promiſſionis, quam tanto tempore deſiderauerat, & tanto labore quæſiuerat. At de Ioſue nihil omnino legitur, quòd reprehenſum fuerit in Scripturis ſacris: & tamen, vt ſupra diximus, Scripturæ non ſolent omittere lapſus eorum, quorum res geſtas narrant. Ea igitur innocentia decebat eum, qui Ieſu Chriſti typum gerebat, *qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius*.

Num. 20 *&* 27. *Deut.* 33

1. *Pet.* 2.

Altera virtus, eaq; fere ſingularis, fuit in noſtro Ioſue caſtitas virginalis, in qua ſuperauit caſtitatem Patriarchæ Ioſeph, & domini ſui Moſis. Iſti enim, quamuis alioqui viri caſtiſſimi, vxorem vnam duxerunt, & filios procrearunt. Fuiſſe autem noſtrum Ioſue, vt verum typum Ieſu Chriſti Domini noſtri, virginem caſtiſſimum; ex eo poteſt intelligi, quòd in Scripturis nulla fiat mentio filiorum eius: cùm tamen in Scriptura veteris teſtamenti accuratiſſime deſcribantur generationes omniū tribuum filiorum Iſrael. Itaque ſanctus Ignatius in epiſtola ad Philadelphienſes dum hor-

Digitized by Google

tatur Virgines, ponit exempla eorum, qui in vtroque Teſtamento virginitatem coluerunt, dicens, *Virgines, ſolum Chriſtum præ oculis habete, & eius Patrem in animabus veſtris illuminata à Spiritu ſancto. Memor ſum ſanctitatis veſtræ, ſicut Eliæ, ſicut Ieſu Naue, ſicut Melchiſedech, ſicut Heliſæi, ſicut Hieremiæ, ſicut Ioannis Baptiſtæ, ſicut dilectiſſimi diſcipuli, ſicut Timothei, ſicut Titi, ſicut Euedij, ſicut Clementis, & aliorum, qui in caſtitate de vita exierunt.* Itaque ex ſententia ſancti Ignatij, primus, qui ex filijs Abrahæ trophæum ſanctæ virginitatis erexit, fuit ſanctus Ioſue. Nam Melchiſedech non fuit ex

Gen. 14. filijs Abrahæ, vt notum eſt ex libro Geneſeos. Porrò ſanctum Ignatium ſecutus eſt ſanctus Hieronymus libro primo aduerſus Iouinianum, vbi poſteaquam multis verbis probauerat, Ioſue virginem fuiſſe, concludit, dicens, *Moyſes moriens plangitur à filijs Iſrael: Ieſus autem quaſi victurus non plangitur, nuptiæ enim finiuntur in morte: virginitas poſt mortem incipit coronari.* Addamus & tertium teſtem, vt in ore duorum, vel trium teſtium ſtet omne verbum. Sanctus Ioannes Chryſoſtomus in ſermone de Martyribus, proprias ſanctis veteribus laudes aſſignans, noſtro Ioſue, laudem caſtitatis attribuit, dicens, *Ab origine mundi innocens Abel occiditur, Henoc Deo placens transfertur, iuſtus Noe inuenitur, Abraham fidelis probatur, Moſes manſue-*

Digitized by Google

ſuetus dignoſcitur, Ieſus caſtus, Dauid lenis, Helias acceptus, Daniel ſanctus, tres pueri victores redduntur.

Iam verò, vt ad virtutes Theologicas veniamus, fides in Deum, neſcio an in vllo maior vnquam enituerit. Fides in miraculorum patratione maximè cernitur, Apoſtolo dicente, *Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil ſum.* Porrò in miraculorum patratione, præter cæteros ſanctos Teſtamenti veteris, Moſes maximè claruit; quippe qui mare diuiſit, ex petra aquas eduxit, manna de cælo deſcendere fecit, & alia id genus multa patrauit: Ioſue noſter diuiſit Iordanem, de cælo lapides ſuper hoſtes populi ſui deſcendere fecit: ſed quod eſt omnium maximum, ſolem, & lunam in cælo imperio ſuo à curſu cohibuit. Moſes iuſſus virga petram percutere, & ea percuſſione aquam elicere tàm copioſam, vt homines, & iumenta bibere poſſent; nonnihil in fide hæſitauit: Ioſue noſter magnitudine fidei ſine vlla hæſitatione imperauit ſoli, & lunæ, dicens, *Sol contra Cabaon ne mouearis, & luna contra vallem Aialon: Steteruntq; ſol & luna, donec vlciſceretur ſe gens de inimicis ſuis. Stetit itaque ſol in medio cæli, & non feſtinauit occumbere ſpatio vnius diei. Non fuit antea, nec poſtea tàm longa dies, obediente Deo voci hominis, & pugnante pro Iſrael.* Hìc planè enituit fides ma-

1. Cor. 13

Ioſ. 10.

Ioſ. 10.

xima, & eminentiſſima ſancti Ioſue, qui ſine hæſitatione credidit, ſibi Deum adfuturum, & effecturum, vt ſolem & lunam ſiſteret: nam ideò non timidè & ſubmiſſa voce, ſed audacter, atque altiſſimè clamauit, Sol ne mouearis, & tu luna pariter ſiſte curſum tuum. Certus videlicet, omnino futurum, quod ipſe Dei amiciſſimus fieri iuberet. Nam quod ſubiungitur, obediente Deo voci hominis; non ſignificat, Deum propriè paruiſſe voci hominis; ſed per metaphoram dici, obediuiſſe, quia fecit, vt ſol & luna obedirent voci hominis, ſerui, & amici ſui fideliſſimi. Itaque præuenit Ieſus Naue promiſſionem illam Ieſu Chriſti, cuius
Mat. 21 ille figuram gerebat, *Amen dico vobis, ſi habueritis fidem, & non hæſitaueritis, & dixeritis monti huic, tollere, & iacta te in mare, fiet. Et omnia quæcumque petieritis in oratione credentes, accipietis*.

Nec minor fuit in Ioſue ſpes in Deum, quàm fides. Siquidem in ipſo primo capite libri Ioſue, Deus ipſe non ſemel, ſed ſecundo, ac tertio dixit ad Ioſue, *Confortare, & eſto robuſtus, noli metuere, & noli timere, quoniam tecum eſt Dominus Deus tuus in omnibus ad quæcumque perrexeris*. Hæc enim verba Dei non ſolum ſignificantia, ſed etiam efficientia ſine dubitatione fuerunt. Itaque abſtulerunt ab eo omnem pauorem, & timorem, & induerunt eum fiducia incredibili, & fortitudine admirabili, vt facile victor euaſerit aduerſus

Re-

Reges plurimos, & expugnauerit omnes vrbes eorum.

Quid iam de charitate ipſius erga Deum, & proximum dicam? Iuſſerat Ioſue, vt cùm caperetur prima ciuitas, quæ dicebatur Iericho, omne aurum, & argentum, quod in ea repertum fuiſſet, conſeruaretur in theſauros Dei; reliqua omnia deſtruerentur in honorem Dei; & nemo quidquam attingere auderet. Sed cùm quidam vir, nomine Charmi, clam abſtuliſſet aliquid auri, & argenti, & neſcio quæ alia Deo dicata: hìc Ioſue exarſit in zelum honoris Dei, quamuis alioqui mitiſſimus eſſet, & magna diligentia inuento reo, ipſum lapidari iuſſit, & omnia bona eius, id eſt, tabernaculum, oues, boues, aſinos, & omnem ſubſtantiam flammis cremanda tradidit. Apparuit quoque zelus religionis, & charitatis in Deum, in fine vitæ eius, vbi incredibili ardore hortatus eſt populum ad perſiſtendum in vera religione vnius veri Dei; & ita infixit in cordibus audientium zelum religionis, vt Scriptura dicat, *Seruiuit Iſrael Domino cunctis diebus Ioſue, & ſeniorum, qui longo vixerunt tempore poſt Ioſue.*

Ioſ. 6. *Ioſ. 7.* *Ioſ. 23. & 24.*

De amore eius, & charitate in proximos, duæ res in teſtimonium adduci poſſunt: vna, quòd nulla vnquam ei contentio fuit cum Eleazaro ſummo Pontifice, neque cum vllo ex Principibus populi, ſed incredibili concordia cum illis omnibus ſemper vixit. Altera,

Digitized by Google

quòd cùm ventum eſt ad diuiſionem oppidorum, & agrorum, ac vinearum, atque adeò rerum omnium, vi, & armis acquiſitarum; ille non elegit primus, vt par erat, optima quæque: ſed poſteaquam omnibus tribubus filiorum Iſrael regiones aſſignatæ fuerant; tunc ipſe petijt à populo locum aliquem, vbi habitare

Ioſ.19. poſſet. Sic enim loquitur Scriptura, *Cùm compleſſet ſorte diuidere terram ſingulis per tribus ſuas, dederunt filij Iſrael poſſeſſionem Ioſue filio Nun in medio ſui, iuxta præceptum Domini, vrbem quam poſtulauit, Thamnath-ſara, in monte Ephraim, & ædificauit ciuitatem, habitauitq; in ea.* Fuiſſe autem locum illum horridum, & aſperum, teſtatur ſanctus Hieronymus in vita ſanctę Paulæ matronę Romanæ, quam dicit admiratam fuiſſe, quando circuiuit terram promiſſionis, quòd Ioſue diſtributor poſſeſſionum, ſibi montana, atque aſpera delegiſſet. Sed non eſt hoc admirandum, cùm Ioſue non eſſet de hoc mundo, ſed vir ſanctiſſimus, & æmulator virtutum Moſis magiſtri ſui; qui non quærebat quæ ſua erant, ſed quæ aliorum: nec ſolùm Moſem imitari volebat, ſed multo magis Ieſum Chriſtum, quem ſpiritu venturum nouerat, & ſe illius figuram gerere, Deo reuelante, non ignorabat.

Lib.8.Ethic. Itaque, quod poſtea Philoſophus ſcripſit, hoc eſſe diſcrimen inter Regem, & Tyrannum, quòd Rex non ſuam, ſed populi vtilitatem quærit: Tyrannus contra, ſuam, non populi: mul-

multò antea noſter Ioſue re ipſa, & factis demonſtrauit; exemplo ſuo Reges informans, & Tyrannos deteſtans.

Omitto quæ dici poterant de prudentia, & fortitudine in bellis gerendis, quemadmodum videlicet exercitus ſuos ſemper in officio continuerit, à ſceleribus compeſcuerit, in timore Domini erudierit: & quibus artibus hoſtes auerterit, vel proſtrauerit; ac denique tàm multas prouincias breui domuerit: & habitatoribus interemptis, vel fugatis, filijs Iſrael habitandas, poſſidendasq́; tradiderit. Hæc enim ex libro Ioſue peti poſſunt. Vixit Ioſue annos centum & decem; & genti Hebræorum cùm imperio feliciſſimè præfuit annis viginti-ſex.

Sancti Ioſue vita Finis.

VI-

VITA ET VIRTVTES SANCTI DAVID

Regis, & Prophetæ.

SAnctus Dauid ſpeculum lucidiſſimum eſſe poterit Chriſtianis Regibus omnibus. Nam diuitijs non caruit, vt Moſes, & Ioſue: neque vitijs etiam caruit, vt Ioſue, & Ioſeph. Sed cùm auri, & argenti copia abundaret, vſum legitimum diuitiarum oſtendit; & cùm ex humana fragilitate peccata non leuia perpetraſſet; ſic tamen emendare culpas illas ſtuduit, vt non minus poſt lapſum, quàm ante lapſum, amicus Dei ſingularis dici, atque haberi potuerit. Ac vt in tanti Regis rebus geſtis, & virtutibus explicandis, ordine procedamus; enarrabimus primùm ſecundas res, quæ illi acciderunt in pueritia, & adoleſcentia: deinde perſecutiones, & anguſtias, quas paſſus eſt, vſque ad annum ætatis ſuæ triceſimum: tùm res eius geſtas, dùm regnaret per annos quadraginta. Denique addemus virtutes eximias, & plurimas, quibus illud obtinuit, vt poſt obitum à Spiritu ſancto ita celebraretur, vt poſſit veriſſimè dici, ab ipſo Deo in Sanctorum numerum relatus.

Cap.I. Igitur primùm Dauidis priuilegium illud

fuit,

fuit, quòd adhuc puerulus, iuſſu Dei à Samuele propheta, fuerit inunctus in Regem. Nam cùm Saul Rex primus Hebræorum, non rectè fungeretur munere ſuo; neque mandata Dei, ſibi per Samuelem prophetam indicata, fideliter adimpleret: iuſſit Deus Samueli, vt vnum ex filijs Iſai oleo ſancto inungeret, qua vnctione ſignificaretur, illum fore Saulis ſucceſſorem. Profectus itaque Samuel ad Iſai Bethlehemitem, de tribu Iuda; & productis in medium ſeptem eius filijs, ſpiritus Domini indicauit Samueli, ad vltimum, qui erat Dauid, puer paruulus, rufus, & facie decorus; regnum Iſraeliticum poſt mortem Saulis deuenturum, atque in huius rei ſignum, illum vnxit oleo ſancto; ex qua vnctione repletus eſt Dauid Spiritu ſancto, & indutus robur corporis, & animi prorſus admirabile: nam adhuc adoleſcens, & penè puer; oues patris ſui cuſtodiens, Leonem, & Vrſum inermis interfecit; & paulò poſt, ſingulari certamine cum Gigante Goliath armato, ipſe puer inermis depugnauit, & vicit. Sed præſtat audire verba eius ad Saulem Regem. *Non concidat*, inquit, *cor cuiuſquam in eo* (Goliath) *ego ſeruus tuus vadam, & pugnabo aduerſus Philiſtaum. & ait Saul ad Dauid: Non vales reſiſtere Philiſtao iſti, nec pugnare aduerſus eum, quia puer es; hic autem vir bellator eſt ab adoleſcentia ſua. Dixitq. Dauid ad Saul, Paſcebat ſeruus tuus patris ſui gregem,*

1. Reg. 16.

1. *Reg.* 17

gem, & veniebat Leo, vel Vrſus, & tollebant arietem de medio gregis: & perſequebar eos, & percutiebam, eruebamq. de ore eorum: & illi conſurgebant aduerſum me, & apprehendebam mentum eorum, & ſuffocabam, interficiebamq́; eos. Nam & Leonem, & Vrſum interfeci ego ſeruus tuus. Erit ergo & Philiſtæus hic incircumciſus quaſi vnus ex eis. Ac vt ſanctus puer non videretur de ſuo robore gloriari, & non de auxilio Dei, in quo pręcipuè ſperabat, adiunxit: *Nunc vadam, & auferam opprobrium populi: quoniam quis eſt iſte Philiſtæus incircumciſus, qui auſus eſt maledicere exercitui Dei viuentis? & ait Dauid, Dominus qui eripuit me de manu Leonis, & de manu Vrſi, ipſe me liberabit de manu Philiſtæi huius.* Atque ita vt locutus eſt, ſic res ſe habuit; nam procedens Dauid ad ſingulare certamen cum Philiſtæo, Deo adiuuante, vicit puer inermis virum armatum, & proprio hoſtis gladio caput eius præcidit: neque ſolum de Gigante triumphauit Dauid, adhuc adoleſcentulus, ſed cauſa fuit, vt totis caſtris Philiſtinorum trepidaretur; & Iſraelitæ reſumptis animis, ac viribus fugientes perſequerentur, & magna ſtrage affectos, è finibus ſuis eijcerent. Hoc fuit initium operum heroicorum Dauidis, quod totum debetur magnæ fidei, & fiduciæ innocentis, & religioſi adoleſcentis in Deum.

Cap. II. Sed hoc tàm egregium facinus occaſionem

de-

dedit grauiſſimæ perſecutioni, quam Deus permiſit; vt virtus patientiæ ipſius Dauidis, & pietatis in Deum, & charitatis in proximos, etiam inimicos & ingratos, perſpicuè cerneretur: & omnes nos intelligeremus, fuiſſe Dauidem ſecundum cor Dei. Saul enim audiens mulieres canentes, cùm Dauid reuerteretur à ſingulari illo certamine, caput Philiſtæi portans in manibus; *Saul percuſſit mille, & Dauid decem millia*: inuidentiæ ſtimulis agitari cępit; & eo vſque proceſſit illa mentis ægritudo, vt eum bis lancea tentauerit interficere. Deinde amouit illum à ſe, & conſtituit tribunum ſuper mille milites, ſperans illum in prælio ab hoſtibus aliquando interimẽdum. Sed quo magis Dauidem Saul oderat, eò magis Deus eum diligebat, & hoſtibus formidoloſum, & toti populo Iſraelitico gratum & amabilem reddebat. Denique Saul non ferens amplius præſentiam Dauidis, locutus eſt ad Ionatham filium ſuum, & ad omnes ſeruos ſuos, vt occiderent Dauidem. Nimis autem longum eſſet hic referre, quàm frequenter & palàm, & per inſidias tentauerit Saul Dauidem occidere. Denique etiam integrum exercitum militum ad eum capiendum, & interficiendum miſit: ipſe quoque armatis copijs ſyluas & montes circumdedit, in quibus latère Dauidem acceperat, vt eum de vita tollere poſſet. Sed videamus, quid contra Dauid fecerit: an inſidiatus vnquam fuerit

Act. 13.
1. *Reg.* 18.
1. *Reg.* 19.
1. *Reg.* 23. & 24

Sau-

Sauli, an vllum in eum incitauerit, an de fama, vel honore eius detraxerit: nihil eiuſmodi legitur in ſacris literis; ſed hoc ſolum, quòd fugerit, quòd latuerit, quòd inſidias eius de-
1. *Reg.* clinauerit. Sed quod penè fidem ſuperat, il-
24. & 26 lud eſt, quòd cùm poſſet eum ſine periculo ſuo interficere, & Regnum eius inuadere, & hoc non ſemel, ſed bis, & amicis cohortantibus, & occaſionibus optimis ſe offerentibus; ſemper recuſauit. Quàm paucos reperiemus, etiá iam Euangelio coruſcante, qui parcant hoſti ſæuiſſimo, ſi poſſint eum ſine periculo ſuo interficere? Sed quid dicam, ſi poſſint non ſolum vitam ſuam conſeruare; ſed etiam ampliſſimum Regnum acquirere? Hoc Dauid fecit, ad hoc culmen virtutis peruenit Dauid:
Pſ. 131. ideo de eo canitur, Memento Domine Da-
Matt. 9. uid, & omnis manſuetudinis eius. Et non ſine
Mar. 10. magna ratione filius Dei, filius etiam Daui-
Luc. 18. dis appellari voluit: nimirum manſueti Patris mitiſſimus filius, & patientis patris pa-
1. *Pet.* 2. tientiſſimus filius, *qui cùm malediceretur, non maledicebat; & cùm pateretur, non comminabatur.*

Cap. III. Sed veniamus nunc ad tempus, in quo perſecutionibus conſummatis, peruenit ad Regnum, & videamus quàm iuſtè, & quàm ſapiẽter Regnum adminiſtrauerit. Saul, qui cum
1. *Reg.* primùm electus fuit ad Regnum, optimus erat
10. omnium, & tam humilis in oculis ſuis, vt oportuerit eum quaſi compellere, vt Regnum ac-

ci

Digitized by Google

ciperet; quippe qui abſconderat ſe, ne Rex fieri cogeretur: tamen paulò poſt oblitus mandatorum Dei, & in ſenſum reprobum datus; non ſolùm Dauidem, fideliſſimum ſibi militem, ob inuidiam perſecutus eſt tanquam hoſtem; ſed etiam ſacerdotes Domini, quòd ſuſpicaretur amicos eſſe Dauidis, planè mites & innoxios, coram ſe interfici iuſſit; & perierunt illa die ſacerdotes octoginta quinque: neque ea crudelitate contentus, ciuitatem ſacerdotum, quæ dicebatur Nobe, *percuſſit*, vt ſcriptura loquitur, *in ore gladij*; *viros & mulieres, & paruulos & lactentes, bouemq; & aſinum, & ouem in ore gladij*. En ad quantam barbariem, & feritatem perduxit inuidia, & carentia timoris Domini, eum Regem, qui priuatus cùm eſſet, erat omnium optimus. Sed neque his contentus, religione diuina contempta, conſuluit phitoniſſam. His igitur omnibus ſceleribus prouocatus Dominus, tradidit Saulem cum exercitu ſuo in poteſtatem Philiſtinorum, & vna die ceciderunt interfecti Saul cum tribus filijs eius, & ingens populi multitudo.

1. *Reg.* 22.

1. *Reg.* 28.

1. *Reg.* 31

Defuncto igitur impio Rege, translatum eſt Regnum ad pium, & amicum Dei Dauidem, cùm iam eſſet annorum triginta. Initium autem regnandi duxit Dauid à lacrymis & ieiunio, & planctu magno, ob mortem Saulis inimici ſui; & animaduertit gladio in eum, qui dixerat, à ſe interfectum fuiſſe Saulem

di-

Digitized by Google

2. Reg. 1. dicens ei, *Quomodo non timuiſti mittere manum tuam, vt occideres Chriſtum Domini?* Quid igitur mirum eſt, quòd Dauid diceretur, vir ſecundum cor Dei, qui inimicum ſuum ſæuiſſimum viuentem, mortuumq́; ita dilexit, ac ſi amiciſſimus ei fuiſſet? ſic enim & Deus
Luc. 6. *benignus eſt ſuper ingratos, & malos:* & ſe-
Rom. 1. cundum Apoſtolum, *commendat charitatem ſuam in nobis, quia cum adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt.*

Porrò quàm iuſtè Dauid, miſericorditer, prudenterq́; regnauerit, explicat ipſe in pſalmo cẽteſimo. Neque miretur aliquis, quod ipſemet laudes ſuas decantet: neque enim ipſe, ſed ſpiritus Domini per os eius loquebatur. ſic enim ipſe loquitur in ſecundo libro Regũ,
2. Reg. 23. *Spiritus Domini locutus eſt per me, & ſermo eius per linguam meam.* Et in Actis Apoſto-
Act. 4. lorum tota Eccleſia dicit, *Domine, qui Spiritu ſancto per os patris noſtri Dauid, pueri tui, dixiſti, Quare fremuerunt gentes.* Itaque Dauid laudes ſuas, non vt laudes ſuas, ſed vt beneficia gratię Dei ſpiritu ſancto inſpi-
Pſ. 100. rante, verè ſcripſit, cùm ait, *Miſericordiam & iudicium cantabo tibi Domine*; hoc eſt, Ad laudem tuam Deus, & ad inſtructionem Principum, quos tu elegeris, cantabo miſericordiam, & iuſtitiam, ad quas reuocari poſſunt omnes virtutes, quæ ſunt Principibus omnibus ad bene regendos populos neceſſariæ. Cantabo autem tibi, quia dona

tua

Digitized by Google

tua ſunt, in quocumque Principe inueniantur: tua enim gratia Principes boni miſericordes ſunt, ſed non iniuſti, ſed non crudeles. *Pſallam, & intelligam in via immaculata, quando venies ad me*, id eſt, Canam non ſola voce, ſed etiam per inſtrumentum muſicum, quando veneris ad me, Spiritu ſancto tuo, inſpirans mihi viam immaculatam, quæ conſiſtit in miſericordia, & iuſtitia. *Vniuerſæ enim viæ Domini, miſericordia & veritas*; quæ eadem cum iuſtitia eſt. *Perambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ*. Hic iam incipit Dauid explicare laudabiles mores ſuos, vt cæteri imitentur, tum ſucceſſores, tum ſubditi. Ad hoc enim Principes in ſublimi loco ſedent, vt tamquam lucernæ in candelabro poſitę, omnibus luceant. Ac primum declarat, qualis fuerit in oculis Dei, qui videt etiam in abſcondito; deinde qualis fuerit publicè in oculis hominum. *Perambulabam*, inquit, *in innocentia cordis mei*: id eſt, perambulabam viam huius præſentis vitæ, conſeruans in primis cordis innocentiam, nihil cogitans, & nihil appetens, contra legis diuinæ mandata: ne forte cor meum vitioſis cogitationibus, vel deſideriis inquinarem. Atque id faciebam etiam *in medio domus meæ*, in penetralibus videlicet, vbi nemo erat qui me reprehendere poſſet. Multi enim in foro, & in plateis modeſtè, ac moderatè ſe gerunt, ſed in penetralibus domus fræna libidinibus laxant.

Verba text.

Pſal. 24.

Verba text.

xant. Quanta igitur, & quàm ſeuera diſciplina Dauidis erat, qui etiam in penetralibus domus ſuæ, & in ipſo corde, vbi ſolus Deus videt, innocentiam cuſtodiebat? & credibile eſt ab ipſo didiciſſe filium eius Salomonem, qui
Prou. 4. ſcripſit, *Omni cuſtodia ſerua cor tuum, quoniam ab ipſo vita procedit*. Neque contentus
Verba text. Dauid innocentia interiore, addit, *Non proponebam ante oculos meos rem iniuſtam: facientes præuaricationes odiui*. Hæc enim pertinent ad innocentiam oculorum, & manuum. Auertebat enim magna diligentia oculos Dauid ab omni ſpectaculo vitioſo, à ludis illicitis, à choreis impudicis, ab omni aſpectu rerum, quæ mentem inquinare poſſent: ſed præcipue auertebat oculos ab omni iniuſtitia, à muneribus, quæ excæcant oculos ſapientum, à contractibus vſurarijs, ab omni negociatione iniuſta: nec ſolùm ipſe leges diuinas præuaricari nolebat; ſed omnes ſubditos ſuos, quos prǫuaricatores nouerat, odio habebat, & ſi quo modo poterat, eos à præuaricatione cō-
Verba text. peſcebat. Addit poſtea, *Non adhæſit mihi cor prauū: declinantem à me malignum non cognoſcebā*. Tanta videlicet erat in populo ſanctitatis opinio de Rege Dauide, vt improbi ad eum accedere non auderent. Magna laus Principis, cui deceptores, aſſentatores, lenones, atque alij ſcelerati homines appropinquare non audent. Non adhæſit mihi, inquit, homo praui cordis, & nequam; nouerant enim om̄es, à

me

me non diligi facinoroſos: *Declinantem à me malignum non cognoſcebam*. Sic enim erat omnibus notum, me non delectari ſocietate improborum, vt per ſe declinarent improbi à conſortio meo, etiam me neſciente. *Detrahentem ſecreto proximo ſuo, hunc perſequebar.* Verba text. Alia virtus planè regia hìc aperitur, in qua mirificè lucent miſericordia & iudicium. Sæpe enim in aulis Principum regnat liuor, & inuidentia: inde multi exurgunt detractores, vel adulatores, qui detrahendo eijciunt competitores, & adulando occupant eorum loca. Sed Dauid Rex ſapiens, & iuſtus, detrahentes ſecretò proximis ſuis; non ſolùm non audiebat, ſed perſequebatur, & ex aula eijciebat. Addit, *Superbo oculo, & inſatiabili corde, cum hoc non edebam.* Verba text. Non enim ſolos detractores, ſed etiam ſuperbos, & cupidos Dauid deteſtabatur: nihil enim triſtius accidere populis poteſt, quàm ſi miniſtri Regum ſuperbi, aut auari ſint. Abutuntur, qui eiuſmodi ſunt, publica poteſtate ad explendas cupiditates proprias, non ſine magno detrimento populorum. Dauid igitur ad menſam ſuam non admittebat, tamquam domeſticos, & familiares, homines elatos, atque ſuperbos, neque homines cupidos, qui opibus expleri nequeunt. *Oculi mei ad fideles terræ, vt ſedeant mecum: ambulans in via immaculata, hic mihi miniſtrabat.* Verba text. Exploſis à conuictu, & familiaritate, vel miniſterio ſuo detractoribus, ſuper-

Digitized by Google

bis, & auaris; eligebat, & admittebat ſolos fideles, & probos. Sæpè enim accidit, vt Principes ſic delectentur fidelitate miniſtrorum, quos vtiles experiuntur vectigalibus, & gazis ſuis; vt facilè tolerent multa alia illorum vitia. Non ſic Dauid Rex ſanctus, ſed coniunctam volebat eſſe in miniſtris ſuis fidelitatem cum probitate, & probitatem cum fidelitate. Nolebat enim amicos habere, quos inimicos Domini ſui eſſe non ignorabat: & qui ſic diligenter conſeruarent regias opes, vt ſimul flagitijs ſuis perderent animas proprias; & malo exemplo perderent animas populorum. Ideò ſubiungit, *Oculi mei ad fideles terræ*, quærendos videlicet, & eligendos: ſed ſimul eos, qui ambulant in via immaculata, id eſt, qui fidelitatem cum probitate coniungunt; hos ad miniſtrandum mihi ſemper deligebam.

Verba text. Denique addit, *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, vt diſperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem.* Concludit pſalmum demonſtrans zelum ſuum in purganda ciuitate Dei: in qua purgatione faciebat miſericordiam, & iudicium: miſericordiam erga bonos ciues, liberans eos ab oppreſſionibus impiorum; & iudicium erga malos, debitis pœnis eos afficiens. Dicit autem in matutino, ſe hoc iudicium exercuiſſe, id eſt, in ipſo principio erumpentium malorum, antequam radices figant. Nam vbi mala creſcendo inualuerunt, vix magno labore

era-

Digitized by Google

eradicari poſſunt. Dicit autem ſe diſperdere voluiſſe omnes peccatores terræ, omnes, inquam, qui mortẽ merebantur, & quibus vita concedi non poterat ſine periculo innocentium. Quando enim è contrario non poſſunt omnes peccatores diſperdi, niſi cum eis multi pereant innocentes: tunc parcendum eſt etiam impijs, ne ſimul cum illis pereant iuſti, iuxta parabolam zizaniorum, in qua Dominus ait, *Sinite vtraque creſcere, ne forte eradicantes zizania, eradicetis ſimul & triticum.* *Mat. 13.*

Cap. IV. Neque ſolæ virtutes regiæ, miſericordia, & iuſtitia in Dauide noſtro mirificè refulſerunt; ſed etiam pietas, & charitas in Deum tanta, quanta vix in probatiſſimis ſacerdotibus, & perfectis monachis, Euangelio coruſcante, inueniri poterit. Et tamen hic magnus vir non in templo Domini, vt Samuel, neque in deſertis locis habitabat, vt ſanctus Ioãnes Baptiſta, & noſtri Paulus, & Antonius; ſed aulam regiam tenebat, opibus abundabat, vxores & filios multos habebat, exercitum armatum ducebat, vrbes oppugnabat, vt caperet, & captas euertebat: & tamen ſic erat addictus colloquijs diuinis, & orationi, vt ſepties in die laudes diceret Domino, & media nocte ſurgeret ad confitendum Domino; & cantica illa ſpiritualia tàm multa, & tàm pia ſcriberet, quæ fontes lacrymarum producunt: quæque iam per omnes Eccleſias ſuauiſſimè concinuntur; vt factus iam ſit Dauid magiſter *Pſal. 118*

Digitized by Google

omnium Eccleſiarum, & monaſteriorum.

Quid iam dicam de amore eius in Deum, & de contemptu mundi huius? Ita prorſus amor diuinus cor eius occupauerat, vt diceret,
Pſal. 26. *Tibi dixit cor meum, exquiſiuit te facies mea,*
Pſal. 30. *faciem tuam Domine requiram.* Item, *Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam*
Pſal. 33. *abſcondiſti timentibus te?* Item, *Guſtate, & videte, quoniam ſuauis eſt Dominus.* Item,
Pſal. 42. *Sitiuit anima mea ad Deum, fortem, viuum, quando veniam, & apparebo ante faciem Dei?*
Pſal. 76. Item, *Renuit conſolari anima mea: memor*
Pſal. 72. *fui Dei, & delectatus ſum.* Item, *Quid mihi eſt in cælo, & a te quid volui ſuper terram? Deus cordis mei, & pars mea Deus in æter-*
Pſ. 83. *num.* Item, *Lætifica animam ſerui tui, quoniam ad te Domine animam leuaui; quoniam tu Domine ſuauis & mitis, & multæ miſeri-*
Pſ. 103. *cordiæ omnibus inuocantibus te.* Item, *Ego verò delectabor in Domino.*

Addidit quoque Dauid ad amorem erga Deum, pietatem & religionem erga ea, quæ Dei ſunt; & præparauit, quæ ad templum magnificentiſſimum ædificandum neceſſaria eſſe videbantur, theſauros immenſos. Sic enim legimus in libro priore Paralipomenon cap.
Paralip. 22. 22. *Ecce ego,* inquit, *in paupertate mea præparaui impenſas domus Domini auri talenta centum millia; & argenti mille millia talentorum: æris verò, & ferri non eſt pondus; vincitur enim numerus magnitudine: ligna, & la-*

pides

pides præparaui ad vniuerſa impendia. Ecce in quos vſus Dauid theſauros congeſſit ſuos: non in voluptates ſuas, vel gloriam ſuam, ſed in obſequium Domini Dei ſui. Neque verò ſolùm amabat Dominum Dauid ex toto corde ſuo: ſed etiam deſpiciebat omnia, quæ extra Deum ſunt, vt planè inania, nihil ſolidi, & veri boni in ſe habentia: quod ex toto pſalmo triceſimo octauo intelligi poteſt. *Ecce*, inquit, *menſurabiles poſuiſti dies meos*, id eſt, breuiſſimos, qui quaſi palmo vno menſurari poſſint. &, *Verumtamen vniuerſa vanitas omnis homo viuens*. &, *In imagine pertranſit homo, ſed & fruſtra conturbatur. Theſaurizat, & ignorat, cui congregabit ea*. &, *Tabeſcere feciſti, ſicut araneam animam meam*. (aranea enim laborat in texenda tela, vt capiat muſcas; & ipſa interim exiccatur, & conſumitur.) Denique addit, *Aduena ego ſum, & peregrinus, ſicut omnes patres mei*. In quem locum ſanctus Ioannes Chryſoſtomus ſcribens, exclamat, *Iure admirandus eſt magnus Dauid, qui in Regno, opibus, & potentia, ſe ipſe appellat inquilinum, & viatorem; vt qui proſperitati non fideret: re vera enim ſunt hæc verba plena ſapientia*. Neque ſolum Deum, ſed etiam proximum ſic ardenter diligebat Dauid, vt pro eo vitam ſuam exponere paratiſſimus eſſet. Cùm aliquando ſæuiſſima peſtis graſſaretur in populum, clamauit Dauid ad Deum, *Ego ſum, qui peccaui, ego qui ini-*

Pſ. 38.

2. Reg. 24.

Digitized by Google

què egi: iſti qui oues ſunt, quid fecerunt? vertatur, obſecro, manus tuas contra me, & contra domum patris mei. Hæc nimirum eſt illa perfecta charitas, de qua loquitur Apoſtolus
1. *Io.* 3. Ioannes, dicens, *In hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille animam ſuam pro nobis poſuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere.*

Inſignis quoque fuit patientia & humilitas Dauidis, tum etiam cùm Rex eſſet. Nam cùm fugeret Abſalonem filium, qui vt Regnum patri eriperet, cum ingenti exercitu aduerſus eum veniebat; accidit, vt vir quidam nomine
2. *Reg.* 16. Semei, malediceret Regi, dicens, *Egredere, egredere vir ſanguinum, & vir Belial*: & proijciebat lapides contra Dauid; cumq; vnus ex Ducibus Dauid vellet conſurgere aduerſus eum, mortemq; illi comminaretur; compeſcuit Dauid militem ſuum, dicens, *Dimitte eum vt maledicat, ſi forte reſpiciat Deus afflictionem meam; & reddat mihi bonum pro maledictione hac hodierna.* Sic Dauid humiliter paſſus eſt, vt vir priuatus pergeret maledicendo, & lapides contra ſe iaciendo, quandiu voluit, etiam ſi facillimè poſſet, per vnum ex militibus ſuis, eum de medio tollere. Et cùm poſtea Dauidi ex prælio victori redeunti, idem Semei occurriſſet, & veniam petijſſet; facillimè impetrauit. Et quid mirum ſi veniam impetrauit à Rege mitiſſimo, & patientiſſi-
Pſ. 131. mo, de quo ſcriptum eſt, *Memento Domi-*

ne

Digitized by Google

ne Dauid, & omnis manſuetudinis eius?

Porrò manſuetudinis, & patientiæ ſoror, *Mat.* 11
vel mater eſt humilitas; quarum virtutum magiſtrum, ac doctorem ſe profitetur Chriſtus dicens; *Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde.* *Pſ.* 130.
Atque ea cauſà mihi eſſe videtur, cur Dauid in pſalmo quodam humilitatem ſuam apertiſſimè prædicauerit, quaſi glorians, ea ſe virtute præditum ex inſigni dono Dei fuiſſe, quam, vt Propheta eximius prænoſcebat, in Chriſto, filio ſuo ſecundum carnem, primarium locum habituram. *Domine*, inquit humilis Dauid, *non eſt exaltatum cor meum, neque elati ſunt oculi mei.* Audacter hoc dicit ad eum, qui ſcit eum vera dicere. & eadem fiducia adiungit, *Neque ambulaui in magnis, neque in mirabilibus ſuper me.* Ac ne fortè homines non facilè crederent, in tanto Rege locum tantæ humilitati eſſe potuiſſe: addit iuramentum dicens, *Si non humiliter ſentiebam, ſed exaltaui animam meam: ſicut ablactatus eſt ſuper matre ſua, ita retributio in anima mea.* Tremendum iuramentum, ſi intelligatur per experimentum: quàm grauis ſit pœna, priuatio lactis diuini; hæc enim ſententia huius loci eſſe videtur, ſicut infans recens amotus à lacte, manet in ſinu, vel ſuper genua matris ſuæ, mœſtus & plorans; quia priuatus eſt dulcedine lactis, quæ pro illo tempore ſummæ delitiæ illius erant; ſic anima mea priuetur dul-

dulcedine viſitationis diuinæ, quæ meæ puriſſimæ, ac ſolæ delitiæ ſunt, ſi ſpiritus ſuperbiæ in anima mea locum vllum habet. Quorſum autem hæc declaratio humilitatis regiæ tendat, intelligi poteſt ex concluſione pſalmi, quæ eſt, *Speret Iſrael in Domino ex hoc nunc, & vſque in ſæculum*. hæc enim eſt ſententia horum verborum; ſi ego Rex & Propheta non me efferre audeo propter potentiam, & ſapientiam, neque de me ipſe præſumo, ſed omnem ſpem meam in Deo collocatam habeo: certè par eſt vt populus meus non in viribus ſuis confidat, ſed ſperet in Deo in omni tempore tàm præſenti, quàm futuro.

Cap. V. Reſtat ex rebus geſtis Dauidis, peccatum eius & pœnitentia: quia enim multò plures ſunt Reges, qui egent exemplis pœnitentiæ, quàm innocentiæ; ideo placuit Deo, ad multorum Principum ſalutem, permittere, vt hic ſingularis eius amicus, & vir planè ſecundum cor eius, in graue peccatum aliquando laberetur, & per ſeriam pœnitentiam citò reſurgeret; & peccatum eius, ac pœnitentia literis publicis ſcriberetur, & per omnes prouincias legeretur, & cantaretur, & ad memoriam ſæculorum omnium mandaretur. Igitur peccauit Dauid ſanctus peccatum grande, adulterium videlicet cum homicidio coniunctum. In quo peccato multæ deformitates numerari poſſunt. Vna ex numero perſonarum, quas offendit, quæ plurimæ ſunt, offendit enim

Da-

Dauid primò Vriam, militem ſuum fideliſſimum, cui vxorem & vitam eripuit; deinde offendit Berſabeam, quam ad peccatum adulterij prouocauit, & ſpiritualiter interfecit; tum offendit vxores proprias, quibus fidem non ſeruauit; præterea offendit populum vniuerſum; imò etiam infideles ipſos exemplo peſſimo. Quod notauit Propheta Nathan, cùm ait, *Blaſphemare feciſti inimicos nomen Domini.* Denique offendit Deum, cuius leges apertè præuaricatus eſt, videlicet, *non occides*, & *non mœchaberis*. Deinde grauitas peccati Dauidis, cognoſci poteſt ex circunſtantijs perſonarum. Nam offendit Dauid Vriam primò innocentem; ſecundò fideliſſimum; tertiò qui tum Dauidi militabat; quartò quia vxorem eius polluerat per adulteriũ, quaſi puniendum cenſeret, quia iniuriam acceperat; quintò quia ipſum eumdem miniſtrum ſuæ mortis eſſe voluit, dans ei literas, quibus cædes ipſius continebatur; ſextò quia cùm ſcripſit ad Ioab Ducem militiæ, vt Vriam interficiendum curaret; exiſtimari voluit, eum magni criminis reum, & eo modo famam eius maculauit. Sed ingratitudo erga Deum, præcipua cauſa eſt magnitudinis peccati Dauidis. Deus enim in Dauidem omnia ferè dona, & priuilegia contulit, quæ in hominem conferri poſſe videatur. Eum ſiquidem Deus ex pauperculo ouium paſtore fecit Regem magnum, Prophetam eximium, Imperato-

2. Reg. 12.

rem

rem feliciſſimum: donauit prudentia, robore, pulchritudine; cumulauit diuitijs, prolibus; denique rebus omnibus, quæ in terris deſiderari poſſunt. Adiecit ad hæc omnia Dauid quòd non continuò reſipuit, ſed hæſit in cęno peccati multos menſes; iam enim natus erat filius ex adulterio, quando primùm Dauid reſipiſcere cœpit; & niſi Deus, ſingulari beneficio gratiæ ſuę, miſiſſet ad eum Nathan Prophetam, diutius fortaſſe in luto peccati volutatus eſſet. Hæc tanta peccati grauitas, hominis alioqui tàm pij; in ſcripturis tàm accuratè exponitur, vt nullus deſperet, ſed omnes ad pęnitentiam, eamq; ſeriam primo quoque tempore reuertantur.

Alterum peccatum Dauidis in Scriptura ſancta narratur, quòd numerari voluerit homines ad bellum idoneos in vniuerſo Regno ſuo. Sic enim legitur in ſecundo libro Regum,

2. Reg. 24. *Et addidit furor Domini iraſci contra Iſrael, commouitq; Dauid in eis dicentem; Vade numera Iſrael, & Iudam; & inuenta ſunt de Iſrael octingenta millia virorum fortium, qui educerent gladium; & de Iuda quingenta millia bellatorum. percuſſit autem cor Dauid eum, poſtquam numeratus eſt populus, & dixit Dauid ad Dominum: Peccaui valdè in hoc facto, ſed precor Domine, vt transferas iniquitatem ſerui tui, quia ſtultè egi nimis.* Et mox adfuit Gad Propheta, qui nomine Dei dedit optionem Dauid, vt eligeret

in

in pęnam illius peccati, vel ſeptem annos ſterilitatis terræ; vel tres menſes infelicis belli; vel tres dies peſtis crudeliſſimæ; elegit autem Dauid tres dies peſtis. Iſta numeratio potuiſſet videri ſine culpa; cùm Deus ipſe in libro Numeri iuſſerit numerari omnes tribus Iſrael. Sed pœnitentia Dauid, & ira Dei, per Gad Prophetam manifeſtata, & pœnitentia impoſita; ſatis apertè indicat, & Regem, & populum peccaſſe, tumore ſuperbiæ, vel ſaltem inanis gloriæ, ob tam ingentem numerum virorum fortium, in Regno alioqui non ampliſſimo; ſed conſtat etiam, maius fuiſſe peccatum populi, quàm Regis. Id quod intelligi poteſt tùm ex illis verbis, *Et addidit furor Domini iraſci contra Iſrael, commouitq; Dauid in eis dicentem, vade numera Iſrael, & Iudam*; tùm ex pœna ſubſecuta, ex peſte videlicet, quæ perſonam Regis non attigit; & de populo ſuſtulit ſeptuaginta millia virorum. Atque hæc de peccatis Dauid, quæ in ſacris literis manifeſtantur. Nunc pęnitentiam cognoſcamus.

Primum igitur humilitas, & manſuetudo cognoſci potuit, ex eo quod cùm Nathan Propheta Dauidem reprehendiſſet nomine Dei, ac dixiſſet, *Hæc dicit Dominus Deus Iſrael, Quare contempſiſti Verbum Domini, vt faceres malum in conſpectu meo? Vriam Hethæum percuſſiſti gladio, & vxorem illius accepiſti in vxorem tibi. Quamobrem* Cap. VI. 2. Reg. 12.

non

non recedet gladius de domo tua vſque in ſempiternum; & tollam vxores tuas, & dabo proximo tuo, & dormiet cum vxoribus tuis in oculis ſolis huius. Tu enim feciſti abſconditè, ego autem faciam verbum iſtud in conſpectu omnis Iſrael, & in conſpectu Solis. Ad hæc Dauid neque negauit, neque factum excuſauit, neque cum indignatione repulit nuntium illum: ſed ait, Peccaui Domino. Et quoniam Deus, qui ſcrutatur corda, vidit, vocem illam ex vera & profunda contritione prodiiſſe; reſpondit ei, per eumdem Prophetam: *Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum, non morieris.*

Sed Dauid non contentus hoc Prophetæ reſponſo, inſtituit omnes partes veræ pœnitentiæ adimplere. partes veræ pœnitentiæ, hæ præcipuæ eſſe videtur, Contritio cordis, Confeſſio oris, Satisfactio per opera pęnitentiæ, ac demum patientia in aduerſis, quando prę ſertim ſatis conſtat, immitti illa à Deo, vt per eorum tolerantiam peccata admiſſa purgentur. In his omnibus exemplar eximium verè pœnitentium videtur fuiſſe Dauid. Nam de contritione cordis, de qua teſtatur idem Propheta dicens, *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum, & humiliatum Deus non deſpicies*: teſtantur flumina lacrymarum, quæ ipſe fudit. Nam in pſalmo ſexto dicit, *Laboraui in gemitu meo, lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lacrymis meis ſtra-*

ſtratum meum rigabo. & apertiùs in pſalmo centeſimo decimo octauo, *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non cuſtodierunt legem tuam*. Quamuis enim hunc locum ego expoſuerim alias cum Theodoreto, & Eutymio de fletu pro peccatis aliorum: tamen maiori ratione poſſum nũc exponere cum ſanctis patribus, Ambroſio, Hieronymo, & Auguſtino de peccatis proprijs ipſius Dauidis, & in ſpecie de peccato cum vxore Vriæ, de quo nunc agimus. *Exitus*, inquit, *aquarum deduxerunt oculi mei, quia non cuſtodierunt legem tuam*, ipſi oculi mei, quando vxorem alienam concupierunt. Notant autem ſancti Patres per exitus aquarum non ſignificari guttas aliquas lacrymarum, ſed riuos ingentes, ſiue potius flumina, vel, vt loquitur ſanctus Ambroſius, *continuum quoddam, & iuge profluuium lacrymarum*. Sic nimirum diluuntur peccata, ſic placatur Deus; non vt multi faciunt, qui mortem filiorum, aut coniugum flumine lacrymarum deflere norunt; mortem animæ propriæ, ne vna quidem lacrymula plangere poſſunt. Et tamen verum eſt, quod Veritas dicit, *Quid prodeſt homini ſi vniuerſum mundum lucretur, anima verò ſua detrimentum patiatur?*

Neque verò ſanctus Dauid ſolis lacrymis dolorem ſuum expreſſit; ſed etiam libera confeſſione: neque ſolum Prophetæ Nathan dixit, *Peccaui Domino*: ſed palam in oratione

cla-

clamauit, *Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam: & ſecundum multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam. Amplius laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me. Quoniam iniquitatem meam ego cognoſco, & peccatum meum contra me eſt ſemper*; & ſimilia in multis pſalmis leguntur. Neque ignorabat Dauid, hunc pſalmum cum cæteris in toto orbe terrarum vſque ad mundi conſummationem eſſe legendum; & titulum eius futurum, *Quando intrauit Dauid ad Bethſabee*. Itaque peccati confeſſio in Dauidis pœnitentia non deſideratur.

Porrò de ieiunio, & oratione nulla dubitatio eſſe poteſt, quin crebra iſta fuerint apud Dauidem poſt hoc peccatum patratum. Nam ſi in pſalmo triceſimo quarto de ſe ipſe dicit, *Induebam me cilicio, & humiliabam in ieiunio animam meam*: certè id fecit, cùm pro hoc maximo peccato ſatisfacere Deo voluit. San-
2. Reg. 12. ctus Ambroſius, id quod legitur in libro ſecundo Regum, Dauidem iacuiſſe in terra, ieiunaſſe, & fleuiſſe, quando filius ipſius ex adulterio natus ægrotabat ad mortem: non tàm tribuit morti propinquæ filij, quàm peccato contra Deum patrato; ſic enim loquitur in ſermone ſeptimo decimo ſuper Pſalmum centeſimum decimum octauum. *Denique*, inquit, *filio in ægritudine conſtituto, neque cibum ſumpſit, neque regium thronum, aut cu-*

bile

Digitized by Google

bile conſcendit: ſed ſtratus in terra, ieiuna ora lacrymis diluebat; non tàm filij mortem, quàm peccati pœnam in illo lauare deſiderans. hæc ille, qui rectiſſimè iudicauit, ſi potuiſſet Deum placare, ob eius peccatum offenſum; filium non fuiſſe moriturum: proinde non tàm filij mortem redimere, quàm Deum placare Dauid illo ſuo ieiunio,& humi cubatione quærebat.

Reſtat poſtrema pœnitentiæ pars, quæ in flagellis Dei æquo animo ſuſcipiendis, & patientiſſimè ferendis poſita eſt. Deus enim filios ſuos peccantes ſeuerè in hac vita flagellat, non quia odit, ſed quia diligit; nam & ipſis filijs longe vtilius eſt hìc flagellis purgari, quàm in alio ſæculo hæreditate priuari. Sic enim loquitur Apoſtolus ad Hebræos, *Quem diligit Dominus caſtigat; flagellat autem omnem filium, quem recipit. Quis enim filius, quem non corripit pater? quòd ſi extra diſciplinam eſtis, cuius participes facti ſunt omnes; ergo adulteri* (ideſt adulterini) *& non filij eſtis*, id eſt, non filij legitimi eſtis, ad quos ſolos pertinet hæreditas. Deus igitur, qui Dauidem in filijs legitimis numerabat; flagellis grauiſſimis attriuit, præter ea, quæ ipſe ſibi ſponte aſſumpſerat, lacrymas, ieiunia, humi cubationes, & alia id genus. Ac primum, quod per Nathan prophetam illi comminatus eſt, quòd in vltionem homicidij Vriæ, gladius, id eſt, mors violenta non exiret de domo eius; *Hebr.12*

Digitized by Google

ad literam impletum eſt. Obijt enim continuo filius ex adulterio natus: deinde Ammon filius eiuſdem Dauidis, ab Abſalone fratre occiſus fuit; poſtea Abſalon conſpirauit contra patrem, & eiecit eum ex vrbe Regia; & vt maiori iniuria illum afficeret, publice expanſo tentorio, inceſtauit vxores patris ſui; quod Nathan futurum illi prædixerat: paulò poſt in prælio occiditur Abſalon cum incredibili dolore patris; qui non tàm interitum carnis, quàm mortem æternam animæ conſiderabat, cùm ſciret illum perijſſe reum ſcelerum grauiſſimorum. His acceſſit exprobratio, & maledictio Semei, qui Dauidem fugientem maledicebat, vt Scriptura loquitur, maledictione peſſima, quaſi vſurpatorem alieni Regni. Acceſſit denique fuga Dauidis ex vrbe ſua Regia; & fuga adeò repentina, vt coactus ſit Rex nudis pedibus, operto capite, & flens per montem oliuarum iter facere.

2. Reg. 12. 2. Reg. 13. 2. Reg. 16 2. Reg. 12 Ibid. 2. Reg. 16. 2. Reg. 15.

Hæc ſunt flagella, dura quidem, ſed paterna, quibus Deus Dauidem ſanctum exercuit. Et quidem mortem tot filiorum patientiſſime tulit, ita vt intra ſe lugeret quidem, & ſenſum doloris oſtenderet, ſed abſque murmure, abſque comminatione, abſque ſigno vllo impatientiæ, aut vindictæ. De vxorum, ſiue concubinarum publica turpitudine à filio accepta, nulla mentio facta eſt; niſi quòd eas à ſua conſuetudine, vt æquum erat, remouit, & in locum vnum concluſis, alimenta ſubminiſtrari

iuſſit,

Digitized by Google

iuſſit, quoad viuerent. Exprobrationem, & maledictionem peſſimi Semei, tulit ſumma animi æquitate, dum ipſe viueret: ſed quia res fuerat peſſimi exempli, Salomonem, qui poſt eum regnaturus erat, admonuit, vt pro ſua ſapientia, delictum illud nō relinqueret impunitum. 3. *Reg*. 2
Quod ergo dixerat Dauid, quādo à Semei maledicebatur, *Deus præcepit illi, vt malediceret*; non ſic accipiendum eſt, quaſi maledictio Semei fuiſſet laudabilis, vtpote à Deo imperata; ſed quòd maledictio illa, quamuis falſa, & iniqua; à Deo permiſſa fuiſſet ad patientiam, & humilitatem ſerui ſui Dauidis exercēdam. 2. *Reg*. 16.
Ac ne quis forte miretur, quomodo potuerit maledictio illa Semei eſſe à Deo mandata; & tamen iniqua: legat ſanctum Auguſtinum in libro de gratia, & libero arbitrio, hunc nodum apertiſſime diſſoluentem. S. Auguſtin. lib. de gratia, & libero arb. c. 20.

Habemus igitur Dauidem ſanctum, magnis virtutibus præditum, & à peccatis duobus, in quæ, diuina permiſſione, ob carnis fragilitatē lapſus fuerat; per veram pœnitentiam, diuina gratia ſic liberatum, vt Deus ipſe teſtimonio ſuo ſæpe, ac ſæpius repetito, in Sanctorum numerum ſingulari priuilegio retuliſſe videatur. Sic enim loquitur Deus, in libro Regum tertio de Salomone, cùm idem eſſet ſenex, *deprauatum eſt cor eius per mulieres, vt ſequeretur deos alienos: nec erat cor eius cum Domino Deo ſuo, ſicut cor Dauid patris eius*. Item in eodem libro ad Hieroboam, *Non fuiſti*, inquit, *ſicut* 3. *Reg*. 11. 3. *Reg*. 14.

Digitized by Google

ſeruus meus Dauid, qui cuſtodiuit mandata mea, & ſecutus eſt me in toto corde ſuo. Item
3.*Reg*.15 in libro eodem, de Abia Rege, *Non erat*, inquit, *cor eius perfectum cum Domino Deo ſuo, ſicut cor Dauid patris eius*. Item in libro quar-
4.*Reg*. 14. to Regum, de Amaſia Rege, *Fecit*, inquit, *rectum coram Domino, verumtamen non vt Dauid pater eius: adhuc enim populus immolabat, & adolebat incenſum in excelſis*. Item in eo-
4.*Reg*. 16. dem libro, de Achaz Rege, *Non fecit*, inquit, *quod erat placitum in conſpectu Domini Dei ſui, ſicut Dauid pater eius*. Item in eodem li-
4.*Reg*. 18. bro, de Ezechia, *Fecit*, inquit, *quod erat bonum coram Domino, iuxta omnia, quæ fecerat Dauid pater eius*. Item in eodem libro, de
4.*Reg*. 22. Ioſia, *Fecit*, inquit, *quod erat placitum coram Deo, & ambulauit per omnes vias Dauid patris ſui, non declinauit ad dexteram, ſiue ad ſiniſtram*. Itaque videmus, Dauidem ſic laudari à Spiritu ſancto in Scripturis ſanctis, ac ſi fuiſſet Idæa optimi Regis, vt illi eſſent boni, qui eſſent illi ſimiles: illi mali, qui eſſent ei
3.*Reg*.2 diſſimiles. Regnauit Dauid annis quadraginta, vixit annis ſeptuaginta.

S. Dauid Regis vitæ Finis.

VITA ET VIRTVTES S. EZECHIÆ REGIS.

EX Regibus Hebræorum tres tantùm inuenio à Ieſu Sidrac in libro ſacro, qui Eccleſiaſticus appellatur, abſolute laudari, & quaſi in ſanctorum numerum referri, Dauidem, Ezechiam, & Ioſiam. *Eccl. 49.* Et ſine dubio iſti fuerunt omnium optimi, ita vt ſancti Reges optimo iure dici poſſint. Quare operæpretium exiſtimaui, Ezechiæ, & Ioſiæ res geſtas, & virtutes breuiter explicare. Ezechias Rex filius fuit Regis *4. Reg. 18.* Achaz, & pater Manaſſæ, id eſt, filius optimus patris peſſimi; & pater optimus filij peſſimi. *4. Reg. 21.*

Fuiſſe autem Ezechiam virum optimum, teſtatur primum Spiritus ſanctus per Eccleſiaſticum ita loquentem, *Præter Dauid, Ezechiã,* *Eccl. 49* *& Ioſiam, omnes peccatum commiſerunt: nam dereliquerunt legem Altiſſimi Reges Iuda, & contempſerunt timorem Dei.* Non ſignificant autem iſta verba, nullum omnino peccatum commiſiſſe hos tres Reges, ſed non commiſiſſe peccatum in materia religionis, & fidei: reliqui enim omnes, aut idolis ſeruierunt, aut idololatriam populo permiſerunt. Iſti tres in veri Dei cultu, & idololatriæ execratione

Digitized by Google

diligentiſſimi, & ardentiſſimi fuerunt: præterea, tres iſti, ſi qua in re deliquerunt ex humana fragilitate, pœnitentiam ſine dubio ſeriam egerunt, & à Deo veniam obtinuerunt. De Regibus cæteris iſta non certò conſtant.

Secundum teſtimonium præbet Ezechiæ Spiritus ſanctus in libro quarto Regum capite 18. his verbis, *Fecit Ezechias bonum coram Domino, iuxta omnia, quæ fecerat Dauid pater eius. In Domino Deo Iſrael ſperauit, adhæſit Domino, & non receſſit à veſtigijs eius; fecitq; mandata eius, quæ præceperat Dominus Moyſi. Vnde & erat Dominus cum eo.* Præclara ſanè laudatio, in eo libro ſcripta, in quo falſitas inueniri non poteſt.

Tertium teſtimonium ſanctitatis Ezechiæ idem Spiritus ſanctus reddidit, per ipſummet Ezechiam, qui cùm audiuiſſet ab Iſaia Propheta, ſe ex morbo, in quem inciderat, mo-
4. *Reg.* riturum; orauit ad Dominum dicens, *Obſe-*
20. *cro Domine memento quæſo, quomodo ambu-*
Iſa. 38. *lauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod placitum eſt coram te fecerim: fleuitq. Ezechias fletu magno.* Hanc laudationem fuiſſe veram, teſtatur Iſaias propheta, qui ſcribit, eam orationem, vt veram & Deo gratam, continuò fuiſſe exaudi-
Ibid. tam à Domino. Sic enim loquitur Iſaias, *Et antequam egrederetur Iſaias mediam partem atrij, factus eſt ſermo Domini ad eum, Reuertere, & dic Ezechiæ Duci populi mei, Hæc*

di-

dicit Dominus Deus Dauid patris tui, audiui orationem tuam, & vidi lacrymas tuas; & ecce ſanaui te: die tertio aſcendes templum Domini, & addam diebus tuis quindecim annos. Et quia cupiebat Ezechias aliquod ſignum huius tam lætæ promiſſionis; addidit Iſaias, *Hoc erit ſignum à Domino, quod facturus ſit Dominus ſermonem, quem locutus eſt; Ecce ego reuerti faciam vmbram linearum, per quas deſcenderat in horologio Achaz in ſole, retrorſum decem lineis. & reuerſus eſt ſol decem lineis per gradus, quos deſcenderat.* Mirabile prorſus ſignum, non abſimile illi, quod fecit Ioſue, cùm Solem ſtare fecit. Itaque, vt crederet Ezechias, ſe verè ſanandum à morbo illo lethifero, & ſuperuicturum multos annos; fecit Deus, vt creſcerent horæ illius diei, & pro duodecim horis diurnis fierent viginti duæ. Hæc ſunt argumenta maniſeſtiſſima, quòd Ezechias non ſuperbè & falsò dixerit, ſe ambulaſſe coram Deo in veritate, & in corde perfecto; ſed humiliter, & veraciter, non iactans propriam virtutem, ſed Dei dona commemorans.

Quartum teſtimonium ſanctitatis eiuſdem, dare poſſunt opera eius: ſiquidem incredibili zelo purgauit Hieruſalem ab omni illa fœditate idololatriæ, quam in eam inuexerant Reges, qui eum præceſſerant, & præſertim parens eius Achaz, vt habetur in libris Regum. Neque ſolùm purgauit ciuitatem 4. Reg. 16.

Digitized by Google

ab omni cultu falſorum Deorum; ſed incredibili labore, & ſumptu reſtituit altare Domini, & ſacrifica ſecundum legem Domini, & omnes ſacros ritus, & cæremonias; ac denique renouauit totam faciem veræ religionis non parcens labori, nec ſumptibus: quæ omnia legi poſſunt in libro poſteriore Paralipomenon. Neque contentus fuit propria religione & pietate ſua, ſed excitauit primùm ſacerdotes & leuitas ad ſeruiendum Domino cum omni alacritate, & puritate: deinde ſcripſit etiam epiſtolas ad omnes filios Iſrael, diſperſos in varijs ciuitatibus, cohortans omnes ad reſipiſcentiam, & ad ſeruiendum ſoli Deo viuo & vero; & cohortationibus ſuis profecit plurimum. Itaque non tantum Regis pij munus impleuit, ſed etiam ſacerdotis & concionatoris, prout ea tempora poſtulabant.

2. Paralip. 29. & 30.

Neque minus fuit Ezechias fortis in rebus aduerſis, quàm diligens, & accuratus in proſperis: erat verò fortitudinis huius cauſa, quòd multum omninò ſperabat in Domino, non hæſitabat in fide, non diffidebat de auxilio Domini; ſed cum parente ſuo Dauid dicere poterat, *Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? ſi conſiſtant aduerſum me caſtra, non timebit cor meum.* Cum enim Sennacherib Rex Aſſyriorum cum ingentibus copijs varias prouincias deuaſtaſſet, & iam Hieroſolymæ immineret, præ multis victo-

Pſ. 26.

rijs

rijs tumidus; miſit nuncios, & literas ad Eze-
chiam, in quibus dicebat, *Non te ſeducat* 4. Reg.
Deus tuus, in quo habes fiduciam: numquid 19.
*liberauerunt dij gentium ſingulos, quos va-
ſtauerunt patres mei?* Ezechias *aſcendit in
domum Domini, & expandit literas coram
Domino, & ait, Domine Deus Iſrael, qui ſe-
des ſuper cherubim, tu es Deus ſolus Regum
omnium terræ, tu feciſti cœlum & terram.
Inclina aurem tuam, & audi; aperi oculos
tuos, & vide; audi omnia verba Sennache-
rib, qui miſit, vt exprobraret nobis Deum
viuentem. Verè Domine diſſipauerunt Reges
Aſſyriorum gentes, & terras omnium, & mi-
ſerunt deos eorum in ignem: non enim erant
dij, ſed opera manuum hominum ex ligno &
lapide, & perdiderunt eos. Nunc ergo Do-
mine Deus noſter ſaluos nos fac de manu eius,
vt ſciant omnia Regna terræ, quia tu es Domi-
nus Deus ſolus.* Hanc orationem plenam fi-
de, & fiducia, Dominus audiuit; & miſit
Iſaiam ad Ezechiam, qui illi diceret, *Hæc di-
cit Dominus Deus Iſrael, quæ deprecatus es
me ſuper Sennacherib Regem Aſſyriorum
audiui.* Nec diſtulit Dominus, ſed illa ipſa
nocte miſit Angelum ſuum, qui percuſſit in
caſtris Aſſyriorum centum octoginta quinque
millia; & ipſe Rex viſa ſtrage tanti exercitus,
receſſit inglorius: & cùm rediiſſet in Regnum
ſuum, & adoraret idolum ſuum, à filijs pro-
prijs cæſus, miſerè vitam finiuit. Ex his ap-

pa-

paruit, Deum Ezechiæ eſſe vere Deum ſolum;
& ipſum Ezechiam verum ſeruum, & amicum
Dei.

Neque verò Ezechias omiſit etiam partes
ſuas in præparatione belli; quamuis fiducia
eius potiſſimum eſſet in Deo; nam vt ſcribi-
tur in libro poſteriore Paralipomenon, ante-
quam Sennacherib perueniret ad portas Hie-
2. *Paral.* ruſalem; Ezechias *inito cum Principibus con-*
32. *ſilio, viriſq; fortiſſimis vt obturarent capita*
fontium, qui erant extra vrbem, & hoc omniũ
decernente ſententia; congregauit plurimam
multitudinem, & obturauerunt omnes fontes,
& riuum, qui fluebat in medio terræ, dicentes,
Ne veniant Reges Aſſyriorum, & inueniant
aquarum abundantiam. Aedificauit quoque
agens induſtriè, omnem murum, qui fuerat diſ-
ſipatus, & extruxit turres deſuper, & forinſe-
cus alterum murum: inſtaurauitq; Mello in
ciuitate Dauid, & fecit vniuerſi generis ar-
maturam, & clypeos: conſtituitq; Principes
bellatorum in exercitu; & conuocauit vniuer-
ſos in platea portæ ciuitatis, ac locutus eſt ad
cor eorum, dicens, Viriliter agite, & conforta-
mini: nolite timere, nec paueatis Regem Aſſy-
riorum, & vniuerſam multitudinem, quæ eſt
cum eo. Multò enim plures nobiſcum ſunt,
quàm cum illo: cum illo enim eſt brachium
carneum; nobiſcum Dominus Deus noſter, qui
auxiliator eſt noſtri, pugnatq; pro nobis, hæc
ille; qui cùm ait, *multo plures ſunt nobiſcum,*

Digitized by Google

quàm cum illo; ſignificat, Deum eſſe Dominum Sabaoth, id eſt, exercituum; ac per hoc ſemper habere ſecum multa millia angelorum: ſignificat etiam, tàm ipſum Deum, quàm eius miniſtros, plus poſſe, etiam ſolos, quàm innumerabiles homines armatos: quod vel ex eo poteſt intelligi, quòd vnus Angelus ſtatim occidit centum octoginta quinque millia Aſſyriorum. Habemus igitur, Regem Ezechiam virum fuiſſe omni ex parte perfectum, prudentem, eloquentem, pium, religioſum, fortem, amantem populi, & ſuper omnia cultorem Dei. Vixit annos quinquagintaquatuor: regnauit an- 4. Reg.
nis vigintino- 18.
uem.

Sancti Ezechiæ Regis vita Finis.

Digitized by Google

VITA ET VIRTVTES SANCTI IOSIÆ REGIS.

SAnctus Ioſias Rex ſimillimus fuit Regi Ezechiæ: nam & ipſe patrem habuit valde malum; & filium reliquit etiam malum. Fuiſſe verò Ioſiam, Regem optimum, & ſanctiſſimum; iiſdem teſtimonijs docere poſſumus, quibus probauimus Ezechiam ſanctitate floruiſſe.

Primùm igitur ſanctitatem Ioſiæ Regis prędicat Spiritus ſanctus in libro quarto Regum, 4. Reg. 22. vbi ſic legimus, *Fecit Ioſias quod placitum erat coram Domino: & ambulauit per omnes vias Dauid patris ſui: non declinauit ad dexteram, ſiue ad ſiniſtram*. Magna laus, ſimilem fuiſſe Dauidi viro laudatiſſimo. Deinde Eccl. 49. teſtatur ſanctitatem eiuſdem Ioſiæ Eccleſiaſticus; non ſolùm quia iungit Ioſiam cum Ezechia, & Dauide: ſed etiam quia ſpeciali præconio illum ornauit, dicens, *Memoria Ioſiæ in compoſitionem odoris facta, opus pigmentarij: in ore quaſi mel indulcabitur eius memoria: & vt muſica in conuiuio vini*. Quibus verbis declaratur bonus odor, id eſt, optima fama, quam poſt ſe reliquit Ioſias: & quàm dulce fuerit poſteris vel cantare, vel audire res eius

præ-

Digitized by Google

præclarè geſtas. Præterea, teſtis fide digniſſimus pietatis Ioſiæ fuit Hieremias Propheta, qui lamentationes ſcripſit, de morte Ioſiæ. Sic enim legitur in libro poſteriore Paralipomenon, *Vniuerſus Iuda, & Hieruſalem luxerunt Ioſiam; Hieremias maxime, cuius omnes cantores, atque cantatrices vſque in præſentem diem lamentationes ſuper Ioſiam replicant, & quaſi lex obtinuit in Iſrael.* 2. *Paral.* 35.

Denique bona opera Ioſiæ teſtimonium peribent ampliſſimum de fide, & vera pietate ipſius. Nam, vt legitur in libro quarto Regum, & in libro poſteriore Paralipomenon; Ioſias imitatus Ezechiam, purgauit ciuitatem, & Regnum ab omni idololatria, euertit altaria, combuſſit, & abſtulit omnia idola, & vaſa, atque inſtrumenta, pro cultu idolorum excogitata, abſtulit phitones, & ariolos: & reduxit omnia, quæ ad veram religionem pertinebant incredibili labore, & ſtudio, ſic vt Scriptura teſtetur, ſimilem illi non fuiſſe ante eum Regem, *qui reuerteretur ad Dominum in omni corde ſuo, & in tota anima ſua, & in vniuerſa virtute ſua iuxta omnem legem Moyſi*: neque poſt eum ſurrexiſſe ſimilem illi. Denique, quia peccata priorum Regum furorem Domini ita prouocauerant, vt ſtatuerit omnino tradere omnem terram illam in poteſtatem Regum Babyloniæ, & gentem illam Iudaicam mittere in captiuitatem: iuſſit dici ſeruo ſuo Ioſiæ verba hæc, *Colligam te ad patres* 4. *Reg.* 23. 2. *Paral.* 34. 4. *Reg.* 23. 4. *Reg.* 22.

tres tuos; & colligeris ad ſepulchrum tuum in pace; vt non videant oculi tui omnia mala, quæ inducturus ſum ſuper locum iſtum. Itaque anno triceſimoprimo Regni ſui, ætatis verò triceſimonono, occiſus in bello de hac vita migrauit.

4. *Reg.* 23.

S. Ioſiæ Regis vitæ Finis.

Digitized by Google

VITA ET VIRTVTES S. IOSAPHAT REGIS.

POſt tres Reges, Dauidem, Ezechiam, & Ioſiam, qui ſoli ex Regibus Hebræorum abſolutè laudantur, vt viri ſancti, ab Eccleſiaſtico in capite quadrageſimonono: ſex ſunt alij, qui laudantur in libris Regum, & Paralipomenon, quòd fecerint rectum in conſpectu Domini, Aſa, Ioſaphat, Ioas, Amaſias, Azarias, & Ioatam. Sed iidem etiam reprehenduntur, quòd excelſa non abſtulerint, in quibus ſacrificabant idolis filij Iſrael: & præterea ſolus Ioſaphat abſolutè laudatur, vt verè pius, & amicus Dei; in reliquis multa alia reprehenduntur. Quare ſolius Ioſaphat, quinque alijs prætermiſſis, vitam & virtutes, vt verè ſancti Regis, adijciã. Ioſaphat igitur, vt ſcribitur in libro tertio Regum, extremo, triginta quinque annorum erat, cùm regnare cæpiſſet, & vigintiquinque annis regnauit in Hieruſalem. Virtutes eius præcipuæ narrantur in ſecundo libro Paralipomenon capite ſeptimodecimo, & ſequentibus tribus. *2. Paral. 17.*

Prima virtus eius fuit fides in Deum, & odium in idola: nam, vt Scriptura loquitur,

ambu-

ambulauit in vijs David Patris ſui, & non ſperauit in Baalim, ſed in Deo patris ſui, & perrexit in præceptis illius, & non iuxta peccata Iſrael. Deinde altera virtus eius in eo ſingulariter emicuit, quòd curauit, vt multi viri docti mitterentur in omnes partes Regni, qui erudirent populos circa legem, & præcepta Dei; qui circuibant cunctas vrbes Iuda. Quæ res adeò placuit Deo, vt inde ſecutus ſit pauor ſuper omnia Regna terrarum, nec audebant bellare contra Ioſaphat: quin etiam Philiſtæi mittebant illi munera & vectigal argenti: Arabes quoque adducebant pecora arietum & hircorum. Sed quod multo gratius fuit Deo, illud eſt, quòd abijt idem Rex in Berſabee, & vſque ad montẽ Ephraim, & reuocauit eos ad Dominum Deum patrum ipſorum. Itaque concionatoris officio functus eſt, cum tanta efficacia & fructu; vt integros populos ab infidelitate ad cultum veri Dei conuerterit.

2. Paral. 19.

Tertia virtus, & quidem maximè propria Regum, eſt iuſtitia, quam adminiſtrari iubebat cum ſumma integritate, & cum timore Dei, apud quem non eſt iniquitas, & qui omnia cernit. Illud quoque digniſſimum memoria eſt, quòd nolebat Iudices Regni miſcere ſe in ijs, quæ ad Sacerdotes pertinent. *Amaſias,* inquit, *Sacerdos, & Pontifex veſter, in his quæ ad Deum pertinent, præſidebit: Porrò Zabadias, qui eſt Dux in domo Iuda, ſuper ea ope-*

opera erit, quæ ad Regis officium pertinent.

Quarta virtus eſt fiducia maxima in Deũ, præſertim tempore belli. Nam cùm conueniſſent Moabitæ, & Ammonitæ cum maximo 2. *Paral.*
exercitu, adiunctis ſibi etiam Syris; & res Io- 20.
ſaphat in maximo periculo eſſent: Ioſaphat continuò totum ſe contulit ad rogandum Deũ, & prædicauit ieiunium vniuerſo populo ſuo; & orans Deum dicebat, *In nobis quidem non eſt tanta fortitudo, vt poſſimus huic multitudini reſiſtere: ſed cum ignoremus, quid agere debeamus, hoc ſolùm habemus reſidui, vt oculos noſtros dirigamus ad te.* Et ecce poſt orationem Regis Ioſaphat, continuò ſurrexit Propheta, nomine Iahaziel, & facto ſuper eum ſpiritu Domini, ait, *Hæc dicit Dominus vobis, Nolite timere, nec paueatis hanc multitudinem: non eſt enim veſtra pugna, ſed Dei: cras deſcendetis contra eos: non eritis vos, qui dimicabitis; ſed tantummodo confidenter ſtate, & videbitis auxilium Domini ſuper vos, ò Iuda, & Hieruſalem: nolite timere, nec paueatis, cras egrediemini contra eos, & Dominus erit vobiſcum.* Tunc Ioſaphat auditis verbis Prophetæ, locutus eſt ad populum, dicens, *Audite me viri Iuda, & omnes habitatores Hieruſalem, credite in Domino Deo veſtro, & ſecuri eritis: credite Prophetis eius, & cuncta euenient proſpera. Deditq; conſilium populo, & ſtatuit cantores Domini, vt laudarent eum in turmis ſuis, & antecederent exercitum, ac*

voce conſona dicerent, Confitemini Domino, quoniam in æternum miſericordia eius: cumq́; cœpiſſent laudes canere, vertit Dominus inſidias eorum in ſemetipſos. filiorum ſcilicet Ammon, & Moab, & montis Seir, qui egreſſi fuerant, vt pugnarent contra Iudam, & percuſſi ſunt. Namque filij Ammon, & Moab conſurrexerunt aduerſus habitatores montis Seir, vt interficerent & delerent eos: cumq́; hoc opere perpetraſſent, etiam in ſemetipſos verſi mutuis concidere vulneribus. Porrò Iuda cùm veniſſet ad ſpeculam, quæ reſpicit ſolitudinem, vidit procul omnem late regionem plenam cadaueribus, nec ſupereſſe quemquam, qui necem potuiſſet euadere. Venit ergo Ioſaphat, & omnis populus cum eo ad detrahenda ſpolia.

Hinc apparet, quàm facile ſit Deo fideles ſuos protegere, & locupletare. Atque hæc eſt cauſa, cur Deo valde diſpliceat, cùm ij, qui experti ſunt beneficia Dei, fiduciam ſuam, vel partem fiduciæ collocant in hominibus, ac præſertim inimicis ipſius Dei: præſertim ſi propterea amicitiam cum illis contrahant, vel fœdus percutiant, id quod ipſi Regi Ioſa-
2. *Paral.* 19. phat Propheta Iehu dixit nomine Dei. *Impio,* inquit, *præbes auxilium, & his qui oderunt Deum amicitia iungeris, & idcirco iram quidem merebaris: ſed bona opera inuenta ſunt in te, eo quod abſtuleris lucos de terra Iuda, & præparaueris cor tuum, vt requireres Dominũ Deum patrum tuorum.* Et alibi alius Prophe-

ta

ta dixit eidem Ioſaphat, *Quia habuiſti fœdus cum Ocbozia Rege impio, percuſſit Dominus opera tua, contritaq; ſunt naues, nec potuerunt ire in Tharſis*. Sed grauior fuit reprehenſio dinina contra Regem Aſa, patrem Regis Ioſaphat. Sic enim locutus eſt Propheta Hanani ad Aſa, *Quia habuiſti fiduciam in Rege Syriæ, & non in Domino Deó tuo; idcirco euaſit exercitus Regis Syriæ de manu tua. Nonne Aethiopes, & Libyes multo plures erant quadrigis, & equitibus, & multitudine nimia: quos cum Domino credidiſſes, tradidit in manu tua? oculi enim Domini contemplantur vniuerſam terram, & præbent fortitudinem ijs, qui corde perfecto credunt in eum. Stultè igitur egiſti: & propter hoc ex præſenti tempore aduerſum te bella conſurgent*. hæc Propheta ad Regem Aſa, alioqui ſatis bonum: ſed quia reprehenſionem non æquo animo accepit, ſed indignatus valde Prophetam in carcerem truſit, & interfecit de populo in tempore illo plurimos; non tardauit flagellum Domini. Nam ægrotauit dolore pedum vehementiſſimo: & nec in infirmitate ſua quæſiuit Dominum, ſed magis in medicorum arte confiſus eſt.

2. Paral. 20.

2. Paralip. 16.

Hoc ſane exemplo admoneri poſſunt Principes Chriſtiani, vt non faciles ſint ad amicitiam, & fœdera cum paganis, vel hæreticis, etiamſi ad tempus vtilia videantur. Hinc enim & Iudas Machabæus, & fratres eius Ionathas & Simon, viri fortiſſimi, dum in ſolo Deo fi-

duciam poſuerunt, victorias penè incredibiles de hoſtibus omnibus reportauerunt: ſed vbi cum Romanis amicitiam contraxerunt, & in auxilio illorum ſpem ponere cœperunt; breui omnes tres necati ſunt. Et Chriſtianis temporibus Fridericus Secundus Imperator, cùm auxilia Saracenorum, Chriſti hoſtium, magnifacere, & in illis confidere cœpit; breui, Deo illum puniente, & Imperium & Regnum Neapolitanum, & filios, & vitam ipſam amiſit.

Vide Matthæum Paris in Henrico tertio.

Sed noſter Ioſaphat, quamuis in hac re lapſus ſit, vt homo; tamen multis bonis operibus plenus, & multis virtutibus ornatus, id à Domino obtinuit, vt ſolum iactura temporali, eaq; non magna puniretur.

S. Ioſaphat Regis vita Finis.

VI-

VITA ET VIRTVTES Iudæ Machabæi.

POſt Reges Hebræorum, non alios inuenimus in teſtamento veteri Principes pietatis nomine inſignes, quàm Zorobabelem, cum Nehemia; & Iudam Machabæum cum fratribus Ionatha & Simone. Sed de Zorobabele, quem mirificè laudat Eccleſiaſticus cum Nehemia, nihil habemus, præter nomen in libris duobus Eſdræ, & in Prophetis Aggeo, & Zacharia: de Nehemia nihil fere habemus niſi ingens deſiderium reædificandæ Hieroſolymæ, in toto libro ſecundo Eſdræ. His igitur prætermiſſis, ad Iudam Machabæum veniamus, quem non ſolum Scriptura in duobus libris Machabæorum; ſed etiam ſancti Patres Ambroſius in libris de officijs, Auguſtinus in libris de ciuitate Dei, & Ioannes Chryſoſtomus in explicatione Pſalmorum, mirifice laudant. Iudas igitur Machabæus Princeps Iudæorum incidit in ea miſerrima tempora, in quibus Antiochus Epiphanes Rex Syriæ, non ſolum bonis temporalibus Iudæos ſpoliabat, ſed etiam diuinam religionem illis à maioribus traditam, extinguere, & ad idolorum cultum eos omnes traducere conabatur. Cuius rei teſtimonium reddere poſſunt

Eccl.49.

Lib 1.c.41.

Lib. 18 c.45

In pſal.43.

Digitized by Google

egregia martyria Eleazari, & ſeptem puerorum cum matre ipſorum, quæ habentur in poſteriore libro Machabæorum; de quorum laude ſanctus Gregorius Nazianzenus orationem pulcherrimam habuit ad populum.

Porrò Iudas Machabæus, de cuius rebus geſtis præcipue ſcribitur in duobus libris, qui dicuntur libri Machabæorum, quia de hoc eminentiſſimo viro potiſſimum tractant; filius fuit Matathiæ ſacerdotis optimi, qui primus zelo Dei ardere cœpit, cùm vidiſſet in ciuitate ſua compelli Iudæos ad veram religionem
1. Mac. 2. deſerendam. Fuit autem Iudas Machabæus poſt patrem Sacerdos, & Princeps populi ſui, pius, ac religioſus valde in Deum; ſicut etiam miſericors & benignus in fratres, præcipue pauperes. De pietate in Deum teſtantur illa
2. Mac. 15. verba Scripturæ, *Erat enim pro vxoribus & filijs, itemq; pro fratribus, & cognatis minor ſollicitudo: maximus verò, & primus pro ſanctitate timor erat templi.* Et cùm eſſent pugnaturi aduerſus hoſtes, magis in oratione ad Deum, quàm in viribus ſuis, & armis confidebant. ſic enim legimus, *Et ieiunauerunt*
1. Mac. 3. *in illa die, & induerunt ſe cilicijs, & cinerem impoſuerunt capiti ſuo.* & infra, *Sancta tua conculcata ſunt, & contaminata ſunt, & Sacerdotes tui facti ſunt in luctum, & in humilitatem. Et ecce nationes conuenerunt aduerſum nos, vt nos diſperdant: quomodo poterimus ſubſiſtere ante faciem eorum, niſi tu Deus adiu-*

Digitized by Google

adiuues nos? & alio loco, *Conſiderans Machabæus aduentum multitudinis, & apparatum variũ armatorum, & ferocitatem beſtiarum; extendens manus in cælum, prodigia facientem Deum inuocauit, qui non ſecundum armorum potentiam, ſed prout ipſi placet, dat dignis victoriam. Dixit autem inuocans hoc modo, Tu Domine, qui miſiſti Angelum tuum ſub Ezechia Rege Iuda, & interfeciſti de exercitu Sennacherib centum octoginta quinque millia: & nunc dominator cælorum mitte Angelum tuum bonum ante nos in timore, & tremore magnitudinis brachij tui, vt metuant qui cum blaſphemia veniunt aduerſus ſanctum populum tuum: & hic quidem ita perorauit. Nicanor autem, & qui cum eo erant, cum tubis & canticis admouebant. Iudas verò, & qui cum ipſo erant, inuocato Deo per orationes congreſſi ſunt: manu quidem pugnantes, ſed Dominum cordibus orantes, proſtrauerunt non minus triginta quinque millia, præſentia Dei magnificè delectati.* Et rurſum in alio bello dixit Iudas viris, qui ſecum erant, *Ne timueritis multitudinem eorum, & impetum eorum ne formidetis. Mementote qualiter ſalui facti ſunt Patres noſtri in mari rubro, cùm ſequeretur eos Pharao cum exercitu multo: & nunc clamemus in cælum, & miſerebitur noſtri Deus noſter, & memor erit teſtamenti patrum noſtrum, & conteret exercitum iſtum ante faciem noſtram hodie; & ſcient omnes gentes,*

2. Mac. 15.

1. Mac. 4.

Digitized by Google

quia eſt qui redimat, & liberet Iſrael. & in-
Ibid. fra, *Et congreſſi ſunt, & contrita ſunt gen-
tes. Et anno ſequenti iterum venit Liſias, &
adduxit ſexaginta millia peditum, & quinque
millia equitum; & eos quoquè Iudas Macha-
bæus cum parua manu, oratione ad Deum,
Ibid. magis, quàm armis, debellauit.* Nec minus ope-
re, quàm verbis Machabæus pietatem ſuam
in Deum demonſtrauit. Nam victoria poti-
tus, non cogitauit de domo ſua priuata reſti-
tuenda; ſed dixit, *Ecce contriti ſunt inimici
noſtri; aſcendamus nunc mundare ſancta, &
renouare.* Et quod dixit, fecit; ſumma enim
diligentia, & celeritate purgauit templum
ab omni contaminatione, qua polluerant il-
lud idololatræ, & reſtituit omnia, quæ ſecun-
dum legem Domini ad cultum Dei viui & veri
neceſſaria erant. Atque hæc pauca de pietate
erga Deum.

Pietas, ſiue charitas fraterna erga proxi-
mos, ex eo cognoſci poteſt, quòd cùm ſpolia
de hoſtibus Iudas Machabęus reportabat; non
ea cum ſolis militibus diuidebat, ſed memor
erat pauperum, ſenum, ægrotorum, viduarum,
& aliarum miſerabilium perſonarum. ſic enim
2. Macc. legimus, *Debilibus, & orphanis, & viduis di-
8. uiſerunt ſpolia; & reſidua ipſi cum ſuis ha-
buerunt.* & infra, *Et plures prædas diuiſerunt,
æquam portionem debilibus, pupillis, viduis, ſed
& ſenioribus facientes.* Nec ſolum pij, & mi-
ſericordes erant Machabęi in pauperes viuen-
tes,

Digitized by Google

tes; ſed etiam in animas defunctorum, præſer-
tim eorum, qui in bello ceciderant. ſic enim
loquitur Scriptura, *At verò fortiſſimus Iudas* 2. Macc.
hortabatur populum conſeruare ſe ſine pecca- 12.
*to, ſub oculis videntes quæ facta ſunt pro pec-
catis eorum, qui proſtrati ſunt. Et facta col-
latione duodecim millia drachmas argenti mi-
ſit Hieroſolymam offerri pro peccatis mortuo-
rum ſacrificium.* De qua re ſic loquitur ſan-
ctus Auguſtinus in libro de cura pro mortuis. Cap. 1.
*In Machabæorum libris legimus oblatum ſa-
crificium pro mortuis: ſed & ſi nuſquam in
ſcripturis veteribus legeretur; non parua eſt
vniuerſæ Eccleſiæ, quæ in hac conſuetudine
claret auctoritas: vbi in precibus Sacerdotis,
quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, lo-
cum ſuum habet etiam commendatio mortuo-
rum.* Itaque Iudas Machabæus non ſolum vi-
uentibus, ſed etiam mortuis miſericordiæ ope-
ribus indigentibus pleniſſimè ſatisfecit.

Quod autem gratiſſima fuerint Deo prælia
Iudæ Machabæi, Scriptura duobus in locis ma-
nifeſtè declarat. Vnus locus eſt in ſecundo li-
bro Machabæorum, vbi hæc verba leguntur,
Sed cum vehemens pugna eſſet, apparuerunt 2. Macc.
aduerſarijs de cælo viri quinque in equis, fre- 10.
*nis aureis decori, ducatum Iudæis præſtantes,
ex quibus duo Machabæum medium habentes,
armis ſuis circumſeptum incolumem conſerua-
bant: in aduerſarios autem tela, & fulmina
iaciebant. Ex quo & cæcitate confuſi, & re-*

pleti

Digitized by Google

pleti perturbatione cadebant. Alter locus eſt in eodem libro, paulò infra, vbi eiuſmodi viſio deſcribitur. *Erat autem huiuſcemodi viſus, Oniam, qui fuerat Summus Sacerdos, virum bonum & benignum, verecundum viſu, modeſtum moribus, & eloquio decorum, & qui à puero in virtutibus exercitatus ſit, manus protendentem orare pro omni populo Iudæorum. Poſt hæc apparuiſſe alium virum ætate, & gloria mirabilem, & magni decoris habitudine circa illum. Reſpondentem verò Oniã dixiſſe, Hic eſt fratrum amator, & populi Iſrael, hic eſt, qui multum orat pro populo, & vniuerſa ſancta ciuitate, Hieremias Propheta Dei. Extendiſſe autem Hieremiam dexteram, & dediſſe Iudæ gladium aureum dicentem, Accipe ſanctum gladium, munus à Deo, in quo deijcies aduerſarios populi mei Iſrael.*

2. Mac. 15.

Iſtæ certè viſiones admirabiles manifeſtè demonſtrant, Iudam Machabæum gratiſſimũ fuiſſe Deo; & non ſua virtute, ſed Dei omnipotentis peculiari auxilio victorias tàm multas, & tàm præclaras de ſuis hoſtibus reportaſſe. Pugnauit enim cum parua manu militum, primò cum quatuor Ducibus Antiochi Epiphanis Regis Syriæ, & cum quatuor eorum magnis exercitibus, & de omnibus victoriam reportauit. Primus Dux Antiochi fuit Apollonius, de qua ſic loquitur Scriptura diuina, *Et congregauit Apollonius gentes, & à Samaria virtutem multam, & magnam ad bel-*

1. Mac. 3.

bellandum contra Iſrael. Et cognouit Iudas, & exijt obuiam illi; & percuſſit, & occidit illum, & ceciderunt vulnerati multi, & reliqui fugerunt: & accepit ſpolia eorum, & gladium Apollonij abſtulit Iudas, & erat pugnans in eo omnibus diebus. Alter Dux Antiochi Seror fuit, de quo ſic legimus in eodem loco, *Et audiuit Seror Princeps exercitus Syriæ, quòd congregauit Iudas congregationem fidelium, & Eccleſiæ ſecum, & ait, Faciam mihi nomen, & glorificabor in Regno, & debellabo Iudam, & eos, qui cum ipſo ſunt, qui ſpernebant verbum Regis. Et præparauit ſe, & aſcenderunt cum eo caſtra impiorum, fortes auxiliarij, vt facerent vindictam in filios Iſrael. Et exiuit Iudas obuiam illis cum paucis, & dixerunt ei, Quomodo poterimus pauci pugnare contra multitudinem tantam, & tàm fortem, & nos fatigati ſumus ieiunio hodie. Et ait Iudas, Facile eſt concludi multitudinem in manu paucorum, & non eſt differentia in conſpectu Dei cæli liberare in multis, vel in paucis; quoniam non in multitudine exercitus victoria belli, ſed de cælo fortitudo eſt. Vt ceſſauit autem loqui, inſiluit in eos ſubitò, & contritus eſt Seror, & exercitus eius in conſpectu ipſius.* Tertius Dux fuit Nicanor cum Ptolomæo, & Gorgia, qui cum quadraginta millibus peditum, & ſeptem millibus equitum, venerant, ex mandato Regis Antiochi, vt delerent omnem gentem Iudæorum. Sed contra

Ibid. *1. Mac. 4. & 8.*

acci-

accidit. Nam Iudas ait ſuis, *Ne timueritis multitudinem eorum, & impetum eorum ne formidetis. Et exierunt de caſtris in prælium, & tuba cecinerunt hi, qui erant cum Iuda, & congreſſi ſunt, & contritæ ſunt gentes, & fugerunt in campum; nouiſſimi autem omnes ceciderunt in gladio. Et Iudas reuerſus eſt ad ſpolia caſtrorum, & acceperunt aurum multum, & argentum, & hyacintum, & purpuram marinam, & opes magnas; & conuerſi hymnum canebant, & benedicebant Deum in cælum, quoniam bonus, quoniam in ſæculum*

1. *Macb.* 4. *miſericordia eius.* Quartus Dux fuit Lyſias, qui anno ſequente venit cum ſexaginta millibus peditum electorum, & quinque millibus equitum. Et occurrit illis Iudas cum decem millibus militum, & commiſerunt prælium, & ceciderunt de exercitu Lyſiæ quinque millia virorum; & reliqui fugerunt, & Lyſias inglorius abijt Antiochiam. Deinde pugnauit Iudas cum finitimis gentibus, ac præcipue

1. *Macb.* 5. cum quatuor: primùm cum Idumæis, quos percuſſit plaga magna. Deinde cum Ammoni-

Ibid. tis, quorum Dux erat Timotheus, & habebat manum fortem, & populum copioſum: & commiſit Iudas cum eis prælia multa, & contriti

Ibid. ſunt in conſpectu eius. Tertio cum Galaaditis multa prælia Iudas commiſit, vbique victor

Ibid. euadens. Quartò cum Galilæis Simon frater Iudæ, & ex ipſius Iudæ mandato multa quoque prælia feliciſſimè fecit.

Poſt

Poſt hæc Antiocho Epiphane defuncto, Antiochus Eupator eius ſucceſſor, venit in Iudæã cum exercitu copioſiſſimo centum & decem millium peditum,& equitum quinque millium, & curruum falcatorum trecentorum. Vicit autem tàm ingentem exercitum Iudas primùm oratione, & ieiunio triduano armatus; deinde,gladio cum ſuis paucis aduerſus multitudinem hoſtiũ fortiter pugnans: ſic enim & plurimos occidit, & reliquos in fugam egit; & tandem ad pacem, & amicitiã Regẽ compulit. 1.Mac. 6. 2.Mac. 13.

Denique,cum Demetrio Antiochi Eupatoris ſucceſſore poſtrema duo bella Iudas fecit. Sed tamen non ipſe per ſe Rex ad bellum venit, ſed miſit duces ſuos, Alcimum, & Bacchidem, qui tamen nihil profecerunt. Deinde miſit Nicanorem cum exercitu magno: ſed Iudas,cum ſolis tribus millibus militum,exercitum illum contriuit; & primus omnium perijt Nicanor, qui ſuperbè nimis, & arroganter locutus fuerat dicens, *Niſi traditus fuerit Iudas, & exercitus eius in manus meas; continuo cum reuerſus fuero in pace, ſuccendam domum iſtam*, *templum videlicet Dei*. Poſtremo,addidit Demetrius, audita morte Nicanoris, mittere in Iudæam Bacchidem, & Alcimum, cum ingenti exercitu; in quo vltimo prælio, cum per totam diem pugnatum eſſet ab octingentis militibus Iudæ aduerſus viginti millia peditum, & duo millia equitum; is 1.Mac. 7. 1.Mac. 9.

fuit

fuit exitus prælij, vt Dux Regis Demetrij amiſerit exercitum copioſum; & exercitus Domini amiſerit Ducem fortiſſimum Iudam. Hinc ſcriptura ſancta encomium illud de Iuda contexuit, *Et dilatauit*, Iudas, *gloriam populo ſuo, & induit ſe loricam, ſicut Gigas, & ſuccinxit ſe arma bellica ſua in prælijs, & protegebat caſtra gladio ſuo. Similis factus eſt leoni in operibus ſuis, & ſicut catulus leonis rugiens in venatione. Et perſecutus eſt iniquos perſcrutans eos, & qui conturbabant populum ſuum, eos ſuccendit flammis: & repulſi ſunt inimici eius præ timore eius, & omnes operarij iniquitatis conturbati ſunt, & directa eſt ſalus in manu eius. Et exacerbabat Reges multos, & lætificabat Iacob in operibus ſuis, & in ſæculum memoria eius in benedictione. Et perambulauit ciuitates Iuda, & perdidit impios ex eis, & auertit iram ab Iſrael. & nominatus eſt vſque ad nouiſſimum terræ.*

1. *Maccab.* 3.

Sed vnum eſt, in quo videtur Iudas aliquid humani paſſus, Deo hoc permittente, ad inſtructionem Principum cæterorum; ſiquidem audita gloria Romanorum, miſit ad eos Legatos, ac petijt amicitiam eorum, vt amicitia illa fretus, deinceps liber eſſet ab infeſtationibus Regum Græcorum. Atque exemplum Iudæ ſecuti ſunt poſtea fratres eius Ionathas, & Simon, qui poſt illum, principa-

1. *Maccab.* 8.

tum

tum Iudæorum obtinuerunt; vterque enim amicitiam Romanorum honorifica legatione miſſa petijt, & obtinuit: ſed vt oſtenderet Dominus, non debuiſſe Iudam, qui tot & tàm manifeſtis ſignis auxilium Dei prę́ſentiſſimum ſemper agnouerat, aliquid de ſpe illa ſua in Deum concepta, remittere, neque vllam eius partẽ in Romanos idololatras deriuare; permiſit vt primo quoque tempore poſt amicitiam cum Romanis contractam, in prælio Iudas ipſe occideretur. Iam enim non aderant duo illi cęleſtes milites, qui medium tenentes Iudam ab omni ictu lanceæ, vel gladij protegebant; & quòd Iudæ contigit, idem & fratribus accidit: vterque enim poſt initam ſocietatem cum Romanis interfectus fuit. *1. Maccab. 9.* *2. Maccab. 10.*

Neque hæc dico, quòd exiſtimem Iudam Machabæum ob amicitiam cum Romanis initam, à gratia Dei Omnipotentis excidiſſe: abſit enim à me iudicium tàm temerarium. Nam ſi Rex Ioſaphat qui cum Achabo Rege impio, & idololatra affinitatem contraxerat, & fœdus in bello inierat; audiuit à Nuntio Dei, *Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Deum amicitia iungeris? & idcirco iram quidem Domini merebaris, ſed bona opera inuenta ſunt in te, eo quòd abſtuleris lucos de terra Iuda, & præparaueris cor tuum, vt requireres Dominum Deum* *2. Paralip. 19.*

pa-

patrum tuorum. Quanto magis de Iuda Machabæo credendum eſt, eum ob amicitiam cum Romanis initam, non excidiſſe à gratia Dei; cum & Romani minus impij fuerint, quàm Achab; & Machabæus opera bona plurima, & fortaſſe gratiora Deo fecerit, quàm Ioſaphat.

Libri Secundi Finis.

Digitized by Google

LIBER III.

HIC POSTREMVS liber continet vitas Sanctorum Principum Teſtamenti noui.

VITA, ET VIRTVTES Theodoſij Imperatoris.

PRIMVS chriſtianus Imperator, Conſtantinus magnus & planè egregius fuit. Sed quoniam vitam eius ſcripſit Euſebius Cæſarienſis hæreticus Arianus, & ab illo hauſerunt quicquid ſcriptis de rebus eius geſtis mandarunt Socrates, Sozomenus, & alij poſteriores: ideo vitam illam prætermittendam mihi eſſe exiſtimaui: præſertim cum hiſtorias Euſebij Gelaſius Papa interſcripta apocrypha retulerit. *Gratian. diſt. 15.*

Poſt Conſtantinum celeberrimus, & religioſiſſimus Theodoſius fuit, quem Sanctus Ambroſius non dubitat inter eos connumera-

Digitized by Google

re, qui ſtatim ab obitu, in cęlum aſcendunt. Sic enim loquitur in oratione funebri de eius laudibus habita ad populum, *Conuertere*, inquit, *anima mea in requiem tuam, in quam feſtinauit ingredi Theodoſius*. & paulò infra, *Abſolutus igitur dubio certamine, fruitur nũc Auguſtæ memoria Theodoſius luce perpetua*. & infra, *Manet ergo in lumine Theodoſius, & ſanctorum cœtibus gloriatur*. Et quoniam potuiſſet illi obijci peccatum cędis theſſalonicenſis; reſpondet in eodem loco idem Sanctus Ambroſius, dicens, *Dilexi virum, qui magis arguentem, quàm adulantem probaret. Strauit omne quo vtebatur, inſigne regium, defleuit in Eccleſia publice peccatum ſuum, quod ei aliorum fraude obrepſerat. gemitu, & lacrymis orauit veniam, quod priuati erubeſcunt, non erubuit Imperator publicè agere pœnitentiam. Neque vllus poſtea dies fuit, quo non illum doleret errorem*. Sancto Ambroſio Sanctum adiungamus Auguſtinum. Hic in libro quinto de ciuitate Dei miris laudibus effert fidem & pietatem Imperatoris Theodoſij; quem dicit in bello magis orando, quàm feriendo pugnaſſe: & hoc tàm manifeſtum fuiſſe omnibus, vt etiam Claudianus Poeta Gentilis de eo cecinerit.

cap. 26.

O nimium dilecte Deo, tibi militat æther
Et coniurati veniunt ad claſſica venti.

& enumeratis bonis operibus eius concludit, Hæc ille ſecum, & ſi quæ ſimilia, quæ enumerare

rare

Digitized by Google

rare longum eſſet, bona opera tulit, ex iſto temporali vapore cuiuslibet culminis & ſublimitatis humanæ, quorum operum merces eſt æterna felicitas, cuius dator eſt Deus, ſolis veraciter pijs.

Addam & tertium teſtem pietatis Theodoſij Sanctum Paulinum Nolæ Epiſcopum. Hic in epiſtola nona ad Seuerum loquens de laudatione ſua in Theodoſium, *Non tam*, inquit, *Imperatorem, quam Chriſti ſeruum, non dominandi ſuperbia, ſed famulandi humilitate potentem, nec Regno, ſed fide Principem prædicaui*. Denique Ruffinus, qui eodem tempore vixit, in libro vndecimo Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſic loquitur, *Igitur* (Theodoſius) *præparatur ad bellum, non tàm armorum, telorumque, quàm ieiuniorum, orationumq; ſubſidijs: nec tàm excubiarum vigilijs, quam obſecrationum pernoctatione munitus. circuibat cum ſacerdotibus & populo omnia orationum loca; ante martyrum, & Apoſtolorum thecas iacebat cilicio proſtratus, & auxilia ſibi fida Sanctorum interceſſione poſcebat*. & paulò infra, *Tunc Theodoſius, vt conuerſas ſuas acies vidit, proſtratus in conſpectu Dei, Tu, inquit, omnipotens Deus noſti, quia in nomine Chriſti Filij tui vltionis iuſta prælia iſta ſuſcepi: ſi ſecus, vindica in me: ſi verò cum cauſa probabili, & in te confiſus huc veni, porrige dexteram tuam, ne fortè dicant gentes, vbi eſt Deus eorum?* & paulo poſt, cap. 35.

Digitized by Google

Etenim compertum eſt, quia poſt illam Imperatoris precem, quam Deo fuderat, ventus ita vehemens exortus eſt, vt tela hoſtium in eos, qui iecerant, retorqueret: cumq; magna vi perſiſtente vento, omne iaculum miſſum ab hoſtibus fruſtraretur; fracto aduerſariorum animo, ſeu potius diuinitus repulſo; Eugenius (Tyrannus) *ante Theodoſii pedes, vinctis poſt terga manibus adducitur, ibiq; finis vitæ eius, & certaminis fuit.* Ex his quatuor teſtibus, omni fide digniſſimis, facilè poteſt intelligi, Theodoſium noſtrum, non ſolum pium fuiſſe Principem, ſed etiam cum Moſe, & Ioſue, cum Dauide, & Ezechia poſſe conferri, ad quorum preces Deus, cum eorum hoſtibus manifeſtè pugnabat.

Sed vt ordine res eius geſtæ intelligantur, adferemus in medium ea omnia, quæ Theodoretus in hiſtoria ſua literis mandauit: quãuis enim res eaſdem Socrates & Sozomenus ſcripſerint; tamen Theodoretus maiori fide dignus eſt; cùm Socrates & Sozomenus labe hæreſeos Nouatianæ infecti fuerint; & de Sozomeno ſcribat ſanctus Gregorius in epiſtola ad Eulogium Epiſcopum Alexandrinum, Sozomenum in hiſtoria ſua multa mentiri: quod etiam de Socrate dici poteſt, vt nos oſtendimus in libro de clericis capite viceſimo. Sic igitur Theodoretus ſcribit, Per idem tempus Theodoſius, vir cùm ob maiorum ſplendorem, tùm ob ſuam ipſius fortitudinem

Lib.4.ep.31.

Lib.5. c.5.

per-

percelebris, & propterea in inuidiam non ab illis modò, qui pares erant dignitate, verum etiam à tribulibus ſuis, vocatus; in Hiſpaniam vbi & natus erat, & educatus, ætatem degit. Itaque Imperator incertus animi quid ageret, (quippe barbaros adeò inſolentes effecerat victoria, vt difficiles admodum expugnatu tum eſſent, tum viderentur): tandem ſibi perſuaſit, ſi Theodoſium Ducem belli gerendi conſtitueret, Imperium malis, in quibus verſabatur, penitus liberatum iri. Quare confeſtim Theodoſium euocat ex Hiſpania, ducem creat, & cum exercitu, quem in vnum collegerat, mittit. Qui fide communitus, alacri animo & erecto, iter ſuſcipit: & ingreſſus in Thraciam, barbaroſq; ex aduerſo venientes conſpicatus, aciem veluti prælium facturus inſtruit: facta autem leui pugna, cùm barbari Romanorum impetum ſuſtinere non poſſent, aciem deſerunt: atque terga dantes fugæ ſe mandant, quos Romani, quantum poterant, perſequuntur, magnaq; barbarorum fit cædes. Nam non à Romanis ſolum, ſed ab ſe mutuo interfecti ceciderunt. Quare cùm & quamplurimi eſſent ad hunc modum trucidati; & pauci qui latere potuerant Iſtrum traiecissent: Dux ille longè præſtantiſſimus Theodoſius, copijs ſuis in Vrbes vicinas diſtributis, ad Imperatorem Gratianum celerrimè, quò ſuæ victoriæ ipſe nuntius eſſet, proficiſcitur. Atque cùm Imperator, quæ narrabat, ne cre-

dibilia quidem putaret, & factum ſupra modum miraretur: illi, quos ſtimuli pungebant inuidiæ, aiunt, eum fugæ ſe dediſſe, & exercitum amiſiſſe. Lib. 1. c. 6. Theodoſius igitur poſtulat ab illis, qui contradicerent, vt nuntios mittant, perq; eos multitudinem barbarorum interfectorum diligenter cognoſcant: facilè enim eſſe ex ſpolijs numerum perdiſcere. Cui orationi aſſenſus Imperator, miſit nuntios, qui res geſtas explorarent, eiq; poſtea referrent. Duci autem optimo Theodoſio interim apud Gratianum commoranti, diuina quædam viſio ab ipſo omnium Rectore Deo obiecta eſt. Videbatur enim videre diuinum Meletium Eccleſiæ Antiochenæ præſulem, chlamidem ſibi Imperatoriam inijcere, & coronam illi honori conuenientem capiti imponere. Quæ cum noctu ſecundum quietem vidiſſet, prima luce cuidam ex familiaribus indicauit: Ille ſomnium manifeſtum eſſe dixit. Ac perpauci dies iam intercesſerant, cum redeunt nuntij, qui ad res à Theodoſio geſtas cognoſcendas profecti fuiſſent; retuleruntq; permulta barbarorum millia trucidata eſſe. Itaque Imperator iam pro certo perſuaſum habens, ſe non ſine ſummo Imperij commodo eum delegiſſe, Imperatorem quoque deſignauit, & illis Imperij partibus, quas Valens rexerat, ei commiſſis, ipſe in Italiam contendit, Theodoſiumq; in Imperij partes ei aſſignatas dimiſit. Qui vt primum Imperium obtinuit, Eccleſijs,

præ

Digitized by Google

præ ceteris rebus, diligenter proſpicere cœpit, & vt Epiſcopi ſuæ ditionis, Conſtantinopolim ire maturent, admonet. Nam ſola ea Imperij pars Ariana labe paſſim commaculata fuit: pars autem verſus occidentem ab ea libera permanſit; ſiquidem Conſtantinus filius Conſtantini Magni natu maximus, & Conſtans minimus natu, paternam fidem integram conſeruabant: quin etiam Valentinianus Imperator Occidentis, veram pietatem ſyncerам, & incorruptam cuſtodiebat. Imperij verò pars, quæ ſpectat ad Orientem ex multorum nequitia Arianam labem contraxit, ob nimiam Conſtantij Imperatoris facilitatem; & improbam Valentis item Imperatoris nequitiam.

Per idem tempus Iuſtina Valentiniani ſenioris coniux, & Valentiniani iunioris mater, Arianæ doctrinæ ſemina, quæ viuente marito occultare ſtuduit, cùm filij ſui mollem, & flexibilem animum cerneret; proferre cœpit audacius. Adoleſcens autem matris monita vſui ſibi fore arbitratus, primùm cum Ambroſio communicat, ratus ſi hunc ad ſuam perduceret ſententiam, ſe alios facile ſuperaturum. At Ambroſius reuocat illi in memoriam paternam pietatem; & ſimul exponit doctrinarum differentiam, & quo modo hæc, id eſt, Catholicæ, cum doctrina Domini, & Apoſtolorum prædicatione conueniunt; illæ verò, id eſt, hæreticæ, ab vtraque diſſentiant; & le-

gibus Eccleſiæ, Spiritus ſancti inſtinctu ſancitis, perſpicuè repugnent. Adoleſcens verò, vtpote adoleſcens, & à matre errore cæcata incitatus; tantum aberat vt Ambroſij orationi aſſentiretur, vt etiam iracundia inflammatus, Eccleſiæ parietes turmis peditum tùm graui, tùm leui armatura tectorum, circumſideret. Vbi autem fortiſſimum illum bellatorem his rebus minimè perterrefactum videt (eas enim pro laruis, quæ ad terrendos pueros obijci ſolent, habebat Ambroſius) tandem bile commotus palàm dat ei mandatum, vt è ſacri templi veſtibulis egrediatur. Tum Ambroſius, Non ſum iſtud, inquit, facturus, neque ouile ouium proditurus lupis; neque blaſphemiæ auctoribus ſacroſanctum Dei templum traditurus; ſed ſi libet, me interficere hic intus, vel cuſpide haſtæ, vel gladio confodito: ſum enim cupidè, ac libenter hanc cædem excepturus. Longo autem tempore poſt,
Cap. 14. vbi Maximus de facinore contra præclariſſimum veritatis præconem Ambroſium, per Valentinianum admiſſo, certior factus eſt; ſcribit ad Valentinianum literas, hortaturq; vti tùm à bello contra pietatem faciendo deſiſtat, tùm ne paternam pietatem prodere moliatur, poſtremò minatur, bellum, ſi non obtemperet, ſe contra eum ſuſcepturum. atque quòd literis ſignificauerat, factis præſtitit. Nam collecto exercitu Mediolanum, vbi ætatem agebat Valentinianus, maturè contendit: cuius aduen-

tu

Digitized by Google

tu cognito, Valentinianus fugit in Illyricum, iam edoctus experientia quid commodi maternum attuliſſet conſilium. Theodoſius autem omni laude cumulatus Imperator, cùm certior factus eſſet tàm de rebus ab adoleſcente Valentiniano Imperatore geſtis, quàm de Tyranni Maximi literis; ſcribit ad Valentinianum, non debere eum mirari, quòd ſibi Imperatori terror incuſſus fuerat, & robur Tyranno adiunctum. Nam Imperatorem armis pietatem impugnaſſe; Tyrannum eamdem defendiſſe. Atque illum hac prodita, inermem in fugam coniectum; hunc ea veluti armis munitum, eum illa nudatum deuiciſſe; pietati enim eius legiſlatorem fauere. Iſta quidem cùm longè à Valentiniano abeſſet, ſcripſit Theodoſius. Atque ſimul vt accepit de fuga Valentiniani, venit ei ſubſidio, illumq; iam è proprio Imperio eiectum, & ad ſuam ditionem accedentem conſpicatus, primo animo eius adhibet curationem, impietatis morbum altius inſitum euellit, & ad pietatem paternam reducit: deinde iubet bono animo eſſe: contra Tyrannum bellum gerit, ſine ſanguinis effuſione adoleſcenti reſtituit Imperium, & Tyrannum interficit. Nam rem iniuſtam ſe facturum putauit, & fœdera cum Gratiano pacta violaturum; ſi non pœnas de interfectoribus ſuis repeteret.

Poſt Theodoſij illinc reditum, Amphilochius ille admirabilis, acceſſit Imperatorem *Cap. 16.*

ora-

oraturus, vt ex vrbibus, Arianorum conuentus eijciat. At Imperator, poſtulationem illam nimis ſeueram, & inhumanam arbitratus, reiecit. Sapientiſſimus igitur Amphilochius, re ad tempus tacita, aliam rationem ad id quod volebat, obtinendum, eamq; planè memorabilem excogitauit: nam cum alio tempore fortè intra palatium eſſet, videretq; aſtāti Imperatori filium ſuum Archadium, qui nuper Imperator creatus fuerat, ipſum Imperatorem Theodoſium, vt mos eſt, ſalutauit ille quidem, ſed filium ſine honore dimiſit. Imperator autem ratus Amphilochium oblitum officij, iubet ad filium accedere, eumq; ſalutare. At Amphilochius reſpondit, ſatis eſſe, quòd ei honorem habuerat. Itaque Theodoſius rem acerbè, & grauiter ferens, probrum filio obiectum, iniuriæ loco ſibi ipſi illatæ numerauit. Tum ſapientiſſimus Amphilochius declarans Imperatori quod animo inſtituebat, contenta voce, Vides, inquit, ò Imperator, quàm ægrè ignominiam filij tui patiaris, imò verò illis qui eum inſultant, vehementer ſuccenſes. Credas igitur mihi velim, huius vniuerſitatis rectorem Deum, eos qui contra filium ſuum vnigenitum loquuntur blaſphemias, itidem deteſtari, & tamquam ingratos erga ſeruatorem, & patronum ſuum odio proſequi. Cuius inſtitutum cùm hoc pacto cognouiſſet Imperator, facta eius, dictaq; ſimul admiratus; legem protinus conſcripſit, quæ

quæ vetabat, conuentus ab hæreticis agi. Verum omnes communis humani generis aduerſarij tendiculas vitare, non adeò facile eſt. Quapropter admirabilis ipſe Imperator humanæ naturæ particeps à perturbationibus minime vacuus fuit: quippe immoderata animi concitatione, cum iuſta iracundia coniuncta, facinus crudele commiſit. Quod quidem ad legentium vtilitatem hoc loco commemorabo: nam eiuſmodi profectò eſt, vt Imperator iſte admirabilis ob id tum in crimen merito vocari, tum contra ſumma laude, ac prædicatione efferri debeat.

Theſſalonica vrbs eſt ampliſſima illa quidem, & multis hominibus frequentata: quæ tametſi ſubiecta eſt ditioni Macedonum; præ cunctis tamen vrbibus Theſſaliæ, Achaiæ, & aliarum gentium plurimarum, quas Præfectus Illyriæ moderatur; primas obtinet. In hac ciuitate cum forte ſeditio concitata eſſet, magiſtratus aliquot obruti lapidibus fuere, & grauibus contumelijs vexati. Quibus rebus nunciatis, Imperator bile accenſus: flãmas neutiquã repreſſit iracundiæ, ſed illius arbitrio permiſit pronunciandæ ſententiæ de ſupplicio Theſſalonicenſibus irrogandæ poteſtatem. Iracundia igitur hanc auctoritatem nacta gladios contra omnes diſtrinxit; & inſontes pariter cum ſontibus trucidauit. Nam ſeptem hominum millia, vti ferunt, interfecta fuerunt: in qua occiſione non iudicium anteceſſerat, neque Cap. 17.

au-

auctores tàm horrendi facinoris iuſta & legitima ſententia condemnati; ſed omnes ſimul, veluti ſpicæ in meſſe deſectæ, conciſi fuerunt. Hac miſeranda & lugubri calamitate cognita, Ambroſius Imperatori Mediolanum aduentanti, & in ſacrum templum ingredi cupienti; extra ſacra veſtibula obuiam procedit, vetatq; in templum intrare, & his ferè verbis eum affatur, Eſt veriſimile, ò Imperator, te ignorare cędis abs te patratę magnitudinem, neque poſt ſedatam iracundiam admiſſum facinus peruidere: nam imperatorius fortaſſe principatus peccatum agnoſcere non ſinit, ſed poteſtas effundit rationi caliginem. Verùm quæ ſit natura noſtra, & quàm fragilis ac fluxa conſiderandum eſt, & in auitum puluerem ex quo orti ſumus, & in quem recaſuri, acies mentis intendenda, neque ipſe ſplendore purpuræ deceptus, corporis illa operti imbecillitatem ignorare debes. Quin etiam illis imperas, qui & eiuſdem ſunt naturæ participes, atque adeo conſerui. Vnus enim Dominus omnium, & Rex, huius vniuerſitatis fabricator Deus. Quibus igitur oculis intueberis templum illius, qui eſt omnium Dominus? quibus pedibus ſanctum illud ſolum calcabis? qui quæſo manus iniuſta cæde, & ſanguine reſperſas extendere audebis, & iiſdem ſacroſanctum corpus Domini accipere? aut quomodo venerandum eius ſanguinem ori admouebis, qui furore iræ iubente

tantum ſanguinem tam inique effudiſti? Recede igitur, & ne conare nouo ſcelere ſcelus ante editum augere: ſed capeſſe vinculum, quo vt ligeris Dominus omnium cęlitus ſententiam dat. quod quidem vinculum vim habet, & morbum animi depellendi, & te ad ſanitatem reſtituendi. Huic orationi obſecutus Imperator, (nam diuinis educatus eloquijs accuratè norat, tum quæ eſſent officia ſacerdotis, tum quæ Regum propria) cum gemitu & lacrymis ad palatium reuertitur. Atque longo temporis ſpatio dilapſo (octo enim menſes iam prę terierant) ſeruatoris natalitia fuere celebrata. Imperator autem conſidet in palatio lamentis ſe dedens, & magnam vim profundens lacrymarum. Quod cum animaduertiſſet Ruffinus, qui tum magiſter aulæ fuit, magnaq; apud Imperatorem auctoritate, vtpote familiaritate ei coniunctior; ad illum accedit, rogat cauſam fletus. Tum Imperator lugens acerbius, & maiorem in modum flens, tu, inquit, Ruffine ludis: nam quantis in malis verſer, non ſentis. Ego verò gemo, & meam ipſius deploro calamitatem, dum mente complector, quàm facilis aditus ad ſacrum templum ſeruis & mendicis pateat, liberéq; illis ad Dominum ſuum deprecandum detur introitus: mihi autem non modo ad illum locum, verum etiam ad Cęlum ipſum acceſſus præcluſus ſit. Nam venit mihi in mentem ſententiæ à Domino prolatæ, quæ palàm dicit,

Quem-

Quemcumque ligaueritis ſuper terram, erit ligatus & in cœlis. Cui Ruffinus, Curram, inquit, ſi placet, ad Epiſcopum, ei ſupplicabo, perſuadeboq́;, vt tua ſoluat vincula. At non eſt, inquit Imperator, tibi morem geſturus: noui enim adeo iuſtam Ambroſij ſententiam, vt non metu poteſtatis imperatoriæ ſit legem Dei violaturus. Verùm cum inſtaret Ruffinus, polliceretur q́; ſe Ambroſio perſuaſurum, Imperator iubet properè abire; ipſeque falſa ſpe inductus, & Ruffini confiſus promiſſis, paulò poſt ſequitur. Vt primum autem Ruffinum diuus vidit Ambroſius, Videris mihi, inquit, Ruffine canum impudentiam imitari. Nam tametſi tuo ſuaſu tàm crudelis facta eſt cædes: tu tamen ita perfricuiſti os, vt nec pudeat, nec pigeat tanta rabie contra imaginem Dei inſaniuiſſe. Vbi verò Ruffinus onnixè eum orauerat, dixeratq́; Imperatorem breui adfuturum; Sanctus Ambroſius diuino zelo accenſus, Ego, inquit, Ruffine prædico, me illum ab introitu ſacri veſtibuli prohibiturum: quòd ſi Imperium mutarit in tyrannidem, cædem lubens equidem accipiam. Quibus auditis Ruffinus Imperatori per nuntium ſignificat, hortaturq́; vt maneat in palatio. Quæ cum Imperator in medio foro accepiſſet, Eo, inquit, illuc nihilominus, quò iuſtas debitasq́; contumelias ſubeam. Vbi verò ad ſacros templi parietes aduenit, non ingreditur in templum ille quidem; ſed ad Epiſcopum,

qui

Digitized by Google

qui in ædicula ſalutatoria ſedebat, accedens obſecrat, vt vincula illi ſoluat. At Ambroſius eius aduentum dixit eſſe tyrannicum, eumque ipſum contra Deum inſanire, & illius leges proterere. Tum Imperator, Non obſtinato animo, inquit, leges ſancitas impugno, neque ſacra veſtibula per nephas introire cupio; ſed oro, vti mihi ſoluas vincula, & proponas tibi ante oculos clementiam illius, qui eſt Dominus omnium, & ne mihi occludas ianuam, quam ille omnibus, quos peccatorum ſuorum pęniteat, patefecit. Cui Ambroſius, quam tu, inquit, pęnitentiam, poſt tam graue ſcelus admiſſum oſtendis? quæ medicamenta ad vulnera tàm difficilia curatu ſananda adhibuiſti? tuum eſt, inquit Imperator, medicamenta oſtendere, eaq; temperare, & vulnera, quæ ægrius curantur obligare: meum autem, quæ ſunt adhibita accipere. Tum Diuus Ambroſius, Quoniam, inquit, iracundiæ permiſiſti iudicium, & non rectæ rationi, ſed animo irato obſecutus ſententiam pronunciaſti: conſcribe legem, qua deinceps ſententiæ per iracundiam pronuntiatæ, irritæ ſint & nullius momenti: cognitionesq. cauſarum de cæde, & publicatione bonorum ad triginta dies ſcriptis proditæ maneant, vti recta ratione de illis iudicium des, atque diebus illis confectis, qui decreta illa ſcripſerint, mandata tua tibi oſtendant. Ac tum quidem compreſſa iracundia, ratione ſola cauſam expendens, inquires

Digitized by Google

in decreta, & ita perſpicies, iniqua ſint, an æqua. quòd ſi iniqua deprehenderis, certum eſt, ea decreta ſcriptis mandata te dilaceraturum, ſin æqua confirmaturum; ſicq́; manifeſtè intellecturum, numero dierum interiectorum nihil de auctoritate decretorum rectè ſancitorum omnino detractum eſſe. Iſtud conſilium, Imperator, quoniam prudentiſſimum eſſe cenſebat, libenter amplexatus; iubet extemplo legem conſcribi, ſuaq́; ſubſcriptione confirmat. Qua re confecta Diuus Ambroſius eius vincula ſoluit. Itaque Imperator fideliſſimus in ſanctum templum ingreſſus, non ſtans Dominum precatus eſt, neque genibus flexis; ſed pronus humi abiectus verſum illum Dauidis recitauit, *Adhaeſit pauimento anima mea, viuifica me, ſecundum verbum tuum*. atque capillos manu lacerans, frontem ferire, lacrymarum guttis ſolum rigare, veniamq. ſupplex petere cępit. Vbi autem tempus poſtulauit, vt dona ſacræ menſæ offerret; ſurgit, atque non minorem lacrymarum vim, quàm antea effundens in ſanctuarium ingreſſus eſt. Cum verò vti ſolebat, obtuliſſet, intus propè cancellos manſit. At rurſus magnus ille Ambroſius non conticuit quidem, ſed locorum differentiam eum docuit. Ac primum ſciſcitatur, ecqua re egeret: & cum reſpondiſſet Imperator, ſe expectare diuinorum myſteriorum perceptionem; ſignificat illi per primarium diaconum, qui ei mini-

niſtrabat, ad loca interiora ſolis ſacerdotibus aditum patere; eademq́; alijs omnibus inacceſſa eſſe. Iubet igitur, vt exeat; & cum reliquis laicis conſiſtat: nam purpura, inquit, Imperatores facit, non ſacerdotes. Quam admonitionem itidem excepit lubens Imperator fideliſſimus, reſponditq́; ſe non animi confidentia inductum manſiſſe intra cancellos, ſed hanc conſuetudinem Conſtantinopoli didiciſſe; quare habeo etiam, inquit, pro hac medicina gratiam.

Tantis, & tàm eximijs virtutibus enituit tum Epiſcopus, tum Imperator. Vtrumque enim admiror, alterum propter ingenuam loquendi libertatem, alterum propter facilem obedientiam: & illum propter diuini zeli ardorem, alterum propter ſynceram fidem. Imperator autem pietatis præcepta, quæ ab illuſtri illo Epiſcopo didicerat, etiam cum reuertiſſet Conſtantinopolim obſeruauit. Nam cùm diuino quodam feſto ad templum veniret, ſtatim vt dona ſacræ menſæ obtulerat, exiuit. Atque cum Nectarius, qui id temporis illius Eccleſiæ antiſtes fuit, rogaret, cur non maneret intus, gemens inquit; ægrè tandem didici, quid inter Imperatorem interſit, & Epiſcopum: ægrè tandem reperi veritatis magiſtrum; niſi ſolum Ambroſium noui Epiſcopum, dignum eo nomine. Tantùm commodi reprehenſio, à viro virtute præſtanti adhibita, ſecum apportare ſolet.

Digitized by Google

Cap. 18. Alia porrò cauſa ſuppetebat huic Imperatori, ex qua ſimiliter vtilitatis percepit non parum; nam coniux eius Placilla, numquam deſtitit diuinas leges ei in memoriam redigere; ſeq́; primum eiſdem accurate ipſa erudierat. Siquidem ea non Imperatorio principatu ſe inſolenter extulit; ſed diuinum, quo flagrabat deſiderium augere ſtuduit: quippe beneficij magnitudo amorem erga Dominum multò reddidit ardentiorem. Itaque ad eos ſubleuandos, qui mutila corpora, membraq́; omnia labefactata haberent; nihil non diligentiæ & curæ adhibuit, atque ad eam rem non ſeruorum opera vſa eſt: ſed illa ipſa hoc fungi miniſterio, adire eorum hoſpitia, & ſingulis neceſſaria ſuppeditare voluit. Simili quoque ratione Eccleſiarum hoſpitia viſere, ægrotis in lecto decumbentibus curationem adhibere, tractare ollas, iuſculum guſtare, patinam illis deferre, frangere panem, offas porrigere, eluere pocula; omnia denique alia munera obire, quæ ſerui & ancillæ exequi ſolent. Atque illis, qui eam ab hoc genere miniſterij auocare ſtudebãt, reſpondit, aurum diſtribuere decere Imperatorem: ſe autem pro ipſo Imperio ei, qui idipſum dederat, illam operam offerre debere. Quin etiam crebro ſolebat marito dicere: ſemper te, mi vir, oportet cogitare, qui olim fueris, & qui iam ſis. Iſta aſſidue animo complectens, non te ingratum oſtendes erga patronum: ſed Imperium,

quod

Digitized by Google

quod ſuſcepiſti, iuſte & legitime gubernabis; atque eo rite adminiſtrando, eum qui ipſum donauerit, auguſte, ſanctéq; coles. Eiuſmodi ſermonibus ſemper habitis, ſemina virtutum animo eius mandata præclariſſime, commodiſſimeq; rigauit. Iſta quidem ante virum migrauit è vita: poſt cuius mortem non ita diu facinus quoddam forte fortuna commiſſum accepimus, quod incredibilem amorem Imperatoris, quo eam complexus eſt, perſpicuè patefecit. Cap. 19.

Imperator crebritate bellorum coactus nouum quoddam, & peregrinum tributi genus ciuitatibus impoſuit: quod quidem Antiochia non tulit, ſed plebs cùm videret eos, à quibus exigebatur tributum propter inficiationem ſuſpendi, tum alia patrat maleficia, quæ multitudo imperita occaſionem ſeditionis nacta patrare ſolet, tum ſtatuam æneam Placillæ Imperatricis deturbat, & per magnam Vrbis partem trahit. Quibus auditis Imperator, vt par erat, grauiter commotus, omnia priuilegia vrbi illi adimit; & principatum Laodicææ, vicinæ ciuitati tradit, quippe iſtud Antiochenos grauiſſimè laturos exiſtimauit, poſtremò ſe vrbem incenſurum, penituſq; vaſtaturum minatur, atque adeò in pagum redacturum. Porrò magiſtratus quoſdam in illo audaci facinore deprehenſos prius interfecerunt, quàm de ipſa tragica clade Imperator certior factus eſſet. Imperator autem

quamuis omnia quæ fuerat minatus, imperauit fieri; tamen lex, quæ hortatu magni illius Ambroſij lata erat, obſtabat, quò minus fierent. Vbi verò nuntij, qui vrbi Imperatoris minas exponerent, eò adueniunt, nempe Elobocus Dux exercitus, & Cæſarius Præfectus palatij; omnes minis illis perterriti in magno metu erant. At virtutis athletæ, qui ad montis radices habitabant, quiq; multi erant, & viri optimi; hos duos monere, & hortari cœperunt. Ex quorum numero fuit ſanctiſſimus Macedonius. Iſte in montium verticibus vitam agens noctes, dieſq; omnium Seruatori ſynceras preces offerebat: qui neque Imperatoris violentiam pertimeſcere, neque de poteſtate eorum, qui miſſi erant, laborare viſus eſt: ſed in vrbe media, prehenſo alterius pallio, ambos ex equis deſcendere iubet. Illi verò cùm viderent ſenem ſtatura exigua, pannis ſordidis amictum; primò indignari quidem; ſed vt primum à quibuſdam eorum, qui antecedebant, viri illius virtutem didicerunt; deſiliunt ex equis, illius genua amplecti, veniam denique petere cœperunt. Macedonius diuina imbutus ſapientia, tali oratione eos compellat. Dicite, viri chariſſimi, Imperatori hæc verba, non ſolum Imperatorem eſſe, ſed etiam hominem. Itaque ne oculos tantummodo ad Imperium adijciat, ſed ſuam etiam naturam mente contempletur: nam cùm homo ſit, illis imperat, qui ſunt eiuſdem naturæ

par-

participes; humanam autem naturam ad imaginem, & ſimilitudinem Dei fabricatam eſſe. Quare ne tam crudeliter, & inhumane imaginem Dei è medio tolli iubeat: nam bilem mouet opifici, cùm eius imaginem contumelioſè tractet. Conſideret enim quàm iniquo animo tulerit ipſe æneam imaginem coniugis contumelia affectam eſſe; ſe tamen in imaginem Dei contumelioſum eſſe non dubitare. Ac quantum interſit inter imaginem inanimam, & animatam, viuam, & ratione præditam; omnibus, qui ſunt ratione præditi, perſpicuum eſt. Illud præterea ſecum cogitet, nobis perfacile eſſe pro vna ærea imagine multas fabricare: ſed eum omnino non poſſe facere vel pilum vnum illorum, qui interfecti ſunt. Hac audita oratione viri illi admirabiles, eam ad Imperatorem retulerunt: qua cum eius iracundia reſtincta eſſet, pro minis, quas iactauerat, ſcripſit literas, quibus ſe purgabat, iræq; cauſas in illis expoſuit. Non oportebat, inquit, ſi quid à me peccatum eſſet, coniugem ſummis laudibus merito decorandam, poſt mortem tantam contumeliam ſubire: ſed ſi qui mihi ſuccenſuiſſent in me furentis animi impetus conuertere debuiſſent. Adiunxit etiam, ſe acerbè tuliſſe, & valde animo diſcruciatum eſſe, cùm intellexiſſet, quoſdam à Magiſtratibus trucidatos fuiſſe. Iſta quidem à me ſunt propterea commemorata, quòd tum iniquum putabam, vt libertas

loquendi à Macedonio monacho longè præſtantiſſimo vſurpata, obliuione deleretur; tùm perutilem illam legem magni Ambroſij ſuaſu conſcriptam omnium oculis ſubijcere cupiebam.

Cap. 20. His confectis rebus, Imperator fideliſſimus omne ſuum ſtudium ad errorem gentilium euertendum tranſtulit, legesq́; promulgauit, quibus imperatum erat, vt ſimulachrorum phana diruerentur. Nam Conſtantinus Magnus omnibus præconijs meritò efferendus, videns adhuc orbem terræ cæco errore furentem, tametſi vetuit omnino dæmonibus hoſtias immolari; non tamen eorum delubra demolitus eſt, ſed mandatum ſolum dedit, ne quiſquam ad ea accederet; quin etiam iſtius filij ſunt paterna diligenter perſecuti veſtigia. Iulianus autem impietatem renouare, & flammam veteris fraudis iam pridem extinctam de integro accendere, laborauit. At cùm Iouianus Imperio potitus eſſet, ſimulachrorũ cultum omnino vetuit. Valentinianus quoque ille magnus eiſdem legibus Europam præclarè gubernauit. Cæterum Valens ſicut alijs omnibus permiſit poteſtatem, eam quam vellent religionem amplectendi, & eos colendi Deos, quos ipſi pro Dijs haberent: ita aduerſus ſolos doctrinæ Apoſtolicæ propugnatores bellum continenter geſſit. Itaque toto tempore, quo ille regnabat; ignem in aris accendere, libamenta & hoſtias ſimulachris

immo-

immolare, gentiles non deſtiterunt. Quæ omnia cum fideliſſimus Imperator Theodoſius pro certo comperiſſet, extirpauit radicitus, & ſempiterna obliuione obruenda curauit. Atque ex Epiſcoporum numero Marcellus Apamearum Antiſtes, vir in rebus omnibus longe præſtantiſſimus, lege Imperatoris, tanquam machina bellica, omnia delubra Vrbis, cuius Epiſcopus erat, prorſus expugnauit. Theophilus quoque Alexandrinus Epiſcopus, Vrbem ſuam errore in ſimulachris colendis liberauit. Cap. 21. Cap. 22.

Iam verò Imperator cognita morte Valentiniani iunioris, & Eugenij tyrannide; in Europam exercitum traducit. Eodem tempore Ioannes quidam monaſticum vitæ genus excolens, vixit in Aegypto, qui gratia Spiritus ſancti imbutus, ſciſcitantibus multas res futuras prædixit. Ad iſtum miſit Imperator nuntium, quæſitum, an bello cum tyrannis decertaret; auebat enim de eo fieri certior. Qui, vti prædixerat, eum in primo bello victoriam ſine ſanguine habiturum: ſic in poſterum, poſt multam hominum cædem, ſuperiores laturum ſignificauit. Qua ſpe indutus Imperator, complures ex hoſtibus acie inſtructa telis confixit, multosq; ex barbaris, qui ei auxilio venerant, amiſit. Ibi cum Duces dicerent, nimis paucos ad prælium de integro ineundum ſupereſſe, hortarenturque, vt bellum aliquandiu intermitteret, quo ineunte vere exercitu colle- Cap. 24.

Digitized by Google

cto, hoſtes multitudine vincerent: Imperator fideliſſimus eorum conſilium repudiauit. Nam non committendum, inquit, eſt, vt ſalutaris crux, tantæ arguatur imbecillitatis; Herculisq́; ſtatuæ tantum virtutis noſtro teſtimonio tribuatur: quippe vt crux noſtrum exercitum; ita illa hoſtium antecedit. Qua oratione cum tanta in Deo fiducia habita, cum copiæ relictæ, & paucæ admodum eſſent, & animi fractæ; ſacra æde in vertice montis, vbi caſtra fecerunt, reperta, totam noctem hujus vniuerſitatis gubernatorem precibus ſollicitauit; ſub tempus autem noctis, quo galli cantare ſolent, ſomnus eum oppreſſit. Qui humi ſtratus videre ſibi viſus eſt duos viros candido indutos amictu, equis albis vehi, qui ipſum bono animo eſſe, timorem abijcere, prima luce arma capere, & exercitum in aciem educere iubent: nam ſe auxiliares, & velut anteſignanos ad eum miſſos eſſe, & alterum eſſe Ioannem Euangeliſtam, alterum Philippum Apoſtolum eſſe. Hac oblata viſione Imperator, preces fundere non deſiſtit: ſed attentiore cogitatione eas Deo adhibet. Eadem quoque viſio militi ſecundum quietem apparuit, qui Præfecto ſuo eam narrauit: ille eum deducit ad Tribunum militum, Tribunus autem ad Ducem. Dux noui aliquid inde portendi ratus, Imperatori ſignificat. Tum Imperator, non mei cauſa, inquit, hæc viſio oblata eſt (ipſe namque illis qui victoriam promiſerant, fidem

dem

Digitized by Google

dem habui) ſed ne quiſquam exiſtimaret me, vtpote prælij faciendi cupidum, eam confinxiſſe. Huic igitur militi Deus, Imperij mei propugnator, hanc obtulit viſionem, vt mihi eandem narranti certum teſtimonium daret. Nam mihi primum communis omnium Dominus, illam oſtenderat. Quare omni metu prorſus amoto anteſignanos noſtros, & Principes belli gerendi ſequamur: nemo bellantium multitudine metiatur victoriam, ſed eorum potentiam, qui ſe Duces nobis præbent, quiſque conſideret. Hac oratione militum animis valde confirmatis, omnes de monte deducit. Tyrannus autem cùm videret milites procul à ſe ad prælium ineundum paratos, ornat exercitum, & aciem inſtruit. Ipſe verò colle quodam occupato, ait militibus ſuis, Imperatorem iam quaſi mori cupientem, & deſiderio ex hac vita abeundi, flagrantem prælio decertare. Dat igitur mãdatum Ducibus, vt viuum eum ad ſe, & vinculis conſtrictum adducerent. Poſtquam autem phalanges ordine locatæ erant, ſatis animaduerti potuit, tùm quàm ingentes hoſtium copiæ eſſent; tùm quàm paucæ cum Imperatore iungerentur in acie. Cùm autem tela vtrinque conijci cœpta ſunt, tunc anteſignani Imperatoris verè promiſſa præſtitere. Nam ventus violentus è regione hoſtibus irruens, illorum ſagittas, iacula, ſpiculaq́; in ipſos retorquet, adeò vt nullum teli genus

eis

eis adiumento fuerit, neque miles grauis armaturæ, neque ſagittarius, neque iaculator Imperatoris exercitum lædere potuerit. Quin etiam tanta pulueris copia in eorum facies impetu ferebatur, vti palpebras occludere, & pupillas oculorum pulueris vi grauiter oppugnatas tegere, & tueri eos coegerit: Imperatoris autem exercitus nullo damno, incommodoue ex illo turbine accepto, fidentibus animis hoſtes trucidant. Qui quidem his rebus perſpectis, & diuino auxilio, quod Imperatoris copijs allatum erat, cognito, abiectis armis, veniam ab Imperatore ſupplices petunt. Ille autem flexit animum, & illorum miſericordiam capit. Iubet denique Tyrannum celeriter ad ſe adduci. Illi igitur propere collem aſcendunt, in quo Tyrannus ignarus rerum iam geſtarum conſidebat. Qui cum eos anhelantes videret, ipſaq; anhelitus crebritate aduenienди indicantes celeritatem; victoriæ nuncios eſſe ſuſpicatus eſt. Rogat, num Theodoſium, vt illis erat imperatum, vinctum adducerent. Cui illi, non eum, inquiunt, adducimus ad te: ſed te hinc ad eum abducimus. Hoc namque in mandatis dedit ſummus huius vniuerſitatis moderator Deus. Quæ cum dixiſſent, ei è ſolio erepto vincula inijciunt, abducunt vinctum, & qui paulò ante inſolenter gloriatus fuerat, captiuum ad Theodoſium deducunt. Imperator autem primum iniuriarum

in

Digitized by Google

in Valentinianum, & impiè occupatæ tyrannidis, eum in memoriam reuocat: deinde bellorum contra Imperium legitimum ſuſceptorum cauſa, cum irriſione reprehendit. Reprehendit ſtatuam Herculis, qua fretus tàm audax, temerariumq́; facinus admiſerat. Poſtremò iuſtam, æquamq́; de ſupplicio illi irrogando ſententiam pronunciat. Talem ſe Theodoſius cùm in pace, tum in bello præſtitit. Quippe ſemper diuinum implorauit auxilium. Hac parta victoria in morbum delapſus, filijs Imperium diſtribuit, ac maiori natu eam partem, quam ipſe rexerat: minori autem Europæ tradidit gubernacula. Vtrumque veram pietatem colere hortatur: ea enim pacem conſeruari, bellum extingui, hoſtes in fugam verti, trophæa erigi, & victoriam denique conſtare. Hac hortatione filijs adhibita, obijt mortem, cuius gloria ſempiternæ memoriæ commendata eſt.

Collatio Theodoſij cum Dauide.

REctiſſimè Theodoſius Imperator cum Dauide Rege conferri poſſe videtur. Vterq́; bellator feliciſſimus fuit, vterq́; pietati in Deum addictiſſimus; vterq́; mitis, & humilis valdè, vterq́; peccatum grande commiſit, vterq́; ita ſeriò peccatum ſuum lacrymis lauit; vt cor vtriuſque ſuper niuem dealbatum fuiſſe videatur. Multa prælia fecit Dauid,

uid, & ſemper victor euaſit, quia non in gladio, & arcu ſuo confidebat; ſed in Deo viuo, & vero, qui eſt Dominus exercituum. Sic noſter Theodoſius multa prælia fecit; ſed tria potiſſimum. Primum aduerſus barbaros, qui cum Iſtrum flumen tranſiuiſſent cum ingentibus copijs, vt non ſolum Thraciæ, ſed toti Orienti terrorem maximum incuſſerint: occurrit illis Theodoſius, nondum Imperator; ſed à Gratiano Imperatore Dux militum electus: & primo prælio tanta celeritate illos fudit, vt cum Cæſare dicere poſſet, *Veni, vidi, vici*, eaq; cauſa fuit, vt Gratianus eum conſortem Imperij declarauerit. Alterum fuit committendum potius, quàm commiſſum prælium cum Maximo Tyranno, qui Gratianum Imperatorem occiderat, & Imperium eius inuaſerat: ſed hoc, vt Abbas Ioannes, vir ſanctiſſimus illi prædixerat, ſine ſanguine militum ſuorum confecit, occiſo repente Tyranno, & occidentali Imperio recuperato. Tertium prælium cum Eugenio altero Tyranno commiſit, ſed pugnante Deo de cælo pauci multos vicerunt, vt paulò ante dictum eſt. Itaque tàm Theodoſius, quàm Dauid diuina protegente dextera, in omni prælio victor euaſit.

Eccl. 49. De pietate, & fide Dauidis teſtimonium habemus ab Eccleſiaſtico, qui loquens de Regibus teſtamenti veteris, ſcribit, omnes Reges illos peccauiſſe, præter Dauidem, Ezechiam, & Io-

& Ioſiam; reliqui enim omnes vel idololatræ fuerunt, vel idololatriam permiſerunt. Idem nos de Theodoſio dicere poſſumus; ſi comparetur ad Imperatores, qui ante illum fuerunt, vno excepto Philippo, qui tamen Idololatriam non ſuſtulit, nec prohibuit. Deinde Conſtantinus Magnus, & eius filij, vt etiam Iouianus, & Valentinianus cum filijs Idololatriam prohibuerunt, ſed non euerterunt; quin potius Valens Imperator eam liberam eſſe voluit, & Iulianus Apoſtata eamdem exercuit, & fouit. Primus, qui cultum inanium Deorum ſeuerè prohibuit, & Phana, ac templa deorum euertit, & idololatriam funditus extirpauit, Theodoſius fuit, vt Theodoretus teſtatur. Ad hæc Rex Dauid mitis, & humilis fuit, & arguentes ſe patienter audiebat; vt intelligi poteſt ex increpatione Nathan Prophetæ: noſter quoque Theodoſius, non ſolùm mitis & humilis, ſed ſacerdotibus Domini obedientiſſimus fuit. Iuſſit illum aliquando Sanctus Ambroſius exire de ſanctuario, & cum reliqua plebe conſiſtere: paruit continuò, & gratias egit, quòd ab Ambroſio didiciſſet differentiam inter ſacerdotes, & laicos, quam differentiam apud Conſtantinopolim diſcere non potuerat. Et tamen hic non erat vnus ex Regibus, ſed Imperator Orientis, & Occidentis vniuerſi. Multa prætereo cauſa breuitatis.

Venio ad comparationem peccati, & pœnitentiæ. Dauid peccauit adulterans alienam

vxorem, & maritum eius occidi procurans: qua occaſione non ille ſolum, ſed permulti alij perierunt; vt intelligi poteſt ex libro ſecundo Regum. Theodoſius iratus, quòd apud Theſſalonicam, ſeditione facta Magiſtratus publici lapidibus obruti fuiſſent: iuſſit à militibus ſuis occidi obuios quoſque de populo: & cædes aſcendit ad numerum ſeptem millium hominum. Admonitus poſtea Dauid à Nathan Propheta, pœnitentiam egit: admonitus Theodoſius ab Ambroſio Epiſcopo, ſimili modo pęnitentiam egit. Comparemus nunc peccatum cum peccato, & pęnitentiam cum pęnitentia. Peccatum Regis Dauid ex concupiſcentia carnis; peccatum Imperatoris Theodoſij ex iracundia originem duxit. Sed peccatum Dauid fuit geminatum, adulterium videlicet cum aliena coniuge, & occiſio multorum innocentium ſine vlla cauſa iuſta; peccatum Theodoſij fuit vnum, & ex iuſta cauſa, vltionis videlicet iniuriæ in publicos Magiſtratus. Itaque peccatum Theodoſij in eo ſolum poſitum fuit, quòd iracundia vehemens effecit, vt vltionis iuſtæ metas excederet. Addit autem Sanctus Ambroſius in oratione de obitu Theodoſij, fleuiſſe illum peccatum, quod ei aliorum fraude obrepſerat: quæ certè circunſtantia culpam illius non parum extenuat. Huc accedit, quòd Deus ipſe videtur peccatum Dauidis grauius iudicaſſe, quàm peccatum Theodoſij: Dauidi enim per Nathan ſigni-

Cap. 11.

gni-

gnificari iuſſit, filium ex adulterio natum paulò poſt moriturum; & gladium ex eius domo nō receſſurum, & vxores eius publicè violandas, quæ vaticinia breui adimpleta ſunt omnia: Theodoſio noſtro poſt peractam pœnitentiam, omnia proſperè euenerunt. Pœnitentia Dauidis ſine dubitatione vlla ſeria, & grauis, & diuturna fuit; ſed tamen priuata, inter domeſticos parietes, in gemitu, & lacrymis: at pœnitentia Theodoſij, non ſolum ſeria, & grauis, & diuturna, ſed etiam publica fuit. Primùm, per menſes octo, Sancti Ambroſij iuſſu ab ingreſſu templi, communicatione ſacramentorum abſtinuit; quod totum tempus in lacrymis, & dolore conſumpſit. Deinde publicè in templo coram populo humi ſtratus pauimentum lacrymis lauit, frontem percuſſit, capillos ſibi euulſit. Ita Deo, Sacerdotibus, & toti Eccleſiæ ſatisfecit. Et, quod argumentum eſt, veriſſimæ & maximæ pœnitentiæ; toto vitæ tempore peccatum illud poſtea defleuit. Sic enim loquitur Sanctus Ambroſius in oratione paulò ante commemorata. *Neque vllus poſtea dies fuit, quo non illum doleret errorem. quod vtique à Sancto Dauide didiciſſe videtur, qui ait in pſalmo, quem propriè ſcripſit ob peccatum homicidij cum adulterio coniunctum, Peccatum meum contra me eſt ſemper.* Sit igitur Dauid pariter cum Theodoſio, & Theodoſius cum Dauide ſpeculum fidei, iuſtitiæ, humilitatis, religionis, &

pœ-

Digitized by Google

pœnitentiæ omnibus Regibus, alijsq; Principibus; vt cum Regnum temporale dimiſerint, Regnum adipiſcantur æternum.

Obijt Theodoſius anno Domini 395. cùm vixiſſet annos quinquaginta, & imperaſſet cum Gratiano & Valentiniano iuniore annos quatuordecim, & ſolus in toto orbe Romano annos duos, relictis Imperij hæredibus, filijs ſuis, Archadio, & Honorio.

Theodoſij Imperatoris vitæ Finis.

VI-

Digitized by Google

VITA ET VIRTVTES TIBERII IMPERATORIS OPTIMI, & religioſiſſimi.

Tiberius Imperator cum Iuſtino regnauit, vt Cæſar, annis tribus, ſolus autem, vt Auguſtus, annis quatuor. Fuit autem omnibus Dei donis mirificè exornatus, ſed potiſſimum quatuor. Primùm enim populos ſibi ſubiectos gubernauit, vt pater, non vt dominus; ex quo factum eſt, vt ab omnibus ſubditis mirificè diligeretur. Deinde in bello, quod geſſit cum Perſis, exercitum tam copioſum collegit, & virorum fortiſſimorum plenum, vt nullus vnquam Imperator eiuſmodi caſtra habuiſſe legatur; proinde mirum non fuit, ſi Perſas omnino domuerit. Ad hæc, erga pauperes Chriſti, ob eiuſdem Chriſti amorem vſque adeò liberalis, & munificus fuit, vt metas omnes liberalitatis exceſſiſſe videatur: cùm eius prædeceſſor Iuſtinus, & eius ſucceſſor Mauritius auariſſimi fuiſſe legantur. Ex quo factum eſt, vt Iuſtinus in pœnam peccati in delirium inciderit, & coadiutore in Imperio opus habuerit; & Mauritius exoſus Mili-

tibus factus, cum vxore & liberis occiſus fuerit. Denique in fide catholica aſſerenda, & defendenda ardentiſſimus fuit, ſic vt amiciſſimo antiſtiti, & de ſe optimè merito, Eutichio Epiſcopo Conſtantinopolitano non pepercerit, cùm eum à ſancto Gregorio Romano, tunc diacono, poſt Pontifice, de hæreſi conuictum fuiſſe animaduertit. Hæc, & alia eiuſdem generis ex quatuor ſcriptoribus, duobus Græcis, Euagrio, & Nicephoro; & duobus Latinis, Gregorio Turonico, & Gregorio Romano cognoſci poſſunt: qui omnes, Nicephoro excepto, ipſius Tiberij Auguſti tempore floruerunt. Sed iam Euagrium audiamus, Tiberij laudes enarrare incipientem.

Lib. 5. c. 13. Interea temporis Iuſtinus de conſilio Sophiæ, Tiberium Cæſarem declarat: taliaq; verba in eo declarando locutus eſt, qualia à nulla hiſtoria vel vetere, vel recentiore, ſunt omnino commemorata, Deo videlicet propitio ei tempus largiente, tum ad ſua ipſius peccata confitenda, tum ad explicanda ea, quæ ex vſu Reip. forent. Nam cùm Ioannes Epiſcopus vna cum ſuis, cùmq; Principes, ac Magiſtratus, cùm denique milites Prætoriani in atrio ſub dio, vbi eiuſmodi negocia de more inueterato agi ſolent, in vnum cogerentur; Iuſtinus Tiberium tunica induens Imperatoria, & læna circumueſtiens, ſic clara voce locutus eſt, Ne te in errorem inducat veſtis ſplendor, neque illuſtris ornatus iſtarum rerum, quæ ſub

aſpe-

aſpectum cadunt, decipiat: quibus ipſe in fraudem impulſus, imprudens me ipſum grauiſſimis ſupplicijs obnoxium reddidi. Itaque tu in Rep. ſumma cum manſuetudine, & animi lenitate regenda, mea vitia præſtato. Atque digito magiſtratus demonſtrans, Non oportet, inquit, horum conſilijs morem gerere: nam hi me in iſtas, quas cernis miſerias, deduxerunt. Aliaq; eius generis protulit verba, quæ omnes cum in maximam traduxere admirationem, tum ad immenſam vim lacrymarum profundendam impulere.

Erat iſte Tiberius corpore maximè procero & robuſto, & pulchritudinis excellentia omnium opinione maiore, adeò vt non Regibus ſolum, & Imperatoribus, ſed omnibus etiam hominibus facilè præſtaret. Ac primum, quod ad corporis formam attinet, ea principatu planè digna fuit: quod autem ſpectat ad animum, illum manſuetudo, & benignitas exornauit. Primò ipſo aſpectu omnes videbatur ad ſe diligendum inuitare. Diuitias eas putauit, quæ cuique ſatis eſſent ad largiendum, non ſolum ad neceſſitatem, verum etiam ad affluentiam. Nam non iſtud modo conſiderabat; quòd qui opis indigeant, illis beneficia accipienda ſint, ſed quod Imperatorem Romanum deceat liberaliter dare. Aurum verò adulterinum exiſtimauit, quod cum ſubiectorum lacrymis collectum eſt. Qua re inductus, tributum vnius integri anni vectigali-

Digitized by Google

bus condonat. Quin etiam prædia, quæ Ardamanes tributis impoſitis ferè labefactauerat, quaſi in libertatem vindicauit; & non modo damnum, pro eius magnitudine, ſed etiam cum fœnore ſarciuit. Atque iniquas largitiones, pro quibus alij Imperatores ſuos ſubiectos magiſtratibus pro libidine abutendos exponere, & quodammodo diuendere conſueuerant, remiſit, cauitq́; per leges ne quid eiuſmodi in poſterum committeretur.

Cap. 14. Idem Tiberius cùm pecuniam malam, & iniquè partam ita collocaſſet, ſicut ratio & æquitas poſtulabat, res ad bellum faciendum neceſſarias parare, ingentem cogere exercitum virorum facile præſtantiſſimorum tam ex gentibus tranſalpinis circiter Rhenum incolentibus, quàm ex ciſalpinis, quin etiam ex Maſſagetis, alijsq́; ex genere Scytharum, ex Pæonia præterea, Myſſia, Illyria, & Iſauria collectorum, adeò vt prope centum quinquaginta turmas equitum lectiſſimorum inſtructas haberet: quorum ſubſidia Choſroem, qui ſtatim poſt Daras expugnatas, tempore æſtiuo in Armeniam inuaſerat, indeq́; iter verſus Cæſaream vrbem Cappadociæ primariam ſuſceperat, penitus profligauit. Iſte Choſroes tam inſolenter ſe geſſit aduerſus Imperium Romanorum, vti cum Imperator legatos ad eum miſiſſet, illis ne ſe quidem adeundi poteſtatem facere dignaretur; ſed iuberet eos Cæſaream vſque ſequi. Ibi namque ſe conſilium

de

de eorum legatione initurum dixit. Poſtquam verò exercitum Romanum ex aduerſo ſibi occurrentem, & à Iuſtiniano fratre Iuſtini, qui tam miſerabiliter interfectus fuit, gubernatum, & armis firmè munitum, & turbas claſſicum canentes, & ſigna ad pugnam ſublata, & milites acutè vociferantes, & in acie pulchro ordine locatos, iram, & furorem anhelantes, & tantum, ac tam egregium equitatum, quantum nemo aliquando ex Imperatorum numero, vel ipſa cogitatione conceperit, animaduertit, vehementer obſtupefactus; præ re tam inſperata, inexpectataq; ex intimo pectore ingemuit, & prælium exordiri noluit. Eum igitur pugnam differentem, cunctantem, terentem tempus, & callide ludificantem, Curs Scytha, qui dextero cornu exercitus Romani præfuit, adortus eſt: & cùm Perſæ impetum eius ferre non poſſent, ſed aciem penitus desererent; Curs magnam cædem hoſtium fecit. Poſtremum agmen à tergo inuadit: vbi apparatus tum Choſrois, tum totius exercitus locatus fuit. Capit theſaurum Regis vniuerſum, & omnem præterea apparatum bellicum; idq; Choſroe inſpectante, tolerantéque, atque hoc potius perpetiendum arbitrante, quàm Curs impetu facto in ipſum irrueret. Curs igitur cum ſuis magna pecuniæ vi, & multis ſpolijs potitus eſt: iumenta cum ſarcinis, inter quas ignis fuit, quem pro Deo coluit Choſroes, abducit: atque Perſarum exercitu re-

pulſo, lætum pæana canentes, ſub crepuſculum redit ad ſuos, qui iam ſtationes, in quibus ordine locabantur, reliquerant. Et adhuc neque Choſroes, neque illi præliari cœperant; ſed quædam dumtaxat velitares pugnæ factæ ſunt; ſicubi ſinguli ex vtroque exercitu, vti fieri ſolent, cum ſingulis congrederentur. Choſroes autem ingenti rogo noctu accenſo, prælium nocturnum inſtituit. Ac cùm Romani duos haberent exercitus, illum, qui verſus Septentrionem erat, intempeſta nocte adoritur: Quo repente, & de improuiſo pedem referente, Melitinam vrbem ſitam in proximo, præſidijs nudatam, atque prorſus deſertam à ciuibus, inuadit; qua igne abſumpta, parat ſe ad fluuium Euphratem traijciendum. Vbi verò copiæ Romanorum in vnum coactæ, eum ſequi cœperunt; ipſe metuens de ſalute ſua, conſcenſo elephante, fluuium tranſmittit: magna autem pars exercitus ſui tranando flumine, vndis obruta eſt. Quam ſubmerſam cùm accepiſſet, maturè deceſſit. Itaque Choſroes hoc poſtremum ſupplicium, pro inſana temeritate contra Romanos admiſſa luens, vna cum ſuis, qui ſupererant, in orientem reuertit. Ibi autem pactas habuit inducias, ne quis eum inuaderet. Iuſtinianus verò incurſione cum toto exercitu in fines ditionis Perſarum facta, tota hyeme ibi commoratus eſt, nemine quicquam omnino ei exhibenti moleſtiam. Circiter verò Solſtitium æſtiuum redit, nulla

parte

parte exercitus amiſſa: atque in finibus, quibus
Romanorum, & Perſarum Imperium termina-
tur; cum magna vitæ proſperitate, & rerum ge
ſtarum gloria, totum æſtatis tempus contriuit.
Choſroes autem ingenti doloris cumulo op- Cap. 15.
preſſus, animo fracto, & ancipiti cura debili-
tato languens, crebris denique & varijs ægri-
tudinis fluctibus demerſus, miſerandum in mo
dum interijt; ac legem, quam ſcripſit, ne Rex
Perſarum in poſterum contra Romanos arma
ferret, velut ſempiternum ſuæ fugæ monimen-
tum poſt ſe reliquit. Quo extincto, Ormiſdes
eius filius regnum capeſcit: de quo in præſen-
tia omitto dicere, quandoquidem res deinceps
exponendæ, me ad ſe vocant, & ſermonis no-
ſtri curſum eò transferri expectant.

Audiuimus Euagrium: audiamus nunc Gre-
gorium Turonicum. Cùm autem Iuſtinus Im- Lib 5. c. 19.
perator amiſſo ſenſu, amens effectus eſſet, &
per ſolam Sophiam Auguſtam eius Imperium
regeretur, populi, vt in ſuperiore iam libro di-
ximus, Tiberium Cæſarem elegerunt, vtilem,
ſtrenuum, atque ſapientem, eleemoſynarium,
inopumque omnium defenſorem. Qui cùm mul
ta de theſauris, quos Iuſtinus adgregauit, pau-
peribus erogaret, & Auguſta illum frequen
tius increparet, quòd Rempublicam redegiſſet
in paupertatem, diceretque: Quod ego multis
annis congregaui, tu infra paucum tempus
prodigè diſpergis; aiebat ille, Non deerit fiſco
noſtro: tantum pauperes eleemoſynam acci-

piant, aut captiui redimantur. Hic eſt enim magnus theſaurus, dicente Domino, *Theſaurizate vobis theſauros in cælo, vbi neque ærugo, neque tinea corrumpit; & vbi fures non effodiunt, nec furantur*. Ergo de quo Deus dedit, congregemus per pauperes in cælo, vt Dominus nobis augere dignetur in ſeculo. Et quia, vt diximus, magnus, & vetus Chriſtianus erat, dum hilari diſtributione pauperibus opem præſtat, magis, ac magis ei Dominus ſubminiſtrat. Nam deambulans per palatium, vidit in pauimento domus tabulam marmoream, in qua Crux Dominica erat ſculpta, & ait, Cruce tua Domine frontem munimus, & pectora; & ecce crucem ſub pedibus conculcamus. Et dicto citius, iuſſit eam auferri, defoſſaque tabula, atque erecta, inueniunt ſubter & aliam hoc ſignum habentem. Nunciantesque iuſſit & illam auferre. Qua amota reperiunt & tertiam: iuſſuque eius & hæc auferunt. Qua ablata inueniunt magnum theſaurum habentem ſupra mille auri centenaria. Sublatumque aurum, pauperibus adhuc abundantius, vt conſueuerat, ſubminiſtrat: nec ei Dominus aliquid deficere permittebat, pro bona voluntate ſua.

Quid ei in poſterum Dominus tranſmiſerit, non omittam. Narſes ille dux Italiæ, cùm in quadam ciuitate domum magnam haberet, in Italiam cum multis theſauris egreſſus, ad ſupra memoratam vrbem aduenit: ibique in domo ſua occultè ciſternam magnam fodit, in qua

mul-

multa millia centenariorum auri, argentique repoſuit: ibique interfectis conſcijs, vni tantummodo ſeni, per iuramentum condita commendauit. Defunctoque Narſete, hæc ſub terra latebant. Cùmque ſupradictus ſenex, huius eleemoſynas aſſiduè cerneret; pergit ad eum dicens, Si, inquit, mihi aliquid prodeſt, magnam rem tibi Cæſar edicam. Cui ille, Dic, ait, quod volueris; proderit enim tibi, ſi quiddam nobis profuturum eſſe narraueris. Theſaurum, inquit, Narſetis reconditum habeo, quod in extremo vitæ poſitus celare non poſſum. Tunc Cæſar Tiberius gauiſus, mittit vſque ad locum pueros ſuos. Præcedente verò ſene, hi ſequuntur attoniti. Peruenientesque ad ciſternam, deopertamque ingrediuntur: in qua tantum aurum, argentumque reperiunt, vt per multos dies vix euacuaretur à deportantibus. Ex hoc ille amplius hilari erogatione diſpenſauit egenis.

Dum hæc gererentur, Iuſtinus impleto Imperij octauo decimo anno, amentiam, quam incurrerat, cum vita finiuit. Quo ſepulto Tiberius Cæſar arripuit iam olim adgreſſum Imperium. Sed cùm eum ſecundum conſuetudinem loci ad ſpectaculum circi præſtolaretur populus proceſſurum, parare ei cogitans pro parte Iuſtiniani inſidias, qui tunc nepos Iuſtini habebatur; ille per loca ſancta proceſſit. Completaque oratione, vocato ad ſe vrbis Papa cum conſulibus, atque præfectis, palatium Lib.5. c.30.

eſt

eſt ingreſſus. Dehinc indutus purpura, diademate coronatus, throno Imperiali impoſitus, cum immenſis laudibus Imperium confirmauit. Factionarij quoque operientes ad circum, cùm cognouiſſent quæ acta fuerant, pudore confuſi, ſine effectu regreſſi ſunt, nihil homini, qui in Deo ſpem poſuerat, aduerſari valentes. Tranſactis igitur paucis diebus adueniens Iuſtinianus, pedibus ſe proiecit Imperatoris, quindecim ei centenaria auri deferens ob meritum gratiæ. Quem ille ſecundum patientiæ ſuæ ritum colligens, in palatium iuſſit adſiſtere. Sophia verò Auguſta, immemor promiſſionis, quam quondam in Tiberium habuerat, inſidias ei tentauit intendere. Procedente autem eo ad villam, vt iuxta ritum Imperialem triginta diebus ad vindemiam iocundaretur; vocato clam Iuſtiniano Sophia, voluit eũ erigere in Imperium. Quo comperto, Tiberius curſu veloci ad Conſtantinopolitanam ciuitatem regreditur, Apprehenſamque Auguſtam, ab omnibus theſauris ſpoliauit, ſolum ei victus quotidiani alimentum relinquens. Segregatiſque pueris eius ab ea, alios poſuit de fidelibus ſuis, mandans prorſus, vt nullus de anterioribus ad eam haberet acceſſum. Iuſtinianum verò obiurgatum tanto in poſterum amore dilexit, vt filio eius filiam ſuam promitteret: rurſumque filio ſuo filiam eius expeteret: ſed non eſt res ſortita effectum. Exercitus eius Perſas debellauit, victorque regreſſus, tantam molem præ-

Nota diuinã prouidentiã, ergo pium Imper.

prædæ detulit, vt crederetur cupiditati humanæ poſſe ſufficere. Viginti Elephanti capti ad Imperatorem deducti ſunt.

Audiamus nunc Sanctum Gregorium diſputantem cum Eutychio Patriarcha de reſurrectione carnis, vt intelligamus Tiberium Imperatorem non pepercisse Eutychio erranti; quãuis ipſum Eutychium maximi faceret, eo potiſſimum nomine, quòd ſibi imperium prædixiſſet, vt Euſtathius in eius vita teſtatur. Sic igitur loquitur Sanctus Gregorius in lib. Moralium quartodecimo. *Et rurſus circumdabor pelle mea. Dum apertè pellis dicitur, omnis dubitatio veræ reſurrectionis aufertur: neque ſicut Eutychius Conſtantinopolitanæ vrbis Epiſcopus ſcripſit, corpus noſtrum in illa reſurrectionis gloria erit impalpabile, ventis, aereque ſubtilius. In illa enim reſurrectionis gloria erit corpus noſtrum ſubtile per effectum ſpiritualis potentiæ, ſed palpabile per veritatem naturæ. Vnde etiam Redemptor noſter dubitantibus de ſua reſurrectione diſcipulis oſtendit manus, & latus, palpanda oſſa, carnemque præbuit dicens; Palpate, & videte, quia ſpiritus carnem, & oſſa non habet; ſicut me videtis habere. Qui cum eodem Eutychio in Conſtantinopolitana Vrbe poſitus hoc euangelicæ veritatis teſtimonium protuliſſem, ait: Idcircò Dominus hoc fecit, vt dubitationem reſurrectionis ſuæ de diſcipulorum cordibus amoueret. Cui ego, Mira, inquam, eſt res valdè quam aſtruis, vt inde nobis dubietas ſur-*

Lib. 14. Moral. cap. 29.

Cap. 29.

Luc. 24.

ſurgat, vnde diſcipulorum corda à dubietate ſanata ſunt. Quid enim deterius dici poteſt, quã vt hoc nobis de eius vera carne dubium fiat, per quod diſcipuli eius ad fidem ab omni ſunt dubietate ſeparati. Si enim non hoc habuiſſe aſtruitur, quod oſtendit: vnde fides diſcipulis eius confirmata eſt, inde noſtra deſtruitur. & paulò infrà, *Cùm piæ memoriæ Tiberius Imperator ſecretò me, & Eutychium ſuſcipiens, quid inter nos diſcordiæ verſaretur agnouit, & vtriuſque partis allegationes penſans, eundem librum, quem de reſurrectione ſcripſerat, ſuis quoque allegationibus deſtruens deliberauit, vt flammis cremari debuiſſet.* Hæc Sanctus Gregorius. Ex qua hiſtoria perſpicuè cernitur, quantus fuerit in eo Principe catholicæ fidei zelus. Erat enim Eutychius non ſolùm Imperatori gratiſſimus, & amiciſſimus; ſed etiam Epiſcopus Regiæ ciuitatis, & vir doctus, qui libros iam ſcripſerat, &, quod maius eſt, opinione ſanctitatis, & ſignis, atque miraculis editis clariſſimus. Contra, Gregorius homo externus, ordine diaconus, ætate iunior, nulla ſcriptione celebris, nullo miraculo edito illuſtris, nullo beneficio Imperatori adſtrictus: & tamen vbi cognouit Imperator, opinionem Eutychij hæreſeos labe eſſe ſuſpectam, non ſolum eam reijciendam cenſuit, ſed etiam librum ipſum continuò flammis voracibus cremandum exiſtimauit. Itaque pius Imperator, vbi periculum fidei catholicæ vidit, oblitus eſt amicitiæ, & beneficiorum Eutychij,

tychij, necnon dignitatis pontificalis, ætatis ſenilis, opinionis doctrinæ, vitæ ſanctitatis, & famæ cæleſtium miraculorum: & cùm Apoſtolo clamandum cenſuit, Etiam ſi Angelus de cælo euangelizet, præter id, quod hactenus euangelizatum eſt nobis, anathema ſit. *Galat.* 1.

Audiamus rurſus Gregorium Turronicum de felici exitu ex præſenti vita Imperatoris Tiberij. Hoc anno Tiberius Imperator migrauit à ſæculo, magnum luctum relinquens populis de obitu ſuo. Erat enim ſummæ bonitatis, in eleemoſynis promptus, in iudicijs iuſtus, in iudicando cautiſſimus, nullum deſpiciens, ſed omnes in bona voluntate complectens, omnes diligens; ipſe quoque diligebatur ab omnibus. Hic cùm ægrotare cæpiſſet, & ſe iam viuere deſperaret, vocauit Sophiam Auguſtam, dicens, Ecce iam impletum ſentio tempus vitæ meæ, nunc cum conſilio tuo eligam, qui Reip. præeſſe debeat. At illa Mauritium quemdam elegit, dicens, Valde ſtrenuus, & ſagax eſt vir iſte: nam & ſæpius contra inimicos Reip. dimicans, victorias obtinuit. Hæc enim dicebat, vt iſto tranſeunte, huius coniugio necteretur. Sed Tiberius poſtquam conſenſum cognouit Auguſtæ de huius electione, iuſſit exornari filiam ſuam ornamentis Imperialibus; & vocato Mauritio ait, Ecce cum conſenſu Sophiæ Auguſtæ ad Imperium eligeris: in quo vt firmior ſis, filiam meam tradam tibi. Et accedente puella, tra- Lib. 6. c. 30.

didit

Digitized by Google

didit eam pater Mauritio, dicens; Sit tibi Imperium meum cum hac puella conceſſum. Vtere ea felix, memor ſemper, vt æquitate, & iuſtitia delecteris. At ille accepta puella duxit eam ad domum ſuam; & tranſacta ſolemnitate nuptiarum, Tiberius obijt. Igitur celebrato iuſtitio, Mauritius indutus diademate, & purpura, ad circum proceſſit: acclamatiſque ſibi laudibus, largitis populo muneribus, in Imperio confirmatur.

Lib. 18. c. 16. Audiamus denique Nicephorum de morte Tiberij hæc narrantem. Imperator in lecto ſuo repoſitus, in ſomnis viri ſpeciem ex forma, quæ neque verbo, neque ſcripto exprimi queat, & veſte tam candida, vt cubiculum eius illuſtraret, vidit. Vir is manu protenſa talia verba ad eum præfatus. Hæc tibi, Tiberi, ter ſanctum numen renunciat, Tyranni impij Imperij tui temporibus non extabunt. Poſtquam autem euigilauit, ſomnium illud amicis expoſuit; legibus deinde naturæ, quamuis Imperator eſſet, obſecutus, terrenam tunicam depoſuit, anima autem veluti vmbraculum quoddam, ad ſedes ſuperas euolante. Imperio Tiberius cum Iuſtino tribus annis, ſolus autem quatuor annis præfuit. Hæc Nicephorus. Porrò viſio illa mirabilis ad Imperium temporale Tiberij referri non potuit; cùm iam completum eſſet: neque ad Imperium ſucceſſoris, cùm conſtet, Mauritium à Phoca tyranno crudeliter interfectum fuiſſe. Proinde

Digitized by Google

de neceſſe eſt, promiſſionem illam ad cæleſtis Imperij ſecuritatem eſſe referendam, ad cuius conſortium Tiberius vocabatur; vnus enim ex illis fuit, quibus in iudicio dicitur, Venite benedicti Patris mei, percipite Regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare. &c.

Obijt Tiberius Imperator anno Domini 586. cùm imperaſſet annos ſeptem, tribus cum Iuſtino, quatuor ſolus.

Tiberij Imp. vitæ Finis.

Digitized by Google

VITA S. VENCESLAI Regis Bohemiæ.

Ex D. Ioannis Dubrauij Olomucenſis Epiſcopi hiſtoriæ Boemicæ, libro quarto, & quinto conſcripta. Conſentiunt manuſcripti codices, & antiquiſſima Martyrologia.

Cap. I. SAnctus Venceſlaus Boemiæ Rex, patre Chriſtianiſſimo ſimul ac religioſiſſimo Vratiſlao, matre verò Drahomira Lucenſi, à Christiana religione alieniſſima, progenitus fuit. Siquidem longe ſeueriorem, immanioremq; in Chriſtianos, quàm Iezabel in prophetas, ea ſe exhibuit, (3. Reg. 18.) Qua de cauſa Ludmilla Vratiſlai Ducis mater, per ſpeciem viſitandi, ſalutandiq; Drahomiram matrem ſuam Pragam adijt. Re vera vt alterum filiorum (duos enim habebat, Venceſlaum, & Boleſlaum) ſibi dari nutriendum impetraret. Cui cum oblata eſſet tam à patre, quàm à matre legendi, vtrum accipere vellet, poteſtas, Venceſlaum, in quo melior indoles, meliorq; ſpes elucebat, ſibi adoptauit, aluitq; deinceps pro ſuo: præceptorem ei adiun-

iungens Paulum, virum opinione ſanctitatis celebrem. Hic domi aliquamdiu puerum docuit, poſt auctor fuit, vt Budecum, ad Nycenum presbyterum ludi illic magiſtrum mitteretur, inquiens, maiores ibi eum in literis & diſciplinis Chriſtianis profectus facturum, inter multos condiſcipulos Chriſtianos. Nam hæc præcipua cura erat auiæ, vt nepos Chriſtianam religionem ante omnia diſceret, coleretque.

Interim marito funerato, filijsq; adhuc ætate imbecillioribus, Drahomira regionem inuadit, ac ſtatim odium in Chriſtianos male diu diſſimulatum detegit, edicto propoſito, vt templa Chriſtiani occluderent, cultu, cæremonijsq; abſtinerent. Sacerdotes, populum ne docerent, nec ludimagiſtri diſcipulos. Secus facientibus carcer, exilium, mors denunciata. Pragæ Magiſtratus immutati, & pro Chriſtianis idololatræ crudeliſſimi ſubſtituti, quorum inſtinctu clam, palamque, ac ſemper impune fidei cultores indignè tractabantur, occidebanturque. At ſi quis ex Chriſtianis, vel ſe defendendo, vnum illorum aliquem interfeciſſet, pro vno in decem capita animaduertebatur. Tum verò, ſecundum tam impia, tamq; immania matris facinora, Venceſlaus, qui hactenus, ne in principatum ſuccederet, ætatis, ſtudiorumq; excuſatione vtebatur, auiæ maximè hortatu, pollicentis ſe quoque curarum nepotis fore participem, magno omnium aſ- Cap. II.

Digitized by Google

ſenſu, regimen in Boemos ſuſcepit.

Cap.III. Ad tollendam igitur fraternam diſcordiã, quam plerumque inter fratres bona indiuidua ſuſcitare ſolent, in ipſo ſtatim principatus introitu decernitur, vt Boleſlao fratri iuniori pars aliqua hæreditatis aſſignetur, fineſque vtriuſque ditionis conſtituantur. Boleſlauia ei aſſignata eſt cum territorio ſuo vltra Albim, ità vt Albis fluuius citra, vltraq; terras finiret. Mater iuniorem filium moribus ſuis congruentem ſecuta eſt: Venceſlaus principis thronum ſolus Pragæ obtinuit. Alius fortaſſè mutato honore, id quod ſubinde vſu venire videmus, mores quoque aucta dignitate & potentia immutaret: at Venceſlaus ab omni ambitione inuictus, demiſſius penè Princeps, quàm priuatus agebat, aliquantoq; diligentius obſeruabat, ne quid de inſtituto prioris vitæ apud auiam tranſactæ intermitteret. Nam & noctibus intenſius quàm prius ad pſallendos pſalmos, laudeſq; Deo dicendas vtebatur, & dies per plura pietatis officia tranſigebat, crebrius in funus prodeundo, languentes inuiſendo, laceros, nudoſq; conueſtiendo, pauperes alimentis ſuſtentando. Inſtituerat prætereà ſibi inediæ ac vigiliæ quoddam, quaſi cum auia certamen experiri ſatagens, ipſe, an illa ſæpius ieiunaret, peruigilaretque.

Cap.IV. Interim Drahomira dirumpi præ inuidia, ſecumq; nefaria aduerſus ſocrum meditari, quòd illa maiore gratia apud Venceſlaum,

quàm

Digitized by Google

quàm ipſa mater polleret, religionemq́; Chriſtianam nimis prolixè proueheret. Nec longius nefaria meditata perficere diſtulit, quàm inuenit cædis perficiendæ audaces ſicarios. Inſtante exitij die, quem Ludmilla futurum diuinitus præuiderat, vocat ad ſe clientulos omnes, mercedemq́; cuique ſuam diſſoluit. Et præterea quicquid in penu, in cella, in horreis, loculis redundaret, id ſua manu in ſinus, vſusq́; pauperum transfudit. Poſt hæc remotis arbitris, ac ſolo adhibito Paulo ſacerdote, ante aram prouoluitur, factaq́; exomologeſi, de manu eiuſdem Sacerdotis ſacroſanctum vitæ accipit viaticum, mox inde fini ſuo propitium Deum exorat, cùm ecce tibi eadem hora ſubmiſſi à nuru, Thomas & Gumo, non tàm genere, quàm ſcelere nobiles, in ſacrarium irrumpunt, ac velo, quo ſancta vidua caput velatum habuit, eliſis faucibus proſtratam ſuffocant.

Non defuere qui Venceſlaum ex cæde auiæ vehementer perturbatum, ad vlciſcendum inflammarent. Alij, ſi ipſe vlciſci vellet, ſibi hanc dari prouinciam depoſcebant. Viroſq́; ille, quàm potuit, grauiſſimis verbis corripuit; quòd aliena à pietate erga qualemcumque matrem, aliena deinde à modeſtia, & tolerantia Chriſtiana ſuadere auderent, ignari, aut parum memores, quod ore ſuo dicat Dominus: *Mea vltio eſt, & ego retribuam illis in tempore.* Quemadmodum euenit, anno non- Cap. V. Deut. 23

dum reuoluto, vt ambo ſceleris miniſtri, non ſolùm miſerè, ſed etiam notabiliter extinguerentur: notam videlicet vterque ſuam ad poſteros tranſmittentes. Nam cùm alter eorum barba rutila inſignis, alter male pedatus eſſet, non aliter nati natorum, & qui hodie naſcuntur ab illis, vel ruffeſcunt, vel à pedibus laborant: nam vtraque familia apud Boemos etiam nunc extat. Cæterum impiæ matri ideò impunitas diuturnior conceſſa videbatur, vt filij pietas, quo diutius illum mater inſectaretur, hoc clarior euaderet. Tametſi alios quoque præter ipſam matrem, moleſtos ſibi, infeſtosq́; habuit, quaſi parum idoneus ad exequenda Principis munia, quæ exequi, non per ſacra & cæremonias, ſed magis per arma & acies oporteret.

Cap. VI. Ante alios autẽ Radiſlaus Gurimenſis Princeps, Miſtibogij filius, hac vana ſpe inflammabatur, quaſi ſolo armorum terrore Venceſlaus expugnari poſſet, agros eius incurſare, armatosq́; illi viros oſtendere incipit, nec vllos legatos de pace agentes, audire vult; immò quo magis Venceſlaus paci ſtuduit, eo maiorem etiam ſuſpicionem pauoris aduerſario faciebat, adeò vt ſuperbiſſimè tandem Venceſlao reſponderet: ſe, niſi tradito ſibi totius Boemiæ principatu, ab armis non diſceſſurum. Coactus igitur à ſuis Venceſlaus, militem, atque aciem contra Radiſlaum inſtruit: videnſq́; omnino iam ſibi dimicandum eſſe,

claſ-

Digitized by Google

claſſicum cani vetat, priuſquam ipſe Radiſlaū alloquatur. Data alloquendi poteſtate, Si aliter, inquit, niſi prælio res pacificari nequit, cur non potius ſine magna aliorum clade, ſine multo inſontium ſanguine, ipſi inter nos ſingulari certamine decernimus? victoriæ permiſſuri, vter viri iuſtius imperare debeat. Perinde quaſi iam manibus victoriam Radiſlaus teneret, conditione propoſita lætari, inflareque, & ad pugnam ineundam feſtinare. Loriculam ſuper ciliciam veſtem indutus, paruoq; enſiculo ſuccinctus erat Venceſlaus, cùm in arenam prodiret. At Radiſlaus cataphractus, haſtatusq; cum longa inſuper machæra contra ſeſe inferebat, erecta vtrimque acie velut ad nouæ rei ſpectaculum. Nouum enim eſſe videbatur, vt ipſe Venceſlaus pro imbelli habitus, componere ſe cum bellatore auderet. Vbi ſub ictum ventum eſt, alter ſigno crucis frontem pingit, alter haſtam vibrare feſtinat, idemq; ſubito Angelos videt, atque hanc vocem velut ab homine promptam, pone ſe exaudit: *Ne feri*. At nemine conſpecto, qui illam promiſerit, vim numinis, fauore propitio Venceslaum proſequentis veritus humi procumbit, veniam audaciæ expoſcit, ſeq; poteſtati victoris permittit. Alleuat proſtratum Venceslaus, dataq; venia, & dignitate ei reſtituta, monet vt contumaciam in obſequium debitum vertat, ne poſt grauius ab irato numine plectatur.

Digitized by Google

Cap. VII. Hæc in Germaniam celeriter nuntiata, aulam Cæſaris apud alios admiratione, apud quoſdam irriſione affecerunt. Ottho tunc regnabat, qui Germanorum primus coronam Cæſaream legitimè ſibi traditam in Germaniam intulit, vir illo honore, ob celebrem pietatem, & raram in bellis felicitatem non indignus, nec alienus à Venceslao propter eximias ipſius virtutes: & qui vna cum alijs Germaniæ Principibus, maieſtatem Cæſaream officioſè, comiterq; conſeruabat. Is Ottho deliberandi cauſa diem ad conueniendum Principibus Vormaciam, edixerat, quò vbi Venceslaus quoque vocatus, ſine vlla dilatione veniſſet, dicitur poſtridie dum ſolemne ſacrificium cunctantius Sacerdos facit, ipſe ſimiliter cunctantius curiam introiiſſe, eamq; moram quaſi ex ambitione nata fuiſſet, Principes adeò ægrè tuliſſe, vt conſpirarent, ne quis ipſorum venienti aſſurgere, neu ſupra ſe locum conſidendi dare vellet. Perſuaſum denique Cæſari fuiſſe, vt ſine vllo honore Boemum velut arrogantem tranſmitteret. At Cæſar ex conſpectu duorum Angelorum, qui Venceslaum in curiam deducebant, ſubitoq; ibidem diſparuerant, obſtupefactus, throno exilit, aduerſum vadit, ipſumq; Venceslaum tantum non adorat, ac manu mox ſua ad ſubſellia perductum, aſſidere ſibi proximum iubet. Cæteris vehementer factum admirantibus, Cæſar facti cauſam aperit, viciſſimq; miratur, quòd

nemo

Digitized by Google

nemo præter ſe quiſpiam Angelos, tam clarum, manifeſtumq; ſui ſpectaculum exhibentes, oculis ſuis adſpexerit. Hic Moguntinus Pontifex, ſe quidem nihil planè vidiſſe inquit, cæterum horrore quodam ſe perfuſum fuiſſe, confitetur, ac tunc demum famæ quoque nuper inuulgatæ, quemadmodum videlicet interuentu numinis ab hoſtis impetu ſeruatus fuerit Venceslaus, fidem ſe habere, quando in præſens paria numina eũdem à calumnia vindicauerint: quare inde ſimul vniuerſi errati veniam deprecantur.

Cæſar præterea hunc tam liberalem hoſpiti habuit honorem, vt poteſtatem ei petendi concederet, quicquid petendum ſibi à Cæſare putaret. Exiſtimabat autem Cæſar, glorioſa & ambitioſa petiturum. At is brachium diui Viti ex Gallia, ſub Ludouico Pio Corbeiam, in Saxoniam tranſlati, magnaq; religione in Boemia culti; dein Sigiſmundi quoque Burgundiæ Regis, propterea quod Vandalicæ nationis fuerit, reliquias ſibi dari poſtulauit. Ad quæ poſtulata Cæſar ſubridens, Feres tu, inquit, primo quoque à reditu noſtro in Saxoniam tempore, quas habere cupis reliquias: interim dona Cæſare digna à nobis accipe, Regium in primis decus, quo te ex dignitate tua merito decoramus, deinde tributo abſoluimus, quod Carolus quondam ſoluendum Cæſaribus inſtituerat. Iuſſit poſtremò & inſignia ſua Venceslaum ferre, fuſcam aquilam Cap. VIII

in clypeo candido. Facilè hoc, & illud alterum de tributo amplexus eſt Venceslaus, ſed idem caput ſuum diademate cingi, ſeq; Regem inungi, aut Regem à ſuis appellari nullo pacto ſuſtinuit: quamquam à Cæſare, atque ab alijs Regibus, & Principibus Rex in epiſtolis ſalutaretur.

Cap. IX. Allatis ex Saxonia ſanctorum corporum Pragam reliquijs, Venceslaus omnia ædificia miſſa faciens, applicare architectum manus ad ædem diuo Vito deſignandam, conſtruendamq; imperat. Subijciens digniſſimum eſſe, vt profanis ædificijs ſacra anteuertant. Cæterum antequam illa inchoata erat, iam in templo diui Georgij à patre ſuo extructo Venceslaum locum ſepulcro, in quo auia Ludmilla transferretur, delegerat, ſimulq; abſoluerat, ita vt nihil iam reliqui ſupereſſet, niſi vt translatio funeris ex arce Thein, in arcem Pragenſem à Sacerdotibus perageretur. Auertere vnus aliquis ab inſtituto Venceslaum cupiebat, inquiens iam pridem corpus auiæ cõputruiſſe: quandoquidem plus triennium eſſet, cùm illud terra obrutum iaceret, proin nimis ſeram fore eius corporis translationem. Excipit Venceslaus, Et ſi quidem iam in puluerem ſit redactum, vel ipſum puluiſculum perferri ad me cupio: ſed contra fortaſſe eueniet, ac tu mi pater autumas: fac modo vt deſiderio meo vna cum cæteris morem geras. Paret ille, ſeq; ſuis collegis addit comitem, vſque

Digitized by Google

vſque ad locum vbi ſepulta erat Ludmilla: ſepulchro recluſo, nares ſtatim omnium odor perfudit ſuauiſſimus, adhucq; ſuauior arculâ recluſa, in qua corpus tabe incorruptum, integrumq; iacebat, niſi quòd parum quiddam ei de naſo decerpſerat arculæ tabella confracta, quam incuriosè quidam tractauerat. Igitur læti re præſenti Sacerdotes, feretrum ſubeunt, corpusq; miraculis clarum, quò iubet Venceslaus deportant, conduntque. Sed enim Architecti quoque in templo diui Viti proximo operas vrgent, vt opus celerius excreſcat, feſtinante Venceslao ad noui templi dedicationem, ſanctarumq; reliquiarum conſecrationem.

At tunc primum creandi Pontificis mentio orta: ſiquidem nullus ad eam vſque diem Pontifex in Boëmia creatus erat, ſed à principio Morauiæ Antiſtes, poſtea ex Bauaria Ratiſponenſis, officio Pontificali apud Boemos fungebatur. Idem Ratiſponenſis in Morauia quoque aliquandiu faciebat, quamdiu videlicet vacua ſedes ibidem ſuo Præſule fuerat, nempe annis quinque, & triginta. Quamquam igitur Venceslaus Ratiſponam pro Pontifice (diuus Vuolffgangus tunc Pontifex ibi erat) qui templum diuo Vito deſtinatum in arce Pragenſi dedicaret, ſuos quoſdam miſerit, non ideò tamen curam remiſit quærendi viam, qua facillimè ad inducendum Pragam Præſulem, vt inſtituerat, peruenire poſſet, ſed Cap. X.

Digitized by Google

has eius pias curas, ſicut pleraſque alias ad religionem pertinentes, mater nimis impia interturbare non deſtitit. Pari modo, vt mater, Boleslaus moratus, armatusq; ad turbandam & oppugnandam fratris pietatem fuit. Nam ſi alias vnquam educatio oſtendit, quantum momenti afferat ad ingenerandos hominibus mores, tum certè in illis duobus alumnis ex eiſdem parentibus prognatis, mirificè demonſtrauit. Nam Venceslaus, qui à Ludmilla muliere religioſa educatus à puero fuerat, omnibus pietatis, & cuiuſuis præterea virtutis numeris vir abſolutiſſimus euaſit; ſicut è diuerſo Boleslaus tum impius, tum ſæuus, tum indomitus & violentus: quia Drahomira, quæ Boleslaum aluit, comparibus vitijs infectiſſima erat, paratiſſimaq; per quamlibet occaſionem incrementa bonæ religionis impedire, ac potiſſimum in Sacerdotes deſæuire; quaſi penes illos culpa reſideret, quòd diſciplinæ (vt ipſa dicebat) ignauiſſimæ deditus Venceslaus, maiorem diei, noctisq; partem, circum ſacella & aras, aliaſque cæremonias, quàm in negocijs ſerijs, & ad Principem pertinentibus contereret; quodque illorum ipſorum Sacerdotum inſtinctu, neque reuerentiam erga matrem, neque charitatem erga fratrem continuaret.

Cap. XI. Itaque cuſtodes plagoſi per vias appoſiti erant, qui ictu plagarum ſacerdotes prohiberent, quo minus Venceſlaum per quotidiana

officia

officia adire poſſent. Qua de re factus certior Volffgangus, venire in Boemiam ad dedicandum templum ſuperſedit, hac excuſatione vſus tanquam breui futurum eſſet, vt Antiſtes Pragæ inaugurararetur. Cæterum nec Venceſlaus fauorem erga ſacerdotes, cultumque, nec viciſſim illi officium ſolitum, qualicunque iniuria accepta, interrumpi ſibi permiſerunt. Furente in dies magis ac magis Drahomira, cum quotidie fermè audiret, tanti eſſe Venceſlaum in ſacerdotes obſequij, vt ipſe ſuis manibus vinum inter ſacra, libaque, & thura illis ſubminiſtraret, vt identidem illos domi queſque ſuę inuiſeret, neceſſarijſque rebus ante tempus ſuc curreret, vtque à ſeruitute profana multos redimeret, & ad ſeruitia Dei illos conuerteret; vt denique noctu plerunque, vel in ipſa hyeme nudis incederet pedibus ad templa, in quibus peruigilia celebrabant ſacerdotes. Ferunt Podiuinum, qui intimus Venceſlao, & aſſiduus comes fuerat, malè aliquando à frigore, & niuibus acceptum fuiſſe, quamquam ipſe calceatus, Ducem ſuum diſcalceatum ſubſequeretur, rurſus tamen ſubitò incaluiſſe, cum primùm videlicet pedes ſuos, quemadmodum iuſſus erat, veſtigijs Ducis impreſſerat.

Cap. XII

Pauliſper inter hæc ſuam rabiem Drahomira remiſiſſe videbatur, poſtquam certior facta erat, Venceſlaum tædio vitæ aulicæ, & curarum publicarum, circumſpicere locum ſepoſitum, in quem cum ſodalibus Diui Benedicti cucullatis,

tis, ipſe quoque ſodalis futurus diuerteret. Nam & Romam ad Pontificem ſuos iam miſiſſe inaudierat, qui peterent, vt illius auctoritate liceret in Boemia eiuſmodi ſodalitium inſtitui. Sed dum Romanus Pontifex legatos diutius propter domeſticas ſeditiones retinet, dumque interim Venceſlaus de conſuetudine ſua, deq; ſacris, & cæremonijs nihil quidquam intermittit; non ſuſtinens vlteriorem dilationem impatientiſſima mulier, conceptum iam pridem de tollendo Venceſlao parricidium properat. Natalis tunc dies infantuli, recens ex Boleſlao editi ſe obtulerat. Ad hunc ſimul concelebrandum mater iuxta atque Boleſlaus frater verbis ſuauiſſimis Venceſlaum inuitant, gaudio ipſorum communi oblatum eſſe tempus dicentes, quò tota domus principalis meritò gaudere debeat, nato ex Boleſlao Principe, qui ſpem ſucceſſionis in principatu Boemiæ continuaret. Siquidem Venceſlaus præter aliã rebus in alijs abſtinentiam, & continentiam, conſtantiaque ſeruatæ quoque in omne æuum ſuum virginitatis ſuæ clarus fuit: Et Boleſlaus tunc primùm pater eſſe incepit, producto ad ſpem ſucceſſionis filiolo.

cap. XIII Hoc igitur modo inuitatus Venceſlaus, tametſi multo ſatis tempore, à quouis matris, fratriſque contubernio ſe remouiſſet, attamen vt antiquum ſeruaret morem ſuum, nemini cuiquam, non ſolùm natura coniunctiſſimis, officium ſuum denegandi ad natalitia ſe Boleſla-

leſlauiam venturum ad diem recepit. Interimque in cubiculum ſecedens, quos fideliſſimos habuit, ſecum ad feneſtram ſeducit, iubetque eos in atrium Pauli presbyteri, frequentia ſacerdotum refertum deſpicere: ac mox altè ſuſpiria ducens, Quàm cuperem, inquit, vanus videri augur, vtinamque fiat, vt irritum venti ſecum auferant meum augurium; videre tamen mihi iam videor, eum locum, qui mea cura, tanto ſacerdotum cætu, quantum cernitis celebratur, paulò poſt diſceſſu hinc meo, repente deſertum iri, cædem videlicet ſacerdotum futuram per iſta diuinans, quæ illis ab interitu ſuo immineret. Cæterùm qui tunc præſentes aderant, non intelligebant, quorſum dicta hæc tenderent. Podiuinus tamen, ſcopum coniectura attingebat, cum Ducem ſuum reuocare à propoſito Boleſlauiam eundi tentaret, ſed incaſſum. Olim namque pro religione, & pietate Venceſlaus, nullum periculum, nullum caſum, nullum vitæ diſcrimen ſibi vitandũ putauit, ideoque die luſtrali appetente, nihil amplius moratus, quàm dum ſe apud ſacerdotem expiat, dum aræ adſtat, dum ſacroſanctum delibat libum, extremum ſalutis viaticum, inde continuò Boleſlauiam petit. Sed neque Boleſlaus procraſtinat fratri ire obuiam, eum complecti, gratulari aduentui compoſita adulatione. Conuiuio dein mater adhibita, quantò magis ad omne facinus exercitata erat, tantò blandius hoſpitem filium habuit, traxitque

Digitized by Google

in ſeram noctem conuiuium.

cap. XIV. At Venceſlaus quamquam intelligeret quò tenderent blanditiæ, & quam ob rem produceretur conuiuium, non tamen omiſit, quin de media nocte ſurgens, iret in templum, vt orationes ſolitas Deo optimo commemoraret. In ea re occupatum inuadit Boleſlaus frater, à matre ad ſcelus vigilantiore excitatus, ac primo ab ictu ſuo fruſtratur, enſe ſibi ob inſperatum ſtuporem elapſo, mox redeunte animo, & furore, quem ſceleris participes clientuli extingui non patiebantur, ictum repetit, ac facile inermem fratrem, patienterque plagam excipientem, interficit: diſſimulataque nece manè ſtatim filium luſtrat, nomenque ei inter luſtrandum, Strachyquas, à terrore conuiuij mutato vocabulo, quod ipſe terribile parricidio effecerat, indit. Adeò gloriari in malitia etiam ſua geſtiebat, qui potens erat in iniquitate, neſcius adeſſe Deum bonis omni tempore, tum

Pſ. 51. in vita, tum in morte, quemadmodum illuſtriſſimo tunc patuit exemplo. Eadem quippe nocte Rex Daniæ (vide quanto interuallo à Boemia ſemotus) per quietem ſe admonitum oraculo teſtatus eſt, vt Venceſlai in Boemia à fratre obtruncati, memoriam ſibi colendam ſuſciperet: id quomodo ab ipſo factum, cæremoniæ, ſacerdotes, templum in Dania diuo Venceſlao dedicatum declarant. Vt interim alia penè infinita miracula data opera tranſeamus, partim quia nota, & illuſtria, partim quia

de-

decantata à noſtratibus, diebus penè omnibus habentur.

Boleſlaus, parto audacia, & ſcelere principatu, audacter etiam illum, & non ſine ſcelere ab initio geſſit, idque non obſcurè. Siquidem clara voce, omnibus qui aliqua cum diuo Venceſlao familiaritate coniuncti erant, ac præcipuè ſacerdotibus, quicumque ſua ſponte Boemia non decederent, carcerem, exilium, cędem denunciauit. Adiecit mater, ne cæſi terræ mandarentur, ſed abiecti, vt in campis iacerẽt, eſca dilanianda canibus, alitibuſque. Intra breue igitur tempus vaticinium diui Venceſlai completum fuit, vaticinantis, fore vt à diſceſſu ſuo, atrium Pauli presbyteri, ſacerdotibus vacuũ redderetur. Correptus inter præcipuos ad ſupplicium Podiuinus quoque, totum biennium in furca ſub dio pendens, nulla tabe violari nedum corrumpi, conficique potuit, donec poſt hauſtam terræ hiatu Drahomiram, ſepeliretur. Nam quo manifeſtior grauiorque pęna appareret, quæ meritò de crudeliſſima atque impiiſſima muliere exigenda fuerat, eo loci, quo adhuc inſepulta iacebant oſſa occiſorum ſacerdotum; terra ſua ſponte dehiſcẽs viuam Drahomiram vnà cum curru, & qui ſimul vehebantur abſorbuit, auriga ſolo incolumi, qui ad arã iuxta ſitam (nunc haud extat) equo deſiliens accurrit, cum fortè tintinnabulum tinnire audiſſet, vt corpus Domini adoraret, execrante illum Drahomira omnibus maledictis. Quare Cap. XV

locum

Digitized by Google

locum eum etiam num, vt execratum, funeſtũque declinant viatores, qui arcem Pragenſem ab occidentali plaga petunt. Quamquam terra eodem loci in ſtatum priſtinum cohæſerit. Puniti, & illi diuinitus, qui Boleſlaum aſſectati, gladios etiam ſuos aduerſus diuum Venceſlaũ ſtrinxerunt: pars enim eorum mente alienata, in rabiemque verſa præcipites ex alto deorſum ſe dabant: quidam in eos gladios, quos nudauerant, incumbere. Ad hæc, templi paries, quem propè occiſus fuit diuus Venceſlaus, velut cædis ipſe quoque conſcius, aut potius, vt teſtis foret ſceleris ſempiterni, nulla vllius opera abſtergi, eluique potuit à cruore, quo reſperſus ex corpore diui Venceſlai fuerat.

cap. XVI. Hæc tandem tot prodigia, tanquam varia ſupplicia, Boleſlaum exterruerunt, vt mitius deinceps cum chriſtianis agere, ſæuitiamque ſuam aduerſus illos remittere inciperet. Acceſſit præterea nouus ex Cæſare Otthone terror, minitante fratricidij vltionem, cum primùm Hunnicum bellum confeciſſet. Quippe Hunni ex Pannonia vſque in Sueuiam progreſſi vrbem Auguſtam obſidione premebant, tanta ſuorum multitudine, vt dubitauerit Ottho, prodire ne in aciem contra tantas copias, an caſtris ſe tenere ſecurius fuerit: ſed dubitantẽ Vldricus, Auguſtæ Præſul, in diuorum numerum poſtea relatus, indicto vnius diei ieiunio, ad ineundam pugnam impulit: certam ei victoriam (ſi pugnauerit) promittens. Nec fefellit:

fellit: tantam enim inter Hunnos ſtragem Ottho edidit, vt Lycus Auguſtanus fluuius, mutatis in cruorem aquis, alueum ſuum fœdauerit. Capti in eadem pugna duo Hunnorum Duces, ſupplicia crucibus luerunt. Ex Cæſarianis maximè inſignis, Conradus, Otthonis gener cecidit. Atque hoc interim ſpatio, quod per moras huiuſce prælij interiectum fuit, Boleslaus, vicum quem inhabitabat, foſſis, vallis, mœnibus cingendum, muniendumq́; ſuſcipit; & quò celerius ſuſceptum opus perficiat, vicinæ nobilitati iniungit, vt certum quiſque paterfamilias colonorum ſuorum numerum operi continuando attribuat. Cœpit abnuere operam eiuſmodi ſenex quidam nobilis, inquiens: Exemplum ſe à maioribus non accepiſſe, vt ædificandis muris operam aliquam locaret, ſed vt potius pro ſalute Principis in campo, & in ipſa acie, ſiue eques, ſeu pedes dimicaret. Hic ſæuus Boleslaus (ſic iam is paſſim cognominabatur) ſolita ſæuitia incenſus: At ego, inquit, nunc ſtatim exemplum in te ſtatuam, quo cæteri admoniti diſcant parere Principibus, non autem imperia illorum contemnere: ſtrictoq́; gladio miſerandum ſenem confodit, ac denuò vicinis iniungit, vt iuſſa obedienter faciant.

Operi abſoluto, cinctoq́; oppido, nomen Boleslauia manet. Huic oppido cum Ottho appropinquaret, miſſis obuiam legatis Boleslaus pacem magnis precibus cum ipſis oppidanis C.XVII.

V cæ-

cœpit petere. Valde præciſè Ottho eis reſpondit, aliter pacem coire non poſſe, niſi dedito ſibi fratricida Boleslao. Porrò Boleslaus omnibus rebus ad ſuſtinendam obſidionem neceſſarijs, frumento, pecore, telis, armis, viris inſtructus in oppido erat. Non ita Cæſar foris commeatu abundabat, vacuis vbique ex vicino horreis, & pecoribus longius in ſyluas abactis. Vnde paulò poſt factum, vt Cæſar ob rerum penuriam mutata duriore ſententia, animum ad molliora deflecteret. Cùm igitur denuo Boleslaus, quamquam ſatis, vt dixi, inſtructus, conſcientia tamen ſcelerum timidus, gratiam Cæſaris ambiret, pacemq; oraret, eam his tandem legibus impetrauit. Prima erat, vt commiſſa piacula omnibus modis expiaret. Altera, vt exules Chriſtianos reuocaret ab exilio. Tertia, vt tributum nuper remiſſum denuo exoluendum reciperet. Vltima, vt eadem conditione, atque cæteri Germaniæ Principes, in nomen Cæſaris iuraret.

C.XVIII. Obſidione ſoluta, Boleslaus ſuis præcepit, vt è conſpectu ſuo ſepulcrum, & corpus ſancti Venceslai remoueant, idq; noctu, per multas tenebras Pragam transferant, occultèq; ſine arbitris condant in æde diui Viti, ab eodem Venceslao ædificata. Grauiter nimirum ferebat ſigna & prodigia, identidem ad corpus ſanctum nunc in cæcos, nunc in claudos, nunc in ſurdos edi: putabatq; fore, vt illo ad diui Viti ædem, ſepulto, Vito etiam potius, quam

quam Venceſlao miracula edita attribuerentur. Sed vide, vt in ſe innocentia & ſanctitas, vt denique ipſa veritas contra aſtum & improbam calliditatem perfacile defendant. Plauſtro corpus impoſitum fuit, iuſſusq; auriga quantum poſſet accelerare, vt ante lucem è Boleslauia Pragam perueniret. At aurigam magis equi, quàm ipſe equos regebant. Itaque cùm primò ad amnem, cui Rochetnicze vocabulum, aquis tunc redundantem, deinde ad Vultauiam adhuc redundantiorem ventum eſſet, non ponte, vt ille volebat, ſed pleno alueo, vtrumque amnem equi tranſeunt, pedibus tantum non ſiccis, mox vltra Vultauiam ad carcerem arci Pragenſi ſubiectum, immobiliter ſubſiſtunt, nec inde vlla vi ſe amoueri patiuntur niſi die clariſſimo, cùm iam multorum aliorum ſpectatorum oculis res eſſet teſtatiſſima, corpus diui Venceſlai vectores vehere, id quod obſtinatè prius illi negabant, quàm vincti ad vnum omnes è carcere illo dimiſſi fuiſſent. Corpus præterquam quod à corruptione poſt triennium incolume repertum eſt, inſuper etiam ab omnibus vulneribus erat percuratum, vna tantum auricula capiti defuerat, eam Premislaua Venceſlai ſoror ad limen templi, in quo occiſus frater erat, inuentam, arcula clauſam habuit. Cæterùm re, vt geſta fuit, cognita, ne quid de corpore ſancto deſideraretur, eamdem ſta-

tim Pragam miſit, ſtatimq; illa capiti ſuo adhæſit.

Occiſus fuit S. Venceslaus anno Domini 938. Vide Æneam Syluium in hiſtoria Boemica cap. 14 & Cardinalem Baronium tomo 10. Annalium, & in notis Martyrologij ad diem 28. Septembris.

∴

Sancti Venceslai Regis vita Finis.

VITA ET VIRTVTES SANCTI HENRICI IMPERATORIS.

Vitam eius ſcripſit Adelbodus Epiſcopus Vltraiectenſis, teſte Sigeberto in lib. de viris Illuſtribus cap. 139.

Quam nos hìc poſuimus, deſcripſit Henricus Caniſius in ſexto tomo antiquæ lectionis: an ſit eadem cum illa, quam ſcripſit Adelbodus, ignoramus: ſed cuiuſcumque ſit, grauis valde, & fide digniſſima eſt.

ANno ab Incarnatione Domini milleſimoprimo, ab Vrbe autem condita milleſimo ſeptingenteſimo quinquageſimo ſecundo, Otthone tertio defuncto Romæ, vacante Regni ſolio, cùm de Principe ageretur ſubrogando, omnium vota nutu diuino ad eum inclinantur, qui tunc in Regno potiſſimus habebatur. Fuit namque eodem tempore quidam Dux Bauariorum nomine

Digitized by Google

Henricus, Henrici eiuſdem gentis Ducis filius, (cuius temporibus ſanctus Vuolfangus Ratiſponenſium præfuit Epiſcopus) tam bonitate, quàm nobilitate Regia conſpicuus, & vniuerſa morum honeſtate præclarus. Hic initium ſapientiæ timorem Domini pleniter eſt ſequutus; quia erat omni litterarum ſtudio principaliter imbutus, & totus ſana fide, & actione catholicus. Hic ergo ab omnibus pari voto, & communi conſenſu omnium aſciſcitur, diuina vtique diſponente clementia; vt per temporalis Regni faſtigia ad culmen regni cæleſtis pertingeret. Terrena enim bona omnia, ſicut vſu malo à ſalute alios præpediunt, ſic alios vſu bono ad ſalutem perducunt.

Cùmq; prædictus Rex Henricus ne dum Cæſaris, vel Imperatoris obtineret dignitatem, apparuit ei Ratiſponæ Beatus Vuolfangus Epiſcopus tali viſione. Viſum namque eſt, quod manens in Eccleſia ſancti Emmerammi Epiſcopi, & Martyris, accederet orandi gratia ad Beati Vuolfangi ſepulchrum, in eadem baſilica ſitum; cumq; ibidem Dominum, & ſanctum Vuolfangum intimis precibus conaretur exorare, ſubitò videbatur ei ipſe ſanctus Vuolfangus aſtare, eumq; huiuſmodi verbis appellare, Intuere diligenter litteras in muro, quæ ſunt ſecus tumulum meum ſcriptas. Erat autem ſicut videbatur ſcriptum ſolummodo: POST SEX. Euigilans verò Rex, diu-

diuturna tractatione ſecum reuoluit pauciſſima huius viſionis ſcripta. In primis ergo arbitratus, quod poſt ſex dies eſſet moriturus, multa diſpenſat pauperibus; cumq; dierum ſex numerus præterijſſet, & nihil in ſe Rex moleſtiæ corporalis ſenſiſſet, putauit prædictam viſionem ad ſex menſes pertinere, & eadem cœpit timere. Tranſactis verò ſex menſibus, cùm nihil infirmitatis in ſe pateretur, arbitratus eſt hunc numerum ad ſex annos pertinere; ideòq; quæ & ſupra cœpit timere. Cùmq; ſex annorum numerus integer præterijſſet, & ſeptimi anni dies reuolutus veniſſet, ipſo die per Apoſtolicam benedictionem ſuſcepit Cæſaris dignitatem. Tunc tandem ſentiens qualis eſſet ſua viſio, gratias egit Deo, ſanctoq; Vuolfango, qui ſibi talem dignatus eſt reuelare ſublimitatem.

Vnctus ergo in Regem beatiſſimus Dei famulus Henricus, temporalis Regni non contentus anguſtijs, pro adipiſcenda immortalitatis corona, ſummo Regi, cui ſeruire, regnare eſt, militare diſpoſuit. Summam etenim diligentiam in amplificando cultu religionis adhibuit. Eccleſias Dei ditare poſſeſſionibus, & immenſis ornatibus augere cœpit. Sedes quoque Epiſcopales Hildinshein videlicet, vbi à puero fuit enutritus, & litteras edoctus, Magdeburge & Argentinam, & Merſeburg, quæ barbarica immanitate adiacentium Sclauorum vaſtatæ fuerant, reſtaurauit; & tam ipſis,

Digitized by Google

quam alijs Epiſcopatibus per vniuerſum Regnum in poſſeſſionibus, & ornatibus innumera dona diſtribuit. Hildinsheimenſi verò Eccleſiæ ſanctum Gothardum diuina edoctus reuelatione præfecit Epiſcopum. Quid autem Merſeburgenſi Eccleſiæ præ alijs contulerit, futurorum ex parte volumus notificare. Hæc etenim Eccleſia tempore magni Otthonis, illius, inquam, qui iuxta Lycum fluuium ſub ſancto Vdalrico Pontifice glorioſo Vngaros proſtrauit, & Reges eorum, Leuicam, & Aſſur Ratiſponæ Principibus hoc fieri adiudicantibus, in patibulis ſuſpendit; aſſiduis incurſionibus, & hoſtili vaſtatione Sclauorum redacta eſt ad nihilum. Et quia violentijs vicinarum nationum non poterat reſiſtere, in poſſeſſionibus, in religione, & in omnibus, quæ ad Pontificalem dignitatem pertinebant, penitus cœpit deficere.

Accidit autem eodem tempore, vt Magdeburgenſis Eccleſiæ Archiepiſcopus vniuerſæ carnis viam ingrederetur, & Merſeburgenſis Præſul propter ſapientiam ſibi à Deo præſtitam, & propter virtutes plurimas, quibus ornatus erat, ob quas & Otthoni Magno gratiſſimus erat, in cathedram Magdeburgenſem à prædicto Rege, conſtitueretur. Factum eſt autem, vt Merſeburgenſis Epiſcopatus prorſus deſtrueretur, & quæ potiora erant illius Eccleſiæ, in prædijs, in miniſterialibus, in ornamentis, in ditionem Magdeburgenſis Eccleſiæ

trans-

Digitized by Google

transferrentur, & de quibuſdam reliquijs poſſeſſionum, quæ Merſeburgenſi Eccleſiæ remanſerant, Abbatia inibi conſtitueretur. Quod factum vſque ad tempus pijſſimi Confeſſoris Chriſti Henrici ſine mutatione permanſit. Qui conuocatis Principibus Regni ſui apud Chuſelingenburg curiam celebrauit, atque vniuerſis in idipſum conſentientibus, Poloniam, & Bohemiam, cæteraſq; Sclauorum adiacentes regiones, quæ fines Regni ſui vaſtauerant, debellare diſpoſuit. Congregato itaque exercitu contra prædictas nationes, aciem direxit, & tranſiens per locum qui Vualbech dicitur, gladium ſancti Hadriani Martyris, qui pro reliquijs multo tempore ibidem ſeruabatur, accepit, quo accinctus ex toto corde ſuo clamauit ad Dominum, dicens, *Iudica Domine nocentes me, expugna impugnantes me, apprehende arma & ſcutum, & exurge in adiutorium mihi*. Inde progrediens caſtrametatus eſt in campo, in quo Merſeburgenſis Eccleſia ſita eſt, & videns locum deſolatum, ingemuit, & ait, Beate Laurenti Martyr Chriſti, ſi tuo interuentu has barbaras nationes, ad quas pergo Romano Imperio, & Religioni Chriſtianæ ſubiugauero; locum iſtum deſolatum, tuo nomini conſecratum, diuina fauente gratia, in priſtinæ dignitatis ſtatum reformabo. Vt ergo Princeps Poloniæ & Bohemiæ, & cæterorum Sclauorum primates, Romanũ Imperatorem cũ exercitu ſuo, vt eos debellaret, aduenire

Pſal. 34.

nire

nire cognouerunt; collecta innumerabili barbarorum multitudine, in bellum obuiam proceſſerunt. Quòd Regi pijſſimo per ſpeculatores ſuos citiſſimè innotuit; & ſicut in omnibus anguſtijs ſuis ſolebat, ad orationis arma confugit. Et inuocato ſuper ſe nomine Domini, beatis Martyribus Laurentio, Georgio, & ſancto Hadriano; ſemetipſum, ſuumq; exercitum protegendum cum ſumma deuotione commiſit. Cumq; omnes Communionem corporis & ſanguinis Dominici percepiſſent, ad locum certaminis peruenerunt. Vbi cùm Rex beatiſſimus verbis exhortatorijs, quatenus viriliter agerent, animos ſingulorum confortaſſet; videns aduerſariorum innumerabilem multitudinem, clamauit ad Dominum, dicens,
Iudit. 9. *Domine Deus, qui conteris bella ab initio, eleua brachium tuum ſuper gentes, quæ cogitant*
Pſal. 54. *ſeruis suis mala: Diſperge illos in virtute tua,*
Pſal. 82. *& deſtrue eos protector noſter Domine: Deus meus pone illos vt rotam, & ſicut ſtipulam ante faciem venti.*

Hæc eo orante aperti ſunt oculi eius, & vidit glorioſos Martyres ſanctum Laurentium, beatum Georgium, & ſanctum Hadrianum cum Angelo percutiente exercitum ſuum præcedentes, & hoſtium cuneos ad fugam propellentes. Et ſicut exercitus Sennacherib ab Angelo percutiente contritus eſt & diſperijt; ſic omnis iſta barbarorum immanis multitudo per virtutem Dei contrita, proiectis armis ſine

Digitized by Google

ne effuſione ſanguinis Chriſtianorum fugæ præſidium quæſiuit. Quod videns Rex ſanctiſſimus, eleuatis oculis ac manibus in cælum, gratias egit Domino dicens, Benedico te Rex cæli, & terræ, qui ſuperbis reſiſtis, & humilibus das gratiam, qui cuſtodiſti diligentes te, & glorificatus es in gentibus propter datam nobis de cælo victoriam. Victis itaque barbaris, & quæ ad futuram pacem prodeſſe poterant pactione firmiſſima ſtabilitis; Rex beatiſſimus cum ſuis reuerſus eſt ad propria, vniuerſis glorificantibus Deum, & laudantibus, qui præſtat auxilium omnibus in ſe ſperantibus. Cùmque Imperator Chriſtianiſſimus Poloniam, Bohemiam, & Morauiam tributaria feciſſet; ob reuerentiam Sancti Laurentij Martyris, conculcationem, & deſtructionem Merſeburgenſis Eccleſiæ, cæpit pro miſericordiæ, & pietatis intuitu reſpicere, & ad nihilum redactam, in ædificijs, in miniſterialibus, in ſæcularibus poſſeſſionibus, in ornamentis eccleſiaſticis in priſtinum gradum Pōtificalis dignitatis, ſicut Deo, & Sancto Laurentio vouerat, ſtuduit reſtaurare. Nec prius ab operibus miſericordiæ deſtitit, quoaduſque præfatam Eccleſiam ad antiquæ ſtatum dignitatis, & honorem priſtinæ religionis ex integro reduceret. Denique Rex glorioſus Epiſcopum Bambergenſem ex integro in ſuo domate fundauit; terminis videlicet ab adiacentibus Epiſcopatibus concambio legitimo commutatis. Eundem verò Epiſcopatū *Iacob. 4.*

Apo-

Apoſtolorum Principibus Petro, & Paulo, & pretioſiſſimo Martyri Georgio attitulatum; ſpeciali iure Sanctæ Romanæ Eccleſiæ contradidit, vt & primæ ſedi debitum diuinitus honorem impenderet, ſuamque plantationem, tanto patrocinio firmiùs communiret.

Frater eius erat Bruno Auguſtenſis ſedis Epiſcopus, qui felicibus eius actibus inuidens, multas ei aduerſitatum iniurias, in quantum potuit, inferebat; & vbi per ſe non potuit, inferentibus ſe adiunxit, alioſque ad inferendas exhortando ſtimulos ſuæ prauæ incitationis ſubiunxit. Cui Rex glorioſus non talionem reddebat, verùm etiam inſtructus fraterna dilectione omnia diſſimulando, & patienter ſufferendo, illum bono vincere ſatagebat. Quanta autem eius munificentia, quanta erga Deum eius benignitas, atque largitas extiterit tam in illa Bambergenſi Eccleſia, quam in alijs compluribus locis, manifeſtis operum declaratur indicijs: Solum quippe Deum ſibi elegit hæredem, quatenus & ipſe in conſortium hæreditatis æternæ illum aſſumere dignaretur. Liberos enim, nec ſecundum carnem habebat, nec expectabat, quia eam, quam pro coniuge habere videbatur, Chunigundam nomine, dicitur nunquam cognouiſſe. Sed qualiter hoc innotuerit ad communem ædificationem non eſt prætereundum, vt & caſtimoniæ exemplis erudiamur, & diuinorum ſecretorum admiratione moueamur, conſiderantes quemadmodum

dum

dum diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum; tantis namque ac talibus bonis tentatio deeſſe non potuit. Inuidus enim omnium bonorum diabolus, cùm thorum immaculatum ſauciare non potuiſſet, zelotypiæ liuore fœdare cogitauit, volens ſaltem famam eius lædere, cui non potuit corruptionis vulnus infligere; facta eſt igitur auctore diabolo, ſuſpecta criminis, quæ non nouerat maculam corruptionis. Sed quia crudelis eſt, qui infamiam negligit, expurgationis gratia ſibi iudicium elegit; quod propter duritiam hominum inſtitutum eſſe cognoſcitur. Cùmque Deo dilecta ad illud iudicium, velut ouis ad occiſionem duceretur, ingemuit, & ait, Domine Deus creator cæli, & terræ, qui probas renes, & corda, iudica iudicium meum, & eripe me, te enim teſtem inuoco hodie, & iudicem, quia nec hunc præſentem Henricum, nec alterum quenquam virum carnali commixtione vnquam cognoui. Hæc dicens ſtupentibus, ac flentibus vniuerſis, qui aderant, vomeres candentes nudo veſtigio calcauit, & ſine aduſtionis moleſtia tranſijt. Ita Deus omnipotens vinculum caſtæ dilectionis ſeruauit, innocentiam comprobauit, integritati cuſtodiam humilitatis adhibuit. *Iere.* 11. *Pſ.* 118.

Inter hæc beatiſſimi Principis Henrici gloria magis, ac magis proficiebat, & gratia Dei erat cum ipſo. Non declinauit clypeus eius de bello, & haſta eius non eſt auerſa. Apuliam à Græcis diù poſſeſſam Romano Imperio recupera-

perauit, & eidem prouinciæ Iſmahelem ducem præfecit, qui poſtea in vrbe Bambergenſi mortuus, & in capitulo maioris Monaſterij ſepultus requieſcit in Domino. Beneuentanum Monaſterium condidit, & omni ornatus decore locupletauit. Cùmque ciuitates Apuliæ pertranſiſſet, & quæ ad vtilitatem, & honorem regni pertinebant, prudenter in eis diſpoſuiſſet, cœpit in infirmitate calculi laborare. Cuius morbi moleſtiam vir ſanctus tanta patientia ſuſtinuit, vt paſſiones carnis ad cuſtodiam humilitatis à Deo ſibi collatas aſſereret, & flagellum correptionis certiſſimum ſignum dilectionis affirmaret: fomenta tamen curationum ſibi fecit adhiberi, ſed nulla medicorum arte potuit liberari. Ingraueſcente autem dolore aſcendit in montem Caſſinum petens Beati Benedicti, & Sanctæ Scholaſticæ ſororis eius auxilium; & cum oraret, cępit cogitare, quæ de tranſlatione Sancti Benedicti, eiuſque ſororis audierat, quia videlicet reliquiæ eorum dicebantur furtim ablatæ, & in alium locum tranſlatæ, ideoque cępit de corporali eorum præſentia dubitare: Completa verò oratione ad hoſpitium ſe contulit, ac laſſatus, ac debilitatus ex itinere in lectulo ſe collocauit. Cùmq; obdormiuiſſet, audit ſibi Sanctum Benedictum aſſiſtere, & ferrum ſectorium ad medicinales ſectiones aptatum manu tenere, qui dixit ei, Quia ſperaſti in Deo, & in ſanctis eius, ecce miſſus ſum à Deo, vt per medicinam meam ab infir-

infirmitate tua libereris. Ecce ego cuius oſſa furtim ablata eſſe putaueras, praeſentiam meã tibi exhibeo, & in argumentum veritatis paſſiones tuas curabo. Haec dicens partem illam corporis, quae calculum tenebat ferro medicinali aperuit, & euulſo molliter calculo, hiatum vulneris ſanatione ſubita redintegrauit, & calculum, quem tulerat in manu Regis dormientis repoſuit. Quo facto Chriſtianiſſimus Imperator, euigilans pertractauit ſecum, quae circa ſe geſta fuerant per Confeſſorem Chriſti; videnſque calculum, quem manu tenebat, vocauit ſatellites ſuos, qui more regio ſemper ſibi aſſiſtebant, & dixi ad eos: Pontifices, & Principes Regni noſtri ad nos vocate, vt cognoſcant, & videant mirabilia Dei, quae ineffabilis, & inenarrabilis miſericordia cum potentia eius fecerunt in me: at illi mandata Regis curſu celeri perferentes ad Principes; adduxerunt eos; & cum veniſſent ad eum, dixit eis, Fratres, & commilitones mei *magnificate Dominum meum, & exaltemus nomen eius in idipſum*, quia ipſe eſt *magnus Dominus, & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non eſt finis*, ipſe percutit, & medetur, flagellat peccatores, & penitentibus miſeretur, *hunc humiliat, & hunc exaltat, quia calix in manu Domini vini meri plenus mixto*. En ego, qui heri morti proximus fui, per miſericordiam Dei hodie ſanus vobis appareo, & aculeum mortis, quem heri geſtaui incluſum corpori

meo

meo, hodie oculis veſtris viſibiliter oſtendo. His dictis oſtendit eis calculum, quem manu tenebat; & oſtendens eis vulneris cicatricem, omnia quæ per Sanctum Benedictum circa ſe geſta fuerant, cunctis audientibus ex ordine referebat. At illi videntes, & audientes mirabilia Dei plus, quàm poſſit credi, admirati ſunt, & benedicentes Deum, diùque in laudem eius acclamantes, de incolumitate Regis gauiſi ſunt: rurſumque Rex ad eos ait; Quas gratiarum actiones, aut quæ munera tantis beneficijs condigna medico noſtro Sancto Benedicto poſſumus rependere? At illi omnes iudicauerunt eum regia munificentia eſſe dignum. Rex verò conſilio Principum ſuorum ingentia munera in prædijs, in auro, in argento, in ornamentis plurimis Eccleſiæ Sancti Benedicti contulit; & vale faciens Fratribus eiuſdem Eccleſiæ miniſtris à Caſſino monte hilaris, & ſanus receſſit. Ab eo autem tempore, & deinceps quadam ſpeciali dilectione, & veneratione Sancto Benedicto, & omnibus Monaſticæ religionis cultoribus ſtuduit deſeruire, & in amplificandis, & rebus protegendis Eccleſiaſticis benignus, & deuotus Pater exiſtere.

Inde iter faciens Romam peruenit, vbi à Benedicto VIII. Papa benignè, & honorificè ſuſceptus; quantas miſerationes, & beneficia per Sanctum Benedictum, ei Dominus contulerit, indicauit. Apoſtolicus verò gratias egit Deo pro omnibus beneficijs ſuis, & pro ſalute Re-

gis,

Digitized by Google

gis, & totius populi catholici obtulit ſacrificium laudis. Eodem tempore Rex ſanctiſſimus Bambergenſem fundum cum omnibus pertinentijs ſuis Beato Petro Apoſtolorum Principi contradidit, & Apoſtolico Præſuli in perpetuum defendendum commendauit, & in memoriam huius pactionis ſingulis annis album ambulatorem cum faleris Romano Præſuli dari conſtituit. Hoc quoque humilitate, & deuotione apud Domnum Apoſtolicum obtinuit, vt Alemaniam intraret, & Bambergenſis Eccleſiæ nouam plantationem viſitaret; quod & ita factum eſt. Nam in proximo Apoſtolicus aduenit Alemaniam, & omnibus ciuitatibus regionis illius peragratis, tempore quo condixerat vrbem Bambergenſem adire diſpoſuit. Venit ergo feria quinta maioris hebdomadæ, hoc eſt in Cœna Domini, hora ſexta, ſacris Pontificalibus indumentis indutus, ſicut iam ad peragenda diuina myſteria, & ſolemne diei illius officium proceſſurus erat, & ſuſcipitur glorioſiſſimè ab Imperatore, & vniuerſis, qui aderant Principibus, omnique clero, & populo, inæſtimabili exultationis tripudio. Vt autem in aduentu tam inſoliti, tamque exoptati hoſpitis Deo noſtro iucunda, decoraque exhiberetur laudatio, Imperator prudentiſſimus in occurſum eius quatuor choros pſallentium decenter ordinauit; primum in vlteriori ripa fluminis; ſecundum in citeriori; tertium ante portam ciuitatis; quartum in atrio Eccleſiæ,

Digitized by Google

vbi primus omnium ipſe Rex data manu Papæ in domum Domini introduxit, atque diuinis hinc inde hymnis canora ſuauitate reſonantibus in Epiſcopali Cathedra collocauit. Quid plura? debitum huius ſacratiſſimæ diei cum duodenis Epiſcopis cooperatoribus Apoſtolicus Pontifex, & aliorum ſequentium dierum ſumma cum deuotione celebrauit. In ſancta autem Dominica Paſchæ, cùm in matutinali officio Aquileienſis Patriarcha lectionem primam, Archiepiſcopus autem Rauennas ſecundam, ipſe Apoſtolicus tertiam recitaret; cumq; omni ornatu proceſſio ageretur, ſicut dignitatem Apoſtolicam condecuit, in ſancta ſolemnitate ſolemnitatum, quis non iudicet tam religioſam celebritatem, noſtriſq; in regionibus inuſitatam, merito in memoriam omnium Bambergenſis Eccleſiæ filiorum perpetuo haberi, & memoriale eius in ſæculum non derelinqui?

Vt autem ad ſuperiora redeamus, vnde paulisper digreſſi ſumus, poſtquam vir ſanctus à beato Benedicto calculi moleſtia ſanatus Romam peruenit, ibiq; à venerabili Papa Benedicto omnia quæ petierat, impetrauit. Munitus Apoſtolica benedictione Alpes Apēninas tranſcendit; & dimiſſo exercitu in terram ſuam Cluniacum cauſa orationis eius cum paucis familiaribus perrexit, eo quod multa de religione, & ſtatu loci illius audiret. Vbi cùm multa religionis, & ſanctitatis

ſigna

ſigna vidiſſet, ſancti Spiritus igne ſuccenſus, coronam auream pretioſiſſimis gemmis adornatam, ad Miſſam quæ de Cathedra ſancti Petri celebratur, obtulit; & Monachorum fraternitatem ſuſcipiens cum maxima humilitate, & cordis contritione orationibus eorum ſe commendauit, & in ſupplementum rerum neceſſariarum optima prędia in Alſatia eidem Congregationi contradidit.

Inde iter faciens per Leodium, & Treuerim tranſiuit, & Congregationes inibi Deo famulantes plurimis largitionibus, & prædijs ditauit. Et mirum quod homo Dei, qui circa vtilitates eccleſiaſticas, & ſalutem animæ ſuæ tanto ſtudio flagrabat, in nullo prouectum ſui Regni neglexit; quinimò ſine effuſione ſanguinis, pietate, & ſapientia terminos Regni ſui dilatauit, & Imperialem dignitatem, gloria, & honore ampliauit, & ornauit. Bohemiam vicit, Burgundiam ſubiugauit, Pannoniam quoque fidei Catholicæ, & Romano Imperio coadunauit.

Victor ergo aliarum nationum Apoſtolus fuit Hungarorum. Cùm enim omnes adhuc infideles eſſent, ad fidei Catholicæ attraxit confeſſionem. Quod vt faciliùs fieret ſororem ſuam Giſilam Stefano Regi in matrimonium collocauit, ſecundum Apoſtolum dicentem, *Sanctificatur vir infidelis per mulierem fidelem, & ſanctificatur mulier infidelis per virum fidelem.* 1.Cor.7. Stephano itaque Rege baptiza-

to, vniuerſa Pannonia recepit verbum vitæ: & mira rerum nouitate, per Reges Apoſtolos baptiſmi gratiam percepit. Quàm præclara tanti Apoſtolatùs ſocietas, quàm veneranda vtriuſque ſanctitas, per quos tot ſunt ſaluati & ſanctificati? Præfatus autem Rex Hungarorum religioſus, Deoq; deuotus, poſtea in executione bonorum operum permanſit, quod diuina pietas poſt mortem eius euidentibus indicijs ad ſepulturam eius factis ſignorum, miraculis demonſtrauit. Burgundionum quoque non humana, ſed diuina fuit victoria. Nam cùm armis, & omnibus belli copijs eſſent inſtructi viri ad bella doctiſſimi, armis depoſitis, non hominis metu, ſed nutu Dei, rogantes ea quæ pacis ſunt, dextras dederunt.

Sicut enim ad declaranda beati Martini merita Dominus pacificum fecit exercitum; ita & nunc ſerui ſui beati Henrici meritis conſimilem virtutem dignatus eſt oſtendere. Similem ergo fecit illum Dominus gloriæ Sanctorum: & ſicut Moyſes precibus magis quàm armis triumphauit; ita glorioſus Princeps per arma iuſtitiæ bella omnia conſummauit, & ſine funere, & abſque cruore ſemper triumphauit. Denique conſummatis huius vitæ laboribus, poſtquam bonæ opinionis odorem longe, lateq; olere fecerat, locumq; ſibi dilectum, & cætera monaſteria ditando, & ornando, & excolendo ad perfectum adduxerat, ad percipiendam immarceſcibilem coronam à Domino

no vocatus eſt, ab ergaſtulo carnis; qui cernens diem mortis ſibi imminere, vocatis ad ſe parentibus, & cognatis beatiſſimæ Imperatricis Chunigundæ, necnon etiam quibuſdam Regni Primoribus, manu eam apprehendit, & commendauit eam illis, huiuſmodi verbis memoria digniſſimis. *Hanc ecce*, inquit, *mihi à vobis, immò à Chriſto conſignatam, ipſi Chriſto Domino noſtro, & vobis reſigno virginem veſtram*. Diſcite ergo diuites huius ſæculi facere *vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cùm defeceritis recipiant vos in æterna tabernacula*.

Huius verò glorioſiſſimi Principis præconia linguam carnis tacere non conuenit, in cuius tranſitu confutatis dæmonijs, triumphantibus Angelis cælum exultauit. Defuncto itaque beatiſſimo Dei famulo Henrico anno Regni ſui vigeſimoquarto, Imperij vndecimo, vitæ verò ſuæ quinquageſimoſecundo, corpus eius Bamberg. in Eccleſia Beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli honorificè ſepelitur; ac poſtmodum multis miraculorum virtutibus à Domino glorificatur. Poſt huius ſanctiſſimi Principis exceſſum, Conradus vnus ex Regni Primoribus Regali ſolio ſublimatus, conſilio Brunonis Auguſtenſis Epiſcopi, fratris ſancti Henrici Imperatoris, qui ſemper, vt ſuperius dictum eſt, eius felicibus actibus inuidebat; Epiſcopatum Bambergenſem deſtruere meditabatur, quia idem Bruno Epiſcopus pro-

 miſit

miſit ſorori ſuæ Giſilæ Reginæ Hungarorum omnia prædia hæreditario iure ad ſe pertinentia, filio eius Henrico contradere. Locus ergo & tempus conuentui ſtatuitur, vbi hæc res ad certum perducatur. Nocte verò quæ diem huius negocij præceſſerat, Eberhardus primus Bambergenſis Epiſcopus ad tentorium prædicti Brunonis clam acceſſit; lectoq; eius aſſidens, multa ſuper hac re monendo, obſecrando, memoriam fratris animo inculcando cum eodem ſollicitus egit. Tranſacta verò multa hora noctis Eberhardus Epiſcopus receſſit; & cùm Bruno Epiſcopus obdormiuiſſet, viſus eſt ei frater ſuus Imperator lecto ſuo aſtare, faciemq; ſuam barba ex vna parte depilata, deturpatam obiectare. Cui ſuper hac re ſuſpenſo & admiranti, quis tam temerarios auſus in eum præſumeret; interroganti reſpondit, dicens, Tu hæc feciſti, qui me, & ſanctos Dei, quos ego rebus à Deo mihi conceſſis, ditaui, deſpoliare diſpoſuiſti. Caue ergo vlterius ſuper hac temeritate, ne incepta luas cum magna infælicitate. Ad hæc ille expergefactus, de viſione nimium eſt perterritus, omniumque membrorum horrore, ac tremore grauiter attactus. Mane autem facto, cùm diu expectatus ad conuentum Procerum non veniret, Giſila Regina pro filio ſollicita, miſſis nuncijs, rogauit illum obnixè, vt adueniens incœpta perficeret. Ille verò affirmauit ſe tanta infirmitate grauari, vt nec de lecto ſurgere,

gere, nec pedem poſſet quoquam mouere. Cumq; rogaretur, vt ſe in lecto ad conuentum portari pateretur, quo vel ſic promiſſio perficeretur; omnino abdicauit, ſeq; in Deum, & in Sanctos eius peccaſſe, libera tandem voce proclamauit. Sic itaque diuina pietas per merita famuli ſui, ne ſpe, quam in ſe poſuit fraudaretur, omnia praua illius conſpirationis machinamenta repreſſit; idq; quod ab eo bene cœptum eſt, confirmando ſemper exinde ad meliora prouexit.

Sed iam nunc ad miracula, quæ poſt felicem tranſitum eius, ad declaranda eius meritorum inſignia, ad ſepulchrum illius operatus eſt Dominus, veniamus.

Mulier quædam contracta in ipſa manebat ciuitate, adeò incuruata, vt ad gradiendum nullatenus erigi poſſet: ſed potius manibus reptaret, quam pedibus ambularet. Huic orationibus frequenter incumbente, diuinitus inſpiratum eſt, vt ad memoriam beatiſſimi viri accederet, atque omnipotentis Dei miſericordiam obnixius imploraret: quod dum faceret in anniuerſario die ipſius, ſubito cernentibus cunctis adſtantibus, facta eſt quaſi in ecſtaſi, ac poſtea nerui qui diriguerant, ſenſim diſſolui, & omnia corporis membra crepitantia cœperunt extendi; mulierq; erecta vſum ambulandi, & reliqua membrorum officia cum omni ſanitate recepit.

Quidam Aedituus in ordine laico ad custo-

Digitized by Google

diam deputatus Eccleſiæ, furtis cœpit aſſueſcere, & quæcumque poterat in ipſa Eccleſia clanculo, decruſtabat; ſed cùm iam inolita vitiorum conſuetudine, ipſam conſuetudinem peccandi iam quaſi legem ſibi feciſſet, miſericorditer à Domino corripitur. Quadam enim nocte, dum in eadem Eccleſia ſomnum caperet, ſeruus Dei aſpectu terribilis ei apparuit, & aſperè inuectus in eum, dixit, Species decepit te, & concupiſcentia ſubuertit cor tuum; quare hoc, & hoc feciſti? Scito quia rem iniquam operatus es. His dictis de ſtratu eum protraxit, & multis verberibus cæſum, cruentatum dereliquit. Hæc quidem ſomnians pertulit, ſed expergefactus ſigna plagarum euidentia demonſtrauit, & verba verberum argumentis comprobauit. Taliter ab immani præcipitio retractus, in miniſterio ſuo vſque ad prouectiorem ætatem in eadem Eccleſia permanſit; & in eius correctione multi alij correcti ſunt, glorificantes Deum, qui per ſeruum ſuum iam coronatum in cælis, talia adhuc operatur in terris.

Quadam vice contigit incerto caſu cuidam, vt diſſociatis naturalibus inſtrumentis ab inuicem, mandibula loco ſuo dimota, & oris officium impediret, & naturalem humani decoris compoſitionem deformaret. Talibus circumuentus incommodis, clamauit ad Dominum, & diuinæ pietatis obnixius implorauit auxilium: vt ergo manifeſtarétur opera Dei in illo,

illo, multis interuenientibus, ad tumbam beati Henrici acceſſit, & capite ſuperimpoſito, tam diu precibus inſtitit, quoaduſque meritis ipſius ſanitatem accepit.

Item alio tempore contigiſſe in veritate audiuimus, vt quidam in paralyſi adeò vexaretur, vt exinde vſum brachij iam perdidiſſet; nutu autem diuino admonitus eſt, vt ad ſepulturam ſancti corporis accederet, & proſtratus in oratione, Dei omnipotentis miſericordiam, & beatiſſimi viri ibidem requieſcentis merita inuocaret. Toto itaque corpore proſtratus orationibus incubuit, corde magis quam ore, decantans cum Propheta, *Adhæſit pauimento anima mea, viuifica me ſecundum verbum tuum*. Ps. 118. Quid ergo? Chriſtus filius Dei, qui ſuper terram gradiens, manum aridam habentem ſanauit, ibidem nunc ſedens ad dexteram Patris, eodem inuocato miraculo, per merita dilecti ſui ſupplicem iſtum liberauit. Sanus equidem ab oratione ſurrexit, & Deum propitiatorem in commemoratione Sancti ſui glorificauit. Clamor ad cælum attollitur, & cum debita gratiarum actione hymnus gloriæ omnipotentis Dei ab vniuerſis aſſiſtentibus decantatur.

Hoc quoque ſucceſſoribus noſtris indicare curauimus, quod in diebus Rogationum, ad ſepulchrum prædicti Confeſſoris contigiſſe veraciter cognouimus. Quidam enim Sacerdos cum populo ſuæ procurationi commiſſo, in die-

diebus Rogationum Crucem cum hymnis, & canticis ad Monaſterium ſancti Petri, & ſancti Georgij deferebat, cum qua quidam cœcus alterius manu ductus veniebat. Is cùm ad ſepulchrum Confeſſoris Chriſti veniſſet, ex toto corde ſuo rogauit ſanctum Henricum, vt per eius interuentum reſtitueretur ei lumen oculorum; cumq; diu precibus, & lacrymis pulſaret ad oſtium pij Confeſſoris, cunctis videntibus, & in laudem Dei acclamantibus, redditus eſt illi viſus per gratiam omnipotentis: & mirum in modum, qui alterius manu ductus, crucem Domini ſequutus fuerat cœcus, modo proprijs manibus crucem ferens, cum laudibus ipſi populo domum redeunti, ductum præbuit illuminatus.

Aliud quoque diuinæ virtutis miraculum celebri commemoratione, & certa fide cognitum eſt. Erat quidam languidus ipſa in ciuitate omnibus cognitus, cuius inferiora omnia à lumbis & infra, omnino præmortua fuerunt, adeò vt nec pedibus ſolo niti valeret, ſed inſtrumento cuidam rotulis quatuor coaptato, pendulus inhærebat, ſuiq; corporis molem manibus proprijs pro poſſibilitate artificis volutabat. Idem loculum ſanctiſſimi corporis frequentius viſitare ſolebat; & per Dei miſericordiam ad declaranda ſerui ſui merita tantam gratiam conſequutus eſt, vt membra præmortua viuificarentur, ac deinde baculis vtrique humero ſuppoſitis, pedibus terram

tan-

tangeret, & erectus incederet.

Modernis etiam temporibus, contractus quidam, qui adhuc in carne ſupereſt, in eodem loco ſanatus eſt, & naturalem vſum recepit ambulandi.

Præter hæc multa alia ſanctitatis argumenta, & experimenta frequenter loco in eodem, viſa ſunt; debiles curati, cæci illuminati, dæmones ex obſeſſis corporibus viſibiliter fugati, multi ex diuerſis infirmitatibus ibidem frequentiſſimè liberati ſunt, Domino teſtificante quanta ſanctorum gloria in cælis ſit, quos tantis miraculorum virtutibus in terris coruſcare concedit; ne apud homines loco humili teneantur, qui apud Deum meritis excelſi eſſe comprobantur. Cùm etenim miraculorum atteſtationibus ſanctitatem Confeſſoris ſui Dominus declararet, Bambergenſis Eccleſiæ Prælati crebreſcentibus ſignis cum mandatis, & litteris Conradi Regis, ac Principum Romam abierunt, & quam magna mirabilia Deus per Confeſſorem ſuum operaretur, Domino Papæ Eugenio, & Romanæ curiæ nunciauerunt: ac illi gaudentes pro tantæ famæ dulcedine, Deum glorificantes, de Canonizatione Sancti Regis Henrici cœperunt ſolicitè, & diligenter ad inuicem conferre, quatenus in catalogo conſcriberetur Sanctorum, qui virtutibus, & ſignis probaretur eſſe aſſumptus in regnum cælorum. Cui canonizationi quidam Cardinalis Ioannes nomine cœpit vehementer obſiſtere, & proiec-

cto Dei timore in quibuſcumque potuit non verecundatus eſt prædicto Confeſſori Chriſti detrahere: ſed diuina vltio detrahentem, cæleſti repente verbere coercuit, & dum famam beati viri laceraret, poteſtas Dei lumine oculorum, eum priuauit: at ille adeò humiliatus, & percuſſus cæcitatis moleſtia, reatus ſui conſcientia, cœpit torqueri, & quoniam hanc plagam ex Confeſſore Chriſti peccando meruiſſet publica voce confiteri. Et mirum in modum quem prius dentibus detractionis lacerabat, hunc modo laudibus, & præconijs vſque ad ſydera tollebat. Conuerſus itaque ad pœnitentiã, celerem conſequutus eſt indulgentiam, & per interceſſionem Confeſſoris Chriſti demuò eſt illuminatus, ob cuius vltionem iuſto Dei iudicio fuerat excœcatus.

Simili modo cùm in loco Bambergenſi, vbi prædictus Confeſſor tumulatus fuerat, de Canonizatione eius celebris fama haberetur, Presbyter quidam nomine Luipoldus maioris Eccleſiæ Canonicus de ſignis, quæ per eum fiebant, cœpit dubitare, & de permutatione exequiarum, quæ in anniuerſario eius celebriter fiebant, intra ſemet ipſum dolere; qui mox adeò oculorum caligine eſt plagatus, vt poſtea per Cõfeſſorem Chriſti ſanatus, quantum ſanctitas eius apud Deum poſſet in curatione ipſius experiretur. Et mirandum eſt valde, quòd de ſanctitate tanti viri aliquis potuerit dubitare, cum conuerſationis ſanctitatem, caſtita-

tis

tis integritatem, eleemoſynarum largitatem, humilitatis cuſtodiam, & omnia opera iuſtitiæ vſque in finem vitæ ſuæ cum deuotione ſumma ſeruauerit, ſed ſicut ſcriptum eſt, *Nemo Propheta acceptus eſt in patria ſua.* Presbyter ergo prædictus grauatus defectu luminis, confugit ad patrocinia Sanctorum, deprecans, vt per ſuffragia eorum, ſanitas ſibi reſtitueretur oculorum. Et cum ex dolore, & labore, & aſſidua veniarum incuruatione fatigatus fuiſſet; laſſatum corpus ſomno reparauit. Cui dormienti Sanctus Vuolfangus, eò quòd eum familiarem in orationibus ſuis habuerit, apparuit, & ait ei, Ora Confeſſorem Chriſti Henricum, & liberabit te, quia quod eius ſanctitati derogaſti, idcircò hæc plaga cœcitatis venit ſuper te. Poſt hanc viſionem expergefactus ex conſcientia delicti ſui intremuit, & ad tumbam Confeſſoris Chriſti concito gradu, & deuota mente properauit, & procumbens terræ à Confeſſore Chriſti lacrymis, & precibus ſuis exceſſibus veniam poſtulauit; qui ſtatim exauditus, & priſtinę ſanitati reſtitutus, gratiarũ actiones Deo, & Sancto Henrico retulit, & magnalia Dei, quę circa ipſum Deus fecerat, religioſis viris, qui nobis retulerunt, ipſe narrauit. *Luc. 4.*

Caueant igitur habitatores ſæculi domeſticis Dei, & viribus Sanctorum detrahere; quia neceſſe eſt eos hic, & in æternum perire, qui Sanctorum bonis operibus ſolent obloqui, & & inuidere: quamuis ergo nunc tempora miracu-

Digitized by Google

raculorum non ſint; ſigna enim debentur non fidelibus; ſed infidelibus: tamen cùm aliqua nobis præter ſolitum curſum, ordinemque naturæ eueniant, omni veneratione ampleƈtenda ſunt: quatenus & ipſe qui in Sanƈtis ſuis mirabilis eſt honorificetur, & noſtra tarditas ad meliora quæque tantis virtutibus accendatur, præſtante Domino noſtro IESV Chriſto, qui cum Deo Patre, & Spiritu ſanƈto viuit, & regnat Deus, &c.

Additio ex Annalibus Card. Baronij, Tomo XI. Anno Domini 1014. ex vita Sanƈti Popponis Abbatis, ſcripta ab Euerhelmo Abbate.

CONTIGIT etiam ludis hiſtrionum imperiales tunc fores occupari, atque eo ſpeƈtaculi genere Regem (Henricum) cum ſuis oblectari. Vrſis enim quidam nudus melle perunƈtus exhibetur, illo plurimum pro periculo ſuo timente, ne forte ab ijſdem vrſis ad oſſa ſua, melle conſumpto, perueniretur. Vnde ſuper tam iniqua in Chriſtianum illuſione Regem Beatus Poppo redarguit; eumque ab hoc ſpeƈtaculo ſuis cum optimatibus mox compeſcuit; tum etiam à periculo vrſorum virum liberauit: & ne id vltra fieret arguendo, & obſecrando obtinuit. Henricus enim Imperator tam obſecrationi, quàm correptioni eius humiliter paruit. At nec id ſatis, ſed magna ſollicitu-

citudine idem Imperator curauit, vt idem Poppo Abbas Stabulenſis crearetur. Sic Imperator bene vti ſciuit reprehenſione, vt reprehenſorem ſuum nouo beneficio ſibi deuinciret.

Anno Domini 1020. Ex vita S. Heriberti Epiſc. Colonienſis.

HEnrici Imperatoris animam timor Domini poſſidebat, neque ſcienter diſponere, aut iudicare in regno cupiebat, per quod cæleſtis offenderetur maieſtas. Denique cum aliquid de regno diſponere, aut iudicare intenderet, diſpoſitiones omnes, ſiue iudicia ſua precibus, & eleemoſynis præueniebat, quatenus mens eius, & actus, cæleſti regimine gubernaretur, ne quando exorbitaret agendo, vel iudicando, quod diuinis legibus contrairet.

Eodem anno ex eadem vita S. Heriberti.

INuidi quidam animum Imperatoris aduerſus Archiepiſcopum Colonienſem vehementer concitauerant, ſed poſtea diuinitus admoniti, quàm magnus Dei ſeruus eſſet Heribertus, ſic ad eum locutus eſt: Ex quo ad regni faſtigium Deo donante conſcendi detrahentium linguis nimirum, fateor, credulus, te venerande Pater, exoſum habui, & hanc odij trabem in oculo gerens, & ideò nihil videns, iniquum

iniquum de te iudicium habui, tuamque iuſtitiam, immò Dei gratiam in te fulgentem videre non merui. & infra, Indulge ergo, precor te, quod in te malignatus ſum, quia peccatum meum agnoſco, nec amplius addam aduerſari ſanctitati tuæ. His dictis ſemel, iterum, ac tertiò ſanctum Pontificem deoſculatus eſt. & paulò infra, Sollicitus Imperator, neque præterita reconciliatione contentus, nocte ſequente finitis matutinorum ſolemnijs, aſſumpto vno ex clericis, cubiculum ſancti Pontificis adijt; ſed non ibi quieſcentem, verùm in proximo Sancti Ioannis oratorio vigilantem, vt ſolebat, & orationibus inſiſtentem reperit; protinus abiecta clamyde ſolo ſtratus, ante pedes eius in ſpiritu humilitatis, & in animo contrito ſe ſuſcipi poſtulat, & ea poteſtate, quam ſacerdotibus ſuis Dominus contulit, veniam ſibi dari cunctorum quæ in ipſum admiſerat. Nec moratus omnipotentis Dei famulus, Imperatorem proſtratum à terra ſubleuat, & Chriſto mediante, qui dixerat, *Quæcumque alligaueritis ſuper terram erunt ligata & in cœlo; & quæcumque ſolueritis ſuper terram erunt ſoluta & in cœlo*. abſolutio culpæ ſecundum fidem Regis in cælo, & in terra peracta eſt. Hæc ibi. Quid egiſſet hic piiſſimus Imperator ſi Archiepiſcopum re ipſa, & factis læſiſſet, quando ob ſolam cogitationem illi nocendi, & hanc à perditis hominibus animo illius, alioqui ſimplici & recto, inſpiratam, tanta pœnitentiæ ſigna edidit?

Anno

Digitized by Google

Anno Domini 1022. Ex Bonif. de rebus Hungaricis Decade 2. lib. 5.

HEnricus in omnibus rebus ſpecimen reddidit Chriſtianiſſimi Imperatoris, quippè qui Sacratiſſima Euchariſtia communire ſoleret exercitum, expiatione antea facta delictorum, cùm prælium cum hoſtibus initurus eſſet, adhiberetque Patronos Sanctos Martyres Laurentium, Georgium, & Adrianum, quos præuio Angelo præcedere conſueuiſſe aliquando vidiſſet exercitum.

Obijt Sanctus Imperator Henricus anno Domini 1024. cùm vixiſſet annos 52. Regnaſſet annos 24. & Imperaſſet annos decem.

S. Henrici Imp. vita Finis.

Digitized by Google

VITA S. STEPHANI primi Regis Hungarorum,

Qui eos ad Chriſti religionem traduxit:

Ab Epiſcopo Chartuitio conſcripta, ſed Stylo mutato per Fratrem Laur. Surium.

PRAEFATIO AVCTORIS ad Colomannum Regem.

Is Colomannus eſt 8. Hungarorum Rex.

DOmino ſuo Colomanno, Regi excellentiſſimo, Chartuitius Epiſcopus, ſpiritale miniſterium Dei benignitate adeptus; poſt huius vitæ terminum, illud, Euge precatur ſempiternum. Aggredior nunc opus, Sereniſſime Rex, iuſſu tuo mihi demandatum, à quo hactenus ingenioli mei imperitia abhorruit, ob id præſertim, quòd Priſcianus Grammaticus, mihi olim ſat bene perſpectus & cognitus, procul à me digreſſus, iam decrepito mihi, tamquam caligine quadam ſeptus, faciem exhibet obſcuriſſimam. Sed

Mat. 25

Digitized by Google

cùm alia ex parte dignitatis tuæ attenderem auctoritatem; vicit tandem anxiæ mentis dubitationem omnem, virtutum omnium lux & gemma, obedientia: cuius forti præſidio fretus, tametſi mihi vires cernerem haudquaquam ſuppetere, operis inchoandi fiduciam concepi. Cùm ſint autem plerumque inuidiæ obnoxia, quæ bona animi fiducia geruntur: ſupplex oro Regiam ſublimitatem tuam, vti opuſculi huius ſuſcipere ne grauetur patrocinium: nec offendatur parum commoda dictione, aut ordinis & rerum geſtarum confuſione. Quod ſi occurrat quippiam, quod fœdam habeat offenſionem, malim codicem ignibus abſumi, quàm liuoris materiam cuipiam offerri. Et quia bona omnia ad nos ex diuina miſericordia proficiſcuntur, ipſius munere ſic libet opuſculum præſens auſpicari.

VITA.

O*Mne datum optimum, & omne donum perfectum, deſurſum eſt, deſcendens à Patri luminum*. Huius quidem patris datum optimum, & donum perfectum, ad omnes largiter dimanans, (*Neminem enim ſpernit, ſed vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis peruenire.*) ad Hungaros vſque, quos olim Chriſtianorum flagellum fuiſſe conſtat, ſeſe diffudit. Quod quemadmodum & quando factum ſit, ſtyli officio ad poſteriorum Iac. 1. 1. Tim. 2.

Digitized by Google

notitiam tranſmittere viſum eſt. Ea quidem tempeſtate, qua Hungarorum gens, Dei Eccleſiam populabatur, fuit in ea Princeps quidam, quartus ab eo, qui Hungaris in Pannoniam ingreſſuris Ducem ſe præbuit. Is Geiſa dicebatur, ſeuerus ſanè & crudelis homo in ſuos, potenter eis imperans: erga alios verò, præſertim Chriſtianos, humanus, miſericors, & liberalis. Etſi autem paganiſmi adhuc erroribus eſſet implicatus, attamen cæleſtis gratiæ luce ſpiritali appropinquante, cum omnibus vicinis circumquaque prouincijs de pace cœpit accuratè tractare, vt iam in illo liceret animaduerti, cuius optaret eſſe filius, dicente *Matt. 5.* in Euangelio Domino Saluatore: *Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.* Edicto quoque propoſito, iuſſit Chriſtianis omnibus, in ipſius ditionem, ſiue Ducatum ingredi volentibus, hoſpitalitatis, & publicæ fidei ſtudium, & curam impendi. Porrò Clericis & Monachis fecit poteſtatem in ipſius quoque conſpectum veniendi, eosq; propenſo animo audiuit: atque ita factum eſt, vt orthodoxæ fidei ſemen in pectoris eius horto ſatum, in fruges erumpere geſtiret.

Quid multa? Adeſt tempus cælitus diſpoſitum: credit ipſe cum familiaribus ſuis: vndis ſalutaribus expiatus, omnes ditionis ſuæ homines pollicetur ad Chriſtianiſmum perducturum. Cùm autem multum eſſet ſollicitus de edomandis rebellibus, ritibus ſacrilegis abolendis,

lendis, ad ſanctæ Eccleſiæ profectum pro ſua æſtimatione ſtatuendis Epiſcopatibus, mira quadam viſione nocte eum Dominus conſolatus eſt. Miſit enim ad eum iuuenem ſpecioſiſſimum, qui diceret ei: Pax tibi Chriſti electè: faceſſat cura iſthæc, & ſolicitudo. Non fiet per te id, quod meditaris. Habes enim manus humano ſanguine pollutas. Naſcetur autem tibi filius, qui diuinæ prouidentiæ conſilio id efficiet, quod tu animo concepiſti. Erit is Rex, & ex eorum Regum numero, quos Dominus elegit, coronã Regni temporarij æterna commutaturus. Tu verò hominem ſpiritali legatione apud te functurum, honorificè excipito: exceptum, reuerenter habeto, eius adhortationibus ſyncerum pij pectoris aſſenſum adhibeto. Experrectus Princeps, ſtupens ad viſionem, prius ſecum, deinde cum Chriſtianis, & ſuis hominibus pertractans, humi totus proſtratus, expãſis manibus humiliter gratias agit Deo, ſeque, principatumq; ſuum cum filio naſcituro curæ illius, qui non dormit, neque dormitat, lacrymabundus commendat. *Pſ. 120.*

Admirante autem eo de viro diuinitus ipſi prædicto, nunciatur illi, beatum Adalbertum Boemenſis Eccleſiæ antiſtitem, ad ipſum venire, ad Chriſtianam religionem, fidemq; non fictam eum traducere, & ob fidei profectum Domino laudis hoſtiam immolare cupientem. Is nuncius nouis Chriſti tyronibus ineffabilem

Digitized by Google

attulit lætitiam. Dux procedit obuiam ſeruo Chriſti cum fidelibus quibuſque, honorificè eum excipit, & vt in viſione erat admonitus, modis omnibus ſe obedientiæ filium fore demonſtrat. Deinde iubente ipſo, fit vbique congregatio indomitæ gentis; per ſanctum Epiſcopum fiunt conciones, eius adhortationibus mox illi conuertuntur & baptizantur; multis locis Eccleſiæ conduntur. Lux enim illa, quæ illuminat omnem hominem, profligatis tenebris, cœpit in Hungaria enitere; & completum eſt in ea, quod Propheta ait:
Iſai. 9. *Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam.* Lux lucis inuiſibilis Chriſtus eſt; quem tunc Gentiles videre meruerunt, quando è tenebris reuocati, illum eſſe & verum Deum, & hominem verum perfectè crediderunt.

Non eſt autem ſilentio prætereundum, vt omnis ambiguitas tolleretur è medio, & ne parum fidei habere videretur viſio Duci oblata; etiam vxorem eius, iam partui propinquam, eiuſmodi diuinitus conſolatione affectam: apparuit illi beatus Leuita & protomartyr Stephanus, Leuitici habitus inſignibus ornatus, ita eam compellans: Confide mulier in Domino, & certa eſto te filium parituram, cui primò huius gentis & Regnum & corona debetur. Tu verò illi nomen impones meum. Cùm autem femina non ſine admiratione ſciſcitaretur ex eo, quiſnam aut eſſet, aut vocaretur;

retur; ſic reſpondit: Ego ſum Stephanus prothomartyr, qui primus pro Chriſti nomine martyrium obiui: i ja dictis diſparuit. Naſcitur itaque, vt prædictum erat, filius Principi, notus Domino, ſecundum prophetam, priuſquam in vtero conciperetur, & per Stephanũ prothomartyrem à Domino appellatus antequàm natus. Eum verò beatus & Deo dilectus Epiſcopus Adalbertus baptizauit, & nomen Stephani ei impoſitum eſt, non ſine nutu & conſilio Dei, vt nos quidem perſuaſum habemus. Stephanus enim latinè coronam ſignificat. Et illum Deus voluit tum Regni temporarij, tum futuræ beatitudinis redimire corona, vt vita & gloria perfruatur ſempiterna. Oppido quidem Strigonienſi natus eſt, & illic quoque puer præceptis Grammatices ad plenum imbutus eſt. *Hier. 1.*

Interea creuit accuratè educatus: cumq; iam exceſſiſſet pueritiæ metas, pater eius cõuocauit Hungariæ proceres, & reliquos ordines, communicatoq; cum eis conſilio, illum poſt ſe regnaturum conſtituit. Vtq; ea res firmior eſſet, ſingulos ad ſacramentum adegit. Deinde iam grandæuus, anno à Chriſto nato noningenteſimo nonageſimo ſeptimo vitæ huius ærumnas cum cæleſtibus gaudijs commutauit. Eodem autem anno beatus Adalbertus, cum in Pruſſiam, gentis eius conuertendæ cauſa, profectus eſſet, martyrij palmam adeptus eſt.

Digitized by Google

Poſt obitum patris, Stephanus adhuc adoleſcens, Principum & plebis fauore patri ſubrogatus, ardentiori animo in veritatis propagationem incubuit. Nam tametſi etiamnum eſſet adoleſcens, non tamen illi cor in ore, ſed in corde os erat. Scripturarum diuinarum, quarum amore impensè flagrabat, non immemor, iudicium & iuſtitiam ſemper ob oculos verſabat, & pulchrè quadrabat in eum illud Salomonis: *Audiens ſapiens ſapientior erit, & intelligens gubernacula poſſidebit.* Cumq; omnia Dei præcepta ſedulò obſeruare conaretur, apud ſe pertractabat, quemadmodum populum ſuum ad vnius Dei cultum adducere poſſet. Animaduertens autem ſine vicinarum gentium confœderatione id nequaquam fieri poſſe, cùm exteris prouincijs pacem fecit, fidemq; inchoatam egregiè confirmauit, vt poſſet eò ſecurius id quod animo conſtituerat, in nouella plantatione efficere. Sed hoſtis totius boni, & aduerſarius diabolus, malignitate & inuidentia plenus, vt eius ſanctum propoſitum diſturbaret, inteſtina ei bella excitauit. Eius enim inſtinctu populus gentilis, Chriſtianæ fidei iugo colla ſupponere noluit, & cum Principibus domini ſui imperio ſubducere ſe moliebatur. Itaque depopulabantur eius vrbes, prædia vaſtabant, poſſeſſiones diripiebant, miniſtros cædebant, & vt cætera taceam, etiam ipſi inſultabant. Cùmq; ab huiuſmodi improbitate reuocare ſe nollent, nec ſuo furo-

Prou. 1.

Digitized by Google

ri, & amentiæ modum ſtatuerent; Dux ipſe, diuinæ virtuti confidens, ad edomandam illorum rabiem; cum ſui exercitus copijs ſub ſignis Deo dilecti Pontificis Martini, & clariſſimi Martyris Georgij, mouit in hoſtes, qui tum fortè vrbem obſidebant, quam vulgò Veſprinum vocant. Quod quidem illi in eius fecere contumeliam, vt quem ad locum ille familiarius conſueuiſſet accedere, ibi ipſi conſiderent; eſſetq; ex eo loco facilior ipſis aditus ad alia præſidia occupanda. At ille diuina fretus ope & clementia, illos aggreſſus eſt: & illis quidem ſuis armis confidentibus, ipſo verò fide armato, vtrinque congreſſi ſunt. Victis tandem hoſtibus, & partim cæſis, partim captis, Dux victor abſceſſit: & ſapienter quidem de illorum villis & agris, ſiue poſſeſſionibus ſtatuens; non quemadmodum olim Saul, qui ſuperatis Amalechitis, contra quàm Dominus iuſſerat, ex eorum ſpolijs optima quæque ſeruauerat: ſed quia Pannonia beatiſſimum Martinum apud ſe natum gloriatur, cuius etiam meritis vir Chriſto fidelis, vt iam dictum eſt, ex hoſtibus victoriam reportauit: nihil de rebus eorum in ſuos vſus conuertit: ſed ex Dei amantium conſilio, iuxta eiuſdem ſancti præſulis fundum eo loco, qui ſacer mons dicitur, vbi ſanctus Martinus, cùm in Pannonia degeret, precari ſolitus erat; ſub eius nomine monaſterium conſtruxit, poſſeſſiones, & redditus ſufficientes ei attribuens. Idem verò

1. Reg. 15.

de

de Epiſcopis, conſtituit, ex illorum captiuorum facultatibus decimas perſolui volens, idq; adeò exactè, vt ſi quis decem haberet proles, decimam prolem ſancti Martini cœnobio daret.

Ita ergo hoſtibus ſub iugum miſſis, Chriſti miles gaudio ſpiritali perfuſus, omnem ingenij ſui vim contulit ad conſectandam doctrinam Euangelicam. Itaque dabat operam eleemoſynis, vacabat precibus, crebro adhærens eccleſiæ pauimento, cum lachrymis orabat Dominum, vt animi ſui propoſitum ipſe ad effectum perduceret: vt qui ſine illo nihil poſſet efficere, eius opitulante prouidentia, bona, quæ facere decreuiſſet, cum virtutum incremento etiam re ipſa exequi valeret. Cùm autem facilè intelligeret, ad hæc inchoanda & conſummanda fidelium Chriſtianorum conſilium ſibi eſſe neceſſarium, per nuncios & literas in partes omnes, ſuum declarauit votum & deſiderium. Multi igitur presbyteri & Clerici, ſancti Spiritus gratia compuncti, relictis ſedibus ſuis, Chriſti cauſa, peregrini eſſe voluere. Abbates & monachi, nihil proprij habere cupientes, ſub tam religioſo Principe ſtatuerunt ad ſui inſtituti præſcriptum viuere: in quibus fuit Aſtricus Abbas cum diſcipulis ſuis: è quibus Bonifacius loco patris Abbas poſtea creatus, & à beato Rege in inferiores Hungariæ partes cauſa prædicationis miſſus, in vertice gladio percuſſus, etſi ſuperuixit,

non

Digitized by Google

non eſt martyrij corona fruſtratus. Venerunt etiam duo è Polonia, eremiticæ vitæ contemplationis cauſa ſtudioſi. Ex ijs alter Andreas dictus, confeſſionis meritò choris Angelicis eſt adiunctus, haud obſcurè id declarantibus miraculorum ſignis, quæ per eum Dominus effecit. Alter Benedictus nomine, pro Chriſto ſanguine fuſo, inſigniter eſt laureatus. Porrò Aſtricus Abbas cum ſuis honorificè acceptus, ad radices montis ferrei cenobium in S. Benedicti honorem conſtruxit, vbi hodieq; monachorum eſt congregatio regulari diſciplina pollens, temporalium rerum copijs ex Ducis liberalitate ſuperabundans, nullius indigens, niſi vt ad Euangelij præſcriptũ, ſuos aliorumque pedes quotidianis precibus, & lacrymis lauet. Cum his Dei ſeruis Princeps chriſtianiſſimus, modò communiter cum omnibus, modò ſeparatim cum ſingulis colloquia miſcens; vſque adeò diuinis conſpectibus gratum, & acceptum ſe præbuit, vt per eum omnes militiæ eius comites ad veri Dei cultum adducti ſint. Quos autem alios Deos colere animaduertit, eos & minis, & terroribus ſubiugauit, & conuenienter doctrinæ eccleſiaſticæ illos inſtituens, in eorum ceruices diſciplinæ iugum, & legem impoſuit, omneſque dæmonum ſpurcitias prorſus eliminauit.

Poſtea verò prouinciam in decem Epiſcopatus diſtribuit, quorum metropolim, & magiſtram eſſe voluit Eccleſiam Strigonienſem.

Non

Non ignorans autem vir prudens Aſtrici Abbatis religionem, Epiſcopum Colocenſem cõſtituit, canonica electione creatum. Deinde quarto à patris obitu anno, diuinitus promotus, eumdem Aſtricum præſulem, qui etiam Anaſtaſius dictus eſt, ad Sanctorum Apoſtolorum limina miſit, à Petri Apoſtolorum Principis ſucceſſore petiturum, vt recens conuerſæ Pannoniæ largam benedictionem impertiret, Strigonienſem Eccleſiam ſua auctoritate metropolim conſtitueret, reliquos Epiſcopatus ſua benedictione muniret, & ipſum Ducem regio diademate cohoneſtaret: vt eo fultus honore, quæ diuinæ gratiæ adiutorio cœpiſſet, ea magis, magiſq; promouere, & conſtabilire poſſet. Per idem tempus etiam Mieſca Polonorum Dux, chriſtianam complexus fidem, legatos ſuos Romam miſerat, vt Pontificis benedictionem, & regium ipſi titulum impetrarent. Aſſenſerat quidem Pontifex, & iam coronam egregio opere confici curarat, quam ei mitteret ſua benedictione adiuncta. Sed quia *nouit*
2. *Ti.*2. *Dominus, qui ſint eius*, qui etiam duobus ab
*Act.*2. Apoſtolis propoſitis, Matthiam ſocio ſuo prætulit, & cum Apoſtolis annumerandum curauit: illa corona Stephanum ornari voluit, poſtea feliciùs gloria ſempiterna coronandum. Nocte enim eius diei, quo ſtatuerat Pontifex coronam Polonorum principi dare perferendam, apparuit ei Angelus Domini, aitque ad eum: Noueris cras hora diei prima ignotæ

gen-

gentis nuncios ad te venturos, ſuo Duci coronam regiam, & Apoſtolicæ benedictionis munus abs te expetituros. Eam ergo coronam, quam parari iuſſiſti, illis incunctanter tribue, ad ipſorum Ducem eam abſportaturis: nec dubites illi eam cum regni gloria pro vitæ eius meritis deberi. Itaque craſtina luce, ea hora, qua prædictum erat, Præſul Aſtricus ad Pontificem venit, demandatumque ſibi officium prudenter exequens, ſanctique Ducis res geſtas ordine referens, à Sede Apoſtolica regni coronam petijt, oſtendens dignum eſſe Ducem eo honore, & dignitate, quippe qui diuina fretus ope, multos ſibi populos ſubiugaſſet, multosq; infideles ſua potentia ad Chriſtum conuertiſſet.

Ijs auditis, mirè exhilaratus Pontifex, precibus illis libenter annuit, Crucemque ante Regem, ceu Apoſtolatus inſigne, geſtandam adiunxit; Ego, inquiens, ſum Apoſtolicus: at ille meritò Chriſti Apoſtolus dici poteſt, cuius opera tantum populum ſibi Chriſtus acquiſiuit. Atque ea cauſa, quemadmodum diuina gratia ipſum docebit, Eccleſias Dei vnà cum populis noſtra vice ei ordinandas relinquimus. Omnibus impetratis, quæ poſtularat, Antiſtes Aſtricus lætus ad ſuos reuertitur, illud ſecum ferens, cuius cauſa iter illud emenſus erat. Allatis verò Apoſtolicæ benedictionis literis cum Corona, & Cruce, Præſules cum Clero, Comites cum populo, in laudes Dei proru-

rum-

Digitized by Google

rumpunt; & Deo dilectus Stephanus Princeps vngitur in Regem, & diademate regio feliciter coronatur. Ea autem dignitate auctus, quá ille vitam egerit, quá prudentia, & moderatione fuerit; illud ſatis declarat edictum, quod ab illo cum Epiſcopis, & Hungariæ Primoribus promulgatum eſt: quo ſingulorum vitijs ſingula adhibuit remedia, & vt pacis, qua Chriſtus orbem coadunauit, ſe filium oſtenderet, inter cætera cauit, ne quis alium hoſtiliter inuaderet, ne quis vicinum ſuum abſque iudicis ſententia læderet, ne quis viduas, & pupillos opprimeret. Id verò decretum, perpetui fœderis ſubſcriptione, ad poſteros ſuos tranſmiſit.

Vide Annotat. ad finem hiſtoriæ.

Porrò conſortem regni, præcipuè ſobolis propagandæ cauſa, ſibi adſciuit Henrici Imperatoris filiam Giſelam: qui Imperator, ob morum comitatem, & manſuetudinem, Pius eſt appellatus. Ea autem Giſela, chriſmate vncta, & corona regia inſignita, qualem ſe præbuerit erga Dei cultum ornandum, quàm frequens, & benigna, ac liberalis erga Chriſto ſeruientium congregationes fuerit; multarum eccleſiarum Cruces, vaſa ſacra, & vtenſilia, miro opere effecta, vel contexta, in hunc vſque diem teſtantur: præcipuè tamen Eccleſia Veſprimienſis, quam illa à fundamentis conſtructam, rebus omnibus, quæ ad Dei miniſterium ſufficiant, in auro, argento, multigeniſque veſtibus præclarè ornauit. Ipſe verò Rex nuper inchoatos Epiſcopatus, id eſt, tam metropolitam, quàm cæ-

teras

teras cathedrales Eccleſias, ampliſſima ſingulis aſſignata diœceſi, & idoneo præfecto Antiſtite, Abbatias quoque, prædijs, Cohortibus, familijs, & redditibus regia planè munificentia instruxit, Crucibus vaſis ſacris, aliaque ſupellectile ad Dei miniſterium ſpectante, pro cuiuſque neceſſitate, vel indigentia, ſatis exornauit, anniſque ſingulis, quo ad vixit, munera & oblationes ſemper auxit, ne aliquid extrinſecus conquirere cogerentur, qui rebus diuinis peragendis præerāt. Monachorum quoque vitam, & conuerſationem, modò per ſe ipſum, modò per alios accuratè inueſtigans, deſides arguebat, alacres, & vigiles charos habebat. Canonicorum miniſterium, Epiſcoporum moderationi, & circumſpectioni ſub Chriſti & Eccleſiæ teſtificatione commendabat, cum Apoſtolo omnibus omnia factus, vt omnes lucrifaceret. 1. Cor. 9

Ea tempeſtate in monaſterio S. Martini erat monachus quidam, Sebaſtianus nomine, cuius vita probabilis, & in Dei cultu religioſa deuotio habebatur. Eum venerabilis Rex miro cæpit amore complecti. (Quanto enim quiſque eſſet religioſior, tāto illi quoque charior erat) atque ob vitæ eius merita dignum eum cenſens, qui Epiſcopi dignitate polleret, Strigonienſis Eccleſiæ Archiepiſcopum eſſe voluit. Sed quia *flagellat Deus omnem filium, quem recipit*, Sebaſtianum illum vt eius patientia probaretur, ad tempus verè iuſque luminis orbita- Heb. 12.

bitate afflixit. Ne verò nouellus grex, paſtoris gubernatione deſtitutus, à recto itinere defle-cteret, & aberraret; Romano Pontifice aſſentiente, Aſtricum Colocenſem Epiſcopum, cuius iam crebrò eſt habita mentio, in eius locum Rex ſubſtituit. Triennio inde euoluto, Sebaſtianus ex Dei benignitate recuperauit viſum, & Pontifice Romano approbante, Aſtricus cum pallio rediit ad ſuam Colocenſem Eccleſiam, Sebaſtianus Strigonienſem gubernandam recepit.

Erat ſanè Rex ille fidelis, & integer in omnibus factis ſuis, Deo toto pectore deditus, & addictus: ſe ipſum quoque & regnum ſuum per votum, & oblationem in perpetuæ Virginis Mariæ tutelam aſſiduis precibus contulit. Cuius ſacratiſſimæ Virginis honor, & gloria tam eſt celebris apud Hungaros, vt feſtum Aſſumptionis eius, tacito proprio nomine, ſua lingua diem Dominæ appellent. Atque vt Rex piiſſimus propenſionem tantæ Virginis defenſionem, & patrocinium poſſet promereri, in ipſa regiæ ſedis ciuitate, quam Albam vocant, in eiuſdem perpetuæ Virginis laudem, & honorem, & grandem, & inſignem, atque in primis celebrem baſilicam condidit, opere ſanè mirifico celatis Chori parietibus, & pauimento marmore ſtrato. Quam baſilicam qui vidit, teſtimonium perhibet dictis noſtris, innumera illic haberi palliorum, & eorum, quæ paramenta vocant, genera; tabulas altarium non paucas

cas ex auro puriſſimo, precioſiſſimorum lapidum ordinibus conſpicuas: Euchariſtiæ ædiculam, quam ciborium dicunt, arte mirabili ſupra Chriſti menſam extructam: conclaue omni genere vaſorum cryſtallinorum, onychinorum, aureorum, & argenteorum abundè refertum. Tantæ verò elegantiæ Eccleſiam vſque adeo rex ſibi vni vendicauit, adeoque immunem eſſe voluit, vt nullus Epiſcopus quicquam in ea iuris haberet. Quibus autem diebus abſolutio eſſet pœnitentibus impendenda, aut ſacrum Chriſma conficiendum, eum Epiſcopum voluit in ea & abſoluere pœnitentes, & Chriſma conficere, quem ipſe vel præſens id facere iuberet, vel quem abſens eò mitteret: Diuina quoque Miſſarum ſolemnia, rege illic præſente, eum duntaxat Epiſcopum celebrare, cui rex, conſentiente cum fratribus Præpoſito, id demandaret: abſente autem rege, abſque Præpoſiti & fratrum bona venia, nullum Epiſcopum illic ſibi vel Miſſas celebrandi, vel cuiuſlibet pontificalis miniſterij exercendi licentiam vſurpare. Præterea eius Eccleſiæ populum tanta libertate & immunitate gaudere voluit, vt nulli omnino Epiſcopo decimas penderet: ſed ſoli Præpoſito & fratribus, prout ipſe inſtituiſſet, ſeruitium exhiberet.

Quæcumque autem ſeruus Dei per id tempus acquirere potuit, ea in Chriſtum refundere ſtuduit, à quo illa profectò non ignora-

ret; vt qui eum mundi huius gloria & honore dignum fecerat, etiam cæleſtis patriæ ciuibus clementer adſcribere dignaretur. Et in Prophetis quidem de Apoſtolis ſcriptum legimus,

Pſ. 18. *In omnem terram exiuiſſe ſonum eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Non debet autem hoc de ſolis illis duodecim accipi, ſed de omnibus, à Deo ad Euangelizandum miſſis, quorum fide, verbis & moribus, Eccleſia ſuis augeſcit incrementis. Ex eorum autem numero ille, de quo agimus, Chriſtianiſſimus Rex non minimus fuiſſe putandus eſt, vt qui bonæ voluntatis & piorum operum famam, quam Eccleſijs in propriæ ditionis amplitudine conſtruendis ſibi peperit; in longinquas regiones, & vrbes celeberrimas diffuderit, ac propagarit. Extruxit enim in ipſa Hieroſolyma, vbi Dominus noſter Ieſus Chriſtus in carne verſatus eſt, monachorum cœnobium, idemq; prædijs & vineis, vnde eis quotidiani victus copia ſuppetat, ditauit. Romæ quoque, quæ eſt mundi caput, ſub protomartyris Stephani titulo, duodecim Canonicorum Collegium condidit, rebus neceſſarijs, & ad eiuſmodi Collegium attinentibus abundans, domos quoque & hoſpitia Hungarorum, qui orationis cauſa Romam ad beati Petri Apoſtolorum Principis limina venirent, exædificauit, muro ea lapideo circundans. Tum quoque Vrbem Regiam Conſtantinopolim noluit ſuæ liberalitatis eſſe expertem, mirifici operis in

Eccleſiã Cõſtantinopoli.

ea

ea condens Eccleſiam, rebus omnibus neceſſarijs ei adiunctis. Itaque non immeritò ſuæ ditionis Apoſtolus appellatus eſt. Et ſi verò ille ſibi euangelizandi munus non ſumpſit, attamen ceu quidam concionatorum dux & magiſter, defenſionis & ſuſtentationis ſolatia eis ſuppeditauit.

Inter omnia autem cęleſtis gratiæ munera, beato regi diuinitus collata, illa vel præcipuè admiranda, & ſcriptis commendanda videntur, quæ etiam ad promerenda æternæ vitæ gaudia primarium locum obtinent, puta miſericordia & veritas. In cunctis enim felicibus factis ſuis hoc, vel maximè ſibi conſectandum exiſtimabat, quod in Euangelio ſcriptum, fidelibus interioris hominis oculis cõtemplatus erat, ipſa veritate ita dicente: *Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur*, & alio loco: *Date & dabitur vobis.* Mat. 5. Luc. 6. Tanta igitur miſericordia, benignitate, & pietate pauperes Chriſti, imò in pauperibus ipſum Chriſtum complectebatur, vt nullum vnquam hoſpitem & peregrinum abſque aliquo ſolatio à ſe diſcedere pateretur, & ad recreandos egenos quotidianas expenſas abſque intermiſſione fieri iuberet. Iam verò etiam nocturnis horis multa alacritate & hilaritate abluebat fidelium pedes, & in ſinu pauperum abſcondebat eleemoſynas, Chriſtum inopem membris eius conſolari in hac vita cupiens, vt cum illo quandoque in illa cæleſti domo,

Digitized by Google

bonis omnibus refertiſſima, æternum exultare mereretur.

Quadam autem nocte, diuino permotus instinctu, nemine ſciente, crumenam nummis plenam accipiens, puſillum Chriſti gregem, ſuo more ſolus inuiſit. Et ecce pauperes cæleſtis theſauri diſtribuendæ pecuniæ nimium inhiantes, beati viri barbam euulſerunt, ea improbitate illius meritis teſtimonium perhibentes. At ille gaudio perfuſus ingenti, ad beatiſſimam creatoris omnium matrem ſe confert: humi proſtratus, gratias agens, exclamat: Regina cœleſtis, & mea, en quem tu Regem contuliſti, eum ſic honorarunt milites tui. Quæ ſi mihi ab aliquo hoſte illata eſſet iniuria, tuo fretus adiutorio, non ſinerem eam inultam abire. At nunc ſciens hinc mihi parari æternam felicitatem, impensè lætor, gratias agens illis pijſſimi Saluatoris conſolatorijs verbis, quibus diſcipulos ſuos confirmauit. *Capillus*, inquiens, *de capite veſtro non peribit*. (*Luc. 21.*) His dictis, cum ſe vir Dei cæleſti gratia, & ſpiritali chariſmate perfuſum ſentiret, ſtatuit nunquam pectoris ſui oſtia opem poſcentibus claudere: atque deinceps per ſeipſum & alios; præcipuè tamen Chriſti ſeruos & familiares, nempè Clericos & Monachos, cælitus ſibi datas facultates pauperibus impertijt in æternis theſauris per illorum manus reponendas. Eius rei permulti ſunt teſtes, atque in ijs beatus Guntherus, ex ſeculari nobi-

bilitate conuerſus, atque Eremita & Monachus effectus, cum illo nunc vitæ beatæ particeps. Is humaniſſimi Regis tanta liberalitate illectus, è Bohemiæ regione crebrò ad illum venire ſolebat. Quoties autem ſua præſentia eius aulam illuſtraret, curam regni ei demandabat Rex. Tum ille rebus, quas in aula inueniſſet, & peregrinos, egenos, viduas, pupillos, cęnobia, & Eccleſias erogatis, breui illam exinaniebat. Ad eius quoque nutum Rex Deo deuotus monaſterium, quod Beel vocant, inchoauit, bonis omnibus illud locupletans: in quo Gerardus Monachus, qui Venetijs eò venerat, vitam duxit contemplationi addictam: & poſtea diuina ordinatione creatus Epiſcopus, poſt obitum ſancti Regis, orta chriſtianorum perſecutione, lapidibus oppreſſus, diuino munere, martyrum contubernio dignus effectus eſt. Nec hic prętermittendum puto, quòd diuina virtus in beati viri vita demonſtrare voluit, cuius meriti eſſet. Nam quoties ad aures eius perueniſſet, quempiam aduerſa laborare valetudine, medicinæ loco miſit ei ſiue panis, ſiue pomi, vel herbæ odoriferæ particulam, ſimul mandans, vt ſanus ſurgeret. Mox verò diuinæ miſericordiæ fauore eis ſermonem proſequente, incolumis ille efficiebatur.

Poſt glorioſam in cælos aſcenſionem, & mirabilem in paterna dextra conſeſſum, Saluator noſter paucis corporaliter apparuiſſe le-

Digitized by Google

gitur: per viſionem autem multos conſolatus, de rebus futuris eos fecit certiores. Idem verò præſtitit etiam huic ſancto Regi. Quadam enim nocte ex reuelatione experrectus, veredarium quemdam intra diem & noctem iuſſit properè ire ad Albam Tranſyluaniæ, & omnes ruricolas, vt ad Vrbes munitas celerrimè ſe conferant, admonere, quòd superuenturi eſſent chriſtianorum hoſtes Beſſi, (qui tũ Hungaris infenſi & infeſti erant) eorumq́; res depredaturi. Vix nuncius compleuerat, quæ iuſſus erat: & ecce Beſſorum inopinata incurſio, & impetus, incendijs & rapinis depopulatur omnia, corporibus hominum illæſis, quòd ex beati viri præmonitione in tutiora loca ſe recepiſſent.

Defuncto autem beati Regis amico, Romanorum Imperatore Henrico, Conradus ei in Imperio ſucceſſit. Is pacis tranquillitate interturbata, totius Germaniæ viribus & copijs contractis, Pannoniæ infeſta ſigna inferre conatus eſt. Tum verò Rex Stephanus, Epiſcoporum, & Principum coacto conuentu, in patriæ defenſionem totius Hungariç exercitum euocauit. At prius tamen ſecum perpendens, ſe nihil poſſe ſine Chriſti adiutorio, manibus & corde ſurſum erectis, Dominæ ſuæ, perpetuæ Virgini, & Dei genitrici, ſuas iniurias cómendans, in eiuſmodi prorupit voces: Si placet tibi, Domina mundi, tuæ partem hæreditatis ab inimicis deuaſtari, & nouellam Chri-

ſtia-

ſtianiſmi plantationem diſſipari: ne, quæſo, ſinas illud imputari diffidentiæ meæ, ſed potius diſpoſitioni voluntatis tuæ. Si quid commeruit culpa paſtoris, ipſe luat: oues, quæſo, inſontes ne patiaris affligi. His dictis, tanquam accepta conſolatione ab ea, fidenter mouit in hoſtes. Altera die nuncius venit ad ſingulos quoſque duces exercitus Germanorum, ab Imperatore literas adferens, quibus iubebantur pedem retrò referre. Illis ergo diſcedentibus ſanctus Rex diuina miſericordia adiutum ſe ſentiens, humi ſe abiecit, gratiasque agit Deo & ſanctiſſimæ genitrici eius, cuius protectioni, ſeq; regnumq; ſuum aſſiduis precibus commendare ſolebat. At Imperator ſuorum tàm repentina defectione perterritus, ſciſcitatur quidnam rei ipſis accidiſſet: audiensque de nuncio, qui eos ipſius nomine redire iuſſiſſet, ſciensq; illum à ſe haud quaquam miſſum fuiſſe, non dubitauit conſilio & voluntate Omnipotentis Dei rem geſtam ob fideliſſimi Regis corroborandam ſpem: ſeq deinceps ab eius inuadendo regno, timore illius Iudicis æterni, cohibuit.

Porrò Rex piiſſimus, erga regni ſui politicam gubernationem religioſa ſolicitudine occupatus, diu, cum tempus colloquijs & conſultationibus impendebat, nocturnis horis in vigilias, preces, lachrymas, rerum diuinarum contemplationem incumbebat, orans ſedulò iuſtum iudicem, vt ipſe ſua moderatione quo-

tidie diſcutiendis rebus & ferendis ſententijs adeſſe dignaretur. Quod quidem cum ille magno ſpiritalis deſiderij ſtudio frequentaret, nocte quadam procul à templo Dei (deſcenderat quippe cum illo ſuo magno & nobili comitatu) in loco campeſtri fixis tentorijs, in cordis ſui cubiculum ſe recepit: & flexis genibus ſolo labiorum motu, ad ſempiternæ miſericordiæ fores gemitibus & lacrymis pulſabat. cumq; diutius precibus inhæreret, Domini ſui, Regis æterni miniſtris ad ſuſcipiendas preces eius aduenientibus, papilio ſuper eum extenſus, à terra ſublatus eſt: atque tamdiu in aere manſit ſuſpenſus, donec vir Dei ad ſe reuerſus ab illa contemplatione, ſpiritum à precibus relaxauit. Quod licet inuiſibiliter illi ſoli, qui res nouit ante, quàm fiant, & ſecretorum eius conſcijs Angelis eſſet cognitũ: attamen etiam cuidam magnæ ſimplicitatis, & innocentiæ viro, qui tunc fortaſſis ſimili erat operi intentus, innotuit. Quem Rex, Dei ſpiritu id reuelante, arcani ſui conſcium ſciẽs, ad ſe accerſitum blandis primum verbis appellat: rogat, quid nam viderit. Deinde ſeueriter interdicit, ne cui id, dum ipſe ſit in humanis, reuelet.

Fama nominis eius in multas gentes diuulgata, & iudicijs oris eius cum multa laude vbique propalatis, ſexaginta Beſſi, quorum ſupra meminimus, cum vniuerſo apparatu ſuo, auri, argentiq; copia, & multi varijs ornamen-

mentis curribus onuſtis, è finibus ſuis egreſſi, ad regem venire volebant. Cumq; ad Pannoniæ fines acceſſiſſent, multi è ſeruis, quorum animi inſtar ceræ facilè flectuntur in vitium, malignitatis ſuæ facibus inflammati, ijs exiere obuiam: & quoſdam gladijs cedentes, illorum res omnes abſtulerunt, eoſq; vacuos & ſeminecces reliquerunt. At illi ea, quæ paſſi erant, ad Regem relaturi, cœpto pergunt itinere: cumq; in Regis conſpectu veniſſent, ad eius genua prouoluuntur. Rex ijs viſis, percontatur quid mali perpeſſi ſint. Tum illi: Nos, inquiunt, ſerui tui, domine Rex, nihil cuiquam mali machinantes, ad te properabamus, auditum iudiciorum tuorum diſciplinam. Quidam autem in nos incurrentes, pecuniam omnem, quam apud nos habebamus, nulla culpa noſtra abſtulere: atque inſuper quoſdam apprehenſos è nobis ceciderunt. Denique vix compotes vitæ, huc acceſſimus, vt eam rem tibi indicaremus. Rex ijs auditis, vt erat prudens, neque vultu, neque verbis minatus eſt eis: ſed conuenienter illi ſententiæ Salomonis, *Totum ſpiritum ſuum* *Prou. 29* *profert ſtultus, ſapiens differt & reſeruat in poſterum*: miſit ocyus ad tribunal, ſub quo militabant illi, & ad certum diem iuſſit coram ſe ſiſti omnes. Factum eſt ita, & ad eius conſpectum adducti ſunt, ab illo diſcutiendi. Eos ergo ſic appellat Rex: Cur poſthabita & contempta lege diuina, non eſtis vſi miſericor-

cordia, ſed homines innoxios tam male mulctaſtis? Sicut ergo feciſtis, ita hodie vobis coram me faciet Deus. Legis enim tranſgreſſores feriri par eſt. Lata igitur in eos ſententia, educti ſunt, & ad omnes Regni aditus bini ſuſpenſi. Quod ille credendus eſt zelo iuſtitiæ ita iuſſiſſe, vt exemplo ſuo perditi illi homines alijs terrorem adferrent. Cùm enim Regnum ſuum cæteris omnibus in illud aduentantibus, ceu portum quemdam tutiſſimum, & aſylum eſſe vellet, liberum quoque in illud omnibus voluit patere ingreſſum, ita vt nemo auſus eſſet quemquam ex eis lædere, aut moleſtiam ei exhibere. Quod etiam ſua auctoritate conſecutus eſt, quando illo viuente, nullus quemcumque hoſpitem in aliquo violare auſus fuit.

Nec tamen beatus & pius Rex, immunis
Act. 14. fuit ab eo, quod Apoſtolus dicit, *Per multas
tribulationes oportere nos introire in regnum
Dei*. Et quod habetur in Prouerbijs Salomo-
Prou. 3. nis: *Quem diligit Dominus, corrigit, & quaſi
pater in filio complacet ſibi*. Multis enim modis caſtigauit eum Dominus. Tribus annis perpetuò laborauit aduerſa valetudine. Qua cùm tandem diuinæ miſericordiæ medicina eſſet liberatus, in obitu filiorum ſuorum, quos adhuc infantes mors rapuit, æterni iudicis flagella perſenſit. Attamen dolorem, ex ea orbitate conceptum, amore filij ſuperſtitis, bonæ indolis pueri Emerici temperauit: quem

ſanè

Digitized by Google

ſanè ceu vnicum impenſius amans, quotidianis precibus Chriſto, & eius genitrici, Virgini perpetuæ commendabat, eumq́; ſibi ſuperſtitem, & Regni hæredem votis omnibus expetebat. Et vt idoneus ille foret tanti Regni tenendis gubernaculis, Catholicorum virorum doctrinis quotidianæ lectionis vſum, & vtraſque tàm animi, quàm corporis aures, eum voluit adhibere: atque inſuper paterni amoris impulſus ſtimulis, libellum ei cõpoſuit de morum inſtitutione, in quo illum verbis ſpiritalis adhortationis fideliter & accuratè compellat: docens eum quemadmodũ ante omnia debeat retinere catholicam fidem, confirmare ſtatum Eccleſiaſticũ, honorem habere Præſulum dignitati, Principes & milites amare, iudicij tenax eſſe, in cũctis ſuis actibus ſtudere patientiæ, hoſpites benignè recipere, benignius alere & fouere, ſine cõſilio nihil agere, maiores ſuos ſemper ob oculos exemplum ſibi ſtatuere, precibus crebrò vacare, pietatem & miſericordiam, cæteraſq́; virtutes colere & conſectari. His & id genus alijs diſciplinis præclarus ille iuuenis imbutus, ex diuinæ voluntatis moderatione, cui omnia parere neceſſe eſt, Dominicæ incarnationis anno milleſimo triceſimo, vitam hanc corruptibilem cum ſempiterna cõmutauit, ſupernorum ciuium choris adiunctus. Eius animam ea ipſa hora, qua deceſſit, cuidam Græcorum Epiſcopo, ſanctæ conuerſatio-

nis

nis viro, diuinitus reuelatum eſt, Angelicis manibus in cælos deportari. Cùm autem pro ſanctitatis ſuæ meritis ſummè ab omnibus diligeretur, omnium extitit luctus ingens, inprimis verò Principum: inter quos pater, tanto accepto orbitatis vulnere, grauiter ſuſpirabat, & pietatis affectu ductus, dolebat ſe omni poſteritatis ſpe deſtitutum. Attamen
Prou. 21 ſciens ſcriptum eſſe, *Non eſt ſapientia, non eſt prudentia, non eſt conſilium contra Dominum*: & illud in Canonibus, Neminem propter obitum charorum nimium debere contriſtari: poſito animi mœrore, totum ſe contulit ad largam Dei miſericordiam promerendam. Cœnobiorum enim & Eccleſiarum miniſtris, monachis, & clericis multa elargitus eſt, multamq; ea beneficentia attulit conſolationem: quicquid verò ei ſuperfuit, peregrinis, viduis, & orphanis erogauit. Exterarum quoque prouinciarum monaſterijs Regiæ munificentiæ dona innumera per nuncios ſuos crebrò miſit. Eam, quam in iuuentute ſuſceperat, morum grauitatem ad ſupremum vſque vitæ diem præ ſe tulit. Vix vnquam ridere viſus eſt, ſciens
Prou. 14 ſcriptum, *Riſus dolore miſcebitur, & extrema gaudij luctus occupat*: ſemper ita ſe comparans, ac ſi ſtaret ad tribunal Chriſti, eius præſentiam oculis interioribus ſereno vultu contemplans. Chriſtum in ore, Chriſtum in corde, Chriſtum in cunctis actibus ſuis circum-

cum-

cumferebat. Extremum vitæ diem ſemper ob oculos mentis habebat, & magno cordis deſiderio ad illam ſupernorum ciuium frequentiam adſpirabat, quemdam Angelicæ conuerſationis habitum præſeferens. Denique cunctis ornatus virtutibus, in ſanctitate & iuſtitia coram Deo omnibus diebus vitæ ſuæ viuere conſtituerat, vt in eo iam quædam futuræ gloriæ ſpecies elucere videretur.

Nec diu poſt in morbum incidit, qui ei poſtea mortem attulit: diuturnaq; eius morbi moleſtia increſcente, pedibus inſiſtere non potuit. Quod vbi aduerterunt ex Palatinis nobiliſſimi quatuor, ſcilicet Regem diu, grauiterq; laborantem, cùm etiam num cordis perfidia tenerentur, iniquum inter ſe conſilium inierunt, vt eum è medio tollerent. Iam die adueſperaſcente, antequam in domo Regis lucerna accenderetur, vnus ex ijs audacior, cælo obſcuro ingreſſus eſt, nudum enſem ſub clamyde ferens, quo erat Regem pijſſimum iugulaturus. Sed cum eò inferret pedem, vbi Rex quieſcebat, cæleſti reuera impulſu, gladius ei excidit: quem Rex ſtatim ſentiens, quid is ſibi vellet, perquiſiuit, cùm iam diuinitus id præſciret. Tum ille territus corruit, agnoſcit conſilium amentia plenum, dolet, accedit propius, procumbit in genua, Regis pedes amplectitur, ſe peccaſſe confitetur, petit tanti parricidij veniam. Rex pius ab eo faciem non auertit, propenſo animo ignoſcit.

At

Digitized by Google

At verò iubet inquiri illos immanes parricidas: in repertos tanto ſceleri congruentem mortis profert ſententiam.

Dignus tandem, qui centuplex cæleſtis Regni brauium conſequeretur, febre correptus eſt: ſentienſq; adeſſe migrationis tempus, accerſitis Epiſcopis & primoribus palatij, Chriſtiano nomine gloriantibus, primùm tractauit cum eis de ſubſtituendo ſibi Rege. Deinde paternè monuit eos, ſeruare catholicam fidem, quam accepiſſent, amare iuſtitiam, fraternæ charitati ſtudere, humilitati dare operam, ante omnia verò nouellæ Chriſtianiſmi plantationi curam & ſolicitudinem adhibere. His dictis, manus & oculos in cælum erigens, Regina cæli, inquit, mundi inclyta reparatrix, tuo patrocinio ſanctam Eccleſiam cum Clero & Epiſcopis, Regnumq; cum primatibus & populo tuis precibus commendo: quibus ego nunc vltimum vale dicens, animam quoque meam tuis manibus committo. Inſtabat tunc præcipua ſolemnitas, celebris Angelis & hominibus Aſſumptionis beatiſſimæ Mariæ dies: in cuius gaudijs, vt ſui corporis fieret diſſolutio, precibus à Domino contendit, lachrymis & gemitibus impetrauit, ſperans cumulatioris miſericordiæ ſe ſpem habiturum. Aderat ergo felix ille dies, eius obitu mox felicitatis aliquam acceſſionem habiturus, circumſtabant cum Clero Epiſcopi, cum miniſtris Principes & Comites, Rex in medio iacens,

ſa-

Digitized by Google

ſacram percepit vnctionem, ſanctamq; animã, corporis & ſanguinis Chriſti recreatam viatico, anno Dominicæ incarnationis milleſimo triceſimo quarto, in manus perpetuæ Virginis, & ſanctorum Angelorum, æternæ quietis beatitudini inferendam, tradidit.

Extitit mox planctus Sanctorum haud vulgaris, Angelis lætantibus: ſed planctus ille poſtea mutatus in gaudium perenne tàm præſentium, quàm futurorum populorum. Ad exequias eius ex omnibus Pannoniæ plagis concurſum eſt, corpus ad vrbem regiam, putà Albam, perductum: ſed cum Eccleſia beatiſſimę Virginis ab eo conſtructa, necdum conſecrata eſſet, communicato inter ſe conſilio, prius Epiſcopi ſtatuunt ſanctificandam baſilicam, poſtea in ea corpus humandum. Abſoluta igitur dedicationis ſolemnitatę, ſacrum corpus in media æde ſarcophago e candido marmore confecto, impoſitum eſt, vbi compluribus annis ob eius merita Dominus permultis male habentibus, febribus vexatis, afflictionem, & miſeriam ſuam fatentibus, innumera præſtitit beneficia. *Sæpè* quoque illic noctibus Angelicæ melodiæ auditæ ſunt à multis, ſæpè odoris ſuauiſſimi fragrantia per templum ſeſe diffudit.

Iacuit in eo loco ſacrum corpus annis quadragintaquinque, occulta quadam omnipotentis Dei diſpoſitione, qui eſt mirabilis in Sanctis ſuis, marmoris pondere preſſum, & in

pul-

puluerem redactum, vt tempore præfinito dignius declararetur, & in reſurrectionis die glorioſius renouetur. Id verò quid ſignificet, quando ſine diuina ordinatione factum minimè putamus, libet oculis interioribus ſpeculari. Fortaſſis nonnihil terreni pulueris, diuinæ examinationis igne purgandum, in illo remanſerat, ſine quo Reges, magna potentia fulti, vitam præſentem vix quidem tranſigere poſſunt. Illis ergo euolutis annis quinque & quadraginta, cùm ad præſtanda per eum mortalibus ſuæ miſericordiæ beneficia, Sancti ſui iam vellet Deus merita declarare, Romani Pontificis literis mandatum fuit, vt eorum corpora eleuarentur, qui in Pannonia Chriſtianæ fidei ſemina iecissent, & ſua vel prædicatione, vel inſtitutione ad Dominum eam conuertiſſent. Itaque Ladiſlaus Rex, qui tùm ad Reipublicæ gubernacula ſedebat, omni morum honeſtate conſpicuus, & virtutibus illuſtris, diuino cultui, & laudibus Dei totus addictus, ſancto illum Spiritu permouente, communicato cum Epiſcopis & proceribus, totiuſq; Regni ſapientibus viris conſilio, triduanum cunctis ieiunium indixit: vt quod communi Catholicorum vtilitati, Spiritus ſancti muneribus, animarum & corporum ſalutem efficientibus, profuturum videretur, id communi omnium deprecatione, ieiunijs, & eleemoſynis fulcita, per ſignorum manifeſtationem expeteretur. Sed vt oſtenderet Dominus, quanta miſe-

miſericordia Rex adhuc manens in corpore, præditus fuerit, quàm etiam iam cum Chriſto regnans præ cæteris operibus ſe approbare declaret, cùm triduo totis viribus in id incumberent, vt eius ſacrum corpus eleuarent, nulla id arte loco mouere potuerunt. Eo namque tempore ob hominum culpas inter eum, quem diximus, Ladiſlaum Regem, & fratrem eius Salomonem, grauis fuit orta ſimultas & ſeditio; cuius nomine captus Salomon, cuſtodia tenebatur. Cùm ergo in corpore eleuando fruſtra ſudarent, quædam incluſa apud Eccleſiam ſancti Saluatoris, (Charitas ea dicebatur) cuius vitæ tùm erat celebris opinio, ex diuina reuelatione mandauit Regi, conatus eorum omnes irritos & inanes fore, nec poſſe transferri ſancti Regis corpus, donec Salomon venia impetrata, liber cuſtodia dimitteretur. Illo igitur è carcere educto, & rurſus triduano exacto ieiunio, cùm ad ſacras transferendas reliquias tertio die ventum eſt, grande ſaxum ſarcophago impoſitum, tanta facilitate ſublatum eſt, ac ſi nihil ponderis haberet. Abſoluto autem eius diei veſpertino officio, cunctis diuinæ benignitatis beneficia per beati viri merita præſtolantibus, ſubito Chriſto plebem ſuam viſitante, per ſanctæ ædis amplitudinem cælitus miracula corruſcant. Quorum multitudo quoniam ea nocte numerum exceſſit, libet hìc illud ex Euangelio dicere, *Mat.* 11.
quod Saluator Ioanni, per nuncios ſciſcitanti,

Digitized by Google

an ipſe eſſet, qui venturus ſit, voluit reſponderi: *Cæci vident, claudi ambulant, ſurdi audiunt, leproſi mundantur*, mali corriguntur, paralytici curantur. Sed tamen quando omnia non poſſumus, quædam ex eis annotabimus.

Iuuenis quidam, membris omnibus diſſolutus, duodecim annis manſit paralyticus, manum & pedum officio deſtitutus. Is parentum opera eò perductus, totius corporis eſt incolumitate potitus; atque ad altare currens alacriter, omnium Chriſti laudes promentium gaudia cumulauit. Fuit hoc eius noctis primum miraculum.

Alius ſeptennis puer, ab ipſo ortu contractus, genibus & manibus reptabat. Eum parentes plena fide ad beati Regis ſepulchrum adducunt, illicq; proſtrati, eius ſuffragia implorant. Mox voto potiti ſuo, mirantur contractos neruos in filij corpore laxari. Vident omnes eum ſolidatis plantis & genibus ambulantem, & Chriſti nomen in beati viri meritis laudabili clamore concelebrant. Porrò Rex pius, præ nimio gaudio lacrymans, puerum è terra leuatum ad altare adfert, & in Dei laudes erumpens, pro tanto beneficio illi puero collato, cum omnibus, qui aderant, profuſè gratias agit. Ita totam noctem illam Deus, pro famuli ſui veneratione, multorum ſplendore ſignorum mirificè illuſtrauit: & populus vigilijs & precibus vacans, ſingula miracula

laudis,

Digitized by Google

laudis, & prædicationis vocibus proſequi non ceſſauit.

His verò illud quoque adiungendum videtur, non ſolùm illic præſentes, ſed etiam procul poſitos, eius ſuffragantibus meritis, celerem ſalutis effectum adeptos eſſe. Cùm enim eius eleuandi fama paſſim increbuiſſet, varijs afflicti morbis, ex cunctis Pannoniæ finibus, quo quiſque poterat modo, ad ſanctum eius tumulum properarunt. Sed cum alijs præcedentibus, alij maiori morbo retardati, ſimul eò pertingere non poſſent; eadem tamen miſericordia innumeri in ipſo itinere ſanati ſunt. Quamobrem etiam ob perpetuam beneficij Regis conſeruandam, & ad poſteros propagandam memoriam, complures eius meritis ſalutem adepti, in ijs ipſis, quibus curati ſunt, itineris ſui locis; grandes lapidum aceruos effecerunt, qui poſtea longo illic tempore permanſerunt. Sed & mulier quædam exanime corpus vnici filij ſui, qui interim ſpiritum exhalarat, apud ſancti Regis ſepulcrum depoſuit, Dei & ſancti eius opem imploratura. Mira quidem res, & noſtris temporibus ſtupenda: non prius femina orare deſtitit, quàm viuentem cerneret filium ſuum.

Mane diei, ab Aſſumptione beatiſſimæ Virginis quinti, conuenientibus in Eccleſiam cum Rege Principibus, cum Clero Epiſcopis, primum Miſſa pro defunctis celebrata eſt: deinde ſublata tabula marmorea, quæ erat pa-

uimento eminentior. Poſtquàm autem ad ſarcophagum peruentum eſt, tanta inde ſuauiſſimi odoris fragrantia in omnium nares dimanauit, vt ſibi in paradiſum deliciarum Dei rapti viderentur. Ipſe verò ſarcophagus plenus fuit aqua aliquantum ſubrufa, & quaſi oleo permixta, atque in ea, perinde atque balſami liquore, oſſa pretioſa quieuere. Quibus in mundiſſimum linteamen collectis, in ipſo liquore diutiſſimè quæſierunt annulum ſancti Regis dexteræ inſertum. Sed cùm non inueniretur, iuſſu Regis aqua illa in argentea vaſa effuſa eſt, vt poſſet annulus certius reperiri. Sed modo ſanè admirabili factum eſt, vt quo plus exhauriretur aquæ, eo magis ſarcophagus impleretur. Id vbi animaduerſum eſt miraculi, aquam hauſtam ſuo reſtituere loco: nec tamen ea accedente, ſarcophagus magis abundare viſus eſt. Tùm verò cooperto ſepulcro, laudes & gratias egerunt diuinæ pietati. Porrò interim dum ex inuento theſauro reparant beatiſſimæ matris Dei, & perpetuæ Virginis altare, Deus, qui eſt mirabilis in Sanctis ſuis, profuſis benignitatis ſuæ muneribus, & euidentibus miraculorum ſignis ſe præſentem declarauit, in tantum, vt tempus illud, quo Saluator vixit inter homines, redijſſe videretur, de quo Scriptura diuina ait: *Omnes, qui habebant infirmos varijs languoribus, ducebant illos ad Ieſum, & curabantur.* Hæc
Luc. 4.
verò

verò omnia virtus diuina, non ſolum illo die, ſed poſtea quoque longo tempore ob merita ſerui ſui effecit, ita vt etiam ab exteris regionibus, cognita beati viri fama, ſalutis recuperandæ cauſa permulti, varijs affecti morbis, ad ſancti Regis imploranda ſuffragia cupidiſſimè aduolarent.

Comitiſſa Mithildis, eximiæ nobilitatis Matrona, tribus annis perpetuo viſcerum dolore laborans, iam morti proxima videbatur; A ſuis verò ad monumentum Regis beati allata, vbi illud attigit, paulatim cœpit habere melius: breuiq; recuperata priſtina valetudine, magnalia Dei per famuli eius merita in ſe renouata diuulgauit.

Alia miracula cælitus perpetrata non idcirco prætermiſi, quòd ea faſtidiam: ſed cùm non mihi vni pluat Dominus, *qui ſolē ſuum oriri facit ſuper bonos & malos*: tantam beneficiorum eius copiam, omnium vtilitati conſulere cupiens, innumeris ſapientibus viris, quos Hungaria fouet & complectitur, ſtylo proſequendam relinquo. Illud ſolum ſub libelli finem adijcere libet, miro diuinæ benignitatis munere, diu quæſitum & minimè repertum annulum, cum ipſius beati Regis dextera, poſt eius peractam tranſlationem inuentum eſſe. Matt.5.

Nam monachus quidam, Mercurius nomine, (qui cùm eſſet clericus, theſauri bea-

tiſſimæ, ſemperq; Virginis Mariæ cuſtos fuerat, & iam amore cœleſtis patriæ ſæculo valeſcecerat) ea hora, qua ſancti Regis tumulus apertus fuit, ne quid ſacrarum reliquiarum ad ſe raperet, obiurgatione Regis procul inde remotus fuit. Sedenti igitur in choro triſti vultu, iuuenis quidam candido amictus habitu, pannum inuolutum tradidit, ita dicens: Hunc pannum tibi ſeruandum commendo, opportuno tempore in lucem proferendum. Sacro inde expleto miniſterio, monachus in quodam angulo domus explicat pannum, integramq; pij Regis manum cum annulo mirifici operis cernens, expaueſcit, nulloque conſcio, ad monaſterium ſuum, cui præfectus erat, eam abſportat, tempus à iuuene ipſi memoratum præſtolaturus. Et diu ſanè theſauri illius in agro abſconditi, ſolus ipſe cuſtos peruigil fuit. Deinde monaſterij eius fundatoribus rem aperuit. Poſtremò, appropinquante iam tempore, quo erat arcanum illud in publicum offerendum, ad Regis quoque notitiam perduxit. Is verò mox accitis Epiſcopis, & Hungariæ primarijs viris, cùm multa interim Chriſtus miraculorum beneficia exhiberet, celebrem præfixit diem beati Regis dexteræ eleuandæ. Sed quid ſibi vult, fratres mei, quòd cæteris membris reſolutis, & carne in puluerem redacta, ſolam dexteram manum cum eius cute,

te,

Digitized by Google

te, oſſibus & neruis, Deus integram conſeruauit? Equidem ſic ſentio, diuini conſilij altitudinem id hac re demonſtrare voluiſſe, eleemoſynæ ſtudium omnes virtutum gradus tranſcendere. Quamobrem etiam in Euangelio Dominus ait: *Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur.* itemque: *Date, & dabitur vobis.* Et alio loco Scripturæ diuinæ: *Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemoſyna reſiſtit peccatis.* *Mat. 5.* *Luc. 6.* *Eccleſ. 3.*

Meritò igitur ſancti Regis dextera, corruptionis manſit expers, quæ ſemper miſericordiæ floribus reuiuiſcens, ad alendos pauperes numquam muneribus diſtribuendis vacua fuit. Namque pijſſimus Rex opem tulit calamitoſis & indigis, liberauit oppreſſos captiuitatis iugo, veſtes & hoſpitalitatis officia impendit peregrinis, viduarum & pupillorum miſeriam & inopiam, ſuam putauit. Mandatum Saluatoris de lauandis aliorum pedibus, quotidie impleuit, pauperum pedes abluens: eleemoſynas præſtitit non ex rapinis, aut aliorum damnis, ſed de ſuis facultatibus. Vt domos Dei locupletaret, ſibi ipſi interdixit habendi voluntatem. Denique omnibus pro dignitate prodeſſe cupiens, carnem ſuam cum vitijs, & concupiſcentijs crucifixit. Inde eſt ergo profecta corporis, & dextræ manus eius admiranda, & iucunda veneratio: inde ſuauis & beata ſempiter- *Ioan. 13.*

Digitized by Google

næ vitæ retributio: inde optatiſſima ſupernorum ciuium cohabitatio: vbi cunctos illuſtrat ſemper lucens, nec vnquam deficiens ſplendor vnius, ſummèq; diuinitatis, Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, per infinita ſæcula ſæculorum. Amen.

ANNOTATIO.

QVod in hac hiſtoria dicitur, Giſelam coniugem ſancti Stephani fuiſſe filiam ſancti Henrici, & ab eo ductam, cùm iam Chriſtianus eſſet: corrigendum eſt ex hiſtoria Othonis Friſingenſis: Giſela enim non fuit filia, ſed ſoror ſancti Henrici, & in coniugem data Regi Stephano, cùm ille nondum Chriſtianus eſſet. Hæc enim ſunt verba Othonis Friſingenſis, hiſtorici nobiliſſimi in libro ſexto Chronici capite 27. Henricus Imperator ſorore ſua Giſila Stephano Hungarorum Regi in vxorem data, tam ipſum, quam totum Regnum eius ad fidem vocauit. Hunc Stephanum Hungari hactenus fidem Chriſtianam ſeruantes, velut principium fidei ſuæ, inter Sanctos colendum dignum ducunt. At Henricus Imperator pijſſimus, viceſimoquarto Regni ſui, Imperij autem vndecimo anno, rebus humanis exemptus, in Eccleſia Bambergenſi humatur. Et, vt illa teſtatur

Ec-

Digitized by Google

Eccleſia, ſepulchrum eius vſquè hodie crebris miraculis celebre habetur.

Obijt ſanctus Stephanus anno Domini 1034. & in Sanctorum numerum relatus fuit à Benedicto IX. anno Domini 1036.

S. Stephani Regis vita Finis.

Digitized by Google

S. EDVARDI REGIS VITA,

Auctore Alredo Rhieuallo Anglo, Monaco & Abbate Ciſtercien. Ordinis.

Floruit is Alredus Anno Domini 2164.

GLorioſi, ac Deo dilecti Regis Eduardi vitam literis tradituri, ex verbis beatiſſimi Petri Apoſtolorum Principis ſumamus exordium, qui Centurionis vocationem admirans, ait: *In veritate comperi, quia non eſt perſonarum acceptor Deus, ſed in omni gente, qui timet Deum, & operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi.* In omni enim gente ordine, gradu & dignitate nouit Dominus qui ſunt eius, & miſeretur cui voluerit, & miſericordiam præſtat, in quem ſibi placuerit. Neque enim ex ſui ipſius natura, vel paupertas præſtat, vel adimunt diuitiæ ſanctitatem; nec perfectum obſcuritas, nec reprobum claritas facit; nec claudit libertas, nec reſerat ſeruitus paradiſum. Primus Patriarcha Abraham, & diues ſcribitur & perfectus, cuius fides admirabilis, & obedientia inimitabilis in rerum omnium copia prædicatur.

Act.10. 2.Tit.2.
Rom.9.

Digitized by Google

tur. Ioſeph Dominus Aegypti conſtitutus à Rege, vniuerſo orbi præbuit caſtitatis exemplum. Sanctus Iob qualis in diuitijs fuerit, earum probauit ademptio, quam morbus corporis, tentatio vxoris, amicorum exprobratio, ſpectabili patientia reddidit clariorem. Rex Dauid, quo nemo ditior, ſed nemo & ſanctior, quo nullus ſublimior, ſed humilior nullus; & inter theſauros innumeros ſepelitur, & inter Dei amicos cæteris gratior computatur. Nemo proinde miretur, ſi noſter Eduardus, & Rex dicatur, & ſanctus, quem cernimus, & in diuitijs egenum, & in delitijs ſobrium, in purpura humilem, & ſub corona aurea mundi contemptorem.

Cùm enim Rex Ethelredus ex filia Comitis Thoreti filium ſuſcepiſſet Edmundum, cognomento ferreum latus: ex Regina autem Emma Alfredum, beatus Eduardus intra viſcera materna concluſus præfertur vtrique agente eo, qui operatur omnia ſecundum conſilium voluntatis ſuæ, qui dominatur in regno hominum, & cuicunque voluerit, dat illud. Fit enim coram Rege magnus procerum & Epiſcoporum conuentus, & quia iam futuræ cladis indicia ſæua proceſſerant, agitur inter eos de regis ſtatu tractatus. Alij verò Edmundum ob inuictiſſimum robur corporis æſtimāt præferendum; alij ob virtutem Nortamannorum Alfredum promouendum tutius arbitrantur. Sed futurorum omnium præſcius, prioris bre-

uiſ-

uiſſimam vitam, alterius mortem immaturam proſpiciens, in puerum necdum natum, vniuerſorum vota conuertit, vtero adhuc clauditur, & in Regem puer eligitur: non natus natis præfertur, & quem nec dum terra ſuſceperat, terræ dominus deſignatur: & læti proceres ſacramentum fidelitatis illi iurant, qui vtrum naſceretur, ignorant. Paulo itaque poſt natiuitatem Sancti Eduardi irruentibus in Angliam Barbaris, & maximam inſulæ portionem cæde, incendioq; vaſtantibus; Regina cum filijs in Nortmanniam tranſpoſita eſt. Viuebat in auita domo inter pueros puer, immunis tamen à vitijs, quibus ætas illa ſolet implicari. Caſtus erat corpore, ſermone rarus, ſimplex actu, & purus affectu. Frequentare Eccleſiam dulce habuit, crebrius orationibus incumbere, ſacris Miſſarum intereſſe ſolemnijs viſitandis monaſterijs operam dare, & quos ſanctiores ſciebat, ſibi monachos in amicitiam copulare.

Sæuiebat interim gladius hoſtilis in Anglia, cędibus & rapinis omnia replebantur, vbique luctus, clamor, & deſolatio. Incenduntur Eccleſiæ, monaſteria deuaſtantur, ſacerdotes à ſuis ſedibus fugati, in locis deſertis communem miſeriam deplorantes deliteſcebant. Inter quos vir venerabilis Brithuualdus Vuintonienſis Epiſcopus, cœnobium Glaſtonienſe mœrens, ac triſtis ingreſſus, orationibus vacabat & pſalmis. Qui cùm aliquando pro Regni,

gni, plebiſq; liberatione preces lacrymaſq;
profunderet, quaſi in hæc verba prorumpens,
ait. *Et tu Domine vſquequo? Vſquequo a-* Pſ.12.
uertis faciem tuam? obliuiſceris inopia noſtra 43.87.
& tribulationis noſtra? Sanctos tuos occide- Dan.3.
runt, altaria tua deſtruxerunt, & non eſt Pſ.76.
qui redimat, neque qui ſaluum faciat. Scio
Domine, ſcio, quia omnia, quæ feciſti nobis,
in vero iudicio feciſti. Sed *nùnquid in æter-*
num proijciet Deus, & non apponet vt com-
placitior ſit adhuc? Erit ne Domine Deus
meus, erit ne finis horum mirabilium? aut
in æternum tuus in nos mucro deſæuiet, &
percuties vſque ad internicionem? Inter pre-
ces tandem & lacrymas fatigatum ſopor ſua-
uis excepit, videtq; per ſomnium beatum
Petrum in eminentiori loco conſtitutum, &
ante eum præclari vultus in forma decenti, re-
galibus inſignijs amictum Eduardum. Quem
cùm proprijs manibus Apoſtolus conſecraſſet
& vnxiſſet in Regem, monita ſalutis adiecit,
præcipuéq; cęlibem vitam commendans, quot
eſſet annis regnaturus aperuit. Obſtupefa-
ctus præſul tanti miraculi nouitate, petit ſibi
à ſancto huius viſionis myſterium reuelari; de
ſtatu inſuper regni, & de inſtantis periculi fi-
ne Apoſtolicum exegit oraculum. Tunc pla-
citum vultu intuitus intuentem ſe, ait: *Domi-* Pſ.21.
ni, o præſul, eſt regnum, & ipſe dominabitur Dan.2.
in filijs hominum. Ipſe transfert regna, & Iob.34.
mutat imperia, & regnare facit hypocritam Pſ.76.
pro-

propter peccata populi. Peccatum peccauit populus tuus Domino, & tradidit eos in manibus gentium, & dominati ſunt eorum qui oderunt eos. Sed non obliuiſcetur miſereri Deus, nec continebit in ira ſua miſericordias ſuas. Erit enim cùm dormieris cum patribus tuis, viſitabit Dominus populum ſuum, & faciet Dominus redemptionem plebis ſuæ. Elegit enim ſibi virum ſecundum cor ſuum, qui faciat omnes voluntates ſuas, qui me opitulante regnum adeptus Anglorum, Danico furori finem imponet. Erit enim acceptus Deo, gratus hominibus, terribilis hoſtibus, amabilis ciuibus, vtilis Eccleſiæ, laudabilemq́; vitam ſancto fine concludet. Quæ omnia in beato Eduardo completa, rei exitus comprobauit. Cùm autem Epiſcopus de poſteritate Eduardi quæreret, reſpondit Sanctus Petrus; Regnum Anglorum, regnum Dei eſt. Poſt iſtum prouidebit regem ad placitum ſuum.

Pſ. 109. Stabat adhuc ſpiritus procellæ, & exaltati ſunt fluctus eius, externisq́; malis acceſſit ciuilis diſcordia; adeò vt quis cui mentis ſuæ ſecreta committeret, neſciretur. Plena erat proditoribus inſula: nuſquam tuta fides, nuſquam ſine ſuſpicione amor, ſermo ſine ſimulatione. Tandem eòuſque proditio ciuilis, & aſtutia proceſſit hoſtilis, vt defuncto Rege Ethelredo, magna pars inſulæ, legitimis hæredibus abdicatis, Canuto qui regnum inuaſerat, manus darent: peremptoq́; inuictiſſimo Rege Edmũdo:

Digitized by Google

do; etiam filios eius, adhuc in cunis agentes, Barbaris mitterent occidendos. Alfredus demum Eduardi frater in Angliam tranſuectus inaudita crudelitate ab hoſtibus, ciuibusque perimitur. Tunc Eduardus omni humano deſtitutus auxilio, exul patriæ, regni, & honoris, viuebat: impiorum inſidias timebat, & ne à ſuis proderetur, vel ab hoſtibus ad mortem emeretur, plurimum formidabat. Inuento autem conſilio ſalutari, Deo proſternitur, talia proſequendo: Ecce Domine, *non eſt mihi auxilium in me, & neceſſarij mei receſſerunt à me. Amici mei, & proximi mei aduerſum me appropinquauerunt, & ſteterunt.* Pater meus poſt multos labores rebus humanis exceſſit, fratres meos crudelitas proditorum abſorbuit, nepotes in exilium acti ſunt, mater æmuli noſtri nuptijs tradita eſt. Ita ſolus relictus ſum, & quærunt animam meam. Sed tibi Domine derelictus ſum pauper: pupillo tu eris adiutor. Tu quondam Eduinum morti expoſitum, mirabili modo, & vitæ reſeruaſti, & regno. Tu illud Angliæ decus, Sanctum Oſualdum ex exule Regem factum, per lignum crucis reddidiſti cunctis hoſtibus fortiorem. Si igitur fueris mecum, & cuſtodieris me, & reduxeris me in regnum patris mei, eris tu mihi ſemper in Deum, & beatus Petrus Apoſtolus in patronum, cuius ſacratiſſimas reliquias in Vrbe Roma, te annuente, te regente, te comitante, viſitaturum me promitto. Exhinc

Iob. 6.
Pſ. 37.
3. Reg. 19.
Gen. 28.

hinc autem factus fide robuſtior, ſpe alacrior, expectans expectauit Dominum.

Canuto autem Rege rebus humanis exempto, filijs eius immatura morte prereptis, Angli Danico iugo liberati, Eduardum in Regem elegerunt, & cum maximo honore conſecrari & inungi fecerunt. Tunc ſacerdotes ſapientia & ſanctitate fulgebant, monaſteria omni religione pollebant, agebat clerus in officio ſuo, populus ſtabat in gradu ſuo. Videbatur etiam terra fecundior, aer ſalubrior, maris vnda pacatior. Reges enim & Principes pro tanta rerum mutatione, admiratione perculſi, cum tanto rege fœdus inire, amicitias iungere, pacem componere gauiſi ſunt. Sola tamen Dania adhuc ſpirans & anhelans cædes, Anglorum interitum minabatur. In his omnibus vir beatus in gloriam non eſt elatus humanam, ſed hanc ſibi viuendi formam proponens, ſuis ſe domeſticus præbebat æqualem, ſacerdotibus humilem, plebi gratum, compatientem miſeris, & largum egenis. Nulla apud eum perſonarum acceptio, ſed iudicabat in iuſtitia pauperes, & arguebat in æquitate pro manſuetis terræ. Eratq; pater Orphanorum, & iudex viduarum. Si quicquam petebatur, præbebat: ſi accipiebatur, tacebat. Nullus vnquam eum vidit aut inflatum ſuperbia, aut ira efferatum, aut gula dehoneſtatum. Supra humanum enim modum pecuniæ contemptor, nec in earum amiſſione

tri-

triſtior, nec in adeptione videbatur hilarior.

Recumbente aliquando gratia quieſcendi Rege in lectulo, camerarius acceſſit ad thecam, in qua æs regium ſeruabatur, & repoſito intus quod volebat, & illam claudere oblitus, foras egreſſus eſt. Animaduertit hoc quidam, & accedens ad thecam, pecuniam non modicam in ſinum recondit, & abſcedit: Reuerſus denuo, rege inſpectante, facinus iterauit. Quod cùm tertio attentaſſet; cernens rex in ſpiritu theſaurorum adeſſe cuſtodem, ait: Importune agis, o homo, ſi mihi credis, tolle quod habes, & fuge, quoniam ſi venerit Hugolinus (hoc enim cubicularij nomen erat) nec vnum tibi nummum relinquet. Fugit ille, & vix pedem extulerat, & ecce miniſter regis rediens, & theſaurum ablatum reperiēs, timore, & tremore concutitur, vnde non ſolum anguſtiam cordis, verumetiam & furorem mentis, clamor, & ſuſpiria prodiderunt. Surrexit, & quaſi neſciens quid acciderit, perturbationis huius cauſam inquirit. Quam cùm didiciſſet, ait: Tace, fortè ille qui cœpit, plus nobis indiguit. Habeat ſibi: nobis ſufficit quod remanſit.

Proceres autem terræ de ſucceſſione ſolliciti, regem de vxore ducenda conueniunt. Stupet rex, theſauro metuens ſuo, qui fictili vaſe reconditus, facilè poterat calore diſſolui. Sed quid ageret, ſi obſtinatus reſiſteret, timebat ne propoſiti ſui proderetur dulce ſe-

cretum: ſi ſuadentibus præberet aſſenſum,
naufragium pudicitiæ formidabat. Tandem
importunè inſiſtentibus cedere tutius ratus,
huiuſmodi verbis pudicitiam ſuam Domino
commendabat: Ieſu bone, tua quondam mi-
Dan.3. ſericordia tres pueros inter flammas Chaldai-
Gen.39. cas illæſos ſeruauit. Per te Ioſeph, relicto pal-
lio in manibus meretricis, cum titulo caſtita-
Dan.13. tis euaſit. Admirabilis Suſannæ conſtantia,
tua virtute de impudicis presbyteris trium-
Iudit.12. phauit. Sanctæ Iudith caſtitas ab Holoferne
nec ledi potuit, nec tentari. Ecce ego ſeruus
tuus, & filius ancillæ tuæ, ſuccurre mihi Do-
mine, quatenus ſic maritale ſuſcipiam ſacra-
mentum, vt pudicitiæ periculum non incur-
ram. Rege igitur procerum voluntati con-
ſenſum præbente; Goduuini filiam duxit in
vxorem. Erat autem Goduuinus vir magna-
rum opum, ſed aſtutiæ ſingularis, Regum,
Regniq; proditor, qui doctus fallere, & quæ-
libet diſſimulare conſuetus, facilè populum
ad cuiuſlibet factionis inclinabat aſſenſum.
Sed ſicut ſpina roſam, genuit Goduuinus Eg-
ditam. Hanc dilecto ſuo præparauit Chriſtus
Eduardo, inſpirans ei ab ipſa infantia caſti-
tatis amorem, odium vitiorum, virtutis affe-
ctum. Legere, aut operari manibus, ocium
fugiendo, conſueuit laſciuiam vitare, & col-
loquia iuuenum declinare. Conuenientibus
igitur in vnum, Rex & Regina de caſtitate
ſeruanda paciſcuntur, nec huic fidei alium,
quàm

quàm Deum teſtem æſtimant adhibendum. Fit illa coniux mente, non carne; ille maritus mente, non opere. Perſeuerat inter eos ſine actu coniugali coniugalis affectus, & ſine defloratione virginitatis, caſtæ dilectionis amplexus. Diligitur ille, ſed non corrumpitur; diligitur illa, nec tangitur, & quaſi noua quædam Abiſag Regem calefacit amore, ſed non diſſoluit libidine, mulcet obſequijs, ſed deſiderijs non emollit.

Quadam verò die Pentecoſtes, cùm Rex diuinis intereſſet myſterijs, hora eleuationis corporis Chriſti, ſubitò Rex vultu hilarior, & erectior oculis, in riſum modicum, ſeruata tamen regia grauitate, diſſoluitur. Mirari, qui aderant cæperunt, nec ſine cauſa, cùm præter conſuetudinem id ei accidiſſe ſciebant. Peractis autem Miſſarum ſolemnijs, cauſam riſus inſtanter adſtantes ſibi exponi petunt. Ille, vt erat miræ ſimplicitatis, ſimpliciter quærentibus, ſimpliciter omnia confitetur, dicens: Conuenit Danis cum Rege ſuo antiquum facinus iterare, & quam nobis propitia diuinitas largita eſt, infeſtare quietem. In percuſſione quidem noſtra, qua caſtigans caſtigauit nos Dominus, ignorantes Dei iuſtitiam, & ſuam extollentes virtutem, dixerunt. *Manus noſtra excelſa, & non Dominus fecit hæc omnia*. Quia verò Deus patribus noſtris iratus, Danorum nos tradidit poteſtati, ſuis id viribus tribuentes; facilè hoc ipſum & nunc fieri Deu. 32.

Digitized by Google

*Deu.*32. poſſe arbitrantur, neſcientes quia qui percu-
tit, ipſe & ſanat; & qui mortificat, ipſe & vi-
1.*Reg.*2 uificat, & qui ducit ad inferos, ipſe & reducit.
Igitur Rex Daniæ, coacto in vnum exercitu, hodierna die ventis pro voto flantibus, naues parari præcepit. Iam naues velis, & vela ventis fuerant committenda, & Rex iniquus ob nimiam ſuperbiam quaſi ſemetipſum non ſuſtinens, dum de ſcapha in nauem conſcendere vellet, pede lapſo, inter vtramque in mare corruit, & ſtatim abyſſus vallauit eum, & pelagus cooperuit caput eius; ſicq; morte ſua vtrumque populum, Danorum ſcilicet & Anglorum, à peccato pariter, & periculo liberauit. Et ſpero in Domino Deo meo, & in dulciſſima matre eius, quòd temporibus meis nullum habebit conatus eorum effectum. Hæc ſunt, quæ Chriſto reuelante cognoui, & vidi, & riſi, & gauiſus ſum. Riſum enim mihi fecit Dominus, & quicumque audierit, corridebit mihi. Notantur tempus & hora, mittuntur nuncij in Daniam, & omnia quæ beatiſſimo Regi cælitus nunciata fuerant, vera & eadem hora accidiſſe reperta ſunt.

Succedentibus itaque proſperis, Rex voti ſui nequaquam oblitus, recogitans quanta ſibi fecerit Dominus, qui ditauit egenum, ſublimauit humilem, inglorium coronauit; parat reddere vota ſua, parat ſumptus, parat donaria. Vocatis autem Regni proceribus, habuit cum eis de ſtatu Regni, vel de ſua peregrinatione

tione

Digitized by Google

tione ſermonem, dicens: Non excidit vobis quomodo irruentibus in hæreditatem noſtrã barbaris, facti ſumus opprobrium vicinis noſtris, ſubſannatio & illuſio his, qui in circuitu noſtro ſunt. Alijs namque interfectis, alijs fugatis, alijs iugo ignominioſæ ſeruitutis oppreſſis, nihil ferè honoris, nihil gloriæ noſtro generi reliquerunt. Tandem defuncto patre meo, peremptis fratribus, actis in exilium nepotibus, & cum hoſtibus noſtris in omnibus fortuna fuerat, mihi profectò nihil ſpei ſupereſſe videbatur. Ego verò contra ſpem in ſpem credens, & Domini mei miſericordiæ me totum dedens, peregrinationem meam ad Sanctorum Apoſtolorum limina voui, & deinceps diuinæ me protectioni, diſpoſitioniq; cõmiſi. Ille autem reſpexit in orationem meam, & non ſpreuit precem meam, & abſtulit opprobrium meum, & reſtituit me in regnum patris mei. Inſuper cumulatum diuitijs, auxit gloria, donis cæleſtibus illuſtrauit: Ipſe ſine ſanguine rebelles ſubegit, hoſtes ſubuertit, & omnia noſtra amabili quidem pace compoſuit. Abſit vt tot, & tantis eius beneficijs inueniamur ingrati; quin potius de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſeruiamus illi in iuſtitia & veritate, faciamusq; quod ait propheta, *Vouete, & reddite Domino Deo veſtro*. Ps. 75. Decernite ergo mecum quomodo me peregrinante, Regnum ſubſiſtat Anglorum, qua lege, qua pace, qua iuſtitia, quo iudice omnia diſpo-

nantur; quis caſtra, vrbes, priuata, & publica negocia procuret. Erit autem vnus omnium cuſtos & protector Deus, & pacem quam dedit, ipſe ſeruabit, nobiſcum proficiſcens, & remanens, qui & vos cuſtodiat, & me reducat. Tunc omnes in communi vociferantes ad Regem, ſe non deſerendos, ſe non exponendos gladijs, patriam hoſtibus non prodendam, nec pro vno, vt putabatur, bono, tot admittenda pericula allegabant. Tunc Rex eorum vocibus & precibus vrgeri ſe ſentiens, diu in animo fluctuabat; quia & voto ſuperſedere periculoſum, & tantorum precibus, fletibusq́; non cedere, inhumanum arbitrabatur. Tandem peregrinationem differens, expectabat donec Apoſtolico fultus conſilio, aut votum redimeret, aut impleret.

Demum Pontifex Summus, conſideratis premiſſis, & diligenter diſcuſſis, Regi epiſtolam ſubſcripta continentem tranſmiſit. Leo Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, dilecto filio ſuo Eduardo Anglorum Regi, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Quoniam voluntatem tuam laudabilem, & Deo gratam cognouimus, gratias agimus ei, per quem Reges regnant, & Principes iuſta decernunt. Sed quia prope eſt Dominus in omni loco omnibus inuocantibus eum in veritate, & ſancti Apoſtoli cum ſuo capite coniuncti, vnus ſpiritus ſunt, & pias preces æqualiter audiunt; & quia conſtat periclitari Anglicam regionem ex tua diſceſſio-

ſceſſione, qui fręno iuſtitiæ ſeditioſos eius motus cohibes, ex auctoritate Dei, & ſanctorum Apoſtolorum abſoluimus te à peccato illius voti, pro quo offenſam Dei times, & ab omnibus negligentijs & iniquitatibus tuis, ea poteſtate vſi, qua Dominus in beato Petro conceſſit nobis, dicens, *Quæcumque ſolueris ſuper terram, erunt ſoluta & in cælis*: Deinde præcipimus tibi ſub nomine ſanctæ obedientiæ & pœnitentiæ, vt expenſas, quas ad iter iſtud paraueras, pauperibus eroges, & cœnobium Monachorum in honorem ſancti Petri Apoſtolorum Principis, aut nouum conſtituas, aut vetuſtum emendes & augeas, & ſufficientiam victualium fratribus de tuis redditibus conſtituas; quatenus dum illi aſſiduè inibi Deum laudauerint, & Sanctis augeatur gloria, & tibi indulgentia. Cui loco quicquid contuleris, vel collatum eſt, vel conferetur, vt ratum ſit, Apoſtolica auctoritate præcipimus, & vt ſemper habitatio monachorum ſit, & nulli laicæ perſonæ niſi Regi ſubdatur, & quæcumque priuilegia ibi conſtituere volueris ad honorem Dei pertinentia, concedimus, & robuſtiſſima auctoritate confirmamus, & in fine fractores eorum æterna maledictione damnamus. *Mat. 16.*

Reſponſalibus autem Regis, & literis Pontificis oraculum cæleſte concurrit. Erat enim vir quidam in Anglia, Deo dilectus & hominibus, qui in ſpecu ſubterraneo multis annis

Digitized by Google

incluſus, ſuorum erat meritorum ſtipendijs iam vicinus. Huic Petrus Apoſtolus in viſione noctis aſſiſtens, ait: Rex Eduardus pro voto, quo ſe cùm adhuc exularet adſtrinxerat, pro Regni etiam pace, pauperumq́; neceſſitate, preceq́; ſollicitus, Romanam Eccleſiam de omnibus credidit conſulendam. Nouerit ergo ſe mea auctoritate ab hac obligatione ſolutum, & de cœnobio ad mei nominis honorem conſtruendo, à Summo Pontifice ſuſcepiſſe mandatum. Incunctanter itaque literis Apoſtolicis fidem habeat, præceptis obediat, conſilijs acquieſcat. A me enim egreſſus eſt ſermo, quem ſibi quondam patronum elegit, viæ comitem gratiæ largitorem. Eſt autem mihi locus in occidentali parte Londoniæ à me electus, mihi dilectus, quem quondam mihi proprijs manibus conſecraui, mea nobilitaui præſentia, diuinis etiam miraculis illuſtraui. Thorneia nomen eſt loci, qui quondam ob peccata populi, Barbarorum traditus poteſtati, pauperrimus ex diuite, humilis ex ſublimi, ex nobili factus eſt contemptibilis. Hunc me Rex præcipiente, in habitaculum monachorum ſuſcipiat reparandum, ſublimandum ædificijs, poſſeſſionibus ampliandum. Non erit ibi aliud, niſi domus Dei, & porta cæli: ibi erigenda eſt ſcala, per quam deſcendentes & aſcendentes Angeli, preces & vota hominum perferant, & deferant gratiam. Inde aſcendentibus reſerabo ianuas paradiſi, vt ex

officio,

Digitized by Google

officio, quod meus mihi Dominus, ac Saluator iniunxit, & ligatos abſoluam, & abſolutos ſuſcipiam, & quam eis delictum occluſerat, iuſtificatis portam patriæ cæleſtis aperiam. Tu autem omnia, quæ audiſti à me, & didiciſti, literis tradens regi mitte, vt munere Dei duplicato, & de abſolutione ſecurior, & præcepti executione deuotior, in mei autem dilectione & obſequio reperiatur propenſior. His dictis, lux cum loquente diſparuit. Scripſit itaque ſenex omnia audita, & regi direxit. Eadem autem hora lecto Papæ ſcripto, beati ſenis apices recitantur. Tunc Rex lætus, & alacris, pecuniam, quam ad peregrinationem parauerat, pauperibus diſtribuit, & monaſterium ædificauit.

Tempore quo Rex Ethelbertus, qui regnauit in Cantia prædicante Auguſtino fidei ſacramenta ſuſceperat; nepos eius Sebertus, qui Orientalibus Anglis præfuit, fidem eodem Epiſcopo euangelizante ſuſcepit. Hic Londonijs, quæ regni ſui caput habebatur, intra muros Eccleſiam beati Pauli fabricauit, & Epiſcopali honore Mellitum Epiſcopum inſtituens honorauit. Extra muros vero in Occidentali parte, in honorem beati Petri monaſterium inſigne fundauit, & multis poſſeſſionibus ditauit. Nocte autem, dedicationem eiuſdem Eccleſiæ præcedente, piſcatori cuidam Thameſis fluuij, qui idem monaſterium præterfluit, vlteriori ripa in habitu peregrino beatus

tus Petrus apparens promiſſa mercede tranſponi ſe ab eodem, & petijt, & promeruit. Egreſſus autem de nauicula, Eccleſiam piſcatore cernente, ingreditur. Et ecce ſubito lux cæleſtis emicuit, miroq́; ſplendore illuſtrans omnia noctem conuertit in diem. Adfuit cum Apoſtolo multitudo ciuium ſupernorum, ingredientium & egredientium, melodiaq́; cæleſtis inſonuit, indicibilis odoris fragrantia nares perfundebat. Peractis autem omnibus, quæ ad Eccleſiæ dedicationem ſpectant ſolennijs, redit ad piſcatorem piſcium piſcator egregius hominum. Quem dum diuini luminis fulgore perterritum & alienatum penè ſenſibus reperiſſet, blanda conſolatione reddit hominem ſibi, animum rationi, ingredientes cymbam ſimul vterque piſcator, ait Petrus. Nunquid pulmentarium non habes? & ille, Inconſultè, inquit, lucis perfuſione ſtupidus, & expectatione tui detentus, nihil cœpi, ſed promiſſam à te mercedem ſecurus expectaui. Ad hæc Apoſtolus ait: Laxa nunc retia in capturam. Paruit imperanti piſcator, & mox impleuit rete piſcium maxima multitudo. Omnes erant eiuſdem generis piſces præter vnum miræ enormitatis eſocium. Quibus ad ripam extractis, dixit Apoſtolus, Hunc, qui præ cæteris pretio & magnitudine præcellit, Mellito ex mea parte defer piſcem Epiſcopo. Pro nautica verò mercede, cætera tibi tolle.

Huius generis copia abundabis in vita tua, & lon-

Digitized by Google

& longo tempore poſt te progenies tua tãtum ne vltra piſcari audeatis in celebritate Dominica. Ego ſum Petrus, qui loquor tecum, qui cum meis conciuibus conſtructam in meo nomine baſilicam dedicaui, epiſcopalemq́ue benedictionem meę ſanctificationis auctoritate præueni. Dic ergo Pontifici, quæ vidiſti & audiſti, tuoq́; ſermoni ſigna parietibus impreſſa teſtimonium perhibebunt. Superſedeat igitur dedicatione, ſuppleat quod omiſimus, Dominici corporis & ſanguinis ſacroſancta mysteria, populumq́; ſermone erudiens, notificet omnibus hunc locum me crebro viſitaturum, hic me fidelium votis & precibus affuturum, ſobriè verò, piè, & iuſtè in hoc ſæculo viuentibus cæli ianuam reſeraturum. His dictis confeſtim ab oculis eius diſparuit. Mane autem facto Epiſcopo Mellito ad dedicandam Eccleſiam procedenti cum piſce piſcator occurrit, & omnia, quæ ſibi mandata fuerant, pandit. Stupet Antiſtes, reſeratisq́; Eccleſiæ valuis, videt pauimentum vtriuſque alphabeti inſcriptione ſignatum, parietem bis ſenis in locis ſanctificationis oleo linitum, totidem cereorum reliquias duodenis crucibus inhærere, & quaſi recenti reſperſione adhuc cuncta madeſcere. Quod videns Epiſcopus, vna cum populo Deum benedicebat, & illi gratias referebat. Dat fidem miraculo piſcatoris illius tota ſucceſſio, quæ ſicut à patre acceperat, totius emolumenti, quod ars illa deinceps ei con-

conferret, beato Petro, eiq; ſeruientibus decimas offerebat. Vnus tamen ſemel fraudem auſus inferre, mox tàm diu artis caruit beneficio, donec confeſſus reatum, & ablatum reſtitueret, promitteret correctionem.

Hæc cum Sanctus Eduardus relatione, ac ſcriptis veterum didiciſſet, ad monaſterium illud ædificijs, poſſeſſionibus, & dignitatibus altius extollendum exarſit animus eius; & pro priuilegijs illius loci, cæteriſq; cauſis nuncios Romam tranſmiſit, talem epiſtolam Papæ deferentes. Summo vniuerſalis Eccleſiæ patri Nicolao, Eduardus gratia Dei Anglorum Rex debitam, & ſubiectionem, & obedientiã. Glorificamus Deum, quia curam habet ſuæ electæ eccleſiæ, quoniam in loco boni prædeceſſoris vos optimum ſucceſſorem conſtituit. Quapropter iuſtum iudicamus, apud vos velut ad ſolidam petram acuere, & probare omnes bonas actiones noſtras; & veſtram notitiã atque ſocietatem in bono habere, quatenus eas donationes & priuilegia, quæ obtinuimus apud prædeceſſorem veſtrum, renouetis, & augeatis nobis, videlicet vt quod ille iniunxerat nobis ſub nomine obedientiæ, & pœnitentiæ propter votum, quod voueram ire Romam, & in remiſſionem omnium peccatorum meorum conſtruere cęnobium Monachorum in honore Apoſtoli Petri, ratum faciatis, & priuilegia poſſeſſionun & dignitatum eiuſdem loci confirmetis, renouetis, & decernatis. Ego quo-

Digitized by Google

quoque pro modulo meo augeo & confirmo donationes, & conſuetudines pecuniarum, quas habet Sanctus Petrus in Anglia, & ipſas pecunias collectas cum regalibus donis mitto vobis, vt oretis pro me,& pro pace regni mei & continuam ac ſolemnem memoriam inſtituatis totius gentis Angliæ coram corporibus ſanctorum Apoſtolorum.

Reſcripſit autem ei Papa in hunc modum. Nicolaus Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, Glorioſiſſimo, ac pijſſimo, omnique honore digniſſimo, ſpeciali quoque filio noſtro Eduardo Anglorum Regi, viſitationem omnimodam, ſalutem melliſluam, & benedictionem Apoſtolicam. Omnipotenti Deo referimus grates, qui veſtram prudentiſſimam excellentiam in omnibus ornauit, & decorauit erga beatum Petrum Apoſtolorum Principem, nobiſcum habere dilectionem, & in omnibus Apoſtolicis conſentire cenſuris. Literas igitur veſtræ nobilitati tranſmittimus, & per eas ſanctorum Apoſtolorum ſocietatem, & noſtram vobis damus, orantes miſericordiam illius, qui eſt Dominus omnium, & Rex ſuper omnia ſolus, vt ipſe vos participem faciat ex omnibus, ſi quæ ſunt coram Deo, bonis operibus noſtris, & fratres nos, ac ſocios in ſua dilectione conſtituat in omni tempore amplius, ac non minorem partem obſequij noſtri vobis in ſuo regno reconſignet, quàm nobis met ipſis prouenire optamus. Erimus etiam deinceps pro

vo-

vobis ſine dubio orantes aſſiduè, vt ipſe Deus ſubijciat hoſtes & inimicos, qui contra vos voluerint inſurgere, & confirmet vos in paterno ſolio, & propria hæreditate; ac beatus Petrus ſit vobis cuſtos, & adiutor in omni tribulatione. Renouamus ergo & confirmamus, ac augemus vobis priuilegia veſtra, ſcilicet, vt abſoluti ſitis ab illo voto quod timebatis, & ab omnibus alijs peccatis, & iniquitatibus veſtris auctoritate illius, qui me, licet indignũ, ſuæ ſanctæ præeſſe voluit Eccleſiæ. Præterea illi loco, quem ſub nomine ſanctæ pœnitentiæ conſtruendum, & meliorandum ſuſcepiſtis, quoniam vt fertur, primam antiquitus conſecrationem à beato Petro accepit, cuius licet indigni, Vicarij ſumus, & quia regia antiquitus ſedes eſt, ex auctoritate Dei, & ſanctorum Apoſtolorum, atque huius Romanæ Sedis, & noſtra concedimus, permittimus, & ſolidiſſimè confirmamus, vt amplius in perpetuum regiæ conſtitutionis locus ſit, atque repoſitorium regalium inſignium, & habitatio perpetua monachorum, qui nulli omnino perſonæ, niſi regi ſubdantur, habeantq́; poteſtatem ſecundum regulam ſancti Benedicti per ſucceſſiones eligere ex ſe idoneos Abbates; neque introducatur per violentiam extranea perſona, niſi quam concors congregatio ex ſe prælegerit. Abſoluimus etiam eum locum ab omni ſeruitio & dominatione Epiſcopali, vt nullus Epiſcopus illuc introeat ordinaturus,

aut

Digitized by Google

aut præcepturus aliquid, niſi ex petitione & conſenſu Abbatis, & Monachorum. Et habeat idem locus liberum procinctum, ideſt, ambitum, & cœmeterium mortuorum circa ſe, abſque Epiſcopali, vel cuiuslibet reſpectu, vel exactione, & omnia, quæ ad libertatem, & exaltationem illius loci ad honorem Dei pertinentia, per noſtram auctoritatem accedere poſſunt, hilari & promptiſſima voluntate concedimus. Poſſeſſiones autem, quas antiqui Reges, ſeu quicunque alij homines, vos quoque, & veſtri barones ad eundem locum contuliſtis, & chartas, quæ ex eis factæ ſunt, diuina & noſtra auctoritate roboramus, & ratas ac ſtabiles eſſe decernimus, & infractores earum, vel inuaſores, aut diminutores, aut diſperſores, venditores etiam æterna maledictione cum Iuda proditore damnamus, vt in beata non habeant partem reſurrectione, ſed à beato Petro Apoſtolo ſe iudicandos ſciant, quando ſedebit cum ſuis coapoſtolis, iudicans duodecim tribus Iſrael. *Mat.* 19 Vobis verò & poſteris veſtris Regibus committimus aduocationem & tuitionem eiuſdem loci, & omnium totius Angliæ Eccleſiarum, vt vice noſtra cum conſilio Epiſcoporum, & Abbatum conſtituatis vbique quæ iuſta ſunt, ſcientes pro hoc vos recepturos dignam mercedem ab eo, cuius Regnum & Imperium non deſinet, nec minuetur in ſæculum.

Sanctus autem Eduardus tributum illud

gra-

grauiſſimum, quod tempore patris ſui claſſi Danicæ pendebatur, & poſtmodum Fiſco Regio inferebatur, regia liberalitate remiſit, & ab hoc onere importabili in perpetuum Angliam abſoluit. Cùm enim collecta illa pecunia ante illum delata eſſet, diabolum ſuper cumulum ſedentem & ludentem vidit; & ne amplius exigeretur præcepit. Cùm in palatio iuxta Eccleſiam beati Petri Rex aliquãdo moraretur, ſuperuenit quidam vir mirabilis, Hybernicus genere, pedis vtriuſque priuatus officio: neruienim in poplite contracti, ad poſteriores corporis partes crura retorſerant, tali natibus inhæſerant, immerſione carnibus pedum articuli à lumbis eius & deorſum corpus omne peruerterant. Porrectis ad terram manibus & ſcamnis ſuppoſitis repebat, & factus ſibimetipſi grauis, trahebat ſe poſt ſe. Hic videns Regis cubicularium, ait ad eum: Hugoline, non me reſpicis, nec miſereberis, nec mouebit te mea tanta calamitas? & ille: Quid me vis facere? Cui pauper: Sexies, inquit, Apoſtolorum limina repens (vt cernis) viſitaui, & ſanitatem nec dum promerui. Quã tamen Apoſtolorum Princeps non negauit, ſed diſtulit, ſocium in hoc miraculo habere volens Eduardum, quem ſibi nouit eſſe deuotum. Ab ipſo enim Apoſtolo in mandatis accepi, Regem adire, vt me ſuo ſacro ſubuectum dorſo ad eccleſiam eius, quæ palatio vicina eſt, perferat, recepturum, ſi id fecerit, membro-

rum

rum meorum integram ſanitatem. Hæc vbi nuntiata ſunt Regi, gratias agit Deo, & citatus mox æger acceſſit. Rex verò vt ſpiritalis ille aſinus fortis, accubans in terminis, ſuppoſuit humeros ſuos ad portandum: Pendet de humero tanti Principis plenus ſordibus pauper, ſqualidis manibus, bracchijſq; ſquamoſis regiũ illud pectus, collumq; complectitur. Interea ex aſſiſtentibus ridebant nonnulli, alij à paupere Regem deluſum iocabantur, alij ſimplicitatem iuſti fatuitatem iudicabant. Cùm itaque Rex paululum proceſſiſſet, ſubitò nerui extenduntur, rigantur oſſa, carnes marcidæ recaleſcunt, emergunt à carne articuli, pedes à natibus ſoluuntur. Diſtendit homo crura, poplite iam flexibili; & ſanie cum ſanguine profluente, veſtis Regia ornatur potius, quàm fœdatur. Iam nunc ſatis eſſe clamant omnes, ſanatum languidum, onus ob ſordes vlcerum deponendum. Ille verò memor præcepti quod ſuſceperat, ſyrenarum cantus obturata aure pertranſijt, ingreſſuſq; eccleſiam, ante ſanctum altare holocauſtum, quod detulerat, Deo ac beato Petro reſignat, incolumemq; dimiſit. Suſcepto autem à Rege itineris viatico, acturus gratias Deo & ſancto Petro, Romam profectus eſt. *Gen. 49*

In monaſterio autem beati Petri ante altare ſanctæ Trinitatis Miſſarum ſolemnijs ſanctus Rex vice quadam cum Comite Leofrico aſſiſtebat. Et ecce ſpecioſus ille forma præ filijs

hominum Chriſtus Ieſus in ara conſiſtens, oculis vtriuſque viſibiliter corporalis apparuit, ſacraq; dextera ſuper Regem extenſa, ſignum ſanctæ Crucis eum benedicendo depinxit. At Rex demiſſo capite, diuinæ maieſtatis adorabat præſentiam. Comes verò quid in animo Regis ageretur ignorans, volensq; Regem tantæ viſionis eſſe participem, cœpit velle ad ipſum vſque procedere. Verùm Rex quid in mente Comitis voluebatur intelligens, Sta, inquit, Leofrice, ſta: quod vides, video & ego. Poſt Miſſam verò dixit Rex ad Comitem: Per eius, quem vidimus, maieſtatem, mi Leofrice, te obteſtor, ne, quoaduſque vixerimus, ſermo iſte proferatur in publicum, ne vel nos in perniciem noſtram ob fauorem vulgi pulſet elatio, vel fidem deroget dictis infidelium æmulatio.

Sub faucibus autem quaſi glandes mulieri cuidam ſuccreuerant, quæ totam faciem deformi tumore fœdantes, putrefactis ſub cute humoribus, ſanguinem in ſaniem verterant, inde nati vermes, odorem teterrimum exhalabant. Iubetur tandem in ſomnis adire palatium, & ex Regis manibus ſperare remedium, quibus ſi lota, ſi tacta ſignata foret, meritis eius reciperet ſanitatem. Cùm autem veniſſet ad Regem, & oraculum expoſuiſſet: ille, nec ſordes cauit, nec fœtorem exhorruit; ſed loca tumentia manibus contrectans, & aqua lauans, ſignum ſanctæ Crucis impreſſit: & ſubitò rupta

Digitized by Google

pta cute cum ſanie vermes ebulliunt, recedit tumor, & dolor omnis abſceſſit.

Cœcus quidam docetur oraculo, lumen amiſſum ſancti Regis meritis ſe adepturum, ſi lympha, qua manus ablueret, ipſe faciem perfudiſſet. Cumq; id cubiculario, & ille Regi retuliſſet, obſtupuit ille, plurimum indignatus, illuſum phantaſmatibus hominem, nihil tale de peccatore ſperandum, Apoſtolicæ id eſſe virtutis, nec fidem ſomnijs adhibendam aſſeruit. Aqua manus lauit, & ad Eccleſiam proceſſit. Cubicularius autem cœco receptam in pelui aquam illam tradit, cùm qua oculos & faciem lauans, viſum confeſtim percipere meruit.

Ciuis quidam Licolnienſis cœcitate percuſſus, ad palatium Regis veniens, aqua lotionis manuum eius, faciem & oculos lauat, mox tenebris diuturnis optata lux ſuccedit.

Quidam cœcus Regem adire, & viſum ab eo percipere monitus, cubiculario, & ille rem Regi pandit. Cui Rex: Veniat, inquit, Quis ego ſum qui contriſter, & non potius exultem, ſi meis manibus, licet indignis, promiſſum beneficium homini illi pietas diuina contulerit? Vocatus eſt autem vir, & à Rege tactus & ſignatur, & inter manus eius ab oculis vtriſque vbertim ſanguis effluxit, pupillas ſerenauit, & tumorem palpebrarum depoſuit. Et dixit homo ille: Video te Domine mi Rex, & facies tua tanquam facies Angeli ſtantis ante me.

Digitized by Google

Alia autem vice duo cœci cum vno monoculo, aqua lotionis manuum Sancti perfuſi, viſum percipere meruerunt.

Sedebat aliquando Rex ad menſam, & à latere eius Comes Goduuinus. Huius duo filij adhuc pueri, Haraldus & Toſtius, ludebant coram eis; cumq́; vnus ex illis amarius, quàm expetebat ludi ſuauitas, inſurrexiſſet in alterum, ludum vertunt in pugnam. Et ecce Haraldus vehementius in fratrem irruens, capillis eius vtramque manum inſerit, proſtratumque, niſi citius eriperetur, virtute ſuperior ſuffocaſſet. Tunc Rex verſus ad Ducem, ait: Nihil aliud, ò Goduuine, niſi ſimplicem in his vel ludum puerorum, vel pugnam contemplaris. Et ille: Nihil aliud, Domine mi. Tunc Rex dixit: Longè aliud mea mihi mens loquitur: & his quid futurum ſit pueris, per hoc mihi bellum reuelatur. Emenſis quippe puerilibus annis, cùm in virum vterque profecerit, tandem aduerſus inuicem liuor vtrumque aduret. Et primum circumuentione, inſidijsq́; priuatis quaſi ludere videbuntur, ad vltimum fortior infirmiorem proſcribet, rebellantem proſternet, & prioris mortem poſt modicum ſequens, alterius calamitas expiabit. Quæ omnia ſic completa, tota Anglia teſte, probatur. Nam Toſtius ab Haraldo fugatus, cùm paulò in Regnum ſucceſſiſſet Eduardo Haraldus, vnà cũ Rege Noruuegiæ Toſtius proſternitur; & totus ferè exercitus deletur. Eodem

anno

Digitized by Google

anno Haraldus ipſe Regno ſpoliatus Anglorũ, aut miſerè occubuit, aut, vt quidam putant, pęnitentiæ tandem ſeruatus, euaſit.

Goduuinus cùm in menſa Regi aſſideret, vnus miniſtrorum in obicem aliquem vno pede immoderatius impingens, penè lapſum incurrit: quem tamen pes alius recto pede procedens, iterum in ſtatum ſuum nihil iniuriæ paſſum erexit. De hoc euentu pluribus inter ſe loquentibus, & quod pes pedi ſubuenerit gratulantibus, Comes quaſi ludendo intulit: Sic eſt frater fratrem adiuuans, & alter alteri in neceſſitate ſubueniens. Et ait Rex ad Ducem: Hoc meus mihi feciſſet, ſi Goduuinus hoc permiſiſſet. Ad hanc vocem Goduuinus expauit, & triſtem præferens vultum, ait: Scio ego, Rex, ſcio, adhuc de morte fratris tui tuus me accuſat animus, nec eis æſtimas diſcredendum, qui me vel eius, vel tuum vocant proditorem; ſed ſecretorum omnium conſcius Deus iudicet, & ſic buccellam hanc, quam manu teneo, guttur meum faciat pertranſire, & me ſeruet illæſum, ſicut nec tuæ proditionis reus, nec de fratris tui nece mihi conſcius exiſto. Cùmq; vir beatus buccellam manu benedicens ſignaſſet, miſer ille eam ori inferens, vſque in medium gutturis pertraxit.

Tentat interius trahere, nec valet, tentat emittere, ſed firmius hæſit. Mox meatus, quibus ducebatur ſpiritus obcluditur, vertuntur oculi, bracchia rigeſcunt. Intuetur infelici-

Digitized by Google

ter morientem Rex, & vltionem in eum ſentiens proceſſiſſe diuinam, adſtantes alloquitur, dicens, Extrahite canem iſtum: & factum eſt ita. Hic Goduuinus ſimplicitate Regis abutens, multa in Regno contra iuſtitiam & Deũ faciebat. Cunctos ferè Regis cognatos, & amicos, quos de Normannia adduxerat, fraude ſua, dolo, & circumuentione de patria exturbabat; credens, ſibi cuncta proceſſura pro voto, ſi Rex amicis nudatus, ſuis tantum conſilijs vteretur. At Rex cuncta diſſimulans, diuinis vacabat obſequijs, vltionemq; Dei ſibi futuram multis prædixit. Aliquando etiam ipſi Goduuino idipſum non tacuit.

Sanctus Eduardus nulli petenti in nomine ſancti Ioannis Euangeliſtæ aliquid denegabat, hunc enim poſt Apoſtolorum Principem arctius diligebat. Vnde contigit, quòd quidam peregrinus, abſente Camerario, in nomine ſancti Ioannis Euangeliſtæ importunè à Rege eleemoſynam puſtularet. Cui Rex pretioſum annulum, cùm nihil aliud in promptu haberet, dedit. Accidit poſt hæc, duos Anglicos ad adorandum Saluatoris ſepulcrum Hieroſolymam proficiſci. Qui die quadam à publica ſtrata declinantes, deuia queque ſectati ſunt: & ſole ruente, nox obſcura adducta eſt.

Et cùm neſcirent quid agerent, quo ſe verterent, apparuit eis ſenex quidam venerandus, qui eos ad ciuitatem reducit. Suſceptis autem hoſpitio, menſa paratur, lautiſſimèq; refecti,

Digitized by Google

cti, dant membra quieti. Mane autem facto, egreſſis illis de ciuitate, ait ſenex. Viri fratres, cum ſumma proſperitate vos repatriaturos non dubitetis, quoniam proſperum iter faciet vobis Deus, & ego ob amorem Regis veſtri in omni via firmabo ſuper vos oculos meos. Ego enim ſum Apoſtolus Chriſti Ioannes, qui Regem veſtrum ob meritum caſtitatis ſumma dilectione complector. Hunc ergo annulum, quem mihi in habitu peregrino apparenti tribuit, reportate, denunciantes obitus ſui inſtare diem: quem infra ſex menſes viſitans viſitabo, vt mecum ſequatur Agnum quòcunque ierit. His dictis, diſparuit, & illi ad patriam proſperè redeuntes, quæ viderant, & audierant, Regi ſeriatim retulerunt.

Cùm autem Rex infirmitate graui detineretur, in mentis raptus exceſſum, biduo ferè iacebat exanimis. Tandem quaſi de graui ſomno euigilans, aperuit oculos & ſedit, & aſſumpta parabola, ait: Cùm adoleſcens in Nortmannia exularem, grata mihi ſemper extitit bonorum amicitia, & quicunque ſacræ religionis meliores videbantur, hi mihi cæteris erant familiariores. Inter quos duos monachos ſpeciali quadam deuinxerant charitate, conuerſationis honeſtas, vitæ ſanctitas, ſuauitas morum, verborum affabilitas. Hos frequẽtius viſitabam, quàm dulcia faucibus meis eloquia eorum. Hos ante plurimos annos tranſlatos ad cælum vidi mihi paulò ante in

Digitized by Google

ſomnis aſſiſtere, quid genti meæ poſt obitum meum ſit futurum, ex Dei mandato mihi referentes.

Impletam dicunt Anglorum nequitiam, & iniquitas conſummata iram prouocat, accelerat vindictam. Sacerdotes præuaricati ſunt pactum Domini, polluto pectore, & manibus inquinatis ſancta contrectant. Et hi non paſtores, ſed mercenarij exponunt lupis oues, non protegunt, lac & lanam quærunt, non oues, vt detruſos ad inferos mors, & paſtores depaſcat: & oues, ſed & principes terræ infideles, ſocij furum, prædones patriæ, quibus nec Deus timori eſt, nec lex honori, quibus veritas oneri, ius contemptui, crudelitas delectationi; Itaque nec prælati iuſtitiam, nec ſeruant ſubditi diſciplinam. Et ecce Dominus gladium ſuum vibrauit, arcum ſuum tetendit, & parauit illum. Oſtendit deinceps populo huic iram, & indignationem, immiſſiones inſuper per angelos malos, quibus traditi ſunt anno vno & die vno, igne ſimul & gladio puniendi. Ego verò ob intentatam meæ genti calamitatem dolens, atque ſuſpirans, dixi:

Io. 3. O cæleſtium ſecretorum conſcij, ſi conuerſi egerint pœnitentiam, nunquid non ignoſcet Deus, & relinquet poſt ſe benedictionem?

3. Reg. 21. Pœnitentia certè prolatam Dei ore in Niniuitas ſuſpendit ſententiam; quæ etiam imminentem impijſſimo Achab debitam diſtulit vltionem. Suadebo igitur genti meæ, vt pœniteant

de

de præteritis, & caueant de futuris, & fortè miſerebitur Deus, vt non inducat ſuper eos malum hoc grande, ſed qui punire præparauit auerſos, recipiat in gratiam ſolita pietate conuerſos.

Nequaquam, inquiunt, hoc erit, quoniam induratum eſt cor populi huius, & excœcati oculi, & aures aggrauatæ, vt nec audiant corripientem, nec intelligant commonentem, nec terreantur minis, nec beneficijs prouocentur. His eorum verbis dum mihi maior accreſceret ſollicitudo, dixi, Num ita in perpetuum iraſcetur Deus, & non apponet vt complacitior ſit adhùc? Quando ergo triſtibus læta ſuccedent, aut tot aduerſa qualis conſolatio temperabit? Quale ſperandum eſt in his malis remedium, vt ſicut illinc terret, & contriſtat futura correptio; ita hinc aliquantulum mulceat diuinæ miſerationis promiſſio. Ad hæc ſancti tale mihi problema proponunt. Arbor quælibet viridis à ſuo trunco deciſa, ad trium iugerum ſpatium à radice propria ſeparetur. Quæ cum nulla hominis manu degente, nulla vrgente neceſſitate, ad ſuum reuerſa truncum, in antiquam radicem ſeſe receperit, reſumptoque ſucco rurſum floruerit, & fructum fecerit; tunc ſperandum eſt aliquod in hac tribulatione ſolatium, & de ea, quam prædiximus aduerſitate remedium. Hæc cùm dixiſſent, ipſi cœlo, vobis ego redditus ſum. Aſſidebant narranti viſionem Regina, Robertus ſacri palatij cuſtos, Pſ. 76.

ſtos, Dux Haraldus, Stigandus, & qui aſcendit cubile patris ſui,& maculauit ſtratum eius, viuente adhuc Roberto Archiepiſcopo, cathedrá Cantuarienſem inuadens; ob hoc à Summo Pontifice ſuſpenſus paulo poſt crepuit,& effuſa ſunt viſcera eius. Hic ad vocem narrantis obduruit, nec terretur oraculo,nec fidem habuit prophetanti, ſed potius regem ſenio confectũ delirare ſubmurmurans, ridere maluit quàm lugere. Cæteri verò,quibus mens ſanior erat, flebant vbertim & ſuſpirabant, qui nihil ſecus quàm ipſe dixerat, aut à ſacerdotibus, aut à principibus fieri non ignorabant. Quidam enim præmiſſam ſimilitudinem dicunt regem pro impoſſibili ſtatuiſſe,illi maximè,qui totam Anglorum nobilitatem ſic deperiſſe lugebant, vt ex ea gente,nec Rex,nec Epiſcopus,nec Abbas,nec Princeps quilibet vix in Anglia cerneretur. Mihi ſanè alia mens eſt,conſideranti ſanctiſſimum virum Dunſtanum, & ipſam calamitatem prædixiſſe, & conſolationem nihilominus promiſiſſe. Poteſt proinde ſic non inconuenienter exponi. Arbor hæc regnum Anglorum ſignificat, decorum gloria, delicijs, diuitijsque fœcundum, excellentia regiæ dignitatis ſublime. Radix, ex qua totus honor iſte proceſſit, regium ſemen fuit, quod ab Alfredo, qui primus Anglorum à Summo Pontifice vnctus & conſecratus fuerat in Regem,recta ſucceſſionis linea vſque ad ſanctum Eduardum deſcendit. Abſciſſa eſt arbor de trunco,quando re-

regnum à genere regali diuiſum, ad aliud ſemen translatum eſt. Ad ſpatium trium iugerum *hæc fama eſt ſeparatio*, quia in trium temporibus regum, nulla fuit nouis cum antiquo ſemine regali coniunctio. Haraldus enim ſucceſſit Eduardo, Vuilhelmus Haraldo, Vuilhelmus iunior priori Vuilhelmo. Acceſſit ad radicem, quando Rex Henricus, in quem totũ regium decus transfuſum eſt, nulla neceſſitate cogente, nulla ſpe lucri vrgente, ſed ex infuſo ei amoris affectu, abneptem Eduardi Mathildam duxit vxorem, ſemen regium Nortmannorum, & Anglorum coniungens, & interueniente opere coniugali, de duobus vnum faciens. Floruit ſanè arbor, quando de vtroque ſemine Imperatrix Mathilda proceſſit. Tunc verò fructum fecit, quando de ipſa Henricus exoriens, quaſi lapis angularis vtrũque populum copulauit. Habet nunc certè de genere Anglorum Anglia Regem, habet de eadẽ gente Epiſcopos & Abbates, principes, & milites, ex vtriuſque ſeminis coniunctione procreatos. Si autem alicui hæc diſplicuerit expoſitio, aut ipſe aliter exponat, aut aliud tempus, quo hæc expleantur expectet.

Locus obſcurus.

Sciens itaque Rex, quia appropinquauit hora eius, vt tranſiret de hoc mundo, ſuum tranſitum mox in circuitu propalari iuſſit, ne mortis ſuæ agnitione dilatata, orationum quoque ſuffragia differrentur. Sicq; ſenex, & plenus dierum, ac bonorum operum migrauit ad Domi-

mi-

minum. Obijt autem anno Domini milleſimo ſexageſimo ſexto, cum regnaſſet vigintitribus annis, menſibus ſex, & diebus vigintiſeptem, pridie nonas Ianuarij, cum quo tota pariter Anglorum felicitas ruit, perijt libertas, vigor omnis interijt.

Contractus quidam ad ſepulcrum eius veniens, membrorum ſanitatem deuotis lacrymis, & precibus poſtulabat. Et ecce vis quædam occulta ſubitò neruos extendit, in naturalem ſtatum crura, pedesq; retorquet, euulſisq; à carne articulis ſanguis profluit, paulatimque ſucco reſumpto, arida prius oſſa priſtinum robur recipiunt.

Sex quoque cęci, vnum monoculum ſecuti, ad ſepulcrum regis properantes, cùm alter ab altero traheretur, & vnus præcedens oculus viris ſeptem ducatum præberet; ſancto cum lacrymis miſeriam exponunt, opem flagitāt, contra diuturnæ caliginis tædium ſanctiſſimi regis depoſcunt auxilium. Nec mora, beati meritis, & precibus viſum, oculorumq; claritatem percipere meruerunt.

Interea Haraldus filius Goduuini, regnum nec iure, nec natura ſibi debitum vſurpās, malum, quod Angli ſecundum ſancti Regis oraculum Dominus præparauerat, tranſgreſſione pacti cum duce Vuilhelmo, & fidei læſione accelerauit. Vt autem attenuatis viribus facilius ab his, quos iniuſtè prouocauerat, hoſtibus vinceretur; ſuſcitauit ei Deus à parte Aquilonis ini-

Digitized by Google

inimicos, ſcilicet Haraldum Regem Noruuegiæ, & Toſtium fratrem ſuum, quem de Anglia expulerat, ipſe quippe tempore Regis Eduardi exulabat in Flandria. Hi cum magna claſſe per Humbriam Eboracum properantes, cùm exercitum Northumbrenſium prælio excepiſſent, potiti victoria, magnam de obſtãtibus ſtragem dederunt. His Haraldo nunciatis, exercitum copioſum ex omnibus finibus Angliæ collegit.

Apparuit autẽ tunc ſanctus Eduardus cuidam Alexi, Abbati Rameſiæ, viro religioſo, dicens, Vade, & dic Haraldo, vt homines, qui contra ius, & fas regni huius fines inuadunt, aggrediatur ſecurè. Ego enim ero Dux, & Protector exercitus, quoniam iuſtitiæ gentis huius deeſſe non poſſum. Per me enim reportabit vice hac de hoſte triumphum. Et ne verbis tuis fidem deroget, ſecretum ei ſui cordis oſtende, vt cùm ei quæ nullo conſcio mente voluebat, edixeris, non hæc tuæ adinuentioni, ſed meæ promiſſioni adſcribat.

Nocte quidem præterita, cùm dolore femoris torreretur, licet eum non parum vrgeret imminens moleſtia; ſiluit tamen, reputãs apud ſe, ſi publicaret languorem, quòd ſuis eſſet cõtemptui, & hoſtibus irriſioni. Verum quia nunc ab illa peſte conualuit, de meo præſumens auxilio, contra Barbaros iuſtum bellum ſuſcipiat, & ab imminenti periculo ſuos eripiat. Quod cùm Abbas Haraldo reſeraſſet, ex cæleſti promiſſione factus audacior, in valida

ma-

Digitized by Google

manu progrediens, apud Stamfordbrig hoſtibus occurrit. Conſertoq; prælio, dux vterq; proſternitur, ſcilicet Rex Noruuegiæ & frater Haraldi Toſtius, & penè totus eorum exercitus deletus eſt.

Anno triceſimo ſexto poſt ſancti Eduardi obitum, cùm corpus eius de terra eleuaretur, integrum, incorruptum, & flexibile cum veſtibus recentibus repertum eſt. Quod videns Epiſcopus Roffenſis, pilum vnum deuotionis deſiderio accenſus extrahere, ſibiq; ſeruare conatur. Sed ille firmius hærens, effectum mentis Epiſcopi, & voluntatem defraudauit. Mulier quædam in feſto ſancti Eduardi operibus vacans, paralyſis morbo correpta, ad corpus ſancti deducitur, & ſanitatem priſtinam ſe recepiſſe lætatur. Tres viri febre quartana vexati, viſitato ſancti ſarcophago, quaſi in momento curati ſunt.

Obijt S. Eduardus anno Domini 1066. qui beatiſſimus Rex poſt annos circiter centum in ſanctorum numerum relatus fuit ab Alexandro Tertio Pontifice, anno pontificatus quarto, & Chriſti 1163. vt Cardinalis Baronius in notis ad Martyrologium, die quinta Ianuarij, & alij teſtantur.

S. Eduardi Regis vitæ Finis.

SAN-

SANCTI LEOPOLDI Auſtriæ Principis canonizatio,

Et inter ſanctos Confeſſores adſcriptio,

Cum ſuæ feſtiuitatis inſtitutione, pro die 15. Menſis Nouemb.

Innocentius Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

SAcroſanctam Matrem Eccleſiam adſtitiſſe à dextris Dei Reginam, in veſtitu deaurato, circumdatam varietate; non ab re per Prophetam traditur. §. 1. Regina equidem, quæ illi Regi Domino, per quem Reges regnant, & Principes iuſtitiam faciunt, deſponſata ſit. Vnica eius columba, luna perfecta in æternum; Arcturus per gyrum nocturna ſpatia perenni lumine illuſtrans: Lucifer qui neſcit occaſum: Aurora hic in crepuſculo caligantis ſæculi corruſcans: & in diem lucidum in Regno cælorum ſeſe diffundens. Regina quæ illi ſeruiat, cui ſeruire regnare

Digitized by Google

gnare eſt, illi fidem habeat, illi ſe totam committat, Regina quæ Chriſtifideles ſub vmbra alarum ſuarum extremo carcere ad regna cælorum perducat, vbere de cælo pleno lactet, atque inebriet, ex multis ærumnis nos eripiēs, regni cæleſtis cum Chriſto Domino participes efficiat. In veſtitu, inquit, deaurato. Veſtimentum Eccleſiæ ſanctam fidelium vitam eſſe profitemur. Nam ſicut tota Eccleſia veſtimentum eſt Chriſti, ita fideles quoque eiuſdem Eccleſiæ veſtimentum eſſe arbitrabimur. Veſtimentum ſcilicet non habens maculam per peccatum, neque rugam per duplicitatem; ſed per iuſtitiam in Deum, per ſimplicitatem cordis tenſum veſtimentum innocentiæ, quam homo plaſmatus à Deo accepit; male à ſerpente perſuaſus perdidit, ad quam recuperandam pęnitentia, & Dei miſericordia induimur. Veſtimentum deauratum ſplendore ſapientiæ àureo perlucens, clara enim eſt ſapientia quæ numquam marceſcit, facilè videtur ab his qui eam quærunt. Doctrix eſt diſciplina Dei, electrix operum illius, qua nihil locupletius, quæ operatur omnia, artifex omnium quæ apud turbas claritatem, & honorem apud ſeniores præſtat. Veſtimentum deauratum perfectione auri, ideſt iuſtitiæ, qua nihil humano generi vtilius. Dilectione diſciplinæ ex qua cuſtodia legum emanat, legum autem cuſtodia conſummatio eſt incorruptionis. At verò incorruptio facit nos eſſe Deo proximos, per

quam

Digitized by Google

quam beatitudo æternæ vitæ à nobis comparatur. Circumdata Eccleſia dicitur varietate gratiarum, adminiſtrationum, & officiorum, iuxta verbum Apoſtoli, diuiſiones gratiarum ſunt, idem autem ſpiritus eas conferens, diuiſiones adminiſtrationum ſunt, idem autem Dominus, & diuiſiones operationum ſunt, idem verò Deus qui operatur omnia in omnibus. Circumdata varietate poteſtatis, ordinis, ſtatus, & variatum Eccleſiarum decore, quæ veluti adoleſcentulæ, hanc de qua ſermo eſt, Catholicam Eccleſiam quaſi matrem obſeruant, non vetuſtæ per culpam, ſed nouellæ per gratiam, non ſenio ſteriles, ſed ad ſpiritualem congrue fecunditatem, & noua ſemper prole pullulantes. Nam à iuſto Abel, vnde Eccleſiæ exordia trahimus, in hanc vſque diem, quot Sanctos orbis terrarum habuit; tot quaſi palmites protulit, ex quibus varij in dies ſurgunt ſurculi in hac vinea noſtra Sabaoth, quam licet immeriti, præſtante Domino, ſortiti ſumus excolendam, ſeruntur. Circumdata varietate, quòd alia triumphantis, alia militantis Eccleſiæ ſpecies exiſtat. De triumphanti Domini ſponſione repromittitur, Ego ero eis, quicquid ab hominibus iuſte deſiderari poteſt, ero illis honor, gloria, ſalus, & vita, virtus & copia, pax, & omne bonum. Militans autem Eccleſia fundæ non ineptè aſſimilatur: nam ſicut è funda in gyrum verſata, lapides exeunt, quibus aduerſarij feriuntur, &

Dd Go-

Goliath proſternitur; ita ex ſancta Eccleſia, dum per varias procellas, & tempeſtates fluctuantes huius ſæculi per tribulationum circuitum rotatur, fortes viri prodeunt, quibus quaſi lapidibus iniquorum corda tunduntur, & de hoſte humani generis nequiſſimo à Chriſti tyronibus triumphatur.

§. 2. Hanc ipſam Eccleſiam Deus omnipotens mira quadam diſpoſitione, & poteſtate fundauit, pretioſo vnigeniti filij ſui Domini noſtri Ieſu Chriſti ſanguine dotatam eſſe voluit, multiplici Spiritus ſancti gratia ornauit. Apoſtolorum ſimplicitate & fide roborauit, quos ignaros delegit, vt populos non tam ſermo illorum, quam cauſa ad credendum adduceret. Martyrum tormentis, cruciatibus, conſtantia, & trophæis ſtabiliuit, repreſſa paulisper, quinimo confuſa infidelitatis ſæuitia, & inimico homine ſuperſeminante zizania, creſcente, multiplicataq; hæreticorum prauitate, Doctorum cæleſti doctrina illuminauit, & demum Confeſſorum, Virginum, aliorumq; Sanctorum intrepida confeſſione, ſolerti cura, exemplisq; imitatione digniſſimis, aduerſus ſathanæ inſidias circumdedit.

§. 3. Inter autem alia ſaluberrima ſanctitatis exempla diuina miſericordia, ſydus quoddam mundo fulgere dedit, Beatum Leopoldum Auſtriæ Principem, pium Marchionem, cognomento appellatum, innocentiæ, ſapientiæ, & iuſtitiæ veſtimentis, quibus veſtiri

ri

Digitized by Google

ri Eccleſiam prædiximus, decorum bonitate, manſuetudine, atque clementia conſpicuum, ſimplicitate, continentia, & munificentia præclarum, cuius integritas, vitæ ſanctimonia, humilitas, pietas, fides, adeò apud Chriſti fideles inualuerunt, vt vna omnium Germanorum voce pro Sancto hactenus celebratus fuerit. Chriſtianæ religionis cultum, & eius liberalitatem nonnulla monaſteria, & quidem celeberrima ab eo cum ampliſſimis cenſibus conſtructa, alia etiam magno ſumptu illuſtrata, abunde teſtantur. Hic Princeps optimus, Sacerdotes, & viros religioſos admodum coluit, ſummosq; Pontifices tanta veneratione proſecutus fuit, vt ab Innocentio II. Romano Pontifice prædeceſſore noſtro peculiaris S.Petri filius appellaretur: & Apoſtolica commendatione, atque ea plenaria, quam vulgo dicunt, abſolutione dignus ab eodem Innocentio etiam mortuus iudicatus fuerit. Hic vir Dei in ſummis opibus educatus, in magna peccandi licentia conſtitutus, coniugalibus curis implicitus, principatus regimine impeditus; ſedulo tamen pietatis & miſericordiæ munera ſubibat, laſſos roborans, vacillantes confirmans, oppreſſos ſubleuans, inopes fouens. Inter curas domus, inter coniugales anxietates, inter affectus pignorum, inter multiplices principatus ſollicitudines, inter ſtudia tot laborum, immaculatum ſeſe ab hoc ſæ-

culo cuſtodiuit; & temporalia tractando æterna diſpoſuit.

§. 4. Quadraginta annis Principatum Auſtriæ regens, & quod maius eſt illis præcipuè temporibus, quibus propter Henricorum patris & filij mutuas concertationes, & poſtea propter Henrici Quarti cum Lothario accerrimas contentiones, in Germania bellis, incendijs, & agrorum vaſtationibus tumultuatum eſt; ſumma cum iuſtitia, humilitate, & tranquillitate cuncta adminiſtrauit: & alijs cæde, & ſanguine madentibus, creditam ſibi Auſtriæ Prouinciam in diuturna pace continuit. Quibus ex meritis æternæ retributionis & pacis præmia à Deo Optimo Maximoque, qui centuplicato fœnore munera hominum penſat, eſt conſecutus.

§. 5. Prætendant nunc huius ſæculi amatores ad peccata excuſanda, coniugales, familiares, ciuiles, ſeu regales ſolij moleſtias, ſæculi illecebras, aut tentationes. Leopoldi exemplo diuina prouidentia eos circumſcripſit, excuſationes omnes circumuenit, aditum humanæ tergiuerſationis concluſit, & quaſi aranearum telas commenta humanæ fragilitatis diſrupit. A Deo creati, & redempti, Deum debitis honoribus non colimus; & quod dolentes ex intimis referimus, illum non tantum negligimus, ſed blaſphemamus ſæpenumero. Adhibita ſunt præcepta diuinæ, & humanæ legis,

præ-

Digitized by Google

præceptis obtemperare tergiuerſamur. Addita ſunt cæleſtis præmia gloriæ, indicta pęnarum diuerſa genera, cenſura correctionis inuenta; ab illis faciem quaſi rebelles auertimus. Sanctorum varia exempla ante oculos noſtros propoſita, ipſa quoque imitari contumaciter recuſamus, imbecillitatem noſtram, ſæculi ſollicitudines, cùm de ſalute noſtra agitur, cauſamur. Leopoldi nobilis Principis coniugati, ac multorum filiorum, ac ſubditorum cura irretiti, clariſſimo exemplo admonemur, vt omni excuſatione ſemota, per hæc temporalia ita cautè ambulemus, ita ſanctè nos exerceamus, vt æterna non amittamus; allecti ſpe momentaneæ huius proſperitatis, perpetuitate gloriæ cæleſtis non fraudemur, ſed mundi moleſtias, illecebras, aut dignitates contemnendo, ad cæleſtem patriam totis viribus contendamus.

Huius beati Leopoldi ſanctimoniam Deus omnipotẽs innumerabilibus miraculis ad eius inuocationem editis, comprobauit. Miraculis profectò quæ tum in facti ſubſtantia, tum & ordine, vim, & poteſtatem totius naturæ exceſſerunt. Quis enim non miretur, cùm audiat per Dei æterni miſericordiam implorato Leopoldi auxilio, paraliticos, artheticos, febricitantem, podagra laborantem, priſtinæ valetudini illico reſtitutos? Quis non magnalia Dei in hoc Sancto agnoſcat, cùm videat intercesſionibus eius claudos rectè ambulaſſe, §. 6.

Dd 3 apo-

apoſtematibus mortiferis infectos, liberatos; in carceribus conſtitutum, pedicis, manicisq; vinctum, per foramen vnde hominis impoſſibilis exitus erat eductum euaſiſſe? in varijs vitæ periculis poſitos, illæſos ſeruatos eſſe? quis non tota mente obſtupeſcat, & Deo optimo, maximoq; præconia manifeſta dicat, cùm liquido deprehendat, meritis, ac precibus huius Sancti viri mortuos ſuſcitatos? mutos loquendi facultatem adeptos? cœcos illuminatos? ſurdis auditum reſtitutum eſſe? Maxima ſunt hæc ſanctitatis, & diuinæ approbationis ſigna, humanam expectationem, ac ſpem excedentia; & tamen clariſſimis documentis comprobata ſunt.

§. 7. Quinimò ab anno Chriſti milleſimo centeſimo triceſimo ſexto, quo Leopoldus vita functus, ex terris ad cæleſtem Hieruſalem tranſiuit, in noſtra vſque tempora, & præſentem diem magis, atque magis manifeſtata mira de illo ex mentibus hominum in Auſtria præcipuè, & per omnem Dannubij ripam, deuotio cælitus infunditur. Incredibile dictu quanta cum veneratione eius corpus, quod in Monaſterio ſemper Virginis, & matris Dei Mariæ ab eo condito, in loco quod nouum Clauſtroburgum appellatur Patauienſis diœceſeos ſepultum eſt, à Chriſtifidelibus viſitetur; quibus votis celebretur pia eius memoria. Memoratu difficile eſſet, quot, & quanta tabellis, & imaginibus illi dicatis exornetur, quanta lumina-

mina-

Digitized by Google

minariorum copia perluſtretur; procumbit ſupplex ante tumulum languentium,& rogantium turba,opem Leopoldi implorans,nec expectatione irrita diſcedit.

Huius veneratione, & per multorum populorum ſalute, Rodulphus Auſtriæ Dux impulſus §. 8.
eſt,vt Innocentio ſexto huic ſanctę Sedi ea tempeſtate præſidenti, ſupplicaret, quatenus Leopoldum Sanctorum catalogo adſcribere dignaretur.

Qui re perſpecta quàm ſapientiſſime de vita §. 9.
& miraculis, ac fama eiuſdem Leopoldi ex more, inſtitutoq; maiorum, cum conſilio ſacri Senatus inquiſitioně tunc Archiepiſcopo Pragenſi, & alijs collegis delegauit.

Verum cùm ea de re agi cœptum eſſet,mor- §. 10.
te Innocentij, ſurgentibusque bellorum inter Auſtrales, & Pannonios diuerſis turbinibus, immenſisq; procellis in Eccleſia Dei exortis, vſque ad tempora Pauli Secundi prædeceſſoris noſtri, inquiſitio intermiſſa eſt.

Cariſſimo autem in Chriſto filio Friderico §. 11.
Romanorum Imperatori Auguſto, Prælatis, & Principibus Germaniæ apud eundem Paulum multis precibus, tam ſancti viri Canonizationem abſolui petentibus; tribus S. R. E. Cardinalibus de fratrum ſuorum conſilio, demandatum eſt à Pontifice pręfato, vt ſolemnem inquiſitionem ea de re adhiberent,& proceſſus conſuetos tum per ſe, tum per ſubdelegatos facerent, quod magna ex parte confectum erat,

Digitized by Google

cùm euocato ad Dominum Paulo ſanctæ memoriæ, Sixtus Quartus prædeceſſor noſter in hac ſancta Sede, diuina prouidentia, conſtitutus eſt.

§. 12. Iterandas ergo preces, & vehementius agendum apud Sixtum Imperator, Prælati, ac Principes prædicti duxerunt, vt tam ſanctum opus Canonizationis cęptæ perficeret.

§. 13. Is, vt certiori fide quæ de miraculis, & vita Leopoldi afferebatur præciperet, venerabili fratri noſtro Marco Epiſcopo Præneſtinenſi, tunc Tituli S. Marci, Presbytero Cardinali, & in Germania Legato, vt præmiſſa percunctaretur, iniunxit: qui locupletiſſimam de illis omnibus relationem per publica acta, & legitimos proceſſus eidem attulit.

§. 14. Dehinc proceſſibus, & actis publicis magna cum diligentia per venerabiles Epiſcopum Portuenſem, Marcum prædictum Præneſtinenſem illo tempore Epiſcopum aſſumptum, ac F. S. Euſtachij Diaconum Cardinalem, Commiſſarios diſcuſſis, priuata primo relatione eidem Sixto facta, poſtmodum in Sacro Senatu referente prædicto Venerabili fratre, Epiſcopo Portuenſi dilucidè re examinata, & ex illorum ſententia Canonizatione concluſa, ſicut Domino placuit.

§. 15. Sixto vita functo, nobis, qui eidem onere, & honore per diuinam miſericordiam, licet indigni ſucceſſimus, reſeruatum eſt, vt ſupremam manum tam ſanctæ approbationi apponere-

Digitized by Google

neremus. Conſilio itaque habito, rurſus Venerabilium fratrum noſtrorum S. R. E. Cardinalium publica concione, omnia prout ex ordine geſta erant, Leopoldiq; vitam, miracula, & reliqua merita per Aduocatum Conſiſtorialem proponi curauimus. Demum vocatis omnibus qui in Romana Curia degunt, Prælatis, in frequenti eorum conſeſſu, aſſiſtentibus nobis eiſdem Venerabilibus fratribus noſtris S. R. E. Cardinalibus, ſingulorum vota prælatorum ſcrutati ſumus. Quibus Spiritu ſancti gratia cooperante, manibus, pedibuſque, vt aiunt, in eam ſententiam deuenientibus, quod Leopoldus merito ſanctus à nobis canonizandus eſſet, hunc in locum, & publicum ſuggeſtum hac ipſa die conſcendere decreuimus, vt opitulante Domino, votis, precibuſq; fidelium adiuuantibus, ipſum Leopoldum ſanctum definiremus, & pro Sancto venerari debere ab vniuerſis, & ſingulis Chriſtianis mandaremus. Sicq; hodie ſermone per nos habito, re diuina peracta, & reliquis ſolemnitatibus adhibitis, ad hanc ſacratiſſimam Canonizationem procedendum duximus. Cùm autem verbo Sapientiæ Dominus affirmet homini, qui eum laudauerit, & dilexerit Deum, qui fecit illum, quod in medio populi ſui exaltabitur, in plenitudine ſancta admirabitur, in multitudine electorum habebit laudem, & inter benedictos benedicetur; mirumq; in modum Leopoldus in medio populorum exaltatus ſit, pleni-

tudine

Digitized by Google

tudine cæleſtis gratiæ admirabilis refulgeat: Reſtat vt noſtra approbatione inter electos, & Sanctos Dei laudetur, inter benedictos benedicatur, quæ illi abundè impartiemur, ſi eum inter Sanctos Eccleſiæ adnumerandum, pro Sancto venerandum, atque publicis, & ſolemnibus ſupplicationibus, votisq; in Miſſarum celebrationibus, alijsve diuinis officijs inuocandum, Apoſtolica auctoritate iudicauerimus. Ad laudem igitur æterni Dei, indiuiduæ Trinitatis, Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, ad fidei Catholicæ robur, & ornamentum, ad Religionis Chriſtianæ cultum augendum, auctoritate Domini Noſtri Ieſu Chriſti, ac Beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum, & noſtra, de Venerabilium Fratrum noſtrorum conſilio ſtatuimus, deffinimus, & pronunciamus ſanctum Leopoldum Auſtriæ Marchionem Sanctorum catalogo adſcribendum, & publica veneratione pro Sancto obſeruandum, ſicut & nos illum in præſentiarum manifeſta voce Sanctorum catalogo annectimus, ac minorum Confeſſorom numero adiungimus, publicè Sanctum diffinimus, profitemur, & veneramur.

§. 16. Statuentes feſtum eiuſdem die 17. kalend. Decembris debere celebrari, & ipſo feſto eius ſepulchrum, quod in prædicto Monaſterio exiſtit viſitantibus, & pro manutentione dicti Monaſterij manus porrigentibus adiutrices, ſeptem annos, & totidem quadragenas indul-

gen-

Digitized by Google

gentiæ, in forma Eccleſiæ miſericorditer perpetuis temporibus concedimus. Nulli ergo, &c. Si quis autem, &c.

Datum Romæ apud ſanctum Petrum, anno Incarnationis Dominicæ 1485. octauo Idus Ianuarij, Pontificatus noſtri anno primo.

Hic S. Leopoldus obijt anno Domini 1136.

*

S. Leopoldi vita Finis.

VI-

Digitized by Google

VITA SANCTI LVDOVICI REGIS FRANCORVM,

Excerpta, ex illa, quam conſcripſit Gaufridus de Bello loco, ipſius Regis Confeſſarius.

BEatus Ludouicus Francorum piiſſimus Rex, patrem habuit Ludouicum Chriſtianiſſimum Regem, qui in Albigeſio, & Comitatu Tholoſano hæreticos oppugnauit. In reditu autem, lethali correptus morbo, die decimo ad Montem Penſerium exceſſit è viuis menſe Octobri, anno ab Orbe redempto milleſimo ducenteſimo viceſimo ſeptimo, vir vtique bene Catholicus & ſanctus. Nunquam corporis ſui vllam admiſit pollutionem, vnica vxore legitima contentus. Corpus eius exanime ad B. Dionyſij Eccleſiam apportatum, iuxta patrem honorificè conditum eſt. In eius locum ſucceſſit filius primogenitus Ludouicus, Rhemis ab Epiſcopo Sueſſionenſi, quòd Eccleſia Rhemenſis tum paſtore orbata eſſet, regia corona in-

inſignitus & conſecratus, annos natus duodecim, aut circiter. Eius coronationi complures è præcipuis nobilibus, licet vocati eſſent, intereſſe noluerunt: quòd propter dolorem defuncti Regis & Regni deſolati, lacrymis & luctui illic potius, quàm lætitiæ & iucunditati, ſe darent.

At puer ſanctæ indolis, ſtrenuiſſimo patre orbatus, ſub tutela & moderatione matris Blanchæ, Regis Caſtellæ filiæ, permanſit: quæ illum tenerrimè diligens, ex conſilio religioſorum hominum, præſertim Dominicanorum & Franciſcanorum, ſingulari cuidam magiſtro tradidit moribus, ac literis inſtituendum. Ille verò pius puer, & velut alter Salomon, ingenioſus, & bonam ſortitus animam, præ ſuis coætaneis mirè profecit in vtriſque. A primis enim ætatis initijs, deditus fuit pietatis & ſanctitatis ſtudijs, ferturq́; vitam omnem abſque mortiferi peccati perpetratione exegiſſe Eius verò ſanctitati gratulans Blancha mater: Mallem, inquit. fili te mortuum cernere, quàm creatorem tuum mortali crimine offendétem. Quæ verba vſque adeò illius animo hæſére, vt diuina ipſum gratia protegente, nunquam in ſe eiuſmodi crimen admiſerit. *Sap. 8.*

Agente autem matre & proceribus regni, anno ſalutis milleſimo ducenteſimo triceſimo quarto, duxit vxorem Margaretam, Comitis Prouinciæ filiam, quæ Lutetiam venit, intra octa-

octauas Aſcenſionis Chriſti, cùm prius eſſet coronata apud Senones. Anno proximo dira fames afflixit Gallias, præſertim in Aquitania, ita vt homines inſtar iumentorum, herbis agreſtibus veſcerentur. Nam frumenti ſextarius apud Pictauos centum ſolidis veniebat. Sequenti anno Arſacidas ſenior Aſſaſſinorum, miſit nuncios in Franciam, quibus id mandati dederat, vt Regem Ludouicum interficerent. Sed Deo animum eius ad pacem & humanitatem inclinante, crudelis mandati pœnitentia ductus, miſit alios celeres nuncios, qui Ludouicum Regem admonerent, vt à primis legatis ſibi caueat. Cùm autem priores nuncij diligenter inquirerentur, inuenti, ad Regem Ludouicum adducti ſunt. Ijs conſpectis, Rex lætatur, vtroſque nuncios muneribus afficit, Regi Arſacidæ non pauca magni pretij munera, quibus pacis & amicitiæ ſtudioſum ſe declaret, per illos tranſmittit. Sed ab eo tempore plures ſuo corpori tuendo cuſtodes adhibuit, quì perpetuò clauas æreas ferrent.

Anno milleſimo ducenteſimo quadrageſimo ſecundo, Ludouicus Rex duxit exercitum in Hugonem Marchiæ Comitem, quòd is aduerſus Regem rebellaſſet, Henrici Angliæ Regis, & Richardi fratris eius auxilijs fultus: qui ambo habebant vxores filias Comitis Prouinciæ, ſorores Reginæ Franciæ: cùm Hugo Comes

vxo-

Digitized by Google

vxorem haberet ipſius Angliæ Regis matrem. Anno quidem ſuperiori Ludouicus multam regni ſui militiam ad Saliminum conuocans, Alphonſum fratrem illic militem creauerat, cui antea Ioannam, filiam Toloſani Comitis, vxorem dederat, cum Aruerniæ, Pictauorum, & Albigenſium terris quibuſdam. Voluit autem Rex, vt Hugo Marchiæ Comes Alphonſo ſe ſacramento deuinciret: quod cùm ille detrectaret, ab vxore perſuaſus, Regis in ſe animos concitauit, adeo vt is anno altero cum numeroſiſſimo exercitu in eius ditionem, ingreſſus, aliquot oppida expugnaret, & nobiles amplius quadraginta captos, cum multis alijs partim Pariſios, partim aliò mitteret in cuſtodia aſſeruandos. Interea verò Comitis Marchiæ vxor, quoſdam è ſuis, muneribus & promiſſis illectos, ad Regis Ludouici aulam miſit, qui Regem & fratres eius veneno tollerent è medio. Sed illi à Rege comprehenſi, in carcerem abducti ſunt. Commiſſum tandem eſt prælium non ſine multa ſtrage Anglorum, qui Hugoni Comiti ſuppetias ferebant. Nocte autem Angliæ Rex cum Hugone Comite, relictis Senonibus, quò ex fuga ſe receperant, aufugere, ciueſq; eius Vrbis manè claues Ludouico Regi obtulerunt. Eodem die Hugo filius Comitis Marchiæ primogenitus, ad Ludouicum Regem venit, cum eo de pace tractaturus. Poſtera luce Comes Marchiæ cum vxore aduenit, cum lacrymis & ſuſpirijs à

Rege

Digitized by Google

Rege veniam, petit, & impetrat.

Anno Chriſti milleſimo ducenteſimo quadrageſimo tertio, natus eſt Ludouicus primogenitus Ludouici Regis, atque altero inde anno in lucem editus eſt Philippus ſecundus filius. Inde circa Idus Decembris Ludouicus Rex apud Pontiſaram ex morbo decumbens, adeo extra ſe raptus eſt, vt multi putarent eum iam planè obijſſe: Sed ad ſe reuerſus, mox transmarinæ militiæ Crucem petijt, & accepit. Operam ſanè dedit Rex ille pijſſimus, vt proles ſuas & verbis, & exemplis ad amorem Dei, ad mundi contemptum, ad ſui cognitionem inſtitueret. Cùm enim per otium liceret vacare ſibi, inuiſebat liberos ſuos, & inſtar Tobiæ monita ſalutis dabat eis: docebat ante omnia timere Deum, & ab omni ſemper peccato abſtinere. Serta, è roſis, aut floribus confecta, aut alia id genus, non ſinebat eos ſexta feria in capitibus ferre, quòd eo die Saluator noſter in ſuo capite tulerit è ſpinis contextam coronam. Cùmq; non ignoraret, à delicijs caſtitati, à diuitijs pietati, ab honoribus humilitati magna impendere pericula; ſobrietati, humilitati, miſericordiæ dedit animum, à mundi, carnis, & Satanæ inſidijs ſolicitè ſibi cauens: atque cum Apoſtolo corpus ſuum
1. *Cor*. 9. castigans, & in ſeruitutem redigens, multo tempore intima veſte cilicina vtebatur: quaſi non eſſet vſus, dehortante eum confeſſario propter nimiam imbecillitatem, volebat vt

idem

idem confeſſarius pro quadam compenſatione diebus ſingulis quadraginta ſolidos Pariſienſes clanculùm in pauperes erogaret. Semper ieiunauit ſextis ferijs, nec ijs diebus, præſertim in Aduentu, & Quadrageſima, piſcibus aut fructibus veſci voluit, vigilijs, orationibus, & clandeſtinis abſtinentijs perpetim ſe affligens.

Quanto autem maior erat, tanto humilius & ſummiſſius, inſtar Dauidis Regis, ſe gerebat, & coram Deo propria exiſtimatione vilior ſibi videbatur. Quolibet ſabbato in loco ſecretiſſimo aliquot pauperum ſuis manibus abluebat pedes, lotos tergebat, terſos exoſculabatur. Deinde lauabat etiam illorum manus, & ſingulis certam pecuniæ portionem largiebatur. Crebrò etiam centum viginti pauperibus, qui in eius aula quotidie abundè reficiebantur, atque certis quibuſdam diebus, & ſolemnibus vigilijs ducentis pauperibus, priuſquam ipſe cibum ſumeret, ſuis manibus cibos apponebat. Semper & in prandio & in cœna propè ſe tres habebat ſenes inopes, ijsque de appoſitis ſibi ferculis humaniſſimè trãſmittebat. Interdùm ſcutellas & cibos, quos illi Chriſti pauperes manibus cõtrectauerant, offas præſertim, quibus libenter veſcebatur, vt inde aliquid ederet, ad ſe reportari iubebat: Chriſtum pauperem in eius pauperibus venerans, dum non abhorret à cibis, qui ipſis ſuperfuerant. Vidit quandoque vnum ex tri- 2. Reg. 6

Ee bus

bus illis pauperrimis non benè edentem. Iuſſit igitur pius & humilis Rex ſcutellam ſibi propoſitam, cum cibo ad illum ſenem deferri: eamque, cum ſatis ille inde comediſſet, ad ſe referri. Ita nimirum vt interior animi eius humilitas, cunctis mortalibus poterat eſſe virtutis incitamentum. Purpurea, aut viridi, aut alioqui pretioſa veſte, vel pellibus varijs & magni pretij, nolebat vti, maxime poſteaquam primum è locis tranſmarinis redijt. Fidei propagationem ſummoperè ſitiebat. Itaque ſi quid ab inquiſitoribus, quod ad fidem pertineret, eſſet ad eum relatum, id, alijs negocijs omnibus poſthabitis, audiebat, & in-
Num.25 ſtar Phinees, magno zelo in Chriſtianæ fidei violatores animaduertebat. Ciuis quidam Pariſienſis blaſphemiæ reus, illo iubente, cauterio in labijs inuſtus fuit. Ea enim pœna decreta erat ab ipſo in eos, qui ſceleratè iurarent & blaſphemarent. Eam rem cùm plerique carperent, & Regem tyrannidis inſimularent; ille ait: Equidem in meis labijs libens eiuſmodi inuſtionem perpetuò feram: tantùm vt impia iuramenta è regno meo profligentur.

Decreuit quandoque pius Rex ſeptennio peregrinari, & loca ſancta inuiſere. Venit igitur Peruſium ad S. Ægydium Franciſcanũ inſtar pauperis peregrini & ignoti, vnà cum socijs ſuis. Oſtiario autem monaſterij indicante Ægydio, peregrinum quendam ipſius

ex-

expetere colloquium: ille ſpiritu docente agnoſcens quis eſſet, properè accurrit, pariterq; flexis genibus, in mutuos ruunt amplexus & oſcula, ſed nihil loquuntur, cùm vtriuſque alterius cor pateret.

Anno ſalutis milleſimo ducenteſimo quadrageſimo octauo Crux prædicabatur in diœceſis Colonienſis pago, quem vulgò Bedonfriſium vocant. Ibi tum menſe Maio feria ſexta ante Pentecoſten tres Cruces viſebantur in aere, vna candida verſus Aquilonem, altera eiuſdem coloris ad Auſtrum, tertia colore medio, in qua cernebatur ſuſpenſi hominis effigies extenſis brachijs, & capite inclinato, atque in manus & pedes eius adacti claui. Eaq; medium tenebat inter alias locum, in quibus nulla cernebatur hominis figura. Alio tempore in Enchuſen Phriſiæ oppido, cum illic prædicaretur Crux, alia Crucis forma iuxta ſolem apparuit colore cæruleo, quam multi viderunt. In Traiectenſi quoque diœceſi in Doccum, vbi S. Bonifacius martyr trucidatus fuit, viſa eſt in eiuſdem martyris feſto die, ingens ſane & albi coloris, perinde ac ſi trabi altera trabs tranſuerſim artificioſe impacta eſſet. Creduntur autem bis apparuiſſe Cruces, ne quis ambigeret de prima apparitione; atque ita factum eſt, vt Colonienſis prouincia ad trecentas ferè naues appararet.

Anno Chriſti milleſimo ducenteſimo quadrageſimo ſeptimo, petente Ludouico Chri-

ſtianiſſimo Rege, magna Dominicæ Crucis portio Conſtantinopoli Pariſios tranſlata eſt. Proximo inde anno Rex Ludouicus ſexta feria à Pentecoſte, iter tranſmarinum ſuſcepit, multis eum è Lutetia cum proceſſionibus vſque ad Sanctum Antonium deducentibus.

Iuerunt cum eo Odo Tuſculanus Epiſcopus Apoſtolicæ Sedis Legatus, & duo fratres Regis, Robertus Comes Atrebatenſis, & Carolus Andegauenſis Comes, cum vxoribus ſuis & multis Franciæ Epiſcopis & nobilibus. Erat quidem etiam Alphonſus Comes Pictauenſis, Regis frater, Cruce ſignatus: ſed eo anno, cum Blancha Regina matre, ob regni tuitionem manſit domi. Die quinta & viceſima Auguſti Rex cum ſuis in nauim ingreſſus, biduo ſuſtinuit ventos ſecundos. Viceſimo octauo Auguſti die à portu ſoluens, Chriſto duce, proſperè nauigans, paulo ante beati Matthæi ferias nocte ad Cyprum appulit. Comitis Atrebatenſis coniux, quòd eſſet pregnans, ab Aquis mortuis in Franciam reuerſa fuit. Rex verò conſilio nobilium ſuorum, & Regni Cypri, quòd naues & triremes cum baliſtis nec dum aduenissent, tum etiam propter impendentem hyemem, & quaſdam alias res, vſque in Paſchales ferias diſtulit profectionem ſuam. Interim Rex Cypri, & omnes fere regni eius nobiles, & Eccleſiarum præfecti ſiue prælati, Crucis ſignum accipiunt, & ſe cum Franciæ Rege, quòcumque ipſos ducere velit, aduer-

Digitized by Google

ſum Saracenos profecturos iureiurando confirmant.

Per id tempus Sulthanus Ægypti, qui per ditiones Chriſtianorum Damaſcum petere decreuerat, Regis Francorum cognito aduentu, conſilium illud mutauit. Intercesserant enim illi inimicitiæ cum Damaſci & Alapiæ Sulthanis. Ijſdem temporibus obijt Robertus Bellouacenſis Epiſcopus, & Comes Montis fortis, cum multis alijs eius expeditionis ſocijs. Porrò extremo fere Decembri menſe, venerunt ad Ludouicum regem nuncij à quodam Tartarorum principe, qui ipſius nomine multa eum ſalute impertirent. Ij ipſo die Natiuitatis Chriſti fuere cum Rege Ludouico ſub ſacrificio in Eccleſia, & ad prandium in aula eius: itidemq́; in feſto Epiphaniæ: nec poterat in eis animaduerti, quod à Chriſtianorum more diſcreparent. Literæ autem iuſſu Regis in ſermonem latinum conuerſæ ſunt. Cumq́; Rex diligenter de ipſorum principe, & rebus Tartarorum ex ijs percontatus eſſet; tandem dimiſit eos, adiunctis nuncijs cum literis, & muneribus, quæ ad Tartarorum Regem, & ipſorum principem perferrentur. Miſit etiam per eoſdem nuncios ſuos Regi Tartarorum, quem Cham vocant, tentorium è purpura elegantiſſime confectum, in quo res geſtæ Saluatoris noſtri graphicè expreſſæ viſebantur. Addidit etiam particulas Crucis Dominicæ, literis humaniſſimè, & Regem & Prin-

Digitized by Google

cipem adhortans, vt qui per gratiam ſuam eos vocaſſet ad cognitionem nominis ſui, illum accurate colerent, & in eius amore ſemper permanerent. Miſit vnà literas ſuas Odo Legatus Pontificis ad Regem Tartarorum & Principem ſupradictum, eorumque prælatos, oſtendens eis, ſacroſanctam Romanam Eccleſiam cupidiſſimè eos ceù filios chariſſimos cõplexuram, modò fidem orthodoxam conſtanter retinere, & Chriſti Vicario morigeros ſe præbere velint. Eius legationis primarij, à Rege Francorum miſſi, fuere frater Andreas Dominicanus cum duobus alijs eiuſdem inſtituti fratribus, itemq; duo Clerici, & totidem miniſtri Regis; profectiq; ſunt octauo Kalendas Februarij cum ijs, quos diximus, nuncijs Tartarorum. Porrò frater Andreas, quem Rex illis præfecerat, non multo poſt ad Regem literas miſit, quarum exemplum vnà cum principis Tartarorum literis, Rex matri ſuæ Blanchæ in Gallias perferendas curauit.

Interea Aegypti Sulthanus, quem Babiloniæ vocant, vbi comperit Regem Ludouicum in Cypro hybernaturum, rurſus Damaſcum ire contendit, per Hieroſolymam proficiſcens, in eam curam intentus, vt poſſet Alauiæ Sulthanum, & ei fœderatos, ad ſe adiungere; ſed ille Aegyptij Sulthani malitiam non ignorans, non fuit auſus ei fidem adhibere. Scripſerunt autem magiſter militum templi, & Mareſtallus hoſpitalis Ludouico Regi, Sulthanum

Ba-

Digitized by Google

Babylonicum cum magno exercitu veniſſe in loca Gazæ propinqua, eo animo, vt ſibi conciliaret Damaſci & Alapiæ Sulthanos, metumque eſſe, ne Ioppem vel Cæſaream obſidione premat. Scripſit poſtea iterum magiſter ille Regi, quemdam Sulthani Babylonici Admiraldum ad ſe veniſſe percontatum de voluntate Regis Francorum, quòd Dominus ipſius cuperet cum eo pacem componere. Ea verò res & Regi & nobilibus eius valde moleſta fuit, maxime quòd magiſter diceretur à Sulthano petijſſe, vt Admiraldum ad ipſum mitteret. Mandauit ergo Rex per literas Magiſtro, ne deinceps eiuſmodi nuncios iniuſſu ſuo admitteret, vel cum eis colloqui auſus eſſet. Affirmabant enim omnes, eo ingenio Syros eſſe, vt quantumcumque oppreſſi, numquàm primi velint induciarum mentionem facere; ſed eouſque id differre, donec multa inſtantia, vt eas faciant, inuitentur.

Eodem tempore quo Rex cum Regina Margareta coniuge ſua, in Cypro morabatur, Armeniæ Rex, eius aduentu comperto, ad eum ſpectabiles nuncios miſit, Archiepiſcopum Armenorum, & alios aulicos, per literas eius ſe offerens voluntati: quos ille honorifice excepit. Cùm autem didiciſſet, inter eum & Antiochiæ principem diſcordiam extitiſſe, miſit ad vtrumque Legatos ſuos. Illis verò ſuos quoque ad eum Legatos mittentibus, duorum annorum pactæ ſunt induciæ. Per id ferè tem-

pus capti ſunt quidam, qui ſe dicerent à Sulthano Babylonico miſſos eſſe, vt Regem Ludouicum & primarios eius exercitus viros veneno enecarent. Tandem permultæ venere naues, cum magna militum manu, qui in inſulis hyemauerant. Inde ſabbato poſt Domini Aſcenſionem mandatum eſt, vt omnes ad Damiatam contenderent. Eodem die Rex ſoluit à Cypro, ſed vi tempeſtatis bis in Cyprum reiectus eſt: vbi tum ſe iunxit illi princeps Achaiæ cum magnis ſubſidijs, itemq; Burgundiæ Dux. Tum verò dant vela ventis, & ſexto die veniunt in Aegypti conſpectum, ac paulò poſt etiam Damiatæ, in cuius portu naues ancoris fixere. Sed cum viderent in eo portu magna eſſe Turcorum præſidia, Rex communicato cum proceribus conſilio, iuſſit, vt die altero ſummo mane exirent in terram, eamq; eo loco occuparent, vbi inter ipſos & Vrbem fluuius intereſſet. Eo ergo die, omnibus in triremes & alias naues ſe ſe recipientibus, Rex cum Legato Pontificis ſacroſanctam geſtans Crucem nudam & apertam, in cymba vehebatur; iuxta eum præcedentibus in alia cymba beati Dionyſij vexillo, fratribus quoque illius & alijs nobilibus, & ſagittarijs comitantibus: atque ita in terram egreſſi ſunt. Multis in hoſtes contortis telis, qui eos arcere magna vi nitebantur. In ea concertatione penè nulli ex Chriſtianis vulnerati ſunt: permulti autem Saraceni, & eorum equi interfecti,

Digitized by Google

cti, & in ijs tres proceres.

Eodem die profligatis Saracenorum triremibus, Chriſtianorum triremes fluuij oſtia occuparunt. Hiſce iam proſperis initijs feliciores etiam ſucceſſus Dominus adiecit. Perterritis enim, qui intra Vrbem erant, Saracenis virtute diuina, omnes in fugam verſi, ex Vrbe exceſſerunt, inſtructis prius ignibus, quibus Vrbs conflagraret. Multi itaque è caſtris Regis per pontem naualem, quem ſatis integrum reliquerant Saraceni, in oppidum ingrediuntur: Rex quoque certior factus, nonnullos è ſuis intromittit, fixis tentorijs ſuis ad pontem, vt ſi ita res poſceret, ſuis ſuppetias ferret. Multus ibi commeatus repertus eſt, ita vt multi affirmarent, eam ciuitatem vi capi minimè potuiſſe. Proſpexerant enim ſibi in longum tempus Saraceni, ita vt diuino potius miraculo ea victoria tribuenda ſit. Deinde verò ea ciuitate à mortuorum cadaueribus repurgata, igneq; extincto, Legatus Pontificis cum Patriarcha Hieroſolymitano, cum Archiepiſcopis, Epiſcopis, & magna parte eorum, qui conuenerant, itemq; Ludouicus Rex cum permultis alijs, nudis pedibus, præſente Rege Cypri cum non paucis nobilibus, in Vrbem ingreſſi ſunt: cumq; Legatus ædem quandam prophanatam reconciliaſſet, & gratias egiſſent Deo, in honorem Sanctiſſimæ Matris Dei, ab eodem Legato ſacrificium oblatum eſt. Rex autem conſtituit, Deo bene

ne

nè volente, illic canonicorum inſtituere collegium, qui Domino ſeruirent. Capta eſt Damiata, quam alij Eliopolim vocant, anno ab orbe redempto milleſimo duceteſimo quadragesimo nono: manſitq; illic Rex tota æſtate cum exercitu Chriſtiano, donec fluuius detumeſceret, qui exercitui periculum allaturus videbatur.

Eodem anno ſub finem menſis Iunij, Alphonſus Pictauorum Comes, & Regis Ludouici frater, matre Blancha ad Regni defenſionem relicta, iter ingreſſus eſt cum copioſo milite, & ſub finem Octobris ad Damiatam applicuit. Inde die Nouembris viceſimo Rex Ludouicus, tàm nauali, quàm terreſtri exercitu inſtructo, relicta Damiata, contra Saracenos mouit, qui tùm apud Maſſeram, quam quidam Pharamiam vocant, frequentes conuenerant. In eo itinere non parum detrimenti illatum eſt Saracenis. Deinde cùm ventum eſt ad pugnam paulo ante Chriſti natalem, multi ex eis cæſi ſunt; complures Nili aquis extincti. Poſtea transmiſſo flumine non ſine ingenti periculo, rurſus cum eis chriſtiani confligentes, multos trucidarunt, neque ſexui, neque ætati parcentes. At vbi Saraceni didicerunt noſtros temerè progredi, reſumunt animos, & in Chriſtianos impetu facto, magnam etiam nobilium edunt ſtragem, in quibus Robertus Atrebatenſis Comes, frater Ludouici Regis. Tandem tamen noſtris eo die victoria ceſſit. Pro-

xima

xima luce, iubente Rege, plures è chriſtianis flumen tranſgreſſi, Saracenorum euerterunt machinas, & pontes nauales inſtituerunt, vt poſſent noſtri facile fluuium tranſire. Non diu poſt Saraceni, collectis viribus, omni ex parte in chriſtianos ſumma vi & contentione irruunt; ſed magno numero proſternuntur. Poſt dies aliquot in caſtra eorum venit Sulthani Aegyptij filius, (iam enim pater eius obierat) quæ res auxit animos Saracenorum. At Chriſtianorum res, occulto Dei Omnipotentis iudicio, deteriores reddebantur, multis eorum morbo abſumptis, ita vt ex triginta duobus millibus vix millia ſex ſupereſſent. Magna enim commeatus penuria laborabant, nec pauci fame, & inedia periere, Saracenis itinera obſidentibus, ne poſſet à Damiata commeatus aduehi in caſtra Regis. Ea res coegit eos Damiatam repetere. Die quinto Aprilis, illis iam proficiſcentibus, Saraceni cum maximis copijs in eos incurrunt, ipſum Ludouicum Sanctiſſimum Regem, & duos fratres eius Alphonſum & Carolum capiunt cum multis alijs, eoſque in carceres conijciunt, multo fuſo chriſtianorum ſanguine, Deo id fortaſſis propter quorundam peccata permittente, vel etiam vt pijſſimi Regis virtus & patientia illuſtrior appareret.

Porrò autem ſceleratiſſimi illi, & impuri Saraceni, præter contumelias in Saluatorem noſtrum iactatas, Chriſtianis inſpectantibus,

Cru-

Crucifixi effigiem flagellis verberarunt, & per ſummam ignominiam impiè eam conſpuentes, in Chriſtianæ religionis dedecus, pedibus conculcarunt. Poterat ſanè facile elabi ſanctus Rex, cùm illi ad manum eſſet nauis, ſed ſponte illis ſe capiendum obtulit, vt poſſet captiuos Chriſtianos, quorum erat ingens numerus, redimere. Egit poſtea apud Regem Sulthanus minacibus verbis de paciſcendis inducijs, de reſtituenda Damiata, de præſtandis damnis, ſarciendisq; ſumptibus, quos feciſſet ipſe à capta Damiata. Tandem initæ ſunt induciæ decennales his conditionibus, vt Sulthanus Regem Ludouicum, & captiuos Chriſtianos omnes è ſuis ditionibus liberos à ſe dimittat: vt Chriſtiani retineant loca aliquot terræ ſanctæ: porrò Rex Ludouicus reſtituat Damiatam, & pro factis in illud bellum impenſis octo millia Byzantiorum, reddatq; captiuos Saracenos omnes. His confectis inducijs, Sulthanus, dum cum exercitu Damiatam proficiſcitur, à quibuſdam è ſuis, fruſtatim gladijs conciditur: moxq; grandi numero properant Saraceni ad Regis Ludouici tentorium, illum & Chriſtianos omnes iugulaturi. Sed immenſa Saluatoris virtus eorum animos fregit, mutataq; ſcelerata voluntate, poſtulant à Rege, vt ſtet pactis conuentis. Rex, cùm nulla eſſet ſeruandæ Damiatæ ſpes, maluit paciſci cum illis inducias, quàm & ſe, & Chriſtianos omnes perdere. Itaque ad certum diem

Da-

Digitized by Google

Damiata illis redditur, Rex, & fratres eius, & nobiles Franciæ, ditionis Hieroſolymitanæ & Cypri, è carcere dimittuntur. Sperabat iam pius Rex, fore vt etiam reliqui captiui, vti conuentum erat à Saracenis dimitterentur: ſed cùm diu expectaſſet, ex duodecim millibus ægrè quadringentos recepit, impijs illis Saracenis, fidem iureiurando firmatam violantibus: qui etiam de cæteris rebus nihil voluere remittere; & quod eſt longe immanius, egregios quoſdam iuuenes Chriſtianos è captiuis illis, coegerunt impuriſſimi Mahometis profiteri ſectam, Chriſtiana religione abiurata. Impoſuerant enim nudos enſes ceruicibus eorum, & ſi qui nollent eis conſentire, illos iugulabant. Ex ijs quidam imbecilliores, à Christo ad Mahometem defecerunt: alij coronas martyrij, contempta morte, reportarunt.

Cernens autem Ludouicus Rex Saracenos venire contra induciarum fidem, conſuluit nobiles ſuos, & milites religioſos, quid agendum ſibi ipſis videretur. Illis magna ex parte aſſerentibus, ſiquidem nunc recedant, terras illas, & captiuos in ſummum diſcrimen venturos: ſin autem maneant ad tempus aliquod, poſſe inde vtilitatis nonnihil accidere Chriſtianis, præſertim quòd inter Aegyptium, & Alapianum Sulthanos acerba extaret ſimultas: Rex pius maluit hærere in Syria, quàm res Chriſtianorum, & ipſius Chriſti, in ea deſperatione, tantoq; diſcrimine relinquere. Al-

phon-

Digitized by Google

phonſum verò, & Carolum fratres ſuos ad Reginam matrem conſolandam remiſit in Gallias. Acta ſunt hæc anno Chriſti milleſimo ducenteſimo quinquageſimo. Quis verò hic non agnoſcat ſtupendum præpotentis Dei miraculum, gentem illam ferociſſimam parere tanto Regi? gentem cupidiſſimam Regem opulentiſſimum ſoluere captiuitate pro longè minori pretio, quàm obtinere potuiſſent? Rex autem quinque deinceps annis manſit in Syria, nec ocioſus ſanè, ſed multos Saracenos ad Chriſti religionem traducens, multos captiuos redimens, & vrbes aliquot, & caſtra egregiè communiens. Offendit tum apud Sidonem permulta cæſorum chriſtianorum corpora iam putentia, non pauca à feris belluis lacerata. Ea proprijs manibus ſepeliuit humiliter & deuotè, vſus opera quorundam è ſuis, qui illorum fętorem vix ferre potuerunt. Quotidie autem mane flexis genibus Dauidicum Pſalterium recitabat. Poſtquàm autem reſciuit de obitu matris Blanchæ, nobilibus ipſius id conſulentibus, in Gallias reuerſus eſt. Cum ergo nauigarent, tertia nocte nauis, quæ Regem habebat, bis tanta vi appulſa eſt ad rupem, vel terræ lingulam, vt nautæ & alij illicò ſubmerſum iri putarent. Ea concuſſione exci-tati ſacerdotes, clerici, & cæteri, ſanctum Regem inuenerunt coram ſacroſancto Chriſti corpore deuotè orantem: omneſq; in ea fuere ſententia, mortis tàm præſens diſcrimen,

eius

Digitized by Google

eius meritis & precibus ſe euaſiſſe.

Inde in Franciam reuerſus Rex, ſumma omnium gratulatione excipitur, atque ab eo tempore magis, magisq́, de virtute in virtutem proficiens, ad omnimodam vitæ perfectionem peruenit. Et ſi verò ab infantia cum illo creuerat miſeratio, deinceps tamen euidentius eam declarauit in afflictos & inopes, quibus omnibus pro viribus opitulabatur. Iuſſit enim extrui domos hoſpitales, monaſteria religioſorum, & in diuerſis regni ſui locis multas quot annis diſtribui pecunias ijs, qui maiori preſſi inopia videbantur. Multa Dominicanorum, & Franciſcanorum condidit cęnobia à fundamentis, multisq́; alijs pauperibus religioſis Eccleſias & ædificia opportuna conſtruxit, largis additis eleemoſynis. Cœcis in qualibet ferè ciuitate & caſtello regni ſui, domos ipſis congruas & opportunas benigniſſimè attribuit, certos illis prouentus aſſignans: Non pauca diuerſorum ordinum monaſticorum cęnobia ex integro extruxit, & magnis ea redditibus inſtruxit: in quibus etiam non rarò miræ humilitatis & charitatis officia exhibuit, ſuis manibus humiliter ac deuotè ſeruiens ægrotis. Cùm veniret Pariſios, aut ad alias Vrbes, domos hoſpitales, in quibus magna erat male habentium copia, humaniſſimè inuiſens, nulliusq́; morbidi deformitatem, aut ſordes refugiens, infirmis omnibus, flexis genibus fercula offerebat. In Abbatia Regij Mon-

Montis, Ciſtercienſis Ordinis, quam ille magnificè in primis & condidit, & ditauit, vt res ipſa teſtatur, crebrò id genus officia præſtitiſſe fertur. Erat ibi monachus quidam leproſus, quem fœdus ille morbus horridum & abominabilem reddiderat, naſo eius & oculis planè corroſis, & exeſis. Ei ſanctiſſimus Rex prandenti in os cibum & potum inferebat, abſque vlla abominatione officioſiſſimè illi inſeruiens genibus flexis, ita vt Abbas, qui tum aderat, & vix id intueri ſuſtinebat, in gemitus & lacrymas prorumperet.

Quamuis autem nulli indigenti ſua benignitate non ferret opem, at illis tamen, qui diuino cultui & ſaluti animarum vacarent, liberalius & crebrius eleemoſynas præſtabat; ſolebatque dicere non nunquam familiaribus ſuis de magnis illis eleemoſynis, quas conferebat quotannis Pariſijs in fratres Dominicanos & Franciſcanos: O Deus, quàm bene collocatæ ſunt hæ eleemoſynæ in tot tantosq; fratres, ex toto orbe terrarum Lutetiam aduentantes: vt quod hic ex diuinis ſcripturis hauriunt, in totum mundum effundant in honorem Dei, & ſalutem animarum. Alias eius tùm annuas, tùm quotidianas eleemoſynas quis vel enumerare queat?

Præcipua vero deuotione ſanctas venerabatur reliquias, cultumq; Dei, & honorem Sanctorum ſemper amplificare nitebatur. Pariſijs in Palatio Regali ſacellum elegantiſſimum

Digitized by Google

mum extruxit, in quo ſacroſanctam Domini Ieſu coronam ſpineam, magnam ſanctæ Crucis portionem, ferrumq́; lanceæ, quod Saluatoris latus fodit; admodum reuerenter repoſuit cum multis alijs reliquijs, quas à Conſtãtinopolitano Imperatore immenſo labore, & magnis impendijs acceperat. Cùm in Eccleſia diuina officia perſoluerentur, nullius admittebat colloquium, niſi aut neceſſitas cogeret, aut euidens vtilitas id poſcere videretur: ſed neque ſic tamen, niſi breuiter & ſuccinctè, ne ipſius lacrymæ, & pietas ſiue deuotio interturbarentur. Nam inſtar Hieremiæ, in precibus ſuis & exercitijs pietatis lacrymarum fontem ſitiens, ſuo confeſſario quandoq; in familiari colloquio fatebatur, nonnunquam ſibi oranti diuinitus datas fuiſſe lacrymas, quę per genas in os influentes, non ſolum cor, ſed etiam os ipſius guſtu ſuauiſſimo affeciſſent.

Tanta reuerentia ſanctę Crucis ſignum proſequebatur, vt ſi illud humi expreſſum vidiſſet, calcare pedibus auſus non eſſet: exegitq́; à multis cęnobijs, ne deinceps in ſuis monaſterijs permitterent illud in pauimento effingi: & ſicubi iam humi effictum eſſet, id penitus abolerent. Quam verò reuerenter annis ſingulis in Paraſceue ad adorandũ ſanctæ Crucis lignum, ſolutis capillis, flexis atque etiam nudis genibus acceſſerit; teſtantur eorum oculi, qui tunc eum ſine lacrymis conſpicere non potuerunt. Illum diem, in quo, vt paulo ante

Digitized by Google

te diximus ſacras reliquias à Conſtantinopolitano Imperatore acceptas, in palatij ſacello collocauit; annua voluit ſolemnitate celebrari, idq; triduo, ita vt primo die diuina officia peragerent Dominicani, ſecundo Minores, tertio alij Monachi: atque ad eam rem magnas à Sede Apoſtolica condonationes ſiue Indulgentias impetrarat. Cùm Saraceni ab eo exigerent, vt quæ cum ipſis pactus erat de numeranda pecunia pro ſui & chriſtianorum liberatione, ea conditione firmaret, vt teſtaretur, ſe velle Chriſti fidem abiuraſſe videri, ſi non ſtaret promiſſis: prorſus abhorruit, dicens: Etiam ſi corpus occidatis, animam occidere non poteſtis. Sed cùm quidam è ſuis dicerent, Sine peccato ita eum iurare poſſe, placide reſpondit: Ego verò vſque adeò hæc verba de neganda fide exhorreo, vt ea ore exprimere non poſſim. Orabant eum quidam, cùm eſſet in locis tranſmarinis, vt nobilem quendam Saracenum, qui recens Sulthanum interfecerat, militem crearet: at ille reſpondit: Abſit à me, vt vel pro ſeruanda vita, vel morte declinanda, quemcumque à chriſtiana religione alienum, balteo militari donare velim.

In regni adminiſtratione eam prudentiam, & auctoritatem adhibebat, vt ſine acceptione perſonarum controuerſijs quorumcumque diligenter excuſſis, iuſtam ferret ſententiam. Conſiliarij eius & regni proceres, cernentes

eum

eum ſapientia Dei præditum, & ſyncere, atque ex animo diligebant illum, & non medioeriter verebantur. Cùm autem formidaret pius Rex, cauſas pauperum non magnæ illis curæ eſſe, vt minimum, bis hebdomadibus ſingulis in loco publico reſidens, audiebat eorum querelas: & tum iuſtitia, tum miſericordia eas expendens, celeriter illos expediebat. Duella, vt quæ iure eſſent vetita, ad nullius preces admittere voluit: ſed alia ratione, quæ iuri conſentanea eſſet, etiam magnatum maleficia caſtigabat. Et vt vſurarum immanis vorago obſtrueretur, ſtatuit, vt eos, qui per literas Iudæis, aut alijs publice vſuras exercentibus ſe obligaſſent, non cogerent ad ſolutionem Iudices. Et quia veriſſime dixit Eſaias, *Erit opus iuſtitiæ, pax*; Deus iuſto & pio Regi pacem, & Regno tranquillitatem præſtitit. *Eſa.32.*

Habebat hoc peculiare à Deo munus, vt, qui inter ſe diſcordia laborarent, eos vt plurimum conciliaret. Quàm fuerit autem Deo grata tanti Regis ſumma humilitas, Rex Regum omnium Chriſtus Deus euidenti miraculo declarauit. Comes Gelriæ nuncium cum literis miſerat Pariſios, illicò rediturum: Ex eo reuerſo ſciſcitabatur Comes, num Regem Franciæ Ludouicum vidiſſet. Tum ille ſubſannans, collumq; contorquens; Vidi, inquit, vidi illum miſerum papilardum Regem, ad ſcapulas capitium geſtantem. Vix verba fi-

nierat, & facies eius retrorſum acta, ita contorta permanſit. Tandem poſt multorum annorum curricula, quibus ſe in omni virtute exercuit ſanctus Rex, certa ad eum fama allata de vaſtatione & periculis terræ ſanctæ, in-
1. *Macb.* ſtar Matathiæ cum filijs ſuis mala gentis chri-
2. ſtianæ, & ſanctorum ferre non ſuſtinens, Deo ipſum permouente, alteram ſuſcepit nauigationem cum tribus filijs ſuis comitibus, itemque cum regni proceribus, & nobilibus, multaq; populi frequentia. Cùmq; iam naues conſcenſuri erant, filios ſuos blando vultu adſpiciens, & primogenitum ſpeciatim appellans, ait, Vide, fili, vt ego iam grandæuus ſecundò hoc iter capeſſam, quando iam etiam Regina mater tua prouecta ætate eſt, & nos regnum noſtrum, fauente Deo, abſque vlla perturbatione obtinemus, diuitijs, delicijs, & honoribus, quantum fas eſt affluentes. Vide, inquam, vt Chriſti, & Eccleſiæ eius cauſa, non parcam ſenectuti meæ, nec me flectat deſolatio matris tuæ, delicias & honores contemnam, opesq; meas pro Chriſto impendam. Vide, vt te & fratres tuos & ſororem primogenitam mecum ducam, ſimul etiam quartum filium ducturus, ſi aliquanto maturiori eſſet ætate. Hæc verò idcirco te audire volui, vt cùm poſt obitum meum ad regnum pertigeris, pro Chriſto & Eccleſia, atque fide Catholica tuenda, nulli rei parcas, non vxori, non liberis, non Regno. Volui enim & tibi & fratri-
bus

Digitized by Google

bus tuis de me ipſo præbere exemplum, vt ſi res poſtulet, vos ſimiliter faciatis.

Itaque anno Domini milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo, Kalendis Martijs, Ludouicus Rex Chriſtianiſſimus, nihil fractus ſuperiorum temporum laboribus & expenſis, quas in priori expeditione fecerat, cum tribus liberis, Philippo, Ioanne, Petro, è Maſſiliæ portu ſoluit, adiuncto etiam ſibi Nauarræ Rege, & permultis Eccleſiarum præfectis & nobilibus. Vt autem facilius terram ſanctam recuperare poſſent, conſultiſſimum eis viſum eſt, vt Regnum Tunetanum, quòd magna in Syriam nauigantibus obijceret impedimenta, ante omnia in ſuam redigerent poteſtatem. Iam ceperant portum Carthaginis, qui Tuneto haud procul abeſt, & ecce morbus, qui illo anno ijs in locis mirè graſſabatur, in chriſtianorum exercitum inuadit, ex Regis filijs tollit Ioannem, tollit ipſum quoque ſanctiſſimum Regem cum multis è nobilitate & plebe. Quàm ſanctè autem & piè à vita migrarit Chriſtianiſſimus Rex, gener eius Nauarræ Rex Tuſculano Epiſcopo perſcripſit. Nam correptus morbo, non ceſſauit laudare Deum, ſæpe illam orationem interſerens: *Fac nos Domine proſpera mundi deſpicere, & nulla eius aduerſa formidare.* Et pro illis quos ſecum adduxerat, ita orans: *Eſto Domine plebi tuæ ſanctificator & cuſtos.* Morti propinquus, voluit ſe corporis Chriſti ſacramento muniri.

ri. Cùmq; ſacerdos id ei oſtenderet, percqui-rereṫque, num crederet ibi eſſe filium Dei, reſpondit minus apud ſe habere dubij, quàm ſi videret Chriſtum in ea forma, qua aſcendit in cælos. Iam ſupremum trahens ſpiritum, ſuſpiciens in cælum, ait: *Introibo in domum tuam Domine. adorabo ad templum ſanctum tuum, & confitebor nomini tuo.* Quibus dictis, feliciſſime obdormiuit in Domino.

Eius morte non mediocriter conſternato chriſtianorum exercitu, & Saracenis lætantibus, Carolus Siciliæ Rex, in bellis ſtrenuus, cum multo milite aduenit, animoſq; chriſtianorum confirmauit. Etſi autem longe plures eſſent Barbarorum, quàm chriſtianorum copiæ; non tamen auſi fuere cum noſtris inſtructa vtrinque acie committere, ſed leuibus prælijs & crebris excurſionibus non mediocriter vexarunt chriſtianos. Tandem obſidione preſſi à noſtris, coacti ſunt pacem petere, quæ his potiſſimum condicionibus confecta eſt, vt omnes chriſtiani, qui in eo regno captiui tenebantur, abirent liberi: & vt Dominicanis & Franciſcanis, atque alijs libera eſſet facultas toto illo regno Chriſtum prædicandi, credentesq; baptizandi, vtque Rex Tunetanus Regi Siciliæ annuum tributum quadraginta millium aureorum perſolueret.

Obijt autem pijſſimus Rex Ludouicus viceſima quinta Auguſti, & tùm in vita, tùm poſt obitum multis claruit miraculis. A Bonifacio

Pon-

Pontifice, eius nominis Octauo, in Sanctos relatus eſt. Robertus Gaguinus libro ſeptimo de geſtis Francorum teſtis eſt, in archiuis Caroli Quinti Regis Gallorum, repertam eſſe chartulam præceptorum, quæ hic ſanctus Rex filio ſuo primogenito, dum Tunetum obſideret, dictauit & ſcripſit: eamq́; ex Caroli theſauro receptam, Girardum de Montaguto regium ſcribam, Carolo exhibuiſſe anno ſalutis milleſimo trecenteſimo ſexageſimo quarto. Ea præcepta & inſtitutiones habentur etiam in manuſcriptis codicibus, vnde nos ea ſtylo mutato deſcripſimus.

Inſtitutiones ſanctiſſimæ, Philippo primogenito filio à S. Ludouico Rege ſub mortem propoſitæ.

Filì mi, ante omnia diligenter in eam curam incumbe, vt diligas Deum: nemo enim poteſt eſſe ſaluus, niſi Deum amet.

Caue ne vnquam admittas peccatum mortiferum: ſed omnia potius ferre velis genera tormentorum, quàm aliquam talem perpetrare culpam.

Cùm aduerſa accidunt, feras æquo animo, & cogita te commeruiſſe: atque ita lucrum tibi inde accedet.

Cùm rebus proſperis frueris, humiliter agas gratias Deo, ne inde animo elatus, efficiaris deterior, vnde te oportuit fieri meliorem.

Digitized by Google

Crebrò confitearis peccata tua, deligas que tibi ſapientes confeſſarios, qui te poſſint inſtituere & docere, quid agere, quid vitare oporteat: & coram illis ita te compares, vt audeant ſyncere te reprehendere, & vitia tua indicare tibi.

Officium diuinum deuote auſcultes: faceſſant ibi fabulæ & nugæ, nec oculi huc atque illuc circumferantur: ſed ores Deum ore, & etiam meditando corde, idq́; præcipue ſub ſacrificio poſt peractam conſecrationem.

Animo ſis pio & humano erga pauperes & calamitoſos homines, illisq́; pro viribus opituleris.

Si quid angat animum, id mox explices confeſſario tuo, aut alicui viro bono: ita fiet, vt facilius id feras.

Da operam, vt quorum vteris conſuetudine & familiaritate, ij ſint homines probi & integri, ſiue religioſi illi ſint, ſiue ſæculares, & cum illis libenter miſce colloquia: porrò nequam & improborum virorum commercia deuita.

Sermones, qui fiunt de Deo, publice & priuatim lubens audias, preces quoque & condonationes, ſiue indulgentias ſtudioſe expetas.

Amato bonum, odito malum omne.

Vbicumque fueris, nemo auſus ſit quicquam eiuſmodi te præſente eloqui, quod alliciat ad mortiferum peccatum, aut alterius famæ deroget: nec tu vnquam de vllo male

le

te loquaris obtrectandi animo.

Non patiaris quemquam, te audiente, peruerſe de Deo, aut ſanctis eius loqui, nec id ſinas impune abire.

Crebrò gratias agas Deo pro bonis omnibus tibi ab illo collatis, vt dignus fias potioribus eius beneficijs affici & augeri.

In adminiſtranda iuſtitia ſis rectus & ſeuerus, & ita vt leges præſcribunt, eam exerceas erga ſubditos, neque ad dexteram, neque ad ſiniſtram deflectens, pauperumq́; querimonias non reijcias, donec veritas innoteſcat.

Si quis habeat aduerſum te querelam aut controuerſiam, ſemper ab illo ſtes contra teipſum, donec rem certam comperias. Ita enim fiet, vt conſiliarij tui fidentius iuſtam ferant ſententiam.

Si quid poſſideas rei alienæ, etiamſi id acceperis à maioribus tuis, incunctanter reſtituas iuſto poſſeſſori, vbi certo id conſtiterit. Sin autem dubia res eſt, cura, vt viri ſapientes accuratè & ſine mora inquirant. Id enim vel maxime ſtudere debes, vt qui ſunt in ditione tua, pace & iuſtitia fruantur, in primis homines religioſi, & qui in Clero ſunt.

Parentibus tuis debes amorem, reuerentiam & obedientiam. Beneficia eccleſiaſtica non conferas, niſi bene dignis, & qui nulla eiuſmodi beneficia habeant, idq́; ex conſilio bonorum virorum.

Bellum, præſertim aduerſus quemlibet Chriſtia-

ſtianum, ſine multo conſilio vide ne ſuſcipias. Si neceſſitas cogat ſuſcipere; eccleſias & inſontes nullo patiaris damno affici.

Si qua exiſtat vel tibi, vel ſubditis tuis contentio, vel bellum, quoad poteris, componere & ſedare coneris.

Vide vt bonos habeas prętores & magiſtratus, & de illis ſolerter inquiras, vti ſe gerant.

Semper ſis addictus & deuotus Romanæ eccleſiæ, eius Pontifici haud ſecus, atq; ſpiritali patri te morigerum prębeas.

Da operam, vt impenſæ tuæ moderatæ ſint, & rationi conſentaneæ.

Sub finem hortor & adiuro te fili mi, ſi me contigerit ante te migrare ex hac vita, vt toto regno Franciæ pro anima mea cures offerri Deo preces, & Miſſæ ſacrificia.

Ad extremum, fili chariſſime, quidquid boni poteſt bonus & pius parens precari filio ſuo, id ego precor tibi: Sacroſancta Trinitas & ſancti omnes ſeruent te ab omni malo, præſtetq; tibi Deus gratiam rectè ſemper agendi, & ipſius faciendi volũtatem; ita vt ille per te honoretur; & nos poſſimus poſt hanc vitam pariter eſſe cum illo, eumq; contemplari & laudare per infinita ſæcula ſæculorum. Amen.

Sanctus Ludouicus natus eſt anno Domini 1214. obijt anno 1270. Regnauit annis 44. in ſanctos relatus an. 1296.

S. Ludouici Regis vitæ Finis.

V I-

Digitized by Google

VITA B. AMADEI TERTII DVCIS SABAVDIAE.

AMadeus Sabaudiæ Dux tertius, natus eſt ex Ludouico Duce Sabaudiæ ſecundo, & Anna filia Iani Regis Cypri, anno à partu Virginis milleſimo quadringenteſimo trigeſimoquinto. Hic nondum infantiam egreſſus, ſponſus deſignatus fuit Iolandæ filiæ primogenitæ Caroli ſeptimi Chriſtianiſſimi Galliarum Regis. Adoleſcens, ac penè puer initium operum ſuorum ſemper ab oratione ducebat: neque antea cum hominibus agere ſolebat, quàm diuino Miſſæ ſacrificio audiendo, & conciliando ſibi numini operam dediſſet. Et quoniam in itinere ſpiritualis vitæ multa occurrunt pericula, partim à naturæ fragilitate, partim ab inuidentia, & aſtutia dæmonum, ducem elegit non minus ſanctum, quàm doctum, eumq; perpetuò ſibi adeſſe voluit, vt eius conſilio, & admonitione regeretur. Is fuit Magiſter Ioannes Fauzonius Ordinis ſancti Franciſci, ex Monte regali, vir æquè doctus, ac ſanctus. Hunc virum, vt parentem coluit, vt magiſtro fidem habuit, & cum eo negocia animæ ſuæ omnia liberrimè

com-

Digitized by Google

communicabat. Quòd verò, attinet ad naturalia, ſiue Dei dona, ſiue naturæ vitia: cum venuſtate corporis coniunctam habebat incredibilem facilitatem, & comitatem; ſed cum his bonis admiſcuit diuina prouidentia morbum incurabilem, & fœdum, qui dicitur epilepſis, ſiue morbus comitialis: quod flagellum vir Dei, non vt flagellum, ſed vt frænum ad peccata multa vitanda, ſibi à Deo Patre amantiſſimo, datum exiſtimabat, & fatebatur. Cùm enim ſubirent animum, quæ illum extollere potuiſſent, opes, honores, poteſtas, imperium; mox aderat medicina à Deo parata, morbus epilecticus, qui tumorem animi comprimebat, & ipſum totum hominem ſubijciebat. Itaque non rarò famulos ſuos, ipſi compatientes, dulciſſime conſolabatur dicens, Deum magis homini propinquare, cùm eum flagellat, quàm cùm conſolatur. Id quod eſt conſentaneum diuinis literis, in quibus legimus dictum fuiſſe Tobiæ ab Angelo ſancto, *Quia acceptus eras Deo, neceſſe fuit, vt tentatio probaret te*. & in Pſalmo legimus, *Cum ipſo ſum in tribulatione*. & Apoſtolus dicit, *Quem diligit Dominus caſtigat, flagellat autem omnem filium, quem recipit*. & alius Apoſtolus addit, *Omne gaudium exiſtimate fratres, cùm in tentationes varias incideritis*. Sed his omiſſis ad hiſtoriam reuertamur.

Tob. 12. *Pſ.* 90. *Heb.* 12. *Iacob.* 1.

Cùm ad annum ætatis octauum decimum perueniſſet Amadeus, hortante patre, Iolan-

dam

dam ſibi olim deſponſatam accepit vxorem; ſed ad ſacramentum coniugij non ſine multis precibus ſe præparauit, vt eius ſolita pietas, & patris ſpiritualis admonitio, & doctrina requirebant. Vixit autem cum vxore tàm pacifice, & concorditer toto vitæ ſuæ tempore, vt planè intelligi poſſet, auctorem huius coniugij nòn alium fuiſſe, quàm Deum. Interim accidit, permiſſione diuina, vt virtus optimi Principis magis eluceſceret; vt fratres eius, videntes eum à patre plus omnibus diligi, inuidentiæ morbo adurerentur. Et res in apertum bellum erupiſſet, niſi Ludouicus Dux, & pater, cum Rege Galliæ egiſſet, vt Philippus, vnus ex fratribus, & cæteris ardentior, carceri manciparetur. Sed ſicut fratres Amadei imitati ſunt fratres Ioſephi patriarchæ, in ipſo Ioſepho ſine vlla cauſa iniuſto odio proſequendo: ſic & pius Amadeus imitatus eſt incredibilem charitatem ſanctiſſimi Ioſephi, in reddendo bona pro malis, & vincendo in bono malum, vt Apoſtolus iubet. Vix enim Ludouicus pater obierat, & Amadeus in Ducatu ſucceſſerat: cùm Philippum fratrem è carceribus liberari curauit: nec per Legatos id effecit, ſed ipſe in Gallias profectus, cum Rege non ſolum egit, vt Philippus è carcere educeretur; ſed etiam curauit, vt Margareta filia Ducis Borbonij fratri ſuo Philippo in matrimonium coniungeretur, & ipſe partem imperij ſui eidem donauit. Heroica planè charitas, *Rom. 12*

tas,

tas, & Chriſtianiſſima virtus, ſic diligere inimicos: hoc eſt eſſe veriſſimum Chriſti diſcipulum, & imitatorem. Nam ne ipſe quidem patriarcha Ioſephus ad hunc apicem charitatis peruenit, vt fratres ſuos, à quibus venditus, ac pene necatus fuerat, ad partem ſui principatus admitteret.

Sed ea quæ dicta ſunt de charitate ſanctiſſimi Ducis Amadei erga fratres ingratos, & malos, ab ijs, quæ dicenda reſtant, ſuperantur. Philippus Ducis Amadei germanus, non contentus honore, quo eum Dux affecerat, iterum in hoſtem ex fratre mutatus, coacta militum armatorum multitudine arcem, in quam ſe Dux contulerat, circumdare, eamq; vi capere aggreditur. Sed Amadeus veriſſime Deum amans, & propter Deum inimicos etiam diligens, & aſſuetus reddere bona pro malis, atque in adiutorio Dei confidens; aperiri iuſſit portas arcis, & ad ſe fratrem armatum, & minacem vocans, ſic pie, ſic amanter, ſic diuine locutus eſt, vt fratrem ab odio, & furore hoſtili ad pacem, & charitatem vere Chriſtianam, & vere fraternam conuerterit. Sic triumphauit triumpho nobiliſſimo de hoſte generis humani, cuius proprium eſt ſerere inimicitias etiam inter amicos, & fratres.

Extincta inimicitia cum fratre, exorta eſt ſiniſtra quædam opinio inter magnates de imperitia Ducis ad regendos populos: propterea quod nimium ſollicitus videretur de ſpiritua-

Digitized by Google

tualibus exercitijs, & de pauperibus ſubleuandis. Sed hanc ſiniſtram opinionem prudentiſſimo conſilio facile ſuperauit, & extinxit. Inſtituit enim iter in Gallias, vt cognatum Regem viſeret: atque ad hoc iter inuitauit maiorem partem Principum ſuorum. In eo itinere multis in locis honorificentiſſime exceptus fuit vt cognatus Regis; & cum ad Regem perueniſſet, incredibile eſt, quantis honoribus affectus fuit tum ab ipſo Rege, tum etiam ab omnibus Principibus nobiliſſimi illius Regni. Ex ea re didicerunt aulici Ducis, quàm magnifacere deberent Ducem ſuum, quem tanti fieri ab vniuerſo Galliæ Regno ipſi vidiſſent. Itaque ab eo tempore nemo auſus fuit reprehendere pietatem Principis ſui, quã admirari, & de qua gloriari, ſi quid ſaperent, omninò deberent.

Quod autem Amadeus non abhorreret ab armis, quando iuſta cauſa bellandi ſe offerret; docuit infelix exitus Conſtantini vltimi Imperatoris Græcorum. Ferunt enim tunc Amadeum Ducem magno zelo miſiſſe in Peloponeſſum exercitum ſatis copioſum, vt ea regio à Turcarum furore defenderetur. Et cùm paulò poſt Pius Secundus Pontifex Maximus in Concilio Mantuano præſidens, vocaret Principes Chriſtianos ad bellum ſacrum contra Mahomethanos, ipſe in primis adfuit, promptus ad opes & vitam, ſi opus eſſet, pro Chriſti Religione profundendas. Quod etiam facile cognoſci

gnoſci potuit, quando Iacobus Nothus Nicoſiæ Epiſcopus, dimiſſa dignitate Epiſcopali, adhæſit Soldano Ægypti, & Ludouico à Sabaudia Rege legitimo expulſo, Regnum Cypri inuaſit. Tunc enim magno ardore animi Amadeus coegit exercitum, vt Regnum, ſi poſſet, recuperaret; præſertim cum Carlotta Regni hæres ad eum veniſſet. Sic enim decebat, vt pijſſimus Princeps proprias offenſiones ex fraterna charitate facile condonaret: ſed offenſiones Dei, & Reipublicæ Chriſtianæ pro viribus vlciſceretur.

Sed vna in re videtur hic ſanctiſſimus Princeps plane excelluiſſe: ea eſt miſericordia erga pauperes. Non enim ſurda aure audiuit Do-
Mat. 25 minum dicentem, *Venite benedicti Patris mei: Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare*:
Prou. 19 & quæ ſequuntur: & Salomonem, qui ait, *Fæneratur Domino, qui miſeretur pauperis*: & Angelum dicentem ad Tobiam, *Eleemoſyna à morte liberat, & ipſa eſt, quæ purgat peccata, & facit inuenire miſericordiam, & vitam*
1. Tim. 6 *æternam*. Et denique beatum Apoſtolum admonentem diuites, vt facile tribuant, & communicent opes ſuas, & theſaurizent ſibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam. His, & alijs id genus Spiritus ſancti oraculis eruditus optimus Princeps in pauperes alendos, & veſtiendos liberaliſſimus erat; neque contentus erat ſolo miniſterio famulorum in pauperibus reficiendis, ſed ipſe

pro

Digitized by Google

proprijs manibus ad menſam illis miniſtrabat; certus, ſe Chriſto in pauperibus miniſtrare, cùm Dominus dixerit, *Quod vni ex minimis fratribus meis feciſtis, mihi feciſtis*. Accidit aliquando, vt Legatus quidam à neſcio quo magno Principe miſſus, cum Duce Amadeo colloquens, peteret, an non aleret magnam copiam canum venaticorum, de more aliorum Principum; reſpòndit Amadeus, ingentem omnino numerum canum optimorum à ſe nutriri; quos ſi placuerit videre, ſequenti die, tali hora adeſſet. Adfuit ille ad horam indicatam: & Dux introduxit Legatum in proximum triclinium, vnde in ſubiectam aulæ planiciem proſpectus erat. Ibi menſam illi admirabundo oblongam, ſtratam, & cibis omnis generis refertam, accumbenteſq; ad eam mendicos quamplurimos oſtendit, atque hiſce hominem verbis affatur, Iſti, vir amice, canes ſunt, quibus in vita hac, cuius breuis, incertaq; periodus eſt, cælum ego venor, alimentaq; mihi comparo, quæ manna omni præſtantiora famem mihi in perpetuum ſiſtant. Ac dicenti inter alia Legato, inueniri ſæpius homines improbos, inerteſque, qui paupertatem ſimulent, & mendicando, quàm manibus laborando quæ ad victum neceſſaria ſunt, comparare ſibi velint; reſpondit Dux, Nolim, inquit, tam anxiè iſta inquirere: nam ſi in actiones noſtras ſic inquireret Deus, malè omnino nobiſcum ageretur; ſed ille pius, & clemens *ſolem ſuum* Mat. 25

oriri facit ſuper bonos, & malos, & pluit ſuper iuſtos, & iniuſtos. Sic & nobis melius eſt, in tanta multitudine bonorum eleemoſynam diuidere in aliquos indignos, quàm dum paucos indignos repellere à noſtra liberalitate curamus, plurimis verè pauperibus iniuriam faciamus.

Neque verò ſolum in pauperes ſingulos liberaliſſimus erat pius Princeps, ſed etiam in publicis ædificandis hoſpitalibus, & monaſterijs, & in ornandis, & pretioſa ſupellectile ditandis Eccleſijs, magnificentiam ſuam, & pietatem oſtendit. Vſque ad hanc diem conſeruari dicuntur Vercellis pretioſiſſima ſacerdotalia indumenta, quæ pijſſimus Dux Amadeus Eccleſiæ ſancti Euſebij dono dedit. Suſcepit etiam aliquando peregrinationem ad Vrbem, vt viſeret loca ſancta, quibus Romana ciuitas abundat. Profectus eſt autem non vt magnus Princeps, ſed vt homo incognitus, & cum veſtibus peregrinantibus accommodatis, & incredibili humilitate, & religione Eccleſias, & ſanctuaria Vrbis obiuit. In eleemoſynis ſolum largiendis tum pauperibus ſingulis, tum xenodochijs, & Eccleſijs; non ſe pauperem peregrinum, ſed opulentum Principem demonſtrauit. Siquidem magnam argenti, & auri copiam in eiuſmodi ſancta loca effudit, ac potiſſimum ad memoriam Principis Apoſtolorū, non aurum ſolum, & argentum, ſed etiam gemmas pretioſiſſimas dimiſit. Obiuit poſtea

&

& aliam peregrinationem cum vxore Iolanda ad ſacroſanctum linteum, in quo paſſionis Dominicæ veſtigia, non ſine inſigni miraculo impreſſa cernuntur. Obiuit autem eam peregrinationem non ſine magno labore, & fatigatione ſemper pedes, vt paſſionis Dominicæ cum ipſa ſua coniuge particeps fieret.

Porrò ad eleemoſynas, & peregrinationes, adiungebat etiam frequentes orationes, & ieiunia: neque deſunt, qui exiſtiment, frequentia ieiunia in cauſa fuiſſe, vt rarius morbo illo ſuo familiari vexaretur. Neque verò religioſæ & piæ exercitationes impediebant eum, quominus conſeruaret maieſtatem Principis, qualis eum decebat tum in alenda numeroſa familia, tum in ſtipendijs militibus numerandis. Nouerat enim Patriarcham Ioſephum moderatorem Ægypti, & Dauidem Hebræorum Regem, & noſtros, Henricum Imperatorem Romanum, & Ludouicum Regem Francorum, ſine detrimento pietatis potuiſſe Regna, & imperia debita cum auctoritate gubernare. Illud tamen pij Principes, & in eis noſter Amadeus, diligenter curabant, vt ab aula exularent mimi, paraſiti, gnatones, inutilia terræ pondera, & multo magis blaſphemijs, vel periurijs addicti; neque ij ſoli, ſed etiam mendaces, detractores, rixoſi, & alij id genus improbi. Illud autem admirabile eſt, & proprium eleemoſynarum emolumentum; quod cum tàm liberalis, & quaſi prodigus videre-

Digitized by Google

tur Dux Amadeus in eleemoſynis largiendis: tamen fratribus plurima largitus eſt, & ſororibus dotes ſtatui ipſarum congruentes dedit; & nulla noua populis vectigalia, vel tributa impoſuit. Sic tamen ærarium, quod inane repererat, cùm regnare inciperet, repleuit, vt iuriſdictiones varias redemerit, quas Principes ſuperiores coacti alienauerant. Itaque verum eſt, non ſolum in vita futura, ſed etiam in præſenti, quod Sapiens ſcriptum reliquit,

Prou. 19 *Qui miſeretur pauperum, fœneratur Deo.*

Ad has virtutes ſancti Ducis acceſſit diligentiſſima cura præponendi in omnibus ciuitatibus optimos Iudices, quos videlicet ipſe noſſet ſimul valde peritos, & valde probos. Nam & probitas ſine ſcientia parum prodeſt, & ſcientia ſine probitate multum obeſt. Denique acceſſit eximia patientia in aduerſis. Quæ virtus virtutes omnes perficit, quod ſan-

Iacob. 1. ctus Iacobus docet, cùm ait: ***Patientia opus perfectum habet***: cuius rei rationem reddit

Serm. de patientia. ſanctus Cyprianus, cùm demonſtrat, ſine patientia nullam virtutem, ac nè ipſam quidem charitatem, diutius poſſe ſubſiſtere. Donauit Deus ſeruo ſuo Amadeo filios ſex, & filias tres; quæ felix proles dici potuiſſet, niſi Carolus primogenitus, qui ſolus idoneus per ætatem erat ad regimen populorum, & in cuius virtute pater non parum acquieſcebat; paucis menſibus ante obitum Ducis raptus fuiſſet. Flagellum hoc Dei non potuit non ſentire Dux pa-

ter,

Digitized by Google

ter, ſed ita ſenſit, vt continuò diuinæ voluntati acquieſceret.

Agebat iam Princeps optimus annum triceſimumſeptimum ætatis, cùm Vercellis in morbum incidit; & quamuis ſtella crinita quæ paulò ante in cælo apparuerat, ſignificare crederetur mortem magni alicuius Principis; ipſe tamen ab alio diuiniore lumine illuſtratus cõſtanter prædixit finem vitæ ſuæ iam propinquare: quin etiam, vt ferunt, diem ipſum ſignauit, in quo de hoc mundo migraturus eſſet. Itaque tamquam certò breui moriturus ſepulchrum ſibi delegit, non excelſum, neque pretioſum; ſed congruens vitæ ſuæ, quam ſemper duxerat, humile, & vulgare, infra gradus videlicet aræ maioris ſacræ ædis ſancti Euſebij, quæ eſt Vercellis, vt non poſſent ſacerdotes ad aram ſacram aſcendere, quin ſepulchrum Principis pedibus calcarent. Quod ego de induſtria factum reor, non ſolum ob amorem humilitatis, ſed etiam vt Sacerdotes facilius meminiſſent animæ ipſius, cùm in ipſa ara pretium noſtrum Domino Deo offerrent. Itaque propinquante die ab ipſo prædicta, ſuſceptis de more fidelium ſanctiſſimis Sacramentis, nominauit vxorem Iolandam tutricem filiorum, qui tres tantum ſupererant, & natu maximus ſeptennis erat. Deinde vocatis ad ſe vxore, & filijs, & præcipuis Magiſtratibus commendauit illis, quæ ipſi præcipuè ſemper cordi fuerant, his verbis, *Facite iudicium & iuſtitiam, & dili-*

gite pauperes: & Dominus dabit pacem in finibus veſtris. Hæc locutus paulò poſt ſanctæ fiduciæ plenus migrauit ad Dominum, die triceſimo Martij anni milleſimi quadringenteſimi ſeptuageſimi ſecundi. Mortem eius glorioſam indicauerunt Vercellis, vbi mortuus eſt, lumina viſa ſupra arcem accenſa diuinitus, & cantus Angelici ſupra eamdem arcem auditi. Apud Taurinos autem, vbi fiebant publicæ ſupplicationes ad Deum pro vita Ducis grauiter ægrotantis, viſa eſt in aere coram multis millibus hominum, ſedes ſublimiſſima, ac ipſi Soli æqualis, in qua ſedere conſpiciebatur Dux Amadeus, luce candidiſſima circumdatus. Secuta ſunt poſtea miracula plurima, & maxima, quæ gloriam beati Ducis teſtificabantur. *Sed* & dum viueret hic beatus Princeps, miraculis claruiſſe dicitur, præſertim cùm in ciuitate Pariſienſi pridie natiuitatis ſancti Ioannis Baptiſtæ, ſolemni ritu ad honorem ſanctiſſimi Pręcurſoris facem admouiſſet rogo lignorum vnde magnus ignis excitabatur. Quam quidem cerimoniam Rex ipſe peragere ſolebat, ſed eo anno, cùm adeſſet Dux Amadeus, Rex illi pium hoc officium ceſsiſſe dicitur: ac paulò poſt à Duce aliquos ægrotos præſentes ſolo tactu curatos ferunt. Quia verò Epiſcopi, qui ad funus Ducis defuncti celebrandum conuenerant, neque audebant ſine beneplacito Apoſtolico optimum Principem ſacris cerimonijs honorare: & tamen iniuriam ſibi videbantur face-

re

re animæ illi ſanctæ, ſi pro ea Domino ſupplicarent: elegerunt mediam quamdam viam. Hæc fuit, vt prima die, & nona Epiſcopus Vercellenſis caneret ſolemnem Miſſam de Spiritu ſancto: Pontifex Taurinenſis Miſſam de Beatiſſima Virgine Maria: Archiepiſcopus Tarantatienſis Miſſam pro defunctis generatim. Si quis miracula ſingula cognoſcere cupiat, conſulat librum Italica lingua ſcriptum de vita Beati Amadei, Ducis tertij Sabaudiæ, à Reuerendo Patre Donno Petro Franciſco Maleto Canonico Regulari Lateranenſi, anno Domini 1613. Obijt beatus Princeps anno Domini 1472. cum vixiſſet annos 37.

S. Amadei Ducis vita Finis.

Digitized by Google

VITA SANCTI CASIMIRI REGIS POLONIÆ FILII

A Venerabili viro Gregorio SuuecisKi Eccle. Cathed. Viln. Canonico, ex bonis Auctoribus cum fide deſcripta.

Prou. 8. IMmenſa atque inexplicabilis Dei ſapientia, quæ habitat in conſilio, eruditisq; intereſt cogitationibus., cuius eſt æquitas, prudentia, & fortitudo, per quam Reges regnant, Principes imperant, & legum conditores iuſta decernunt; ſic mundum noſtris ſubiectum oculis gubernat, rebusq; conſulit humanis, vt pro temporum neceſſitate, viros Eccleſiæ ſuæ idoneos, ſanctimoniæ notis inſignes, ac omni virtutum genere conſpicuos diuerſis ſæculis aſſignet. Ita mundi naſcentis exordio, ante legem exaratam, Patriarchas; progreſſu temporis, ante gratiæ ſtatum Prophetas; demum poſt filij ſui ſalutarem in terras aduentum, fidei ante-
Ephe. 4. ſignanos, & primos ſacri Euangelij præcones Apo-

Apoſtolos; eiuſdemq́; acerrimos propugnatores, inuictos Martyres; item optimos Reipublicę diuinis à Chriſto formatæ legibus prę ſides & rectores; tum ſingulari ſapientia præſtantiſſimos Epiſcopos, & Doctores; denique ex alijs hominibus multitudinem prope innumerabilem ſuffecit, qui poſteris & recte vitam inſtituendi norma, & duces æternæ felicitatis, capeſſendæ exiſterent. Ex hoc poſtremo numero vnus eſt immortalitate dignus inclytæ potentiſſimorum Regum ſtirpis Iagelloniæ Diuus Caſimirus, quem ſumma rerum omnium effectoris bonitas tutelarem, ac Patronum Poloniæ, Lithuaniæq́; veluti quoddam ſpecimen, totiusq́; probitatis pulcherrimam effigiem, contemplandum, imitandumq́; propoſuit. Natus is eſt Cracouiæ, nobili in primis ac primaria Regni Poloniæ Vrbe, anno partæ ſalutis milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo octauo, tertio Nonas Octobris, ipſo diluculo: qui dies tum Victoriæ quam pater eius Caſimirus in Pruſſia de Crucigeris inſignem reportauit, Arcemq́; Papouiam vi oppugnando cępit; tum Georgij Podiebradij Bohemorum Regis legatione iure amicitiæ efflagitantis, Regnique Bohemici inſignia eidem Caſimiro Regi Poloniæ vltro deferentis, fuit illuſtris.

Cromar. lib. 44. non procul à principio, & Striykouius lib. 19. cap. 6.

Idem lib. 5.

Agebatur iam tunc annus ſexageſimus quartus ex quo Iagello Dux Lythuaniæ bellicoſiſſimus Olgerdi filius, Gedimini Nepos ab Vitenne

Idem li. 14. non procul à fine Striykouiq. lib. 9. c. 4

tenne Romano viro Principe genus ducentium Vrbano Sexto Pontifice Max. Eccleſiæ Romanæ clauum tenente, Chriſti fidem amplexus, & ſacro baptiſmatis fonte initiatus Vvladislai nomen ſortitus eſt. Hic in Regem Poloniæ electus, ex Scenza (poſt Maria dicta) Kitouienſis Ducis filia, ſtirpem ac ſpem familiæ Vvladiſlaum, videlicet, poſt felicem progenitoris ſui obitum, ſimul Hungariæ ac Poloniæ Regem; & Caſimirum, Diui Caſimiri, (de quo nobis ſermo eſt) Patrem ſuſcepit: penes quem dum poſt immaturum Vvladiſlai fratris deceſſum Regni Poloniæ adminiſtratio eſſet nupta ei Eliſabetha Alberti Auſtriaci Romanorum, Hungariæ, & Bohemiæ Sereniſſimi Regis filia, ſex ei liberos, nimirum Vvladiſlaum qui Bohemiæ & Hungariæ Rex fuit, deinde Diuum Caſimirum, poſt Ioannem Albertum, Alexandrum, & Sigiſmundum Reges Poloniæ, & Fridericum tituli Sanctæ Luciæ Cardinalem Archiepiſcopum Gneſnenſem, partu edidit ſecundo. Inter omnes Diuus Caſimirus velut inter clariſſimas gemmas ſpecioſiſſimus Carbunculus enituit. Ab incunabulis enim ſumma cura, diligentiq; educatus, vna cum lacte, ea ſemina virtutis imbibit, quæ deinceps per reliquam ætatem adhæſerunt. Sexennis adhuc puer præclaris moribus, boniſq; literis erudiendus optimis Præceptoribus à parentibus traditus; tantum profecit; vt in omnibus progreſſum eius quà oculis, quà auri-

auribus accipientibus non mediocrem admirationem excitauit. Erat in eo rara indoles animi, egregia corporis forma, mores candidi, ſuaues, ſine faſtu, quibus aſſequebatur, vt quibus vteretur, carus, acceptusq́; eſſet. Certe molliter, & in delicijs educatus diues ac opulentus Princeps, in maxima affluentia rerum, iuuentæq; licentia, præclara ſpecie, habituq; corporis adoleſcens ſui potens fuit; & cum transgredi potuerit, non eſt tranſgreſſus, nec mala geſſit in vita ſua. Labentis huius ſæculi gloria contempta, poſt aurum non abijt, & in theſauris pecuniæ non ſperauit; dum hic non habere ſe ciuitatem permanentem contemplans, diuini amoris facibus inflammatus, omne ſtudium ad futuram inquirendam non manufactam in cęlo conuertit, vbi theſauros nec ærugo, neque tinea demolitur, nec fures effudiunt. Perpetuo autem memoriæ eius inerat diuinum illud oraculum, quod Regius Vates, cęleſte domicilium adire cupientibus, inculcat: nimirum in montem Domini neminem aſcenſurum, nec quemquam in loco ſancto eius fixurum pedem, niſi qui fuerit innocens manibus, & mundo corde, qui non acceperit in vanum animam ſuam, nec iurauerit in dolo proximo ſuo. Quamobrem vehementi ille glorię perennis æſtuans deſiderio, vt iucundiſſimam Beatorum patriam conſequeretur; ad eam regulam omnes actiones ſuas conformauit, quam præfato oraculo

Eccl. 31.

Heb. 13.

Mat. 6.

Pſ. 23.

lo

lo vniuerſis vitæ chriſtianæ ſectatoribus præſcribi animaduertebat. Nec eſt dubium vitam eius omnium virtutum ornamentis conſpicuam Regni proceribus, alijsque cuiuſuis ordinis hominibus; vitæ bene ac laudabiliter inſtituendæ fuiſſe exemplar. Vitiorum omnium fuga talis ac tanta in eo fuit, vt etiam quamuis eorum ſpeciem diligentiſſime caueret. Proinde luxum veſtium & lecti mollitiem, tanquam peccandi fomitem declinans, vti nuda humo pro cubili, & ex horridis equorum ſeris comparato cilicio, alijsq; verberum aſperitatibus velut cupiditatum moderatricibus, teneram carnem, non minus ſæpe quam auide Chriſti cruciatuum ſalutis noſtræ cauſa ſuſceptorum memorem affligere ſolebat. *Diuis* omnibus, ac præcipue Beatæ Mariæ Dei Parenti, benigniſſimæque hominum Patronæ maxime addictus erat, quam à ſe metris ſingulari artificio elaboratis, & pulchro ſchemate, pene omnia Incarnationis dominicæ myſteria claudentibus, quotidie in terram fuſis genibus pio affectu ſalutabat. Cæteris porrò religioſis officijs, pijsq; ritibus cùm in æde ſacra peragerentur; adeo frequens intererat, vt eum ſæpius in templo, quam in Palatio, ſæpius in Patrum linteatorum, piorumq; ſacerdotum choro, quàm amicorum, regiorumq; aulicorum cœtu videres. Quo tempore ſæpenumero à ſenſibus abalienatus, atque extra ſe poſitus, eo animi ardore precibus vacabat, vt

cibi

Digitized by Google

cibi atque potus immemor; niſi ſæpius ſub prandij aut cœnæ horam à parentibus miſſis nuncijs, domum, corporis reficiendi cauſa, reuocaretur; totos dies ſine epulis eſſet tranſacturus. Sed neque tamen diurna hac orandi aſſiduitate contentus erat; niſi etiam intempeſta nocte è ſtrato perſæpe conſurgeret, è cubili ſe clam efferret, & pedes diſcalceatus, nullo teſte precandi cauſa ædem ſacram aditaret. Et quoniam plerumque (id quod moris eſt) obſeratis oſtijs ab ingreſſu prohibebatur; ſatis religioni, ſatis Deo, ſibique factum putabat, ſi nimirum ſacras valuas ſalutaſſet, lacrymis religioſa limina rigaſſet; atque hoc pacto in precibus pernox ad fores templi perduraſſet.

Quo loco ſæpiſſime ſub auroram à nocturnis cuſtodibus, atque vigilibus humi, toto corpore proſtratus, precibusq; intentus, eſt repertus. Verum enimuero parui hanc corporis moleſtiam æſtimans, vere egregius, ac ſanctus iuuenis, adeo in ſeſe ipſe ſæuiebat, adeo multis in rebus innocentem ac delicatam carnem ſuam vexabat; vt eum non carnem ſpiritui ſubiugare, quod ab Apoſtolo traditum eſſe diuinæ literæ perhibent; ſed penitus in carne ſine carne viuere voluiſſe putares. Equidem in reſpuendo, & contemnendo blandiſſimas dominas cupiditates conſtantiſſimus, in refrenando omnes illicitæ voluptatis illece- *Rom. 8.*

bras

bras vigilantiſſimus, in abſtinentia à cibo & potu religioſiſſimus, in ſomno, cæterisq; rebus eiuſmodi, atque carnis commoditatibus parciſſimus fuit. Adeo in aula regia non aulicum, aut ſtirpem regiam degere, verum in clauſtro religioſæ diſciplinæ aſſuetum Chriſti athletam vitam inſtituere arbitrarere. Ac de hoc rigore vitæ, etiam dum morbi vis eum lecto aliquando affixiſſet, nihil omnino remittebat. Quadam vice dum à Medicis iuberetur, diebus interdictis ab Eccleſia, lacte, & ſimilibus veſci; adduci nullo pacto potuit, vt obſequeretur eorum conſilio, & recuperandæ ſanitatis gratia, vel latum vnguem à ſanctiſſimæ Matris Eccleſiæ placitis deſciſceret. Quam tam raram nobiliſſimi iuuenis, atque ſingularem erga ſanctiſſimam Chriſti Sponſam obſeruantiam, ea eſt ratione diuina bonitas remunerata, vt nihil neque abſtinentiæ rigor inualetudinem corporis promoueret; neque huius imbecillitas animi alacritatem, atque perfectæ vitæ ſtudium retardaret. Quippe qui numine reuelante iam didicerat, neque infirmitatem iſtam menti nocituram, & humana remedia, ſi quæ eſſent, nequicquam profutura. Ad haſce eius eximias virtutes, ſumma quoque ægritudinis tempore patientia, & dolorum omnium contemptus accedebat. Et quidem ſemper ſiue dum morbo laborabat, ſiue dum corpore bene

ha-

Digitized by Google

habebat, cum in aliјs rebus omnibus tum, præcipue à ſermone, & ſi alias eſſet diſertus, modeſtiſſimus extitit. Et vero ſi loquendum quidpiam erat; id nequaquam faciebat, niſi vel de rebus pijs ac cœleſtibus, vel de ijs, quæ documento, aut emolumento cæteris eſſent, loquendi copiam haberet. Hinc nihil vnquam ipſe quod alios offenderet in colloquium inducebat; & ſi in aliquem eiuſmodi ſermocinationibus occupatum incideret, amice corripiebat, pertinaciter peccantes, etiam ſeuerioribus verbis caſtigabat: ac ſi non à propoſito deſiſterent, vt quamprimum eiuſmodi mortales aula regia prohiberentur; apud optimum parentem nullo negocio efficiebat. Huic igitur tantæ nobiliſſimi & ſanctiſſimi Principis virtuti par in Deum religio, in aſſertorem ac vindicem ſalutis noſtræ Chriſtum fides, in ſanctam Eccleſiam Catholicam & Romanam orbis magiſtram extitit reuerentia. Quarum rerum habemus etiam hodie in Cathedrali Eccleſiæ Vilnæ luculentum teſtimonium, diploma, inquam, illud ipſum habemus, quo huius impulſu Rex ſeueriſſime cauerat, ne qui è gente ruſtica ab vnione Catholicæ & Romanæ religionis deſciuerint, Templa vel noua erigere, vel vetuſtate collapſa reſtaurare poſſent. Longum eſt dicere quot alijs in rebus quamque ſollicite Diuus Caſimirus integritati religionis,

nis, ac Eccleſiaſticarum legum obſeruantiæ ſe totum impenderit. Cuius tam ſingulari induſtria effectum eſt, vt nullæ eo tempore diuerſarum opinionum, atque errorum lernæ capita erigerent, quin confeſtim vigilantiſsimi Principis acinace demeterentur. Huic porro tantæ in Deum religioni, & charitati non inferior parte altera in proximum amor, & commiſeratio reſpondebat. Quanta enim hìc diligentia quoſuis hic inopes ſubleuabat, iacentes erigebat, afflictos recreabat, oppreſſos liberabat, omnes denique quibuſcunque aduerſæ fortunæ telis expoſitos iuuabat. Hunc enim viduæ tutorem, pupilli parentem, egeni & afflicti conſolatorem vocitabant. Namque ea erat humanitate in ſingulos, beneuolentia in miſeros; clementia in ſubditos, ſacilitate in vniuerſos, vt vltro ſi quid à ſe præſtitum vellent, obuios quoſuis interrogaret, cauſas ſuſciperet, ageret, atque perageret. Qua tam incredibili, atque inuſitata charitate, atque prudentia, ſingularem ab omnibus gratiam inibat; & cùm has, aliasque ob res ad Regnum adminiſtrandum iudicaretur aptiſſimus, id non modo non ambiebat, ſed etiam à Parente, alijsque Regni proceribus oblatum conſtantiſſime reſpuebat. Cæterum ea ſemper integritate, & animi, & corporis fuit, vt complures viri grauiſſimi, qui nobiliſſimo Principi, vel à ſecre-

tis,

tis; vel à cubili fuerunt, (vt interim medicorum ſpiritualium, quibus illæ animæ ſuæ ſalutem concredidit, teſtimonium taceam) conſtanter aſſeuerare minime dubitarent, eum & toto quo vixit tempore caſtum vixiſſe, & caſtum Virginem mortem obijſſe. Quod illorum teſtimonium ipſa mors videtur admirabili quadam diuinæ prouidentiæ diſpenſatione comprobaſſe; conſtat enim eum potius vitam, quàm hunc inuiolatæ caſtimoniæ nitidum florem amittere voluiſſe. Qua vna in re, non ſolum à Medicorum præceptis, verum etiam parentum ſuorum monitis, quorum imperio cæteri parebant omnes, vni ſibi diſcedere licitum eſſe exiſtimabat. Et cùm illi in hoc negocio pertinaciter ſeſe gererent, cùm inſtantiſſime ab eo efflagitarent, vt vitæ tutandæ cauſa, tori virginalis conſortium admitteret, (id enim vnicum Medicorum conſilio morbi remedium ſupererat) illos hic caſtiſſimus iuuenis pie increpabat, ſeque aſſerens aliam vitam neſcire, quam cum iactura eiuſdem, vitam mortalem prorogare malebat. Quocirca ingraueſcente in dies morbo, poſtquam diem obitus ſui præſenſiſſet, eumque coram aſtantibus prædixiſſet, ſanctiſſimus ac vere Regius adoleſcens armis ſpiritualibus ſeſe rite communijt; ſacramenta inquam quæ morituris adminiſtrari ſolent, religioſe percepit, ac

Pſal. 30. demum Chriſti Crucifixi effigiem manu tenens, intentisq; oculis intuens, dum ſolemnia illa Regij vatis ſæpius iteraret verba, in manus tuas Domine, commendo ſpiritum meum, dum in extrema illa vitæ & mortis lucta precibus lacrymas miſceret, voce pariter, ac vita deficiente in Vilnen. arce, Anno à virgineo ſalutifero partu milleſimo quadringenteſimo octogeſimo quarto, die quarta Martij, illuceſcente aurora (qui etiam annus Xyſti Quarti Pontificis Maximi vitæ ſimul & Pontificatus vltimus fuit) æquiſſimo animo obdormiuit in Domino. Cuius eodem tempore ab omni immunem peccati labe animam, complures fide digniſſimi homines, à beatis mentibus in cęlum clariſſima circumdata luce, deportari conſpexerunt. Vixit annos viginti quatuor, menſes quinque. Sepultus eſt quam decuit Regis natum honorificentiſſime in æde Pontificia Vilnæ ſancto Staniſlao Martyri ſacra, in ſacrario Beatæ Mariæ Virginis, quem ipſe ſibi viuus ſepulturæ locum deſignarat.

Mat. Michou.

Erat ſanctiſſimus iuuenis, & nobiliſſimus Princeps Caſimirus ſtatura mediocris, cæſariem geſtabat ſub nigro coloris, naſo æquali, temperati ruboris, facie venuſta, & eleganti, inceſſu graui, & ad omnem modeſtiam compoſito, ac moribus cum primis affabilis, comisque vt non obſcure interiorem

ani-

Digitized by Google

animi ſtatum, exterior oris, vultus, totiusque corporis habitus & figura videatur prodidiſſe. Hic iam, beneuole lector, eius gloriam & celſitudinem, qua ipſum ſupremus rerum omnium conditor cumulatiſſime decorauit, libeat animo voluere, ſuſpicere, admirari. Qua enim putas iuuenem hunc natalium ſplendore clariſſimum, diuitiarum, potentiæq; magnitudine pollentem, virentis adoleſcentiæ decore floridum, venuſtate corporis, & mentis ſublimitate inſignem, eruditione conſpicuum, ſapientia, probitate, alijsq́ue omnibus virtutibus ornatiſſimum, qua inquam putas iuuenem hunc diuina bonitas gloriæ amplitudine eſt remuneratam? Quia breuem hanc, caducam, & incertam vitam flocci pendit, vitam illi nullis circumſcriptam mortalitatis limitibus tribuit: quia inanem mundi faſtum contempſit, veram illi in cęlo gloriam donauit, ab exilio illum in patriam reuocauit, è naufragio in portum ſubduxit, labores eius ſalutis adipiſcendæ gratia ſuſceptos perenni dulciſſima quiete; & męſtitiam qua Chriſto in Cruce pendenti condolens ſæpe ſæpius tenebatur, indeficienti gaudio compenſauit. Faxit ergo ille animorum Parens, vt huiuſce felicitatis optatiſſimæ, huius mercedis, qua nec vnquam haberi, nec cogitari amplior poteſt, capti deſiderio, totos nos ad eius imitationem

Hh 2 con-

conuertamus: qui & vitæ laudatiſſimæ exemplo, & ineffabilis premij magnitudine, coronæ immarceſcibilis ſpe certa, ad ſui nos imitationem inuitat.

De Miraculis per eum poſt mortem editis.

ET ſi quidem nemo fuit eo etiam tempore, quo huius lucis vſura fruebatur Caſimirus, qui de eius vitæ integritate, innocentia, & ſanctitate dubitaret; eo defuncto tamen, incredibile dictu eſt, quantis eius virtus eſt & vitæ ſanctimonia ab ipſo piorum omnium fideliſſimo Agonothete & remuneratore Deo illuſtrata prodigijs. Adeo vt difficulter admodum eorum numerus iniri poſſit, qui rerum admirandarum fama exciti ſe ad ipſius ſacratiſſimum tumulum recuperandæ ſanitatis gratia contulerint, ac quæ voluerant, recuperarint. Videre hìc enim ſæpe numero fuit, non ſolum cæcis oculorum vſum, ſurdis aurium, mutis linguæ, claudis pedum; ſed quod mirabilius eſt, nonnullis quos malorum extremum mors vita & ſenſu priuauerat, & vitæ & ſenſus bonum, quaſi poſt liminio, Diui Caſimiri ope fuiſſe reſtitutum.

Cromer. lib. 23. Mat. Michouius hiſt. lib. 2. cap. 73. Iodoc. Ludouic. Decius. lib. 2.

Nam

I.

Nam erat puella Vilnæ Vrſula nomine, quæ ſuperſtitibus adhuc parentibus, diem obijt ſupremum. His mors filiæ adeo moleſta accidit, & grauis, vt à ſenſibus penè ipſi alienati, præter mortalium communem conſuetudinem, magis de vita filiæ reſtituenda, quàm de iuſtis mortuæ ſoluendis, cogitarent. Quo in negocio quid agerent? quo ſe verterent? cùm hanc ad rem nulla humana vis aut induſtria ſufficeret, ad diuinam ſe conuerterunt, atque vbi primum Diui Caſimiri memoria mentem ſubijt, viſi ſunt ambo non nihil reſpirare. quid multa? votum faciunt, ſacroſancta adyta vbi quieſcebat Caſimirus adeunt, luctu, & lacrymis omnia complent, clamore ac precibus ſydera feriunt, Caſimiri numen & nomen ingeminant, opem implorant, ſpiritum defunctæ filiæ reſtitui flagitant. Audijt Caſimirus precantes, lacrymas piorum parentum, ac fidem reſpexit, puellamque mortuam vitæ ſimul ac mȩſtis parentibus diuinitus reſtituit.

II.

Addo hoc loco & alterum, quod etſi iſto inferius admiratione, ad Caſimiri ſanctitatem

demonſtrandam, nihilo tamen minus. Etenim anno milleſimo quingenteſimo decimo octauo, Moſchorum Dux noſtris nihil cogitantibus, atque ex improuiſo arcem Poloceнſem non paruis copijs oppugnare aggreditur. Quo tempore Sigiſmundo Primo inclyto Poloniæ Regi, alijs multis, grauibusq; rebus intento, miles in promptu exiguus admodum erat. Rex igitur optimus, bina ſolum millia ductoribus Gaſtoldo & Ioanne Boracynski aduerſus hoſtes, manum tumultuariam potius quam exercitum, expedit. Abeunt illi diuini magis, quam humanis nixi viribus, præcipuè Diuo Caſimiro (quem miraculorum fama celeberrimum effecerat) ſua vota, poſtulationesq; dicando, & certaminis dubium euentum committendo. Poſt multis fuſis ad eum precibus, auxilium illius benignum experiuntur. Quippe in illa expeditione, confecto multorum dierum itinere, ad Dunam fluuium perueniunt, vadoque irreperto, vniuerſi in littore ſubſiſtunt; dumque nimium de tranſitu ſunt ſolliciti, ecce tibi iuuenis quiſpiam albis amictus, forma decorus, & ſpectabilis, candido vectus equo, ijs ſe ſpectandum obijcit, bonoq; omnes eſſe animo iubet, ſeq; ducem ſequantur, imperat. Quæ vbi dixiſſet, confeſtim ſubditis equo cui inſidebat, calcaribus, primus in flumen inſilijt, vadumq; demonſtrans, ſuperatoq; nullo negocio amne, ad ripam alteram ſaluus, cæ-

teris

teris inſpectantibus, peruenit. Quo viſo Poloni milites, rei nouitate attoniti, iiſdem in veſtigijs diu hæſerunt; neque quouſque ille iterato, vt ſe ducem intrepidi ſequerentur, commonefaceret, loco mouerunt. Tandemque rem diuinitus agi animaduertentes, pleni fide, & fiducia, ſe cateruatim rapidiſſimi fluminis, qua parte ille monſtrabat, diſcrimini committunt, atque incolumes tranſeunt. Quod cum Duces, Regiusq; equitatus conſpexiſſet, iuuenisq; interea oculis eorum ſeſe ſubduxiſſet, Caſimirum, Caſimirum omnes clamitant, eumdemque, quem itineris ducem, etiam prælij imminentis; ſupplicibus pro ſe quiſque votis promotorem, & fautorem exoptant. Neque in vanum militum piorum cecidere preces: nam cum primo ſigno dato, in hoſtes tanto viribus ſuperiores, impetum feciſſent, illos terga vertere, & obſidione etiam inuitos ſoluere coegerunt, multoſque internecioni dederunt, neque pauciores in ſeruitutem Moſchos adduxerunt. Victoria parta Poloni, diuinam opem agnoſcere, ſolemnem hymnum, Te Deum laudamus canere, Caſimiri virtutem extollere, remq; Regi ſimul cum captiuis Moſchis diuinitus geſtam, conſcriptamque tranſmittere. Quæ adeò Regem commouit, vt non ſolum ad ædem ſacram agendarum Deo, & Caſimiro gratiarum cauſa ſe ſubito conferret; verum etiam

ſe-

Digitized by Google

ſeriam ſe de Caſimiro in diuorum numerum referendo cogitationem ſuſcepturum promitteret. Verum quid euenit? iſthæc minus ſedulo fortaſſe agentes.

III.

Ea ſibi anno ſequenti Moſchus ſuperiori clade immanior, ferociorq́; effectus, ingentem in ipſam Lithuaniam exercitum inducit, omniaque nullo ante indicto bello flammis, & ferro latè vaſtat. Quo tam periculoſo turbine, ac inſperata tempeſtate perculſis Lithuanis, neque conſilium, neque auxilium ſuppetebat. Cùm alios hoſtilis gladius è medio tolleret, alios vorax flamma anima & ſpiritu priuaret: alios denique in miſerrimam ſeruitutem crudelis hoſtium barbaries, & barbara crudelitas, male prius mulctatos, abduceret. Hiſce rebus animaduerſis è Lithuanica nobilitate, nonnulli patriæ cladem miſerati; quoſcumque eo tempore tam difficili poterant, conueniunt, ſeq́; ad arma ſumenda, patrioſq́; lares, & focos, etiam cùm vitæ diſcrimine tutandos inuicem incitant. Atque paucitas quidem ſuorum, & hoſtium multitudo nonnihil quoſdam initio eſt remorata. At vbi memoria repeterent, quod anno ſuperiori Diuo Caſimiro duce ſubſidium diuinitus ſub Polocia experti fuerant; eiuſdem

Digitized by Google

dem patrocinio freti, eius opem omnes implorare, quod ſegnius honorem ipſius curaſſent, agnoſcere, culpam deprecari; ſe ſi eis hoc tempore auxilio futurus eſſet, eius cultum, cæleſtemq́; honorem apud ſedem Apoſtolicam diligenter procuraturos, ſpondere. Nec irrita cecidere vota, nam tantus ſubito animos omnium ad pugnas inceſſit ardor, vt nemo eſſet qui temerarium putaret, duo millia, (tot enim ex Lithuanis nobilibus conuenerant) aduerſus ſexaginta millia hoſtium, obijcere. Itaque ſignum certamini editur, Lithuani Dei, Diuiq́; Caſimiri numine ſæpius ingeminato, pugnam ineunt. Nec mora, vt primum in hoſtes noſtri irruerunt, adeſt Caſimirus, ſuisq́; Dux factus, & Archiſtrategus, in aere, eodem quo anno ſuperiore, & oris, & corporis habitu, ſublimis conſpicitur. Læti tali duce Lithuani, acriterq́; cædendo hoſtes, vrgent, inſtantque. Neque diu aduerſa pars diuinam Indigetis Lithuani vim, & numen ſuſtinuit: ſed cum ingens aduerſarios pauor inuaſiſſet, in fugam conuerſi, victoribus Lithuanis terga dedere, ex ſuis amiſſis pluribus millibus, è noſtris Dei beneficio, deſiderato nullo. Quæ cum Rex pientiſſimus intellexiſſet, eamq́; tam prodigioſam victoriam vni poſt Deum Caſimiro ab omnibus qui rei intererant, adſcribi vidiſſet, cæteras etiam, quas alijs diuerſis in locis, eo-

dem

dem tempore exiguo, vbique milite victorias reportaſſet, fauori & patrocinio eiuſdem ſancti Caſimiri acceptas referre minimè dubitauit. Quare in gratiarum actionem, re diuina in templo ſolemni ritu procurata, Rex optimus nulla interiecta mora ad Romanum Pontificem legationem deſtinauit, curam vt de Caſimiro in Diuorum numerum aſſiſcendo ſubeat, omnibus modis contendit. Pontifex æquiſſimis Regis Catholiciſſimi poſtulatis, non inuitus annuit, remq; Nuncio Apoſtolico in Poloniam miſſo, ipſique Archiepiſcopo Gneſnenſi, Ioanni & Petro Poſnanienſi Antiſtiti, Regni Procancellario demandauit, qui mira omnia opera Diui Caſimiri nutu patrata diligenter inquiſiuerunt, inquiſita fide dignis teſtibus ſtabiliuerunt, atque ſic ſtabilita Pontifici Maximo Leoni X. anno milleſimo quingenteſimo viceſimo tranſmiſerunt. Quibus Pontifex ſequenti anno in Auguſtiſſimo purpuratorum Patrum conſeſſu, diligenter reuiſis, examinatis, tandemque approbatis; Diuum Caſimirum in numerum Sanctorum adſcripſit, quem poſtea Clemens Papa Octauus per totum Poloniæ Regnum, & magnum Lithuaniæ Ducatum, aliasque omnes Prouincias ipſorum ditioni ſubiectas, duplicis Officij ritu, ab omnibus publicè, priuatimque coli, & celebrari, anno milleſimo ſexcenteſimo ſecundo conceſſit, vt latius in Breui Apoſtolico de

Digitized by Google

de hac re authenticè profecto, licet videre.
Hæc de vita S. Caſimiri ex auctore ſupra nominato, hoc loco referenda eſſe cenſuimus.
Cætera quæ ad ſola miracula pertinent libenter omiſimus: quæ tamen ab ijs, qui ea cognoſcere cupiunt, ab auctore ſuo facile peti poterunt.

Libri Tertij Finis.

ERRATA.

pag. 37	lin. 21	aulicas	*lege*	aulicus
102	10	*a fine*, & domeſtici		ex domeſticis
107	12	memoratur		memoretur
216	3	ſacrifica		ſacrificia
234	3	*a fine*, de qua		de quo
246	4	*in marg.* lib. 1.		lib. 5.
254	19	onnixe		obnixe
293	11	ciliciam		cilicinam
319	14	dixi		dixit
334	6	*a fine*, admoniti		admonitus
359	5	*a fine*, diu,num		diurnum
384	20	domeſticus		domeſticis
423	5	per		pro.

Digitized by Google

REGESTVM.

a A B C D E F G H I K L
M N O P Q R S T V X
Y Z

A a B b C c D d E e F f
G g H h

Omnes ſunt Quaterniones, præter a, quæ eſt Quinternio, & H h, *quæ eſt Ternio.*

ROMÆ, Typis Bartholomęi Zannetti. 1619.

Superiorum Permiſſu.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Österreichi

Digitized by Google

Digitized by Google